กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมในโรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

PARADIGM BASIC EDUCATION ADMINISTRATION OF THE BASIC EDUCATION FOR EQUALITY, HIGHLAND SCHOOL AND REMOTE AREAS CHIANG MAI PROVINCE

เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
พ.ศ. 2568

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมในโรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

สาขาวิชา การบริหารการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธิ์ วิจิตรพัชราภรณ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แช่มช้อย)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชาณรงค์)
วันที่ ..... เดือน..... พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม ในโรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย : เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

สาขาวิชา : การบริหารการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

: รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

: อาจารย์ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนครูและผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย โดยใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ และการประชาพิจารณ์ เครื่องมือที่ใช้ คือ ตารางสังเคราะห์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบตรวจสอบยืนยัน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการและ แบบตรวจสอบและประเมินกระบวนทัศน์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 100 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาครู 4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 5) ความยืดหยุ่นของ

หลักสูตร 6) กระบวนการวัดผลและประเมินผล 7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ 8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ 2. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1.1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน 1.2) ปัจจัยด้านกรอบอัตรากำลัง 1.3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ 1.4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร 2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 2.1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา 2.2) คุณภาพของครู 2.3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 2.4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แต่ละโรงเรียนมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ระบบสาธารณูปโภค และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน แนวทางในการบริหาร คือ ควรสร้างภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย กระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ กระบวนทัศน์เชิงประเมินและเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการตรวจสอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบของกระบวนทัศน์มีความถูกต้องและเหมาะสม

4. ผลการประเมินกระบวนทัศน์ มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับคุณภาพมากที่สุด

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์, การศึกษาขั้นพื้นฐาน, ความเท่าเทียม, โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

The Title : Paradigm Basic Education Administration of the Basic Education for Equality, Highland School and Remote Areas, Chiang Mai Province

The Author : Yaowaluck Gasongetsara

Program : Educational Administration

Thesis Advisors

: Associate Professor Dr. Choocheep Phthaprasert Advisor

: Dr. Phubet Poungkaew Co – advisor

: Assistant Professor Dr. Samnao Mhuenjaem Co – advisor

ABSTRACT

The purposes of the research were to: 1) component analysis and factors conducive of the basic equality for highland school and remote areas and study the current situation, problems and guidelines for basic education administration for equality in highland schools in remote area, 2) study the current situation, problems and guidelines for basic education administration for equality in highland schools in remote area, 3) create and validate paradigms for equality in highland schools in remote area, and 4) evaluate the paradigm for equality in highland schools in remote area. The informant group was the group of people who involved in the management of highland schools in remote area. It consisted of school administrators, school board, teacher and parent representatives, and community representatives by using site visit, focus group discussion, works shop, interview, public hearings and the paradigm assessment responses. The evaluation tools used were synthetic table, a group discussion recording form and content, verification the interview form, observation form, workshop form and the paradigm checks list and evaluation form. Mean, standard deviation, and content analysis were used to analyse the data.

The research results are summarized as follows: 1) The results of the examination confirming the components of basic education administration for highland school and remote areas were 100% appropriate, consisting of 8 components: (1) a school - based administrative process, (2) an educational management model, (3) teacher development, (4) a learner development process,

(5) a flexible curriculum, (6) a measurement and evaluation process, (7) Creating a network of partners for joint development, and (8) preserving local wisdom and natural resources, factors conducive to basic educational administration of the basic equality for highland school and remote areas of external factors and internal factors. Each factor was detailed as follows: 1) External factors consisting of 1. 1) Economic and social factors of the community, 1. 2) Power Factors, 1. 3) Motivation factors, 1. 4) Budgetary factors allocated. 2) Internal factors consisting of 2. 1) Quality of executives educational institutions, 2. 2) teacher quality, 2. 3) supervision, monitoring and exchange of knowledge, and 2.4) community and parent participation.

2) The current problems and approaches in educational administration of highland schools in remote area in Chaing Mai found that each school had different difficulties depending on the geographical conditions, transportation, ethnic diversity, public utilities and economic conditions of the community. The suggested approach was to create networks of both government and private sectors to participate in education management.

3) Basic Education Administration paradigm for equality in highland schools in remote area in Chaing Mai consisted of the principle paradigm, the policy paradigm, the administrative and management paradigm, the practice paradigm, the evaluation paradigm and condition of achievement. The results of the inspection found that all components of paradigm were correct and appropriate.

4) The evaluation results of the paradigm were feasible and useful at the highest quality level.

Keywords: Paradigm, Basic Education, Equality, Highland Schools

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาและความกรุณาอย่างยิ่งจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว และผู้ช่วยศาสตรจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการศึกษาจนเสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุน ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งในทุกประการ จนงานสำเร็จลุล่วง ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธิ์ วิจิตรพัชราภรณ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แช่มช้อย คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความรู้ และคำแนะนำต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่ง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ปรากฏนามในภาคผนวกที่ให้ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นที่ทรงคุณค่ายิ่ง และเมตตาตรวจสอบสาระเนื้อหาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขทั้งในส่วนประเด็นหลักและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินการจนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบพระคุณ คุณแม่บัวไข สมวาส และรองศาสตราจารย์ ดร.สุกรี เกษรเกศรา ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนตลอดมา และกัลยาณมิตร ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือตลอดระยะเวลาของการวิจัยอย่างดียิ่ง

ท้ายสุดนี้คุณค่าและอานิสงส์ของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา คณาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งเป็นผู้อยู่เบื้องหลังจากสำเร็จแห่งคุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สืบไป

เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ ..... **ข**

ABSTRACT ..... **ง**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ฉ**

สารบัญ ..... **ช**

สารบัญตาราง ..... **ญ**

สารบัญภาพ ..... **ฐ**

บทที่

1 บทนำ **1**

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 7

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 7

ขอบเขตของการวิจัย 8

นิยามศัพท์เฉพาะ 11

กรอบแนวคิดการวิจัย 15

2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง **16**

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนทัศน์ 17

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม 33

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 43

แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา 61

กระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะและแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากการดำเนินการ การตรวจเยี่ยม 82

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม 90

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประชุมเชิงปฏิบัติการ 94

เอกสารเกี่ยวกับประชาพิจารณ์ 98

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 102

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่

3 วิธีดำเนินการวิจัย 113

ระยะที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 114

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 117

ระยะที่ 3 สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 121

ระยะที่ 4 ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 124

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 130

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 130

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 143

ตอนที่ 3 ผลการสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 209

ตอนที่ 4 ผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 258

5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 295

สรุปผลการวิจัย 296

อภิปรายผล 315

ข้อเสนอแนะ 321

บรรณานุกรม 324

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก **336**
ภาคผนวก ก รายนามและผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย 337
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 342
ประวัติผู้วิจัย **375**

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	การสังเคราะห์ขององค์ประกอบกระบวนทัศน์	26
2.2	การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา	29
2.3	การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เดิมกับกระบวนทัศน์ใหม่	30
2.4	การสังเคราะห์องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	52
2.5	การสังเคราะห์ ความซ้ำซ้อนของปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	58
3.1	โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามประกาศของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2555 – 2556 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่	124
3.2	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามเขตพื้นที่และตามระดับความยุ่งยาก	126
4.1	ความถี่ผลการตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (n = 6)	132
4.2	ความถี่ผลการตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (n=6)	139
4.3	สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ	178
4.4	สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ	180

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ **หน้า**

4.5 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครูในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ.....181

4.6 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครอง ในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิต และอาชีพ 182

4.7 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย.....184

4.8 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา ในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย.....186

4.9 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครูในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย 187

4.10 แนวทางการสร้างกระบวนทัศน์จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครองในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการสร้างเครือข่าย.....188

4.11 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการ และกิจกรรมนักเรียน 190

4.12 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา ในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการ และกิจกรรมนักเรียน 192

4.13 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียน ที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการและ กิจกรรมนักเรียน 193

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.14	สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครอง ในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการ และกิจกรรมนักเรียน	194
4.15	สรุปประเด็น จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)	196
14.16	ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการพิจารณา (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหาร การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงหลักการ	229
14.17	ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ	230
14.18	ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงประเมิน	231
4.19	จำนวนและร้อยละ ผลการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่	257
4.20	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อ ความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ (n = 177)	258
4.21	เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้	285
4.22	เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้	289
4.23	เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้	292

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย	15
2.1	ตัวชี้วัดความยากลำบากของโรงเรียนพื้นที่สูงและโรงเรียนพื้นที่เกาะ	44
2.2	ความแตกต่างของคำว่า เท่าเทียม (Equality) ความเสมอภาค (Equity) และความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice)	80
2.3	ความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices	86
2.4	ความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices	86
3.1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	129
4.1	(ร่างที่ 1) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่	209
4.2	จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่	211
4.3	กระบวนทัศน์เก่าและกระบวนทัศน์ใหม่ ของความเท่าเทียมทางการศึกษา ของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	212
4.4	กลไกการขับเคลื่อนหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละระดับ	215
4.5	(ร่างที่ 2) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)	233
4.6	จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่	235
4.7	การเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษา	236
4.8	คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่	244
4.9	กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับสมบูรณ์)	260
4.10	จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่	262
4.11	การเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษา	263
4.12	คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่	271

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลายมิติ ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและตัวเร่งที่ทำให้สภาวะความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น การเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19 การเกิดมลภาวะสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับตัวและเตรียมความพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ หน่วยงานต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องแสวงหารูปแบบหรือวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูงขึ้น หน่วยงานทางการศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหน่วยงานองค์กรให้ไปสู่ความยั่งยืน ฉะนั้นการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวหน้า การส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมีความเท่าเทียมกัน ทั่วถึง จึงกลายเป็นเรื่องที่สำคัญ

สำหรับการศึกษาในประเทศไทยมีวาระการปฏิรูปการศึกษามาหลายยุคหลายสมัยและหลายรัฐบาล มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทุกระดับหลายครั้ง รวมถึงมีแนวคิดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่หลากหลาย หากแต่เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้น ได้ประโยชน์เฉพาะบางกลุ่ม โดยเฉพาะชนชั้นกลางและชนชั้นสูงที่ได้รับประโยชน์ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทั้งในด้านโอกาสและคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่รัฐบาลประเทศไทยพยายามทบทวนและหาแนวทางในการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นระบบ (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2561) แต่ผลลัพธ์ด้านการศึกษาของประเทศไทยกลับไม่ดีขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งสะท้อนได้จากผลการประเมิน PISA (Programme for International Student Assessment) ซึ่งริเริ่มโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยผลการประเมิน PISA มีความสำคัญ

อย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถบ่งบอกข้อมูลต่อเนื่องให้แก่ระดับนโยบายในการกำหนดสิ่งที่ควรพัฒนาในระบบการศึกษาของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ PISA ยังเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาในการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (IMD World Competitiveness Ranking) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของประชากรในประเทศในการพิจารณาถึงความสามารถในการแข่งขันและความน่าลงทุนของประเทศอีกด้วย สำหรับผลการประเมินของประเทศไทย PISA 2018 พบว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านการอ่าน 393 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 487 คะแนน) คณิตศาสตร์ 419 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 489 คะแนน) และวิทยาศาสตร์ 426 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 489 คะแนน) ซึ่งผลการประเมินชี้ให้เห็นว่า ระบบการศึกษาไทยมีส่วนหนึ่งที่มีคุณภาพและสามารถพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในระดับสูงได้ หากระดับนโยบายสามารถสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษา โดยขยายระบบการศึกษาที่มีคุณภาพไปให้ทั่วถึง ประเทศไทยก็จะสามารถยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้ทัดเทียมกับนานาชาติได้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561)

แต่ทว่าการศึกษาของประเทศไทยมีปัญหาวิกฤตที่สะสมมานาน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระหว่างสถานศึกษา การอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ความเหลื่อมล้ำในโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา สถานศึกษาขนาดเล็กในชนบท การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง รวมถึงการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษา การบริหารและจัดการที่ขาดความรับผิดชอบต่อผู้เรียน มุ่งผลิตในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ และผลิตกำลังคนไม่สนองตอบความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ผู้สำเร็จการศึกษาขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะในการปฏิบัติงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

ในความวิกฤตของปัญหาการศึกษาในระดับประเทศดังกล่าว ยังมีความวิกฤตมากยิ่งกว่า คือ สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงและทุรกันดาร เนื่องจากสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง เป็นพื้นที่ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การคมนาคมและการสื่อสารไม่สะดวก สภาพทางเศรษฐกิจไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา มีความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามที่ราบเชิงเขา ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการเรียนการสอน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาไทย สภาพเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน หาของป่า รับจ้างทั่วไป และสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียน งบประมาณ

ในการสนับสนุนทางด้านการศึกษาไม่เพียงพอขาดแคลนครูผู้สอนทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาของเด็กนักเรียน (โพธิ์สิทธิ์ มรรคด, 2563)

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญ ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทรงพระราชดำริให้ตั้งโรงเรียนขึ้นในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมตามภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสเล่าเรียนเท่าเทียมกับเยาวชนในท้องถิ่นอื่น ทรงรับโรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชนไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ อันหมายถึง ทรงให้การช่วยเหลืออุปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทรงให้คำแนะนำ และเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเพื่อพระราชทานกำลังใจแก่ครูและนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมี พระราชดำรัสครั้งเมื่อเสด็จพระราชดำเนินที่บ้านขอบด้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2535 ความตอนหนึ่งว่า

“...ฉันฝากเด็กชาวเขาเหล่านี้ด้วย ตัวฉันอยู่ไกล ครูดูแลด้วยนะ...”

(กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2561)

จากวันที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับครูโรงเรียนขอบด้งจนถึงวันนี้ นับเป็นเวลากว่า 31 ปีแล้ว ทว่าความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาก็ยังคงเป็นปัญหาที่ยังแก้ไขไม่สิ้นสุดในประเทศไทย สถานศึกษาเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารก็ไม่ได้ถูกมองข้ามหรือละเลยจากรัฐบาลของไทย ตรงข้ามรัฐบาลได้กำหนดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54: บัญญัติถึงสิทธิของบุคคลที่รัฐจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาให้เด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนไปจนครบภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้ได้รับการพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้เหมาะสมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สอดคล้องยุทธศาสตร์แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา และสอดคล้องกับแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2566 – 2570) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค อีกทั้ง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal: SDGs) มองการศึกษาเป็นเรื่องของ สิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความยุติธรรมทางสังคม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา เพศ และชาติพันธุ์ นอกจากนั้นสหพันธ์สหภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาระดับโลก (Education International) กล่าวไว้ว่าการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม (Equality) กันทุกคนต้องให้ความสำคัญกับ กลุ่มคนเปราะบาง อาทิ

คนยากจน ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ชนชายขอบทางภาษา-ชาติพันธุ์-สังคม เด็กและผู้ใหญ่ที่พิการ หรือคนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล/เปราะบาง รวมถึงกลุ่มนักเรียนที่ออกจากการศึกษา (Out-of-School Children) จะต้องไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลังจากการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ (ภูวดล วีรเวชพิสัย, 2559)

อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายถือเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ได้ตระหนักถึงความสำคัญต่อการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยจัดสรรงบประมาณในลักษณะของ “เงินอุดหนุนรายหัว” ไปยังรายโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งประเภทสามัญและอาชีวศึกษาทุกแห่ง ผ่านโครงการต่าง ๆ อาทิ เช่น 1) โครงสร้างสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจบจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เรียนฟรี 15 ปี) เพื่อเป็นค่าใช้เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับ 5 รายการหลัก ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไปสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน หนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) ค่าอาหารกลางวันในโรงเรียน และ 3) อาหารเสริม (นม) ในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารยังคงมีความยากลำบากในการจัดการศึกษาภายใต้วงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรตามจำนวนผู้เรียน เนื่องจากโรงเรียนมีจำนวนผู้เรียนน้อย ในขณะที่ต้นทุนในการจัดการศึกษาสูง ซึ่งเป็นผลมาจากความยากลำบากในการขนส่งและการเดินทาง รวมทั้งยังขาดความพร้อมด้านปัจจัยจำเป็นพื้นฐาน (ระบบสาธารณูปโภค การเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต) และการบริหารจัดการ เพื่อรองรับผู้เรียนซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ประกอบกับข้อมูลความต้องการจำเป็นพื้นฐานของโรงเรียนยากลำบาก ยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูล ความยากลำบากและการคัดกรองโรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารยังดำเนินการเฉพาะในบางสังกัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ประกาศ เรื่อง การกำหนดสถานศึกษาที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) ตามโครงการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทาง

การศึกษาในระดับเขตพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 -2566 จำนวน 1,441 โรงเรียน และได้กำหนดวิสัยทัศน์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ได้แก่ “สร้างคุณภาพผู้เรียนสู่สังคมอนาคตอย่างยั่งยืน” โดยมีพันธกิจที่สำคัญสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนและโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในลักษณะพิเศษ คือ จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาสถานศึกษาให้มีความปลอดภัยแก่ผู้เรียน และสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่ภูเขาสูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) เป็นการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนในพื้นที่ให้ได้รับการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบท

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดขนาดใหญ่อันดับ 1 ของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางพัฒนาในทุกมิติ ขึ้นชื่อได้ว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคเหนือ ที่มีภูมิอากาศที่เหมาะสม มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ รวมทั้งยังมีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและระหว่างประเทศ ส่งผลต่อความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างสูง มีสถาบันการศึกษาเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ แต่ทว่าจังหวัดเชียงใหม่มีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง โดยมีพื้นที่ภูเขาคิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่จังหวัด ทำให้โรงเรียนกระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่สูงเป็นจำนวนมาก ซึ่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารดังกล่าวมีต้นทุนของการจัดการศึกษาที่แตกต่างกับโรงเรียนในพื้นราบ ทำให้พื้นที่ที่มีความทุรกันดารเกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เข้าถึงการศึกษาได้อย่างไม่เท่าเทียม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้ประกาศโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 ถึงเขต 6 ทั้งหมดจำนวน 329 โรงเรียน ให้เป็นสถานศึกษาที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) ตามโครงการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 -2566 โดยแบ่งตามระดับความยุ่งยาก ยุ่งยากมาก และยุ่งยากมากที่สุด อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานทางการศึกษาคือศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ มีภารกิจให้การดูแลและกำกับการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้ความสำคัญของการศึกษา และกำหนดพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาไว้ คือ พัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ โดยการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564) นอกจากนี้การจัดการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ยังเกิดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาระหว่าง

ผู้เรียนในสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองกับผู้เรียนในสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอน และผลการดำเนินงานของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารบางแห่งประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานทางราชการ แต่บางแห่งก็ไม่สามารถบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพได้ และด้วยข้อจำกัดในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารดังกล่าว ดังนั้นการแก้ไขปัญหา ถือว่าเป็นวาระเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันนำเด็กเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยให้ทุกภาคส่วนร่วมมือสนับสนุนเด็ก เยาวชนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะที่อยู่พื้นที่ห่างไกล ด้อยโอกาส หรือมีสถานะการเงินไม่ดี ควรมีเวทีรับฟังความเห็นเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันสร้างเด็กให้มีคุณภาพ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2561)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา ได้เล็งเห็นถึงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษากระบวนทัศน์ในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่เกิดจากแนวคิดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่จะนำผลการวิจัยไปขับเคลื่อนในการปรับกระบวนทัศน์โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในอนาคตต่อไป

คำถามการวิจัย

1. องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง

2. โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม เป็นอย่างไร และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม ควรเป็นอย่างไร

3. กระบวนทัศน์การบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่พัฒนาขึ้น มีลักษณะเป็นอย่างไร

4. ผลการตรวจสอบและประเมินกระบวนทัศน์การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่พัฒนาขึ้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

4. เพื่อประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

หน่วยงานทางการศึกษาระดับสูง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แนวทางในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร เพื่อสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2. ประโยชน์ในเชิงการปฏิบัติ

2.1 ประโยชน์ต่อนักเรียน

นักเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม มีทักษะชีวิต และอาชีพ สามารถพึ่งตัวเองได้

2.2 ประโยชน์ต่อครู

ครูมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนบนพื้นที่สูงในทุรกันดาร เพื่อความเท่าเทียมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2.3 ประโยชน์ต่อโรงเรียน

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงบูรณาการ ฉะนั้นโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีบริบทแตกต่างกันสามารถที่จะนำวิธีปฏิบัติ วิธีการพัฒนา วิธีการประเมิน ตลอดจนเงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมทางการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ไปวางแผนประยุกต์ใช้ และขยายผลในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา โรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารตามบริบทได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2.4 ประโยชน์ต่อชุมชน

ชุมชนเห็นความสำคัญของโรงเรียนโดยให้การส่งเสริมสนับสนุนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีโรงเรียนดี มีคุณภาพเกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา ได้รับความเชื่อมั่น และไว้วางใจจากชุมชนจากการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การสังเคราะห์ ตรวจสอบ และยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยเบื้องต้นที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้แก่

1.1 แหล่งข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการสังเคราะห์องค์ประกอบ ประกอบด้วย เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 17 แหล่งข้อมูล

1.2 แหล่งข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการสังเคราะห์ปัจจัยเบื้องต้นที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วย เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 17 แหล่งข้อมูล

1.3 ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบยืนยัน องค์ประกอบและปัจจัยเบื้องต้นที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

2.1 ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับ สภาพ ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2.2 ผู้ให้ข้อมูล ในการถอดบทเรียนแนวทางในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โดยใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) คือผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียนในโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จำนวน 6 โรงเรียน ที่มีบริบทแตกต่างกัน จากการเลือกแบบเจาะจง

3. การสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3.1 (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียน พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัย

3.2 ผู้ให้ข้อมูลในการประชุม เชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อสร้างกระบวนทัศน์ การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 ท่าน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

3.3 ผู้ให้ข้อมูลในการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ คือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน โดยการประชาพิจารณ์ (Public Hearings)

4. การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนในพื้นสูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ประชากร คือผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครอง และนักเรียน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นไปตามประกาศของ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประจำปีงบประมาณ 2565 – 2566 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ ทั้ง 6 เขตพื้นที่ และตามระดับความยุ่งยาก จำนวนทั้งหมด 329 โรงเรียน

4.2 กลุ่มตัวอย่างในตอบแบบประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ คือ ตัวแทนผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 6 เขตพื้นที่ ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ จำนวน 177 โรงเรียน ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 177 คนจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยใช้ สัดส่วนที่เท่ากัน จำแนกตามเขตพื้นที่และตามระดับความยุ่งยาก ซึ่งได้จากการกำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่างของเคร็ซซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) และสุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่ม แบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. องค์ประกอบของกระบวนทัศน์ได้มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 10 ปี จำนวน 9 แหล่งข้อมูล ได้แก่ สุทิศ สวัสดี (2563) สุพัฒน์

ไพใหล (2556) นันทิดา ทองเจือ (2556) ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557) สาธิต พนารี (2558) ชาย โพธิสตา (2564) รัชฎาพร เกตานนท์ (2565) Holt & John (1963) และ Kuhn (2012) ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) กระบวนทัศน์เชิงหลักการ 2) กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย 3) กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ 4) กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ 5) กระบวนทัศน์เชิงประเมิน และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ

2. องค์ประกอบเบื้องต้นการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 10 ปี จำนวน 17 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558) องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย (2559) มนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ณรงค์ อภัยใจ (2560) ช้องนาง ศรีคำไทย (2560) วิโรจน์ ไชยภักดี (2562) โพธิ์สิทธิ์ มรรคดี (2563) จงกล แก้วโก (2564) เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) อัมพร พินะสา (2566) ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ(2566) สุบัน พรเวียง (2566) สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566) UNICEF Thailand (2566) Bermeo (2014) NIER (2019) และ NSW Department of Education (2021) ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาครู 4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 5) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น 6) กระบวนการวัดผลและประเมินผล 7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ 8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเบื้องต้น เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 10 ปี จำนวน 17 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558) วัชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ (2560) ณรงค์ อภัยใจ (2560) รัชวดี แสงมหะหมัด (2560) พระครู ธัญรัตนากร (2561) นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) โพธิ์สิทธิ์ มรรคดี (2563) จงกล แก้วโก (2564) เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) อัมพร พินะสา (2566) อุดม วงษ์สิงห์ (2566) ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ (2566) สุบัน พรเวียง (2566) สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566) UNICEF Thailand (2566) Bermeo (2014) NIER (2019) และ NSW Department of Education (2021) ประกอบไปด้วย 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน แต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน 2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง 3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ และ 4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) คุณภาพผู้บริหาร 2) คุณภาพของครู 3) การนิเทศติดตามและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการระหว่างปีการศึกษา 2566 ถึงปีการศึกษา 2567

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ชุดความคิด แบบแผนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับปฐมวัย ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จากประเด็นปัญหา แนวทางแก้ไข วิธีปฏิบัติ เกณฑ์ในการพิสูจน์ โดยกำหนดองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของกระบวนทัศน์ไว้ จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ กระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ กระบวนทัศน์เชิงประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยแต่ละองค์ประกอบมีความหมายดังต่อไปนี้

1) กระบวนทัศน์เชิงหลักการ หมายถึง หลักการและจุดมุ่งหมายของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย หมายถึง ระบบงานและกลไกในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในระดับนโยบาย สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

3) กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ หมายถึง ระบบงานและกลไกในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในระดับจังหวัด สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

4) กระบวนทัศน์เชิงการปฏิบัติ หมายถึง ระบบงานและกลไกในการดำเนินงานของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ในระดับสถานศึกษา สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์ โดยมีการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมและอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

5) กระบวนทัศน์เชิงประเมิน หมายถึง แนวทางการประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็นการกำหนดแนวทางในการประเมินผลกระบวนทัศน์ที่กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ากระบวนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด และกำหนดแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกระบวนทัศน์ให้สมบูรณ์ ตลอดจนการระบุเงื่อนไขการนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ

6) เงื่อนไขความสำเร็จ หมายถึง วิธีการดำเนินงานนำไปสู่ความสำเร็จ เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเกิดความเท่าเทียม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน ตามขอบข่ายและภาระงานในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท เป็นการจัดการศึกษาหนึ่งโรงเรียนสามระบบ โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนทวิภาษา เทคโนโลยีทางไกล และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด มีทักษะทางวิชาการ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมี

ความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลังทรัพยากร องค์ความรู้และเทคโนโลยี

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดีมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอด จนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม หมายถึง สภาพของบริบทโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่เป็นปัจจัยเหตุ ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร แบ่งออกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีองค์ประกอบดังนี้

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง สาธารณูปโภค ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

2) ปัจจัยด้านกรอบอัตรากำลัง หมายถึง กรอบอัตรากำลังของครูที่เอื้อต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีสวัสดิการในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูงและการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2) คุณภาพของครู หมายถึง จิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครูในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Professional Learning Community) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หมายถึง ความถูกต้อง และความเหมาะสมของกระบวนทัศน์จากผลการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ จากผลการประเมินของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ความเท่าเทียม หมายถึง ผลลัพธ์ด้านคุณภาพการศึกษาที่ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียมโดยไม่มีค่าใช้จ่าย การได้รับการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร กระบวนการเรียนรู้ การค้นหาความรู้เพื่อนำสู่การปฏิบัติในการพัฒนาตนเองตามหลักสิทธิมนุษยชน จนเกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน

โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หมายถึง สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนสันเขา เชิงเขาหรือที่ราบระหว่างหุบเขา ที่มีความยากลำบากในการเดินทาง หรือมีความยุ่งยากในการจัดการศึกษา และเป็นโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ประกาศและกำหนดเป็นสถานศึกษาที่มีที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) ตามโครงการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่ประจำปีงบประมาณ 2565 – 2566 ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 ถึง เขต 6 ที่เปิดทำการสอนในระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนทัศน์
   1.1 ความเป็นมาและความหมายของกระบวนทัศน์
   1.2 ประเภทของกระบวนทัศน์
   1.3 องค์ประกอบของกระบวนทัศน์
   1.4 การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษา
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม
   2.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา
   2.2 ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา
   2.3 กระบวนการบริหารการศึกษา
   2.4 กระบวนการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเท่าเทียม
3. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
   3.1 ความหมายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและเหตุผล ความจำเป็นในการสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร
   3.2 องค์ประกอบในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
   3.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
4. แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา
   4.1 ความหมายของความเหลื่อมล้ำและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

4.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมทางการศึกษา

4.3 แนวคิดความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมของสังคมในการกำหนดนโยบายการศึกษา

5. กระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะและผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากการดำเนินการตรวจเยี่ยม

5.1 ความหมายและความสัมพันธ์ของ Benchmark, Benchmarking และ Best Practice

5.2 กระบวนการตรวจเยี่ยมเพื่อการศึกษาผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศอย่างเป็นระบบ

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม

6.1 ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

6.2 ประเด็นในการพิจารณาการสนทนากลุ่ม

7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประชุมเชิงปฏิบัติการ

7.1 ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

7.2 ประโยชน์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

7.3 กระบวนการของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

8. เอกสารเกี่ยวกับประชาพิจารณ์

8.1 ความหมายของประชาพิจารณ์

8.2 หลักการของประชาพิจารณ์

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนทัศน์

1. ความเป็นมาและความหมายของกระบวนทัศน์

โทมัส คูห์น (Kuhn, 1970) เป็นผู้ที่บัญญัติศัพท์คำว่า “กระบวนทัศน์” (Paradigm) ขึ้นมาในหนังสือที่เขียนชื่อ The Structure of Scientific Revolutions มีเนื้อหาในการเปลี่ยนแปลงในสมมติฐานขั้นพื้นฐาน หรือกรอบภายในทฤษฎีระเบียบทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับความคิดของวิทยาศาสตร์ปกติในยุคนั้น โทมัส คูห์น ได้ให้คำจำกัดความของ กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ คือ ความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลซึ่งเป็นปัญหาและแนวทางแก้ไขสำหรับชุมชนนักปฏิบัติในบางครั้ง ดังนั้นตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1960 คำว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) ได้ถูกนำมาใช้ในบริบทต่าง ๆ อย่างมากมาย ทำให้คำว่า กระบวนทัศน์เป็นที่รู้จักและมีการศึกษากันอย่างกว้างขวางขึ้น

นักวิชาการที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งคือ ฟริตจอฟ คาปร้า (Capra, 1986) ซึ่งเป็นผู้เขียนหนังสือที่ได้รับความสนใจอย่างมาก คือ จุดเปลี่ยนศตวรรษ (The Turning Point) และคลื่นชีวิต (The Web of Life) มีความเห็นเกี่ยวกับกระบวนทัศน์ใหม่และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์หลังจากที่ โทมัส คูห์น ได้เสนอมาแล้ว่า จำเป็นต้องให้ความหมายใหม่ที่ขยายขอบเขตออกไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเลยทีเดียว โดยฟริตจอฟ คาปร้า (Capra) ได้ให้ความหมายกระบวนทัศน์ หมายถึง มโนทัศน์ ค่านิยม การรับรู้ เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน ร่วมสร้างวิสัยทัศน์ให้เกิดขึ้นได้จริง หากเปรียบเทียบแล้วอาจกล่าวได้ว่ากระบวนทัศน์มีนัยยะเป็น ทัศนะแม่บทที่เป็นรากฐานของทัศนะอื่น ๆ ต่อเนื่องกันมา และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จึงเป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ที่มีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ซึ่งนำไปสู่การค้นพบความรู้ใหม่ ๆ ของศาสตร์สาขาอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ชีววิทยา มานุษยวิทยา เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีนักวิชาการที่มีชื่อเสียง กลูบ้า และลินคอน (Guba and Lincoln, 1994) ได้ให้ความหมาย กระบวนทัศน์หรือ Paradigm ว่าคือกลุ่มก้อนของความเชื่อที่เป็นเครื่องชี้นำการกระทำ เช่น ถ้าหากเราเชื่อว่าองค์การสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับการวางโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการองค์การจะมุ่งเน้นไปที่การจัดระบบโครงสร้างการทำงานเป็นหลัก แต่หากเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญในความสำเร็จการบริหารจัดการองค์การ ก็จะให้ความสำคัญกับคนหรือหากเราเชื่อว่า ทั้งส่วนสำคัญเท่า ๆ กัน การบริหารจัดการจะมุ่งไปที่ทั้งสองส่วนนั่นเอง

ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557) ได้ให้ความหมายของกระบวนทัศน์ไว้ คือ ตัวแบบ รูปแบบ กรอบแนวความคิด แนวทางการศึกษามโนทัศน์ วิธีคิด การรับรู้ วิธีให้คุณค่าวิถีทั้งหมดของผู้คน หรือวิธีการปฏิบัติที่ใดที่หนึ่งมีการกระทำร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดวิสัยทัศน์แห่งความเป็นจริง ซึ่งมีนัยของการเป็นรากฐานแม่บทแห่งการพัฒนา ที่ใช้วิธีการทางการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือในการศึกษาและแก้ปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการ ณ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นการปรับเปลี่ยนเชื่อมโยงแนวคิดการกระทำจากสิ่งหนึ่งไปสู่จากสิ่งหนึ่งโดยอาศัยรากฐานเดิมากแม่บทมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทเป็นการเปลี่ยนย้ายในระดับรากฐานของการคิดระบบคุณค่าและโลกทัศน์ของบุคคลตามบริบทสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปโดยที่ความจริงยังคงเดิมแต่ทัศนะเปลี่ยนไปตามการมองเห็นการรับรู้และความเข้าใจความจริงของสังคมโลกมากขึ้น

สาธิต พนารี (2558) ได้ให้ความหมายของ กระบวนทัศน์ (Paradiam) ไว้คือ กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิธีคิด และการสะท้อนความคิดให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ ในชุมชนหนึ่ง สำหรับดำรงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อกระบวนทางความคิดเปลี่ยน

แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องก็จะเปลี่ยนไปด้วยทั้งกระบวน เรียกว่า เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และเรียกกระบวนทัศน์ที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์นี้ว่า “กระบวนทัศน์ใหม่” (New Paradigm) เมื่อใดที่กระบวนทัศน์หนึ่งแพร่หลาย มีอิทธิพลให้คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือปฏิบัติ เกิดเป็นกระแสนิยมในความเชื่อนั้น ๆ กระบวนทัศน์ก็ถือเป็นกระแสหลัก

ชาย โพธิสิตา (2564) ได้ให้ความหมาย กระบวนทัศน์ว่าเป็นกรอบความรู้ กรอบวิธีคิด เป็นแนวทางสำหรับกลุ่มคนที่อยู่ในวงการเดียวกันยึดถือร่วมกัน และเป็นสิ่งที่คนยึดถือ เป็นเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม วิธีการ หรือท่าทีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คนในวงการเดียวกันเชื่อหรือยึดถือร่วมกัน เป็นมุมมองที่สมาชิกของกลุ่มในการมองโลก

สายใหม ภารประดับ (2565) ได้สรุป กระบวนทัศน์ไว้ว่า หมายถึง ชุดของแนวคิด การรับรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการปฏิบัติที่เป็นเครื่องชี้นำการกระทำของชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีการกระทำร่วมกันก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ ค่านิยมแห่งความเป็นจริงที่เป็นพื้นฐานของชุมชนนั้น

รัชฎาพร เกตานนท์ (2565) ได้ให้ความหมายของกระบวนทัศน์ไว้คือ ชุดความคิดที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ที่สะท้อนถึงพื้นฐานของความเชื่อ การคิด หรือวิธีคิด จนได้แนวทาง วิธีปฏิบัติ แนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม ตามความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยและเหมาะสมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

จากการศึกษาความหมายของกระบวนทัศน์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนทัศน์ คือ แบบแผนที่ผ่านกระบวนการคิด จากประเด็นปัญหา แนวทางแก้ไข วิธีปฏิบัติ เกณฑ์ในการพิสูจน์ข้อสันนิษฐาน และการสะท้อนความคิดอย่างคุณค่าต่อมนุษยชาติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง มาทบทวนใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับยุคและสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และจะเกิดขึ้นในอนาคต

2. ประเภทของกระบวนทัศน์

อีกอน จี. กูบา (Guba, 1990) เสนอทัศนะไว้ใน The Paradigm Dialog ว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) หรือระบบความเชื่อพื้นฐาน (Basic Belief Systems) นั้น มีโครงสร้างหลัก 3 ประการ คือ

1) ภววิทยา (Ontology): อะไรคือ ธรรมชาติของความรู้ความจริง

2) ญาณวิทยา (Epistemology): อะไรคือธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ ความจริง และความรู้ความจริง

3) วิธีวิทยา (Methodology): ผู้แสวงหาความรู้ ความจริง ควรจะแสวงหาความรู้ความจริงอย่างไร

สวอนสัน และฮอลตัน (Swanson and Holton อ้างถึงใน พัชรา แย้มสำราญ, 2559) ได้กล่าวถึง ประเภทของกระบวนทัศน์ดังนี้

1) กระบวนทัศน์การเรียนรู้ (Learning Paradigm) มีพื้นฐานจากการเรียนรู้ของบุคคล เพื่อส่งเสริมความสามารถปัจเจกบุคคล และมีจิตสำนึกที่เอาชนะอุปสรรคได้มีข้อสมมติฐานดังนี้

1.1) การศึกษา การเจริญเติบโต การเรียนรู้ และการพัฒนาของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่ดี

1.2) บุคคลควรจะได้รับการให้คุณค่า ไม่ใช่เพียงแต่เป็นทรัพยากรที่นำไปสู่ผลลัพธ์เท่านั้น

1.3) การเรียนรู้และการพัฒนาของปัจเจกบุคคล ควรมีความสำคัญกว่าหรือเท่ากับความต้องการขององค์กร

1.4) ผลลัพธ์เบื้องต้นของการพัฒนาวิชาชีพ คือการเรียนรู้และการพัฒนา

1.5) ปัจเจกบุคคล ควรเป็นผู้ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เนื่องจากบุคคลมีสมรรถนะและแรงจูงใจในการเรียนรู้

1.6) ปัจเจกบุคคลควรเป็นผู้ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เนื่องจากบุคคลมีสมรรถนะและแรงจูงใจในการเรียนรู้

1.7) การพัฒนาปัจเจกบุคคลควรเป็นแบบองค์รวม ไม่เพียงแต่เฉพาะทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงานเท่านั้น

1.8) องค์กรจะต้องจัดหาหนทางเพื่อให้บุคคลบรรลุศักยภาพสูงสุดของมนุษย์โดยผ่านงานที่มีความหมาย

1.9) การเน้นผลปฏิบัติงานเป็นการมองบุคคลแบบเครื่องจักร ซึ่งขวางกั้นบุคคลไม่ให้ก้าวไปสู่ศักยภาพสูงสุด

2) กระบวนทัศน์ผลการปฏิบัติงาน (Performance Paradigm) มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้าของภารกิจ ปรับปรุงสมรรถนะของปัจเจกบุคคลในการปรับปรุงระบบงาน มีข้อสมมติฐานดังนี้

2.1) ปัจเจกบุคคลต้องปฏิบัติงานเพื่อให้อยู่รอดและเจริญก้าวหน้า

2.2) การเน้นผลการปฏิบัติงานไม่ทำให้ศักยภาพของมนุษย์หมดลง

2.3) การเน้นผลการปฏิบัติงานไม่ทำให้ศักยภาพของมนุษย์หมดลง

2.4) สร้างสมรรถภาพเพื่อประสิทธิผลของการปฏิบัติงานในอนาคต

2.5) ผู้พัฒนาวิชาชีพต้องมีความรับผิดชอบทางจริยธรรมและศีลธรรม

2.6) การฝึกอบรมและการเรียนรู้ไม่สามารถแยกออกจากระบบผลการปฏิบัติงาน

2.7) ระบบผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลเป็นรางวัลให้ปัจเจกบุคคลและองค์กร

2.8) การปรับปรุงผลการปฏิบัติงานทั้งระบบเพื่อส่งเสริมคุณค่าของการเรียนรู้ในองค์กร

2.9) การพัฒนาวิชาชีพต้องเป็นหุ้นส่วนกับฝ่ายต่าง ๆ เพื่อบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมาย

2.10) การพัฒนาวิชาชีพเป็นการพัฒนาการเรียนรู้และผลการปฏิบัติงานของปัจเจกบุคคลและองค์กร

กีรติ บุญเจือ (อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, มัทนา วังถนอมศักดิ์ และนุชนารัตนศิระประภา, 2563) ได้แบ่งกระบวนทัศน์ตามมิติสังคมวิทยา แบ่งออกเป็น 5 กระบวนทัศน์ คือ

1) กระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) แนวคิดแบบนี้เกิดขึ้นกับมนุษย์ดึกดำบรรพ์ทันทีที่มนุษย์เกิดขึ้นในโลก จึงสันนิษฐานได้ว่า แนวคิดแบบดึกดำบรรพ์มีมาประมาณ 2 ล้านปีที่แล้ว ความคิด ความเชื่อของคนยุคนี้เชื่อว่าโลกไม่มีกฎเกณฑ์ ความคิดทางปรัชญาเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ เหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น คนยุคนี้เชื่อว่าเป็นไปด้วยฤทธิ์อำนาจลึกลับในธรรมชาติ อุดมการณ์สูงสุดในระยะนี้ก็คือทำตามประเพณี ผิดอะไรผิดได้ แต่อย่าผิดประเพณี ประเพณีเป็นมาตรฐานการตัดสินการกระทำทุกอย่าง รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้นปลอดภัยไว้ก่อน

2) กระบวนทัศน์โบราณ (Ancient Paradigm) แนวคิดของคนยุคนี้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ที่ไม่มีกรณียกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น โลกมีกฎเกณฑ์และมนุษย์ควรรู้กฎเกณฑ์กำหนดขึ้น ผิดอะไรผิดได้ แต่อย่าผิดกฎหมาย รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้นแสวงหากฎเกณฑ์

3) กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) แนวคิดของคนยุคกลาง เชื่อว่าโลกนี้มีกฎเกณฑ์ แต่กฎเกณฑ์ไม่อาจให้ความสุขแท้แก่มนุษย์ได้ ความสุขที่แท้จริงหรือสุขถาวรมีอยู่ในโลกหน้า เพราะเห็นความอนิจจังของโลกว่า แม้จะรู้กฎเกณฑ์ของโลกและปฏิบัติตามอย่างไม่บกพร่อง ก็ไม่อาจพบความสุขแท้ได้ จึงต้องใช้ชีวิตอันจำกัดและสั้นเพื่อแสวงหาความสุขถาวรในโลกหน้า อุดมการณ์สูงสุดของคนยุคนี้คือ มโนธรรมที่ได้รับจากศาสนา ผิดอะไรก็ผิดได้แต่อย่าผิดหลักธรรมของศาสนา รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้นความสุขโลกหน้า

4) กระบวนทัศน์ยุคใหม่ (Modern Paradigm) ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1500 เป็นต้นมาวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น มนุษย์หวังกันว่า วิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ แนวคิดความเชื่อของคนยุคนี้เชื่อว่า โลกมีกฎเกณฑ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นทางพบกฎของโลก

มนุษย์จะมีความสุขสมบูรณ์แบบในโลกได้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ อุดมการณ์ของคนยุคนี้คือ เหตุผล จะทำอะไรก็อ้างว่ามีเหตุผล ตัดสินใจอะไรก็ด้วยเหตุผล รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้นความสงบสุขในสังคม

5) กระบวนทัศน์หลักสมัยใหม่ (Post Modern Paradigm) แนวคิดของคนยุคนี้เป็นกระบวนทัศน์ที่ข้ามพ้นกระบวนทัศน์ทั้ง 4 ข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งล้วนแต่มีประเด็นเอื้อให้เกิดสงครามต่อกันคือ เกิดความยึดมั่น (Attachment) ซึ่งนำไปสู่การแบ่งพวก การแข่งขัน ความไม่ไว้วางใจกัน การทำลายกัน สุดท้ายเกิดสงคราม กระบวนทัศน์ที่ 5 มีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic Paradigm) หรือการคิดเชิงบูรณาการ คือ การนำหลาย ๆ สิ่งมาใช้ประโยชน์ในบางสิ่ง และใช้ประโยชน์จากบางสิ่งกับหลาย ๆ สิ่ง (To apply everything for something and to apply something for everything) หรือมีลักษณะ “ไม่ทิ้งอะไร แต่ทบทวนใหม่หมด” (Reject non Reread all) เป็นแนวคิดอนุรักษ์และแนวคิดการเปลี่ยนแปลง คิดใหม่ทำใหม่ เปลี่ยนจากการต่อต้านเป็นการต่อเติม เปลี่ยนจากคู่แข่ง (Competition) มาเป็นคู่คิด (Cooperation) เปลี่ยนจากการแตกแยก (Diversion) มาเป็นความแตกต่าง (Differentiation) แนวคิดเหล่านี้สามารถแก้จุดบกพร่องของกระบวนทัศน์ในอดีตได้โดยต้องแก้ไขประเด็นที่เอื้อสงคราม และสนับสนุนประเด็นที่ส่งเสริมสันติภาพแทนด้วยลัทธิรื้อสร้างใหม่ (Reconstructionism) ที่เน้นการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพและความร่วมมือ รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้นคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ๆ

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2555) ได้จำแนกกระบวนทัศน์ในการอธิบายสังคมออกเป็น 3 กระบวนทัศน์ ดังนี้

1) กระบวนทัศน์ธรรมชาตินิยม (Naturalism Paradigm) ซึ่งจุดยืนทางภววิทยาแบบสัจนิยมบริสุทธิ์ มีจุดยืนทางญาณวิทยาแบบปฏิฐานนิยม การแสวงหาความรู้ของกระบวนทัศน์มีเป้าหมายเพื่ออธิบาย (Explanation) และทำนาย (Prediction) ปรากฏการณ์ทางสังคม โดยมุ่งใช้ความรู้เพื่อควบคุมปรากฏการณ์สังคมและธรรมชาติที่ได้รับการศึกษาให้เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ ตัวอย่างเช่น ศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุ เมื่อทราบว่ามีปัจจัยใดบ้างแล้วก็ดำเนินการควบคุมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุหรือบรรเทาความรุนแรงต่อการเกิดอุบัติเหตุ กระบวนทัศน์นี้ใช้แนวทางในการอธิบายสังคม 3 แนวทาง แนวทางแรก คือ การอธิบายเชิงสาเหตุ (Causal Explanation) ซึ่งแยกสิ่งที่เป็นปัจจัยเหตุกับปัจจัยผลออกจากกัน และเหตุจะต้องเกิดก่อนผล เช่น วิธีการอบรมของพ่อแม่มีผลต่อพฤติกรรมจริยธรรมของบุตร แนวทางที่สอง คือ การอธิบายเชิงเหตุผล (Reason Explanation) ซึ่งอธิบายว่าการกระทำของมนุษย์เกิดจากการตัดสินใจที่มีเหตุผล เช่นผู้บริโภคจะตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าอย่างมีเหตุผล โดยวิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์สูงสุดและแนวทางที่สามคือการอธิบาย

เชิงหน้าที่ว่า สิ่งใดก็ตามที่ดำรงอยู่ก็เพราะมีหน้าที่ทำให้เกิดผลบางประการ เช่น ระบอบประชาธิปไตยดำรงอยู่เพื่อหน้าที่ทำให้การถ่ายทอดอำนาจในสังคมเป็นไปอย่างสันติ สำหรับการอธิบายเชิงโครงสร้างว่า โครงสร้างสังคมเป็นสาเหตุของที่สนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อ การแสดงพฤติกรรมของบุคคล เช่น สังคมไทยในอดีตมีโครงสร้าง ครอบครัวแบบขยาย ทำให้คนมีพฤติกรรมสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสสูงกว่า หรือสังคมไทยมีโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ทำให้ผู้น้อยไม่กล้าแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ผู้ใหญ่ เป็นต้น

การวิจัยที่ใช้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมเป็นรากฐาน คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยทดลองและกึ่งทดลอง

2) กระบวนทัศน์การตีความ (Interpretivism Paradigm) มีภววิทยาแบบสัมพันธนิยมและมีญาณวิทยาแบบทัศนพิสัยนิยมกับสัมพันธนิยม และมีวิธีวิทาเป็นแบบอรรถปริวรรต (Hermeneutics) ปรากฏการณ์ทางสังคม เพราะหากมนุษย์สามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้ ก็จะได้อดกลั้นซึ่งกันและกันมากขึ้น และทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แนวทางในการทำความเข้าใจสังคม คืออรรถปริวรรต โดยทำความเข้าใจองค์ประกอบย่อยของสิ่งที่ศึกษาในแง่องค์รวม และทำความเข้าใจองค์รวมในแง่องค์ประกอบย่อย การตีความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบย่อยกับองค์รวมจะมีลักษณะเป็นพลวัตและมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ อรรถปริวรรตมองปรากฏการณ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นบริบทเพื่อถอดรหัสผ่านทางการสร้างใหม่เชิงจินตนาการของความหมายขององค์ประกอบที่หลากหลายของปรากฏการณ์ทางสังคม กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เป็นการนำองค์ประกอบของปรากฏการณ์ทางสังคมมาสร้างขึ้นมาใหม่ โดยใช้จินตนาการของผู้ศึกษา ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นมา เฉกเช่นการรื้อบ้านเก่าแล้วนำองค์ประกอบของเก่ามาประกอบขึ้นใหม่ เราก็จะได้บ้านใหม่ขึ้นมา นอกจากแนวทางอรรถปริวรรตแล้ว กระบวนทัศน์การตีความยังใช้แนวคิดโครงสร้างนิยมเชิงภาษาในการทำความเข้าใจองค์ประกอบและโครงสร้างของสังคม โดยมีฐานคติว่า โครงสร้างสังคมมีแบบแผนที่คล้ายคลึงกับระบบไวยากรณ์ของภาษาต่างหาก เราเข้าใจระบบไวยากรณ์ของโครงสร้างสังคมใด เราก็จะเข้าใจสังคมนั้นได้อย่างลึกซึ้ง

การวิจัยที่ใช้กระบวนทัศน์การตีความ คือการวิจัยเชิงคุณภาพในแนวชีวประวัติ (Biography) แนวปรากฏการวิทยา (Phenomenological Study) แนวทฤษฎีจากรากฐาน (Grounded Theory) แนวชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) และแนวกรณีศึกษา (Case Study)

3) กระบวนทัศน์วิพากษ์ (Critical Paradigm) เป็นกระบวนทัศน์ที่มีความหลากหลายในภววิทยาและญาณวิทยา กระบวนทัศน์วิพากษ์มีภววิทยาแบบสัจจนิยมเชิงวิพากษ์ สัจจนิยมเชิงประวัติศาสตร์ และสัมพันธนิยม ส่วนญาณวิทยาเป็นแบบทัศนพิสัยนิยม ผสานกับ สัมพันธนิยม มีวิธีวิทยาที่เน้นวิภาษวิธีและการสนทนา แม้การแสวงหาความรู้ภายใต้กระบวนทัศน์วิพากษ์จะมี

ความหลากหลายทางภวนิยม แต่มีจุดหมายร่วมกัน คือ การวิพากษ์สภาพที่ดำรงอยู่เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง กระบวนทัศน์วิพากษ์วิจารณ์เป้าหมายของการศึกษาแนวธรรมชาตินิยมและแนวตีความได้อย่างแหลมคม คือ แนวธรรมชาตินิยมมีเป้าหมายของการแสวงหาความรู้ เพื่อการควบคุมมนุษย์และสังคม อันจะทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ ถูกครอบงำและขาดความเป็นอิสระ ขณะที่แนววิพากษ์มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้เพื่อการปลดปล่อย (Emancipation) มนุษย์ให้เป็นอิสระจากการถูกครอบงำและมุ่งเน้นการขยายพื้นที่แห่งการยอมรับทางสังคมของกลุ่มผู้เสียเปรียบ แนววิพากษ์วิจารณ์ แนวตีความว่าการทำความเข้าใจสังคมอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่จะมุ่งการถอดรื้อ (Deconstruction) และการสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองใหม่ในการแก้ปัญหาที่เรื้อรัง

แนวทางในการแสวงหาความรู้ของกระบวนทัศน์วิพากษ์ คือ มีสามแนวทางหลัก คือ แนวทางแรกการใช้ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) ในการวิเคราะห์สังคมและระบบทุนนิยม การใช้เหตุผลเชิงการสื่อสารและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อเสนอทางออกให้กับสังคมในยุคใหม่ ตัวอย่างนักวิชาการที่ใช้แนวทางนี้คือ นักวิชาการในสำนักแฟรงก์เฟิร์ท เช่น เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) เป็นต้น แนวที่สอง การใช้แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-Struturalism) ในการวิเคราะถอดรื้อโครงสร้างหรือความเป็นจริงของสิ่งที่ดำรงอยู่ โดยใช้การวิจัยในแนวทางเรียกว่า วงศาวิทยา (Archaeology) ที่สืบสาวเรื่องราวลงไปสู่รายละเอียด ถอดรื้อจัดประเภท ตีความ อธิบาย และสร้างความรู้ใหม่จากรายละเอียดเหล่านั้น นักวิชาการในกลุ่มนี้ เช่น มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) ซึ่งเน้นการวิพากษ์ความรู้ที่ถูกสร้างจากระบบเหตุผล เพราะระบบเหตุผลทำให้เกิดสภาวะกดทับ กีดกัน และปิดกั้นสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือระบบเหตุผล นักวิชาการกลุ่มนี้ เช่น ฌ็อง - ฟองชัวส์ ลีโยตาร์ด (Jean-Francois Lyotard) และฌาคส์ ลากอง (Jacques Lacan) เป็นต้น

จากการศึกษาประเภทของกระบวนทัศน์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทกระบวนทัศน์มีหลากหลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของกระบวนทัศน์ สำหรับประเภทของกระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้ในสังคมศาสตร์นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานทางปรัชญาของศาสตร์เพื่อทำให้ผู้ศึกษาได้เกิดความตระหนักรู้ในตนเองว่า สิ่งที่ตนเองกำลังศึกษานั้นกำลังได้รับการศึกษาภายใต้กระบวนทัศน์ และหลักคิดทางปรัชญาของสังคมศาสตร์แบบใดเพื่อจะทำให้ไม่เกิดความสับสนและสามารถศึกษาได้อย่างมีความสอดคล้องระหว่างกระบวนทัศน์ที่ใช้ในการศึกษา รากฐานทางภววิทยา ญาณวิทยาและวิธีวิทยา อันจะทำให้กระบวนทัศน์ใหม่มีความตรงทางปรัชญาและทฤษฎี ซึ่งจะทำให้กระบวนทัศน์ใหม่ที่สร้างขึ้นมีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ในการสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

3. องค์ประกอบกระบวนทัศน์

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนทัศน์ ดังนี้

สุพัฒน์ ไพใหล (2556) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์พัฒนาว่าเป็นรากฐานของวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าต่อสิ่งใด ๆ ที่ตั้งอยู่บนฐานความเป็นจริงในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

นันทิดา ทองเจือ (2556) ได้ศึกษากระบวนทัศน์การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเอกชนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) พบว่าโครงสร้างประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเอกชน ส่วนที่ 2 กระบวนทัศน์การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเอกชนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2561) เป็นการอธิบายถึง กระบวนทัศน์ที่ประกอบด้วยแนวคิดเดิม แนวคิดใหม่ และวิสัยทัศน์ ส่วนที่ 3 แนวทางการดำเนินการของโรงเรียนเอกชน ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ และแนวทางการดำเนินงาน

สุทิศ สวัสดี (2563) กล่าวไว้ว่า กระบวนทัศน์คือ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ แนวการดำเนินชีวิตมาทบทวนใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคและสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

Holt & Richardson (1968) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง แบบแผน หรือกรอบเค้าโครงที่กำหนดรูปแบบและแนวทางการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ (1) แนวความคิดเชิงทฤษฎี (2) ทฤษฎี (3) กฎ (4) ปัญหา (5) ข้อเสนอแนะ

Kuhn (1970) กระบวนทัศน์ (Paradigm) คือ ชุดแนวความคิดหรือมโนทัศน์ (Concepts) ค่านิยม (Values) ความเข้าใจรับรู้ (Perceptions) และการปฏิบัติ (Practice) ที่มีร่วมกันของคนกลุ่มหนึ่ง ชุมชนหนึ่งและได้ก่อตัวเป็นแบบแผน ของทัศนะอย่างเฉพาะ แบบหนึ่ง เกี่ยวกับความจริง (Reality) ซึ่งเป็นฐานของวิถี เพื่อการจัดการตนเอง ของชุมชนนั้น ที่ทำหน้าที่สองประการ ประการแรกทำหน้าที่วางหรือกำหนดกรอบ ประการที่สอง ทำหน้าที่บอกเราว่าควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรภายในกรอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จ รวมไปถึง เราวัดความสำเร็จนั้นอย่างไร

จากการศึกษาความหมายและองค์ประกอบกระบวนทัศน์ ที่เป็นข้อค้นพบจากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น ตามแนวคิดของ Scott (1990) ผู้วิจัยจึงได้นำมาวิเคราะห์ความซ้ำซ้อนขององค์ประกอบกระบวนทัศน์ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การสังเคราะห์ขององค์ประกอบกระบวนทัศน์

แนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิจัยและนักการศึกษา / องค์ประกอบของกระบวนทัศน์	สุทิศ สัวัสดี (2563)	นันทิดา ทองเงือ (2556)	ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557)	สาธิต พนารี (2558)	สุพัฒน์ ไพโหค (2556)	ชาย โพธิสิตา (2564)	รัชฎาพร เกตานนท์ (2565)	Robert T. Holt & John M. (1963)	Kuhn, T. S. (2012)	ความถี่	ลำดับที่
	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
1. แนวคิด/หลักการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9	1
2. วัตถุประสงค์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	8	2
3. วิธีพัฒนาในเชิงนโยบาย/บริหารจัดการ/วิธีปฏิบัติและแนวทางการดำเนินงาน	✓	✓	✓						✓	4	4
4. วิธีประเมิน/ วิธีวัดความสำเร็จ	✓	✓	✓						✓	4	4
5. เงื่อนไขความสำเร็จ	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	7	3
6. ทฤษฎี								✓		1	5
7. กฎ								✓		1	5
8.ปัญหา								✓		1	5

หมายเหตุ: เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ประเด็นองค์ประกอบกระบวนทัศน์ต้องสอดคล้องกันและมีความถี่ตั้งแต่ 4 เป็นต้นไป

จากตารางที่ 2.1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนทัศน์พบว่า ประเด็นองค์ประกอบที่มีความสอดคล้องกันและมีความถี่มาก 3 อันดับแรก ได้แก่ แนวคิด/หลักการ เงื่อนไขความสำเร็จ และวัตถุประสงค์ อันดับที่ 4 มีความถี่เท่ากันคือวิธีพัฒนาในเชิงนโยบาย/บริหารจัดการ/วิธีปฏิบัติและแนวทางการดำเนินงาน และวิธีประเมิน ความถี่น้อยที่สุดและมีความถี่เท่ากัน คือ ทฤษฎี กฎ และปัญหา สำหรับองค์ประกอบกระบวนทัศน์ในครั้งนี้ จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ กระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหาร

จัดการ กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ กระบวนทัศน์เชิงประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยแต่ละองค์ประกอบมีความหมายดังต่อไปนี้

1) กระบวนทัศน์เชิงหลักการ หมายถึง หลักการและจุดมุ่งหมายของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย หมายถึง ระบบงานและกลไกในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในระดับนโยบาย สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

3) กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ หมายถึง ระบบงานและกลไกในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในระดับจังหวัด สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

4) กระบวนทัศน์เชิงการปฏิบัติ หมายถึง ระบบงานและกลไกในการดำเนินงานของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์ โดยมีการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมและอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนทัศน์

5) กระบวนทัศน์เชิงประเมิน หมายถึง แนวทางการประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็นการกำหนดแนวทางในการประเมินผลกระบวนทัศน์ที่กำหนดไว้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ากระบวนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด

6) เงื่อนไขความสำเร็จ หมายถึง หมายถึง วิธีการดำเนินงานนำไปสู่ความสำเร็จเพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเกิดความเท่าเทียม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษา

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก ประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาคุณภาพคนให้มีความรู้ ความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี จึงเป็นความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษาที่ต้องปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในศตวรรษที่ 21 (จินตนา สุจจานันท์, 2556) จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ระบบการศึกษาไทยจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่กระบวนทัศน์ทางการศึกษาไปจนถึงระบบการบริหารจัดการให้เป็นไปตามยุคสมัย โดยอาศัยการทำความเข้าใจกระบวนทัศน์เก่าที่มีอยู่ก่อน และกระบวนทัศน์ใหม่ที่เข้ามาแทนที่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านการศึกษาในประเทศอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1980s

อาจเรียกได้ว่าเป็นจุดผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษาในหลายประเทศในเวลาต่อมา โดยครั้งใหญ่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1990 ซึ่งเป็นปีที่ยูเนสโกได้จัดประชุม The World Declaration on Educational for All ขึ้นที่จอมเทียน พัทยา ประเทศไทย โดยมีหลายประเทศเข้าร่วมประชุม และขานรับข้อตกลงร่วมกันในการปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่การขยายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงคนทุกกลุ่มของสังคมและการมุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (UNESCO, 2000) ซึ่งการประชุมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา ซึ่งการปรับกระบวนทัศน์ครั้งใหญ่แบบกลับหัวพีรามิด กล่าวคือเดิมทีการศึกษาให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ผ่านกระบวนการและระบบการจัดการศึกษา ความพยายามและความตั้งใจในการให้การศึกษา ตลอดจนการมุ่งเน้นปัจจัยนำเข้าเป็นหลัก ได้แก่ การจัดบริการให้มากขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น การจัดทำโครงการและแผนงานมากขึ้น เป็นต้น หากแต่กระบวนทัศน์เดิมนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สามารถแก้ปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้น กล่าวคือประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียนตกต่ำ ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษายังอยู่และแผ่ขยายมากขึ้น (พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, 2563) นักการศึกษา ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไว้ดังนี้

กฤษณ์ รักชาติเจริญ (2557) ได้กล่าวว่า กระบวนทัศน์ คือกลุ่มทฤษฎีที่มีการพัฒนาแนวคิดด้านการบริหารและการจัดการในศาสตร์นั้น ๆ โดยมีการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีของนักทฤษฎีไว้ด้วยกัน และอยู่ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน เวลาจะเป็นในทศวรรษเดียวกัน หรือทศวรรษต่อเนื่องกัน โดยนักทฤษฎีในกระบวนทัศน์นั้น ๆ จะไม่ขัดแย้งกัน มีเนื้อหาทฤษฎีที่มีการเกื้อหนุนกันในด้านการบริหารและการจัดการในศาสตร์นั้น ๆ และเมื่อมีกลุ่มนักทฤษฎีที่มีข้อเสนอที่ขัดแย้งและมีความหลากหลาย เมื่อนั้นกระบวนทัศน์จะถูกล้มล้าง และจะก้าวเข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ หรือเรียกว่า การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift)

บรรเจิด ยอดศิริ (2562) กล่าวว่า การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) คือการเปลี่ยนแปลงความรู้ ที่นำมาวิเคราะห์เพื่อหาสิ่งที่ใช่หรือไม่ใช่ อาจเกิดจากการหักล้างกับทฤษฎีหรือกระบวนทัศน์เก่า ๆ จนเกิดกระบวนทัศน์ที่ทรงพลังที่ดีขั้น แก้ปัญหาเก่าได้มากขึ้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะเทคโนโลยี ที่ทำอะไรได้มากขึ้น ง่ายขึ้นนั่นเองจากเดิมที่มนุษย์เก็บพืชผลตามธรรมชาติมาทำเกษตรกรรมแบบตั้งรกราก การปฏิวัติอุตสาหกรรมตามมา กระบวนทัศน์แบบเก่ามองแบบธรรมชาติ เปลี่ยนเป็นแบบเทคโนโลยีมากขึ้น เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในแต่ละครั้ง การเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ จึงจำเป็นจะต้องมีวิธีคิดแบบใหม่ ในการมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการวางแผนของการทำธุรกิจที่หันไปมองต้นและปลายน้ำมากขึ้น

Kiatchokchai (2002) ได้กล่าวถึงกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ว่าเป็นสังคมยุคนวัตกรรม (Innovation Society) ที่มุ่งเน้นให้คนมีความสามารถในการผลิตความรู้และสร้างนวัตกรรมมาใช้เพื่อแก้ปัญหาของตนเองและพัฒนาประเทศได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนทัศน์เก่าและกระบวนทัศน์ใหม่มีความแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา

กระบวนทัศน์เก่า	กระบวนทัศน์ใหม่
1. มองโลกแบบแยกส่วน (Atomism) โดยเชื่อว่าองค์ประกอบย่อยของวัตถุสามารถดำรงอยู่อย่างอิสระ ดังนั้นจึงเชื่อการดำรงอยู่ของปัจเจกชน	1. มองโลกแบบองค์รวม (Wholism) โดยเชื่อว่าทุกอย่างเกี่ยวพันกันและสัมพันธ์กัน ดังนั้นจึงเชื่อในการดำรงอยู่ของกลุ่มชน
2. เชื่อในเรื่องการแข่งขัน การแสวงหากำไรและหลักวิวัฒนาการที่คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะชนะ	2. เชื่อในความร่วมมือ การประสานประโยชน์และสันติภาพ
3. เชื่อว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติและสามารถเอาชนะธรรมชาติ	3. เชื่อในความประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติและต้องเคารพธรรมชาติ
4. เชื่อในเรื่องหลักรวมศูนย์อำนาจและเชื่อประชาธิปไตยตัวแทน	4. เชื่อในการกระจายอำนาจและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
5. เน้นให้ความสำคัญของวัตถุสสารที่เหนือจิตวิญญาณ	5. เน้นความสำคัญของพลังงานและจิตวิญญาณ
6. เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจ	6. เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์
7. เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน	7. เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย
8.ใช้ Text – Based Learning	8. ใช้ IT- Based Learning

ที่มา: Kiatchokchai, 2002

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นได้ว่ากระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับโลกและการประยุกต์ใช้ความรู้ตามบริบท เป็นการศึกษาแบบไร้พรมแดน มีการใช้และบูรณาการเทคโนโลยีในการทำงานมากขึ้น มีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายหรือหุ้นส่วนที่มีความยืดหยุ่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ ให้มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะการทำงานขั้นสูง โดยใช้หลักการประเมินเชิงเปรียบเทียบเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของผู้เรียน

ทฤษฎีบริหารการศึกษามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากที่ยึดโครงสร้าง กฎ ระเบียบข้อบังคับ สายการบังคับบัญชาตามลำดับขั้นอย่างเข้มงวด เน้นผลผลิตของงานมากกว่าความเป็นมนุษย์ของคนงาน ไปสู่รูปแบบที่มีความยืดหยุ่น โครงสร้างอย่างหลวม (Loosely Structure Model)

มองเห็นคนงานเป็นมนุษย์สังคมมากกว่าเป็นมนุษย์เศรษฐกิจ เน้นการสร้างสิ่งจูงใจหรือความพึงพอใจในการทำงานของคนงานเป็นสิ่งสำคัญ และที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการคิด (Thinking System) ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางการบริหารการศึกษาที่สำคัญ (Significant Paradigm Shift) ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เดิมกับกระบวนทัศน์ใหม่ ได้ดังแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เดิมกับกระบวนทัศน์ใหม่

กระบวนทัศน์เดิม (Old Paradigm Shift)	**กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm Shift)**
1. เน้นการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับงานประจำภายในองค์การเป็นหลัก	1. เน้นการมีพลวัตรเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
2. เน้นการนำนโยบายของผู้บริหารระดับสูงมาปฏิบัติ	2. เน้นการเป็นผู้พัฒนานโยบายมากขึ้น
3. เน้นการปกปิดและขจัดความขัดแย้ง	3. ให้ความสำคัญกับความขัดแย้ง (conflict) ถือว่าเป็นธรรมชาติและสิ่งจำเป็น
4. ยึดถือความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจเป็นหลัก	4. ยึดถือการเจรจาต่อรอง (Bargaining) การออกเสียง (Voting) หรือการโน้มน้าวจิตใจ (Persuasion) และการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย ตลอดจนแผนงานโครงการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมร่วม (Shared Culture)

ที่มา : อนันต์ พันนึก, 2564

จากตารางที่ 2.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารูปแบบองค์การทางการศึกษาที่พึงประสงค์ตามแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง คือ องค์การเชิงวิชาชีพ (Professional Organization) ที่มีการกระจายอำนาจสูงให้ความเป็นอิสระในการตัดสินใจกับผู้ปฏิบัติ งานในระดับล่างมากขึ้น มีการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพสูงจนถึงขั้นคาดหวังให้เป็นบุคลากรมืออาชีพ (Professional) ในที่สุด กระบวนทัศน์ในการบริหารนี้ สอดคล้องเป็นอย่างมากกับภาวะของโลกที่พลิกผัน อาทิในภาวะแพร่ระบาดของวิกฤตไวรัสคิด19 ด้วยมุมมองใหม่ องค์การยูเนสโกได้แนะนำโรงเรียนถึงวิธีปฏิบัติ 7 วิธี ที่จะช่วยให้โรงเรียน และครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ รับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด–19 ดังนี้ (สุวิมล มธุรส, 2564)

1) รับฟังเสียงของครูในการกำหนดนโยบาย และแผนการ เพราะการพูดคุยเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนเปิดโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ชุมชน รวมถึงนักเรียน ควรมีการพูดคุยกัน เพื่อให้ความต้องการของนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

2) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับทุกคนในโรงเรียน ความปลอดภัยและความเป็นอยู่ของนักเรียนและครู คือ สิ่งสำคัญที่สุดเมื่อเปิดโรงเรียน โรงเรียนต้องสร้างความรู้สึกอุ่นใจให้ทุกคนในช่วงที่ยังมีการระบาดของไวรัส รวมถึงเมื่อโรคหยุดการระบาดลงแล้ว

3) ให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจ สังคมและอารมณ์ของครูและนักเรียน โควิด-19 อาจทำให้ครู นักเรียน รวมถึงครอบครัวของทุกคนรู้สึกเครียด หากความเครียดนั้นไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ในระยะยาว และการเรียนรู้ในภาพรวมได้ สำหรับครูอาจเกิดภาวะหมดไฟในการสอน (Burnout) ทำให้ครูขาดงานบ่อยขึ้น หรือถึงขั้นลาออกจากงาน ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องให้ความมั่นใจกับครูว่าจะได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เมื่อครูเกิดปัญหาด้านสภาพจิตใจโดยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่

3.1) ช่วยให้ครูปรับตัวเข้ากับ New Normal เมื่อกลับมาสอนในชั้นเรียนตามปกติ ครู และบุคลากรทางการศึกษา ต้องได้รับการสนับสนุน และได้รับทรัพยากรที่เพียงพอในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอีกครั้ง ครูหลายคนอาจต้องสอนซ่อมเสริมในช่วงนี้ หรือไม่ก็ต้องสอนทั้งในห้องเรียนควบคู่ไปกับการสอนออนไลน์ หรือต้องสนอหลายคาบมากขึ้น เพราะต้องลดขนาดห้องเรียนลงเพื่อทำตามมาตรการ Social Distancing

3.2) จัดให้มีครูเพียงพอ และให้ครูได้ทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การที่ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสุขกับมาตรฐานการทำงานที่เหมาะสม ได้เงินเดือนตรงตามเวลาหรือลาป่วยได้เมื่อรู้สึกไม่สบาย ถือเป็นเรื่องสำคัญในช่วงสถานการณ์นี้ ผู้บริหารไม่ควรลดสิทธิต่าง ๆ ของครูและเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมสำหรับครู

3.3) ลงทุนกับภาคการศึกษา เงินเดือนครูและสวัสดิการต่าง ๆ ถือเป็นงบประมาณก้อนใหญ่ที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีรายได้ทางเศรษฐกิจต่ำจากวิกฤตโควิด – 19 ทรัพยากรที่มีอยู่อาจลดลงเมื่อรายได้ผู้คนลดลง ดังนั้น เพื่อให้การศึกษายังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ฝ่ายบริหารด้านการศึกษาจำเป็นต้องลงทุนกับครูและบุคลากรทางการศึกษา ไม่ใช่แค่การไม่ลดเงินเดือนเท่านั้น แต่ยังต้องการจัดการอบรมที่จำเป็น รวมถึงให้การสนับสนุนด้านสภาพจิตใจด้วย

3.4) ตรวจสอบสถานการณ์และข้อเสนอแนะจากครู เมื่อเปิดเรียนครั้งใหม่ โรงเรียนต้องพร้อมในการปรับแผนให้สอดคล้องกันระหว่างข้อสั่งการจากกระทรวง และความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะของครูและบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เพื่อวัดความก้าวหน้า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และกรอบการประเมินการปฏิบัติที่สอดคล้องตรงประเด็น เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งกรอบการทำงานเหล่านี้ควรคำนึงถึงบทบาทการสอนที่มีคุณภาพของครู และส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ที่ดี โรงเรียนต้องไม่ลืมเปิดโอกาสให้ครูได้เสนอความคิดเห็น และประเมินการทำงานของโรงเรียนด้วยเสมอ

4. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรใหม่ตามลำดับความสำคัญ อาทิเช่น ในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการปรับเปลี่ยนการลงทุนไปที่การพัฒนาการปรับระบบการทำงาน จากการสอนในห้องเรียนปกติเป็นการสอนทางไกลผ่านสื่อเทคโนโลยีลักษณะต่าง ๆ โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์พึ่งพา สรรหาแหล่งเรียนรู้ ประสบการณ์ และการทำงานในบริบทใหม่ ปรับวิธีการทำงานด้วยการออกไปเชื่อมกับโลกที่เป็นจริง เชื่อมกับการสื่อสารยุคใหม่ เพื่อช่วยให้วิธีคิด ประสบการณ์ และกระบวนการทำงาน สอดรับกับการปรับเปลี่ยนในบริบทของสังคมที่พลิกผันเปลี่ยนแปลงไป

5. สร้างมิติการศึกษาใหม่ในรูปแบบของธุรกิจใหม่ (New Business Model) ที่ทำให้การศึกษามีความหมายและศักยภาพ ที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งงานการพัฒนาทักษะประสบการณ์และความรู้ของบุคคล การเปลี่ยนแปลงนี้คือ ความเคลื่อนไหวใหม่จะช่วยขจัดการปิดกั้นศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนที่ทำงานองค์กรด้วยกัน ทั้งยังก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการระบบและองค์กรโดยรวมได้อย่างน่าพึงพอใจ

6. การทำงานด้านการศึกษาในวันนี้ ต้องปรับพัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์ภายในองค์กรและกับภายนอกองค์กรขึ้นใหม่ เป็นการปรับสร้างสัมพันธภาพใหม่ให้ทันโลกที่เชื่อมโยงชีวภาพเข้ากับกายภาพและนวัตกรรมในองค์กรจะช่วยการทำงานแบบใหม่ที่ก้าวทันโลกทันความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีพื้นที่ใหม่ของการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ ลดซับซ้อนขององค์กรด้วยเครือข่ายที่เชื่อมโยงบนแพลตฟอร์มที่เข้าถึงได้ง่าย เร็ว ต้นทุนต่ำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีพื้นที่ในการปรากฏตัวตนได้ตามแรงบันดาลใจของแต่ละคน

7. นอกจากนี้ยังต้องลงทุนในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนออนไลน์ที่จำเป็นมีการลงทุนในเรื่องของอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้การเรียนการสอนออนไลน์มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะ ณ ปัจจุบันการลงทุนภายในสถานศึกษาเองก็อาจจะไม่มีความหมาย เพราะว่าเราไม่ทราบว่าในอนาคตจะมีเด็กนักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาภายในโรงเรียนได้มากน้อยหรือนานเท่าไร

กรณีวัฒนธรรมองค์การทางการศึกษา มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาและลักษณะขององค์การทางการศึกษา โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมหลัก (Core Value) ทางการบริหารที่เปลี่ยนแปลงจากค่านิยมที่มุ่งความเป็นราชการที่เน้นความมีประสิทธิภาพ ความมั่นคงแน่นอน ไปสู่ค่านิยมหลักที่เน้นความสามารถในการแข่งขัน ความมีประสิทธิผล ความมุ่งมั่นความสำเร็จ ความกล้าเสี่ยงความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น เช่นเดียวกับกรณีการพัฒนาวิชาชีพของผู้บริหารการศึกษามีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อกำหนดทิศทางการบริหารงานขององค์การได้อย่างถูกต้อง (Do the Right Thing) และความเป็นผู้มีภาวะผู้นำ (Leadership) ในการจูงใจและกระตุ้นให้ผู้อื่นปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เกิดจากการเปลี่ยนมุมมองของวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีพัฒนา วิธีประเมินและเงื่อนไขความสำเร็จที่สามารถเปลี่ยนเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ และสามารถแก้ไขวิกฤตปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ เนื่องจากกระบวนทัศน์เดิมได้ถูกแก้ไข และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นการเสริมสร้างศักยภาพ การเรียนรู้ของบุคคลและชุมชนร่วมกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อและการกระทำที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง สมดุลและยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม

1. ความหมายของการบริหารการศึกษา

มีนักการศึกษา นักวิชาการ ได้กล่าวถึงการบริหารการศึกษาไว้หลากหลาย ดังนี้

สุขตา แดงสุวรรณ์ (2558) กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงาม มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดีของสังคม โดยการจัดแผนยุทธศาสตร์ทางการศึกษา การใช้ทรัพยากร และกระบวนการบริหารที่สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

สุภัค ยมพุก และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาที่จะทำให้บุคลากรเกิดการรับรู้กระบวนการในการบริหารสถานศึกษา สร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานา ทำให้เกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสถานศึกษา ประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป

พระครูสังฆรักษ์ไชยรัตน์ ชยรตโน (2558) ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้ได้มากที่สุด เพื่อเป้าหมายที่สำคัญ คือ ผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

อรุณี ทองนพคุณ (2558) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนประชาชนหรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถเจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม หรือคุณธรรมในด้านสังคมการเมืองเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน

กัญจน์รัตน์ สินธุรัตน์ (2559) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาครู นักเรียน บุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม บุคลิกภาพ ค่านิยม และคุณธรรมอย่างเหมาะสม โดยจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้บริหารในการวินิจฉัยสั่งการ ควบคุม การจัดการ และอำนวยความสะดวก เพื่อให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จันทรา อิ่มในบุญ (2559) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในทุกด้าน ที่เกิดจากบุคลากรหลาย ๆ คนในองค์กรร่วมมือกันบริหารจัดการ โดยใช้กระบวนการทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยวิธีการจัดการ องค์การที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานแต่ละแห่ง เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถและความเป็น คนดี

วิมล เดชะ (2559) ได้สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา คือกระบวนการดำเนินงานในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และองค์คณะบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและคุณภาพให้แก่เยาวชน ในอันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ยุทธนา เกื้อกูล (2560) การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีวิธีการบริหารที่มีเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บริการทางการศึกษาให้แก่สมาชิกในสังคมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

อนุชิต สุขกสิ (2560) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารงานโดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีระบบ ระเบียบตามกระบวนการการทำงาน เพื่อนำไปพัฒนาสถานศึกษาทั้งในด้านบุคลากร ผู้เรียน อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

อัจฉรา จงดี (2560) สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงาม มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดีของสังคม โดยการจัดแผนยุทธศาสตร์ทางการศึกษาการใช้ทรัพยากร และกระบวนการบริหารที่สอดคล้องและเหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

อชิรญาณ์ คชาบาล (2561) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้กระบวนการทางบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนา

คุณภาพทั้งในด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม และคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม

จิตรจรูญ ทรงวิทยา (2562) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา คือ การดำเนินงานทุกอย่างในโรงเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คือให้นักเรียนมีสุขภาพดี มีคุณธรรมและเป็นพลเมืองที่ดี สามารถใช้ประโยชน์ของวิชาที่เรียนมีความสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ตามขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา

ขวัญพิชชา มีแก้ว (2562) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการทำงานโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นระบบในสถานศึกษา ที่ดำเนินการ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการ บริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

กัญจนพร ศรีมงคล (2565) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การทำงานต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาที่จะทำให้บุคลากรเกิดการรับรู้ กระบวนการในการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างพึงพอใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อหน้าที่นำไปสู่การดำเนินงานที่ดี มีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

กู๊ด (Good. 1973) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม และการจัดการเกี่ยวกับงานหรือกิจการสถานศึกษา ทั้งการบริหารธุรกิจในสถานศึกษาและการดำเนินการที่เกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง เช่น การเรียนการสอน การแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร

จากการศึกษาความหมายของการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายของชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

สัมมา รธนิธย์ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ผู้บริหารดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่มีความร่วมมือของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีการวางแผน การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมและการจัดการ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของสถานศึกษา

ครรชิต มาลัยวงศ์ (2557) การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญมาก เพราะการศึกษาของเยาวชนจะทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง หรือจะทำให้คนในประเทศแข่งขันกับคนในประเทศอื่น ๆ ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารสถานศึกษา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษาของบ้านเมืองนั่นเอง หากประเทศใดได้นักบริหารการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถอย่างถ่องแท้ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจงานด้านการศึกษา และผลกระทบของการศึกษาต่อความก้าวหน้าของประชาชนและประเทศชาติแล้ว ประเทศนั้นก็จะมีความรุ่งเรืองในทุก ๆ ทาง ในทางตรงข้ามหากประเทศใดไม่มีนักบริหารการศึกษาที่เก่งและทำงาน โดยกำหนดเอาความก้าวหน้าและความรุ่งเรืองของประเทศชาติเป็นธงชัยแล้ว ก็ยากที่ประเทศนั้นจะรุ่งเรืองได้

เทิดศักดิ์ ศรีวิเศษ (2557) ได้กล่าวไว้ว่า ในยุคการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัฒน์ ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ เกิดความร่วมมือและพึ่งพากัน ซึ่งต้องการความเป็นหนึ่งเดียว ด้วยเหตุนี้ การให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่จะสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จตามต้องการได้ และผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือ ผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการและความรู้ความเข้าใจ แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษา

ฮาซัน เจ๊ะเง๊าะ (2559) ได้กล่าวว่า การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญที่ต้องมีการพัฒนาที่มาจากประสบการณ์ของผู้บริหาร โดยผู้บริหารต้องมีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารเกิดความรู้ความเข้าใจด้านศาสตร์การบริหารในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์

ทัน ไทรงาม, อัญชนา พานิ และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2560) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันมีองค์ประกอบหลายอย่างที่จะช่วยให้องค์กรหรือสถานศึกษาอยู่ได้อย่างมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาในด้านต่าง ๆ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาคือสิ่งสำคัญที่จะทำให้การบริหารมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กรอาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนดีมีคุณภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

อนุชิต สุขกสิ (2560) กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และองค์คณะบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและคุณภาพให้แก่เยาวชนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ขวัญพิชชา มีแก้ว (2562) กล่าวว่า การให้ความสำคัญของการบริหาร สถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง สถานศึกษาต่าง ๆ จะมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ได้นั้น จำเป็นต้อง

อาศัยภาวะผู้นำที่เป็นมืออาชีพ มีการจัดการเรียนการสอนอย่างมีวัตถุประสงค์ และมีสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่มั่นคงถาวรและมุ่งส่งเสริมเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง

วุฒินันท์ โพหะดา (2564) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารการศึกษา ว่า เป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น มีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในสถานศึกษา ถ้าหากไม่มีการบริหารแล้วการดำเนินงานของสถานศึกษาอาจจะต้องพบกับอุปสรรคมากมายจนไม่สามารถดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้ อีกทั้งความสำเร็จของการบริหารขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่เป็นอันมาก การบริหารการศึกษาจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่งเพราะต้องการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

กัญจนพร ศรีมงคล (2565) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและการบริหารการศึกษา คือเป็นกระบวนการที่เป็นภารกิจหน้าที่หลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนและเทคนิคต่าง ๆ เป็นการบริหารจัดการของผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจในด้านงานการศึกษา ด้วยวิธีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมีขั้นตอนมีกติกาและวิธีการดำเนินการที่สนับสนุน ให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จากการศึกษาความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน ต้องบริหารจัดการให้ตอบสนองนโยบายของรัฐ การบริหารจัดการศึกษาให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระและรวดเร็ว คล่องตัว เป็นกระบวนการทำงานโดยกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ นั่นคือ การพัฒนาสมาชิก หรือผู้รับบริการทางการศึกษาให้เป็นผู้มีคุณภาพที่สังคมต้องการ ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องให้สถานศึกษาอยู่รอด โดยต้องกำหนดแผนงานวิธีการตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ใช้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลอย่างประหยัดใช้ทรัพยากรทางการบริหารให้คุ้มค่าที่สุด ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งสิ้น

3. กระบวนการบริหารการศึกษา

นักวิชาการได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารการศึกษา ดังนี้

เจมส์ (Jesse, 1999) ได้สรุปว่า การบริหารการศึกษานั้น จะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการบริหาร ซึ่งมี 5 ขั้น ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดแผนงานและโครงการไว้ล่วงหน้า

2) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งและหน้าที่ในหน่วยงานให้ชัดเจน

3) การสั่งการ (Directing) คือ การพิจารณาสั่งการและมอบหมายงาน

4) การประสานงาน (Coordinating) คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน

5) การควบคุมงาน (Controlling) คือ เป็นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

ฟาโยล (Fayol, 1964) เสนอไว้ว่าองค์ประกอบของกระบวนการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่

1) การวางแผน (Planning)

2) การจัดรูปงานหรือการจัดองค์การ (Organizing)

3) การสั่งการ (Command)

4) การประสานงาน (Coordinating)

5) การควบคุม (Controlling)

กูริคและอูวิค (Gulick & Urwick, 1973) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหาร ประกอบไปด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ขั้นตอน ซึ่งใช้ตัวย่อว่า “POSDCoRB MODEL” อธิบายความหมาย ได้ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การว่า ควรจะดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไรและจะดำเนินการอย่างไร

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์การ เพื่อประสานงานหน่วยทำงานย่อยต่าง ๆ ให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การได้

3) การจัดหาบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ (Staffing) หมายถึง หน้าที่ด้านการบริหารงานบุคคล เพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และจัดเตรียมบรรยากาศในการทำงานที่ดี

4) การอำนวยการ/การสั่งการ (Direction) หมายถึง การที่หัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามนำเอาการตัดสินใจดังกล่าว มาเปลี่ยนเป็นคำสั่งและคำแนะนำ นอกจากนี้ยังหมายถึงการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำขององค์การ

5) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง หน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการประสานส่วนต่าง ๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี

6) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในองค์การให้ทุกฝ่ายทราบ ทั้งนี้อาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การวิจัยและการตรวจสอบ

7) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินการบัญชี

โบวี่ (Bovee, 1993) กล่าวว่า หน้าที่ของการบริหารจัดการมี 4 ประการ ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย (Goals) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) และการพัฒนาแผนย่อยเพื่อให้เกิดการประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ

2) การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดว่าจะทำงานอะไร บุคคลใดที่มีความเหมาะสมที่จะทำงาน (Staffing) เป็นกระบวนการที่เป็นทางการเพื่อให้มั่นใจว่า องค์การมีพนักงานที่มีความสามารถในงานทุกระดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3. การนำ (Leading) ประกอบด้วยการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา การสั่งการ การคัดเลือกช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิผล รวมไปถึงการบริหารความขัดแย้ง

4. การควบคุม (Controlling) เป็นการติดตามผลและแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่างานบรรลุผลตามที่ได้วางแผนไว้

คูนทซ์ และโอดอนเนลล์ (Koontz & O'Donnell, 1972) ได้ให้แนวคิด กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ซึ่งต่างก็แยกจากกันโดยหน้าที่และภารกิจ แต่จะดำเนินไปเป็นกระบวนการตามลำดับ และเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตามระบบบริหาร ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) ประกอบด้วยการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การและการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล

2) การจัดองค์การ (Organizing) ประกอบไปด้วยการนำปัจจัยทางการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการบริหารที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิผล

3) การจูงใจ (Motivating) ประกอบไปด้วยการอำนวยการ (Directing) การติดต่อสื่อสาร (Communicating) และการเป็นผู้นำในการดำเนินการ (Leading)

4) การควบคุมงาน (Controlling) เป็นการติดตามและประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนที่กำหนด

ดูบริน (DuBrin, 2010) ได้นำเสนอแนวคิดหน้าที่การบริหารไว้เช่นเดียวกับนักการศึกษาหลายท่าน แต่มีการจัดหมวดหมู่ขั้นตอนการบริหารที่แตกต่างไป เช่น การจัดบุคลากร (Staffing) ไปรวมในด้านการจัดองค์การ (Organizing) การกำหนดเป้าหมายขององค์การ (Goal Setting) รวมอยู่ในการวางแผน (Planning) จัดการตัดสินใจ สั่งการ การสื่อสารและการจูงใจ รวมอยู่ ในด้านการนำ (Leading) กระบวนการบริหารตามแนวคิดของดูบรินมีดังนี้

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการกำหนดเป้าหมายขององค์การ และวางแนวทางดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันขององค์การ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การกำหนดนโยบาย มาตรการและกลยุทธ์การดำเนินงาน รวมทั้งการกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรและ การจัดระบบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ประกอบด้วยการจัดทำแผนภูมิปฏิบัติงาน การจัดบุคลากรรับผิดชอบงานต่าง ๆ การจัดทำมาตรฐานละรายละเอียดการปฏิบัติงาน การจัดระบบ การบังคับบัญชาและการประสานงาน การกำหนดภารกิจขององค์การ การจัดระบบทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมในองค์การ

3) การนำ (Leading) หมายถึง การอำนวยการและการประสานงานเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายองค์การ ต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหารประกอบด้วยการจูงใจ การตัดสินใจสั่งการ การสื่อสารและการแก้ปัญหาความขัดแย้งของบุคลากร

4) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำกับให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและแผนขององค์การ ประกอบด้วย การตรวจสอบ ติดตาม การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน

เดมมิ่ง (Deming, 1995) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “วงจรเดมมิ่ง” (Deming cycle) ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดทำและการวางแผน (Plan)

1) ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม (Control Item) ได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment)

2) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ

3) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do)

1) หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้น ด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษาด้วยตนเอง

2) ดำเนินงานตามวิธีการที่กำหนด

3) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลเกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล (Check)

1) ตรวจสอบว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่

2) ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่

3) ตรวจสอบว่า (ของหัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดมาตรฐานแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะที่ทำให้เป็นไปตาม (Act)

1) ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐาน ก็หามาตรการแก้ไข

2) ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นตอ เพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก

3) ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน

ผู้บริหารการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (American Association of School Administrators: AASA) ได้เสนอกระบวนการบริหารไว้ 5 ประการ (อ้างถึงใน เสรี ภักดี, 2564) คือ

การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือโครงการที่จะทำไว้เป็นการล่วงหน้าโดยระบุงานที่จะทำวัตถุประสงค์ วิธีการ ระยะเวลาและผู้รับผิดชอบเพื่อใช้เป็นแผนปฏิบัติการ

การจัดสรรทรัพยากร กำลังคนตามตำแหน่ง อำนาจและวัสดุ (Allocation) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร ทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสถานที่ให้เหมาะสมและเพียงพอที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติตามแผนและเกื้อกูลปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินการตามกระบวนการบริหารสถานศึกษา

การกระตุ้นการทำงาน (Stimulation) หมายถึง การให้กำลังใจในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นการบำรุงขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

การประสานงาน (Coordination) หมายถึง การประสานกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในสถานศึกษาและระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสพบปะ ประชุมหารือกันแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการเรียนการสอน

การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติงานของครู บุคลากรในโรงเรียนเพื่อจะได้ทราบปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขและนำไปปรับปรุงในการวางแผนต่อไปในอนาคต

จากการศึกษากระบวนการการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารการศึกษา เป็นเรื่องของการตัดสินใจที่จะมีผลต่อการทำงานของกลุ่มคน เพื่อที่จะทำให้บรรลุตามจุดประสงค์ของกลุ่มสำเร็จได้ โดยเริ่มต้นจาก การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องกันไป

4. กระบวนการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเท่าเทียม

นักการศึกษาได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารสถานศึกษาไว้ มีรายละเอียดดังนี้

Jesse (1999) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษานั้น จะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการบริหาร ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดแผนงานและโครงการไว้ล่วงหน้า

2) การจัดองค์กร (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งและหน้าที่ในหน่วยงานให้ชัดเจน

3) การสั่งการ (Directing) คือ การพิจารณาสั่งการและมอบหมายงาน

4) การประสานงาน (Coordinating) คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน

5) การควบคุมงาน (Controlling) คือ เป็นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

Koontz and Odonnell (2001) กล่าวถึง กระบวนการบริหารสถานศึกษาไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การวางแผน (Planning) คือ ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร และการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2) การจัดองค์กร (Organizing) แผนงานจะดำเนินการไปได้ด้วยดีก็ด้วยการจัดองค์กรที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การนำปัจจัยทางการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการบริหารที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การจัดองค์กร จึงหมายถึง การนำเอาทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาบูรณาการเพื่อดำเนินการ

3) การจูงใจ (Motivating) คือ การจูงใจที่จะช่วยให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิผล การจูงใจในที่นี้ หมายถึง การอำนวย (Directing) การติดต่อสื่อสาร (Communicating) และการเป็นผู้นำในการดำเนินการ (Leading)

4) การควบคุมงาน (Controlling) เป็นการติดตามและประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนที่ได้กำหนดไว้ว่า มีความเบี่ยงเบนไปจากความคาดหวังมากน้อย เพียงใด

จากการศึกษากระบวนการบริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษา เริ่มต้นจาก การวางแผน โดยการศึกษาสภาพของปัญหาเพื่อกำหนดทิศทางองค์กร พร้อมตั้งเป้าหมาย การจัดองค์กร การปฏิบัติงานตามข้อตกลง การประสานงาน การสั่งการ และการควบคุม การประเมินผล และการทบทวนผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไข และกำหนดวัตถุประสงค์ใหม่ในครั้งต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

1. ความหมายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและเหตุผล ความจำเป็นในการสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565) ได้ให้ความหมายของโรงเรียนพื้นที่สูงภูเขาสูงในถิ่นทุรกันดาร หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เนินเขา ภูเขา เทือกเขาที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 500 เมตรขึ้นไป หรือตั้งอยู่ในพื้นที่เนินเขา ภูเขา เทือกเขาสูงกว่าความสูงเฉลี่ยของจังหวัด หรือเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ระหว่างหุบเขา ที่มีเส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดถึงที่ตั้งโรงเรียนผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขาความสูงเฉลี่ยมากกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 500 เมตรขึ้นไป หรือผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขาความสูงเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งมีความยากลำบากในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะและระยะทางคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค ข้อมูลนักเรียนและความยุ่งยากในการบริหารจัดการศึกษาอื่น ๆ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ได้ให้ความหมาย โรงเรียนพื้นที่สูง หมายถึง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในจังหวัดตามพระราชกฤษฎีกา การจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงและเป็นโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความสูงกว่าความสูงเฉลี่ยของจังหวัดที่ตั้ง หรือตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลห้าร้อยเมตรขึ้นไป หรือตั้งอยู่ในหุบเขาระหว่างภูเขาตามความสูงโดยมีระดับความยากลำบากของโรงเรียนที่ผ่านเงื่อนไขความยากลำบากตามภูมิศาสตร์ (โรงเรียนพื้นที่สูงและโรงเรียนพื้นที่เกาะ) พิจารณา 2 ส่วน ได้แก่ สภาพการคมนาคม และความพร้อมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยมีรายละเอียดและตัวชี้วัด ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพคมนาคม (เกณฑ์ความยากลำบากในการเดินทาง) พิจารณาจากสภาพเส้นทางคมนาคมที่ใกล้ที่สุดจากโรงเรียนถึงหน่วยงานต้นสังกัดในพื้นที่ ตัวชี้วัดความยากลำบากในการเดินทาง กรณีโรงเรียนพื้นที่สูง ได้แก่ 1) เส้นทางที่ต้องการเดินเท้า/รถจักรยานยนต์เท่านั้นหรือโดยเรือ 2) สภาพเส้นทางที่เป็นถนนลำลอง (เส้นทางสัญจรอื่น นอกเหนือจากถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีต 3) สภาพเส้นทางที่เป็นถนนลาดยาง หรือถนนคอนกรีต และ 4) ลักษณะการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ

ส่วนที่ 2 ความพร้อมของโรงเรียน (เกณฑ์ความยากลำบากในการจัดการศึกษา พิจารณาจากโครงสร้างพื้นฐาน (ระบบไฟฟ้า น้ำอุปโภคบริโภค ระบบอินเทอร์เน็ต) การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์และนักเรียนพักนอน การจัดโรงเรียนสาขา/ห้องเรียนสาขา โดยมีตัวชี้วัดความยากลำบากในการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) โครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ระบบไฟฟ้า (แหล่งพลังงานทางเลือก/การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค) น้ำอุปโภค บริโภค (ประปา บ่อบาดาล) 2) ระบบ

อินเทอร์เน็ต 3) การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ จำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน ความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ของนักเรียน 4) การบริหารจัดการโรงเรียนสาขา/ห้องเรียนสาขา และ 5) การบริหารจัดการสำหรับนักเรียนพักนอน (จำนวนนักเรียนพักนอน) แสดงดังภาพที่ 2.1

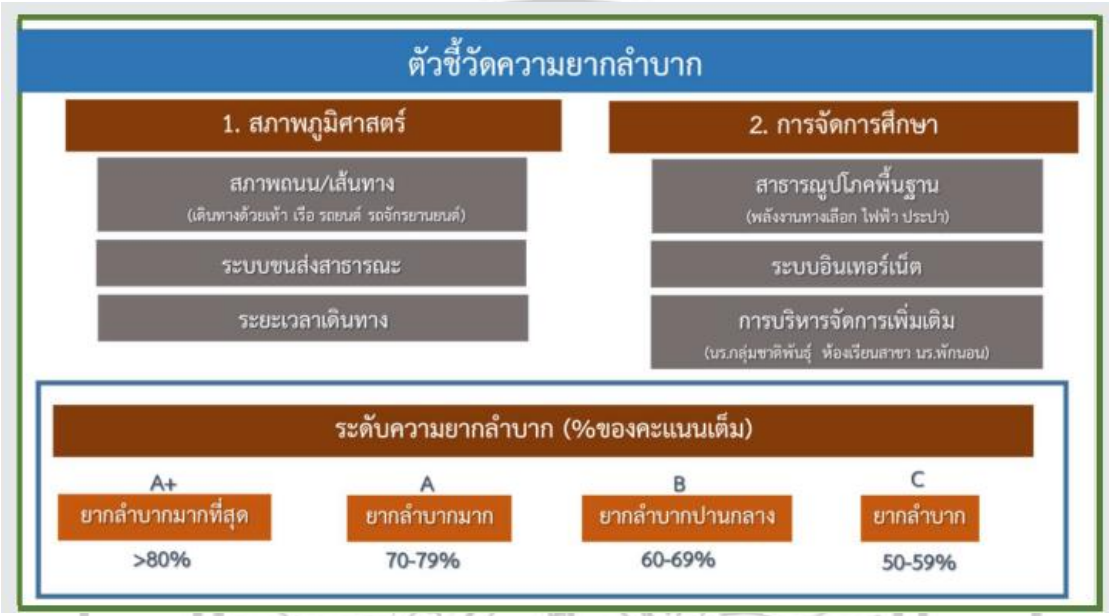

ภาพที่ 2.1 ตัวชี้วัดความยากลำบากของโรงเรียนพื้นที่สูงและโรงเรียนพื้นที่เกาะ
ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)

ในปี พ.ศ. 2563 สำนักงานเลขาธิการสภาพการศึกษา ได้วิเคราะห์ประเด็นความเหลื่อมล้ำจากการจัดสรรเงินสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานตามจำนวนผู้เรียนไปยังสถานศึกษาที่มีบริบทเชิงพื้นที่แตกต่างกัน (โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลและโรงเรียนในพื้นที่ปกติ) ข้อค้นพบสำคัญสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

1) สถานศึกษาในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล (โรงเรียนพื้นที่สูงและโรงเรียนพื้นที่เกาะ) ส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาต่อนักเรียนหนึ่งคนสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่โดยเปรียบเทียบ ประกอบกับการเดินทางที่ยากลำบาก ส่งผลให้สถานศึกษาให้พื้นที่ทุรกันดารห่างไกลมี “ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง” สูงกว่าโรงเรียนพื้นที่ปกติ ครูและบุคลากรจำเป็นต้องใช้รถยนต์ส่วนบุคคลในการเดินทาง เนื่องจากไม่มีรถโดยสารประจำทาง และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มที่ไม่ได้เบิกจ่าย อาทิ ค่าน้ำมันในการเดินทางไปหาซื้อวัตถุดิบ การเยี่ยมบ้านนักเรียน ค่าเปลี่ยนยางรถ เป็นต้น

2) สถานศึกษาในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งสถานศึกษาต้องกันเงินที่ได้รับจัดสรรสำหรับค่าจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน อาทิ การสร้างฝายกักเก็บน้ำ /เครื่องกรองน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำมีจำกัด น้ำบาดาลไม่สะอาดพอสำหรับดื่มและประกอบอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างส่วนใหญ่มีราคาสูงกว่าพื้นราบประมาณ 2 – 3 เท่า

3) ครูและบุคลากรในโรงเรียนพ้นที่สูงและพื้นที่เกาะยังมีความเสี่ยงในการเดินทางไปสอนและการเยี่ยมบ้านนักเรียน รวมทั้งมีค่าใช้จ่ายสำหรับ “การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน” และ “การจัดหลักสูตร” สำหรับผู้เรียนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยและมีพัฒนาล่าช้า

4) โรงเรียนยากลำบากในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งตามแนวทางการใช้เงินอุดหนุนค่าจัดการเรียนการสอน (เงินอุดหนุนรายหัว) ครอบคลุมค่าวัสดุการเรียนการสอน ค่าจ้าง/ค่าตอบแทน รวมทั้งสาธารณูปโภคและการบริหารจัดการสถานศึกษา ดังนั้น โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องกันเงินสำหรับค่าสาธารณูปโภคและบริหารจัดการสถานศึกษา

5) จากการวิเคราะห์ค่าไฟฟ้าเฉลี่ยของโรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล พบว่ามีค่าเฉลี่ยประมาณ 472,649 บาท/โรง/ปี เทียบกับโรงเรียนทั่วไปที่มีค่าไฟฟ้าเฉลี่ยประมาณ 394,664 บาท/โรง/ปี

6) จากการวิเคราะห์ผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนยากลำบากในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลที่ผ่านเกณฑ์การคัดกรองเบื้องต้น พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลคะแนน O-NET ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ยประเทศ (ประมาณ 73% ของโรงเรียนยากลำบาก) โดยโรงเรียนขนาดเล็กและเล็กพิเศษมีผลคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศประมาณร้อยละ 61.42

ค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นส่วนเพิ่ม

โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่มที่มาจากรายจ่ายสำหรับกิจกรรมหรือต้นทุนที่แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป ดังนี้

1) โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล มีค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นพื้นฐานแบบเดียวกับโรงเรียนทั่วไปและมีค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นส่วนเพิ่มที่เกิดจากค่าเดินทาง อาทิ การเดินทางไปร่วมกิจกรรมของนักเรียนนอกพื้นที่ การติดต่อราชการ การเดินทางไปจัดหาวัสดุประกอบการ วัสดุอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งค่าเดินทางและความเสี่ยงในการเยี่ยมบ้านนักเรียนซึ่งครูและบุคลากรมักไม่เบิกจ่าย เนื่องจากยุ่งยากเป็นต้น

2) โรงเรียนมีค่าใช้จ่ายจำเป็นที่เพิ่มเติมและแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป สำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดสื่อการเรียนเพิ่มเติมและจ้างบุคลากรเฉพาะเป็นผู้ช่วยครู สำหรับสื่อสารและช่วยปรับพื้นฐานก่อนเข้าเรียนให้แก่ผู้เรียนที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย การจัดและดูแลนักเรียนพักนอน การพัฒนาความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน จัดหาน้ำสะอาดสำหรับดื่มและประกอบอาหารให้แก่ผู้เรียน

3) จากฐานข้อมูลรายจ่ายของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารต้องการเงินอุดหนุนค่าจัดการเรียนการสอน (เงินอุดหนุนรายหัว) สำหรับค่าไฟฟ้าเฉลี่ยประมาณ 472,449 บาท/โรง/ปี ทั้งนี้ โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนั้น หากคิดเป็นค่าเฉลี่ยต่อผู้เรียนจะพบว่า โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดารมีค่าไฟฟ้าเฉลี่ยต่อผู้เรียนสูงกว่าโรงเรียนทั่วไปถึง 8 เท่า

4) โรงเรียนพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลส่วนใหญ่ไม่สามารถระดมเงินสนับสนุนจากผู้ปกครองได้ เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง เกษตร และฐานะยากจนซึ่งเงินนอกงบประมาณส่วนใหญ่ มาจากการบริจาคจากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ นอกพื้นที่

จากความหมายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สรุปได้ว่า เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่บนสันเขา เชิงเขาหรือที่ราบระหว่างหุบเขา ที่มีความยากลำบากในการเดินทาง หรือมีความยุ่งยากในการจัดการศึกษา ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำคู่มือเกณฑ์การคัดกรองโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ แล้วแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรอง และประกาศรายชื่อโรงเรียนพื้นที่ภูเขาสูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ดังกล่าว วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา และเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. องค์ประกอบในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ได้มีนักการศึกษา และนักวิชาการได้กล่าวถึง องค์ประกอบในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ไว้ดังนี้

ศุภโชค ปิยะสันติ์ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารบทเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีมีแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ คือ

เป็นการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยไม่ทิ้งถิ่นฐานที่อยู่พึ่งตนเองได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์สามารถนำไปปฏิบัติหรือประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย (2559) ได้มีแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงดังนี้

องค์ประกอบมาตรฐานที่ 1 มาตรฐานคุณภาพด้านผู้เรียน

คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานที่ 1 เป็นเป้าหมาย (Goal) ที่เป็นมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดในระดับชาติ ดังนั้น จึงไม่ควรที่จะปรับประเด็นอะไรอีก แต่ควรแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับเป้าหมายของโรงเรียนที่ได้กำหนดไว้ว่าเกี่ยวข้องสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันอย่างไร

นอกจากนี้ สิ่งที่โรงเรียนควรจัดทำเพิ่มเติมขึ้น ได้แก่ ตัวชี้วัด (Indicator) ที่ต้องการให้เกิดขึ้นโดยแสดงให้เห็นเป้าหมาย (Target) ที่เพิ่มขึ้นจากฐานเดิม (Basic Line) อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

องค์ประกอบมาตรฐานที่ 2 มาตรฐานคุณภาพด้านกระบวนการบริหารจัดการ องค์ประกอบนี้ เป็นกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งแสดงแนวทางให้เห็นชัดเจน ดังนี้

1) กระบวนการบริหาร ได้แก่

1.1) กระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) โดยการขับเคลื่อนของทุกคนในองค์การ (Whole School Approach) ไม่แยกส่วน

1.2) กระบวนการบริหารที่ยึดเอาชุมชนเป็นฐาน (Communicaty Based) หรือเป็นเป้าหมายในการพัฒนา ไม่ใช่รอแต่สนองนโยบายจากส่วนกลาง

1.3) กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ทั้งการร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และร่วมปฏิบัติ

2) กระบวนการพัฒนาครู

2.1) กระบวนการพัฒนาครูให้เข้าใจ และเข้าถึงผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (อาจจะมีนักเรียนบางส่วนต้องพักค้างที่โรงเรียนด้วย) รวมทั้งมีความรู้ ความสามารถที่จะจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม และมีคุณภาพให้กับผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวด้วย

2.2) กระบวนการพัฒนาครูให้มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน และมีมุมมองความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ถึงแม้จะยากจนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม

2.3) กระบวนการจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ โดยมีข้อมูลสารสนเทศผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่สามารถประมวลผล และใช้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนทุกคนได้อย่างแม่นยำ และทันท่วงที

องค์ประกอบที่ 3 มาตรฐานคุณภาพด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบนี้เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งก็ต้องมีแนวทางที่แสดงให้ชัดเจนเช่นเดียวกัน โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่

1.1) ผู้เรียนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงต้องเริ่มจากองค์ความรู้เดิมของผู้เรียน คือ ภาษาและวัฒนธรรมของผู้เรียนรวมทั้งบริบทสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนคุ้นเคยด้วย

1.2) ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถเรียนต่อเนื่องในระบบโดยใช้เวลาหลายปีได้ ดังนั้นสิ่งที่เรียนต้องเป็นประโยชน์ และจำเป็นในการใช้การดำรงชีวิต เช่น ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ เป็นต้น

2) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง และผ่านการคิดด้วยตนเอง ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

3) กระบวนการวัดผลประเมินผล อย่างหลากหลายที่ส่งเสริมพัฒนาการเป็นรายบุคคลทุกคนที่กล่าวไปทั้งหมดเป็นแนวทางการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียน แต่เนื่องจากโรงเรียนมีต้นสังกัด โดยต้นสังกัดได้เป็นผู้จัดการศึกษาด้วย ดังนั้นต้นสังกัด (ทุกระดับ) จึงต้องมีแนวทางเอื้อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวไว้ด้วย แนวทางการพัฒนาในมิติพื้นที่ของกลุ่มโรงเรียนร่วมพัฒนาที่อยู่ในพื้นที่สูง และถิ่นทุรกันดาร ซึ่งรวมตัวกันจำนวน 10 กลุ่ม ได้ดำเนินการพัฒนาในระดับพื้นที่เชื่อมโยงกับชมรมนักจัดการศึกษาบนพื้นที่สูง และทุรกันดาร

มนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ได้ทำการสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดารของสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย 1) บ้านพักนอน 2) ห้องเรียนเคลื่อนที่ 3) หนึ่งโรงเรียนสามระบบ 4) เทคโนโลยีทางไกล 5) ทวิภาษา และ 6) ส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต

ณรงค์ อภัยใจ (2560) ได้ศึกษาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ผลการวิจัยพบว่า สภาพและแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนในโครการตามพระราชดำริ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและสภาพแวดล้อม ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ

ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบและ 2 เงื่อนไข ความสำเร็จ องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย การบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป 2) ด้านกระบวนการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ การปรับปรุงและการรายงานผล มีการประสานงานเป็นกลไกการขับเคลื่อน และ 3) ผลผลิตด้านคุณภาพผู้เรียน และผลผลิตด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

ช้องนาง ศรีคำไทย (2560) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามรมราชกุมารี ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 จังหวัด กาญจนบุรี พบว่า การจัดการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาครูและการบริหารจัดการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ ด้านหลักสูตร

จงกล แก้วโก (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 สร้างโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมให้เด็กในวัยเรียนทุกคนได้เข้าเรียน 2) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 3) สนับสนุนทุนการศึกษา 4) ส่งเสริมสนับสนุนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของพื้นที่ กลยุทธ์ที่ 2 ประกอบด้วย 1) ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ 2) พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียน 3) สร้างเจตคติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) เร่งปรับปรุงระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5) สร้างคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามวิถีชีวิตชุมชน กลยุทธ์ที่ 3 ปรับปรุงระบบการบริหารงานบุคลากร ประกอบด้วย 1) สร้างเครือข่ายและเพิ่มทุนการพัฒนาครูและบุคลากร 2) พัฒนาสมรรถนะและสร้างขวัญกำลังใจบุคลากร 3) หาแนวร่วมกับสถาบันผลิตครูที่จะนำครูในท้องถิ่นมาพัฒนาท้องถิ่น กลยุทธ์ที่ 4 เร่งพัฒนาประสิทธิภาพระบบการบริหาร โดยใช้บริบทเชิงพื้นที่เป็นฐาน ประกอบด้วย 1) ประสานความร่วมมือบนเครือข่ายในการจัดการศึกษา 2) จัดตั้งศูนย์บริการความรู้ สู่ชุมชนในถานศึกษา 3) เร่งประสานและปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโรงเรียนในพื้นที่สูงและทุรกันดาร และ 4) ประสานงานประชาสัมพันธ์

เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม เป็นแนวทางที่ผ่าน

การเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory) มาเป็นฐาน เพื่อความเหมาะสมตามบริบทและภูมิวัฒนธรรม โดยวิธีระบบ (Systematic Approach) ซึ่งมีส่วนประกอบ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร งบประมาณ และสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน 2) กระบวนการ ได้แก่ การบริหารจัดการการพัฒนาหลักสูตร การดำเนินการสอน การตรวจสอบและการเสริมสร้างพื้นฐาน การเสริมความพร้อมในการเรียนและการมีเทคนิคการสอน 3) ผลลัพธ์ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านวิชาการ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ค่านิยมที่เหมาะสม ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัยของผู้เรียน และข้อมูลย้อนกลับที่เป็นลักษณะของการประเมินผล

อัมพร พินะสา (2566) เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เสนอทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ ในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ จากการเสวนาทางวิชาการ ณ โรงเรียนโป่งแยงใน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ไว้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะไม่มีรูปแบบไหนที่ดีที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของโรงเรียน มีเป้าหมายการจัดการศึกษา คือ พัฒนานักเรียนมีทักษะชีวิตดี มีโอกาสทางการศึกษา มีทักษะสู่อาชีพ โดยมี 1) ส่งเสริมโอกาสพัฒนานักเรียนพักนอน และห้องเรียนสาขา 2) ส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะวิชาการ 3) ส่งเสริมขวัญกำลังใจและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยผู้บริหารและครูควรจะมีอุดมการณ์ และควรมีการสร้างแรงจูงใจกับครูและผู้บริหารบนพื้นที่สูง ส่งเสริมการจัดทำโครงการครูรักษ์ถิ่น 4) ส่งเสริมจิตสำนักรักสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ 5) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ

ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ (2566) ประธานชมรมนักจัดรายการในพื้นที่สูง ได้เสนอทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ ในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ จากการเสวนาทางวิชาการ ณ โรงเรียนโป่งแยงใน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ไว้ว่า ผู้บริหารมีความสำคัญที่สุดที่จะขับเคลื่อนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยจะต้องดึงภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารทุกมิติ สร้างแรงจูงใจให้กับคณะครูและผู้บริหารในเรื่องของวิทยฐานะ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามบริบทโดยเน้นทักษะอาชีพให้กับผู้เรียน

สุบัน พรเวียง (2566) อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เสนอทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ ในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ จากการเสวนาทางวิชาการ ณ โรงเรียน

โป่งแยงใน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ไว้ว่า ควรคำนึงการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ผู้บริหารและครูควรมีอุดมการณ์ ส่งเสริมโครงการครูรักษ์ถิ่น เนื่องจากโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร พบว่ามีครูโยกย้ายบ่อย ควรหาครูในท้องถิ่น พัฒนาท้องถิ่นของตัวเอง และควรส่งเสริมแรงจูงใจจากวิทยฐานะ อีกทั้งควรมีการหาภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566) อดีตผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้เสนอทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ จากการเสวนาทางวิชาการ ณ โรงเรียนโป่งแยงใน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำของเด็กไทยในชายขอบเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กเกิดมองดูโลก ความแตกต่างเกิดขึ้นระหว่างเด็กอยู่ในเมืองและอยู่ในชนบท ฉะนั้นการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงจะให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควรคำนึงถึงคุณภาพของผู้บริหาร ครู ที่สำคัญงบประมาณในการดำเนินการค่อนข้างมีจำกัด ฉะนั้นควรหาภาคีเครือข่ายมาร่วมพัฒนา และที่สำคัญควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้

จากการศึกษาองค์ประกอบในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่เป็นข้อค้นพบจากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการ นักการศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาวิเคราะห์ความซ้ำซ้อนขององค์ประกอบ ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 การสังเคราะห์องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

แนวคิดและผลงานวิจัยของ นักวิจัยและนักการศึกษา / องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558)	องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย (2559)	มนต์ตภัส มโนการณ์ (2560)	ณรงค์ อภัยใจ (2560)	ช้องนาง ศรีคำไทย (2560)	วิโรจน์ ไชยภักดี (2562)	โพธิสิทธิ์ มรรคดี (2563)	จงกล แก้วโก (2564)	เทิดพิทักษ์ จันทร์โสดิศ (2565)	อัมพร พินะสา (2566)	ปกรณ์ คติวังน้ำพิสิฐ(2566)	ภูบัน พรเวียง (2566)	สินอาจ คำพูนพงศ์ (2566)	UNICEF Thailand (2566)	Elizabeth Bermeo (2014)	NIER (2019)	NSW Department of Education (2021)	ความถี่	ลำดับที่
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
1. กระบวนการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			13	3
2. การมีส่วนร่วม/ภาคีเครือข่าย	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	15	1
3. หลักสูตรมีความยืดหยุ่นตามบริบทของพื้นที่	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	14	2
4. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	15	1
5. กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงของครู	✓	✓		✓	✓				✓			✓		✓				7	6
6. การจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้	✓							✓	✓		✓	✓	✓					6	7
7. กระบวนการนิเทศช่วยเหลือครู	✓				✓													2	8

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

แนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิจัยและนักการศึกษา / องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558)	องค์การยูเนสโกแห่งประเทศไทย (2559)	มนต์ตันภัส มโนการณ์ (2560)	ณรงค์ อภัยใจ (2560)	ช้องนาง ศรีคำไทย (2560)	วิโรจน์ ไชยภักดี (2562)	โพธิสิทธิ์ มรรคดี (2563)	จงกล แก้วโก (2564)	เทิดพิทักษ์ จันทร์โสดิศ (2565)	อัมพร พินะสา (2566)	ปกรณ์ คติวังน้ำพิสิฐ(2566)	ภูบัน พรเวียง (2566)	สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566)	UNICEF Thailand (2566)	Elizabeth Bermeo (2014)	NIER (2019)	NSW Department of Education (2021)	ความถี่	ลำดับที่
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
8. การพัฒนาครู		✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14	2
9. กระบวนการวัดผลและประเมินผล		✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓				9	5
10. รูปแบบการจัดการศึกษา			✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			11	4
11. การจัดสรรงบประมาณ				✓		✓			✓	✓		✓						5	7
12. การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ	✓					✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓					8	5
13. เทคโนโลยีสารสนเทศ															✓	✓		2	8

หมายเหตุ : เกณฑ์ในการเลือกองค์ประกอบในการบริหารการศึกษา เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่สอดคล้องกันและมีความถี่ตั้งแต่ 8 เป็นต้นไป

จากตารางที่ 2.4 พบว่า ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร พบว่าประเด็นที่สอดคล้องกันขององค์ประกอบในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาครู 4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 5) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น 6) กระบวนการวัดผลและประเมินผล 7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ 8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐาน หรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่รอแต่สนองนโยบายจากส่วนกลาง และมีกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2) รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพและบริบท การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา และห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นต้น เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมและมีคุณภาพ และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้

3) การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิต และอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด ทักษะทางวิชาการ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพตามบริบทพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

5) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

6) กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผล ที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร และองค์ความรู้และเทคโนโลยี

8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ได้มีนักการศึกษา และนักวิชาการได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เอื้อต่อบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ไว้ดังนี้

ศุภโชค ปิยะสันติ์ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารบทเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการศึกษา เพื่อการประกอบอาชีพจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี พบว่าประกอบด้วยปัจจัย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ (ศักยภาพของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ศักยภาพด้านศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี และศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์) 2) ปัจจัยการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา 3) ปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษา (การบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ คุณภาพครูผู้สอน หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศ)

วัชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนของโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33 มี 5 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา คุณภาพของครูผู้สอน การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง การนิเทศการศึกษา และการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา (งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ)

ณรงค์ อภัยใจ (2560) ได้ศึกษาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ผลการศึกษาพบว่า สภาพและแนวทางในการบริหาร

จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนในโครการตามพระราชดำริ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและสภาพแวดล้อม ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ และ 2 เงื่อนไขความสำเร็จ องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย การบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป 2) ด้านกระบวนการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ การปรับปรุงและการรายงานผล มีการประสานงานเป็นกลไกการขับเคลื่อน 3) ผลผลิตด้านคุณภาพผู้เรียน และผลผลิตด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 1) หน่วยงานต้นสังกัดมีนโยบายสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และ 2) มีองค์กรภายนอกให้การสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ และผลการประเมินรูปแบบมีความเป็นไปได้ ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

รัชวดี แสงมหะหมัด (2560) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือ ลักษณะของสังคมที่เปิดกว้าง โดยพบว่ายิ่งคนที่เห็นว่าสังคมไม่มีความเปิดกว้าง หรือเรียกอีกอย่างว่าสังคมมีการเลือกปฏิบัตินั้น คนเหล่านั้นมักเห็นว่าสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในขณะที่หากประชาชนมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้และทรัพย์สิน ก็จะนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นอกจากนี้ ประชาชนที่ไม่พอใจในการศึกษาของตนนั้น เป็นเพราะการศึกษานั้นมีความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น สำหรับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ชาย และคนที่อายุมากกว่า มักคิดว่ามีความเหลื่อมล้ำมากกว่าผู้หญิงและคนที่อายุน้อยกว่า และปัจจัยสุดท้ายคือ ที่อยู่อาศัยระหว่างคนกรุงเทพฯ และคนต่างจังหวัด พบว่าคนกรุงเทพฯที่เห็นว่าสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าคนที่อยู่ในต่างจังหวัด

พระครู ธัญรัตนากร (สุชาติ จิตฺตปญฺโญ/เพ็ชรพราว) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาการบริหารการศึกษาสำหรับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธบริหารการศึกษา ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานบุคคลากรทางการศึกษา 3) การบริหารงานงบประมาณ 4) การบริหารงานกิจการนักเรียน และ 5) การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเหลี่ยมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย มีเงื่อนไขที่สำคัญคือ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ พิจารณาจากความยากจนและสิทธิในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ครอบครัวที่มีฐานะยากจนและสิทธิในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ครอบครัวที่มีฐานะยากจนมีโอกาสในการศึกษาน้อยกว่าครอบครัว

ในฐานะร่ำรวยและครอบครัวที่ในพื้นที่ชนบทมีโอกาสในเข้าถึงคุณภาพการศึกษาน้อยกว่าครอบครัวที่อยู่ในเมือง ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวสะท้อนถึงระดับรายได้ ภาวการณ์ขาดแคลนที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษา ความไม่เท่าเทียมโอกาสและคุณภาพที่มีเหตุมาจากเงื่อนไขเศรษฐกิจและความยากจน

โพธิ์สิทธิ์ มรรคดี (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่สูงและทุรกันดาร พบว่ามี 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านบุคคลและปัจจัยด้านการบริหารจัดการ โดยปัจจัยด้านบุคคล แยกออกเป็นรายด้านคือ ด้านสมรรถนะผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง และปัจจัยด้านการบริหารจัดการ แยกออกเป็นรายด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาสถานศึกษาพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม คือ การบริหารและการจัดการ ภาวะเศรษฐกิจ คุณภาพครู ความสัมพันธ์กับชุมชนและความเหมาะสมของหลักสูตร

จากการศึกษาปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่เป็นข้อค้นพบจากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการ นักการศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาวิเคราะห์ความซ้ำซ้อนขององค์ประกอบ ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 การสังเคราะห์ ความซ้ำซ้อนของปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

แนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิจัยและนักการศึกษา / องค์ประกอบปัจจัยเอื้อบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558)	วิชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ (2560)	ณรงค์ อภัยใจ (2560)	รัชวดี แสงมหะหมัด (2560)	พระครู ธัญรัตนากร (2561)	นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561)	โพธิสิทธิ์ มรรคดี (2563)	จงกล แก้วโก (2564)	เกิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต(2565)	อัมพร พินะสา (2566)	ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพฑิฐ(2566)	สุบัน พรเวียง (2566)	ลินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566)	UNICEF Thailand (2566)	Elizabeth Bermeo (2014)	NIER (2019)	NSW Department of Education (2021)	ความถี่	ลำดับที่
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
1. ด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน	✓			✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓				9	3
2. คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา		✓	✓				✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	9	3
3. การสร้างแรงจูงใจ	✓		✓					✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	9	3
4. การบริหารบุคลากร	✓		✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		10	2
5. การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓						8	5
6. คุณภาพครู	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14	1
7. การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	14	1
8. การจัดการเรียนการสอนในแหล่งเรียนรู้			✓					✓			✓		✓		✓			4	7
9. การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา		✓						✓	✓					✓	✓			4	7

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

แนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิจัยและนักการศึกษา / องค์ประกอบปัจจัยเอื้อบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558)	วัชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ (2560)	ณรงค์ อัยใจ (2560)	รัชวดี แสงมหะหมัด (2560)	พระครู ธัญรัตนากร (2561)	นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561)	โพธิสิทธิ์ มรรคดี (2563)	จงกล แก้วโก (2564)	เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต(2565)	อัมพร พินะสา (2566)	ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ(2566)	สุบัน พรเวียง (2566)	สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566)	UNICEF Thailand (2566)	Elizabeth Bermeo (2014)	NIER (2019)	NSW Department of Education (2021)	ความถี่	ลำดับที่
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
10. การบริหารงานกิจการนักเรียน					✓			✓										2	9
11. ความเหมาะสมของหลักสูตร	✓		✓						✓	✓		✓					✓	6	6
12. งบประมาณการศึกษา	✓		✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		12	4
13. การวัดและประเมินผลตามบริบททางการศึกษา	✓		✓					✓				✓						4	8
14. การบริหารวิชาการ		✓			✓		✓		✓									4	8

หมายเหตุ: เกณฑ์ในการเลือกปัจจัยที่เอื้อในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่สอดคล้องกัน และมีความถี่ตั้งแต่ 8 เป็นต้นไป

จากตารางที่ 2.5 พบว่า ผลการสังเคราะห์ความซ้ำซ้อนปัจจัยเอื้อในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร พบว่า ประเด็นของปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พิจารณาจากความสอดคล้องกันของประเด็นปัจจัยเอื้อในการบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1.1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

1.2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง หมายถึง อัตรากำลังตำแหน่งครูของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและการโยกย้าย ผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา

1.3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูง และการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

1.4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

2.1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2.2) คุณภาพของครู หมายถึง ภาวะผู้นำของครูที่มีอุดมการณ์ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน และมีมุมมองความคิดแบบเติบโต โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ถึงแม้ว่าจะยากจนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม

2.3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2.4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา

1. ความหมายของความเหลื่อมล้ำ และความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

1.1 ความหมายของความเหลื่อมล้ำ

การศึกษาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและยั่งยืน ฉะนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเตรียมจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพียงพอ เพื่อเตรียมคนไทยให้มีศักยภาพในการขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่รัฐบาลไทยพยายามจัดให้กับประชาชน แต่การจัดการศึกษามีอุปสรรคปัจจัยหลายประการที่ทำให้ปวงชนได้รับการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน บางคนมีโอกาสได้รับการศึกษาค่อนข้างสูง แต่บางคนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน สาเหตุของความแตกต่างกันอาจเป็นเพราะลักษณะสภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ระบบการบริการทางการศึกษาของรัฐ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในทางการศึกษา หรือที่มักจะเรียกกันว่า ไม่มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะจากสถานการณ์โควิด 19 จะเห็นได้ชัดว่า เด็กกลุ่มที่มีฐานะสามารถศึกษาต่อที่บ้านได้อย่างไม่ติดขัด มีเทคโนโลยีพร้อมใช้งาน เข้าถึงสื่อการศึกษาคุณภาพได้ทุกที่ทุกเวลา แต่ในเวลาเดียวกัน ผู้ที่มีฐานะยากจนและนักเรียนที่อยู่บนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ต้องเผชิญกับความยากลำบากมากมาย ไม่มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับคุณภาพของนักเรียน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้น มีการถกเถียงถึงเรื่องราวที่หลากหลายและแตกต่างกัน ในที่นี้จึงได้ทำการเข้าถึงเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2555) ได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำไว้ว่า คือ ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างประเทศความเหลื่อมล้ำมีหลานมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

อรอนงค์ ทวีปรีดา (2559) กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากรและฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศ หรือสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้รับบางอย่างที่คนอื่นไม่ได้รับ โดยไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะความแตกต่างด้านรายได้หรือความมั่งคั่ง แต่ยังรวมถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาส การเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานทางสังคม

พระเขมรัต สีลสาโร (2560) ได้ให้ความหมายความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality, Disparity) หรือ สถานการณ์ที่กลุ่มบุคคลในสังคมมีบางอย่างไม่เท่ากัน เช่น สถานภาพทางสังคม พื้นที่ของความไม่เทียมกันทางสังคม สิทธิในทรัพย์สิน

สิทธิการออกเสียง และการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเสรีภาพในการพูดและการชุมนุม อำนาจ การต่อรองระหว่างนายจ้าง และลูกจ้าง การเข้าถึงบริการทางสังคม กระบวนการยุติธรรม การศึกษา การสาธารณะสุข ที่อยู่อาศัยตลอดจนบริการสาธารณะอื่น ๆ

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2561) ได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำในการการศึกษา หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาอันเนื่องมาจากคุณภาพหรือมาตรฐานของสถานศึกษา คุณภาพหรือประสิทธิภาพครู หรือสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ภรัณยู มายูรและอลงกรณ์ อรรถแสง (2561) กล่าวไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ฐานะ เพศ การศึกษา รายได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัญหาใหญ่ในสังคม ประการหนึ่งที่มักถูกนำมาพิจารณาว่าเป็นสาเหตุที่นำมาสู่ความขัดแย้งกันเองระหว่างคนในสังคมเดียวกัน ทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีความรู้สึกว่าถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดูถูก เหยียดหยาม มีความไม่เสมอภาค ไร้ศักดิ์ศศรีหรือไม่ชอบธรรม ซึ่งอาจนำมาสู่ความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในสังคมได้ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงงานบริการของภาครัฐ การเข้าถึงเทคโนโลยี หรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

อำนาจ มงคลสืบสกุล (2563) อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) ซึ่งเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และทุกเวลา จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกันโดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มเปราะบาง คนชายขอบที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะในสถานกาณณ์ใดก็ตาม

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์ (2564) กล่าวไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะพบว่ามีปรากฏอยู่ในสถานภาพทางการเงิน สังคม สิทธิในทรัพย์สิน การเมือง และการศึกษาทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน ทุกเวลา

วินิจ ผาเจริญ (2564) อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะพบว่ามีปรากฏอยู่ในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และทุกเวลา จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจขจัดหรือจัดการให้หมดสิ้นไปได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่สิ่งที่พอจะสามารถทำได้ คือ การลดความเข้มข้นของความเหลื่อมล้ำให้ลดน้อยลงตามสมควร ซึ่งจะต้องวิเคราะห์แยกแยะถึงปัญหาสาเหตุของความเหลื่อมล้ำนั้นให้ชัดเจนก่อน เพื่อจะนำไปสู่การปฏิรูปหรือแก้ไขปัญหาต่อไป

จากการศึกษาความหมายของความเหลื่อมล้ำ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมกัน ความต่างกัน ความไม่เสมอกันในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และ

ทุกเวลา ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่สามารถขจัดความเหลื่อมล้ำให้หมดสิ้นไปได้ แต่สามารถลดความเข้มข้นของความเหลื่อมล้ำให้น้อยลง ซึ่งจะต้องแยกแยะความเหลื่อมล้ำให้ชัดเจนก่อนเพื่อจะนำไปสู่การปฏิรูปและแก้ไขปัญหาต่อไป

1.2 ความหมายของความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

พระเขมรัต สีลสาโร (รื่นสำราญ) (2560) ได้ให้ความหมายของ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ว่าหมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส สิทธิในการเข้ารับการศึกษา โดยหากพิจารณาถึงพื้นฐานที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว หรือความแตกต่างของแต่ละโรงเรียนที่นักเรียนแต่ละคนเข้าเรียนอยู่ จะพบว่าปัจจัยหลายอย่างเหล่านี้ เป็นปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณ ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา ต่างก็มีส่วนท้าให้เด็กแต่ละคนได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน จึงสะท้อนออกมาเป็นผลคะแนนสอบที่แตกต่างกันตามไปด้วย

นณริฏ พิศลยบุตร (2559) กล่าวไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา หมายถึง ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา ซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มากกว่าแค่คุณภาพของการเรียนการสอน แต่ครอบคลุมไปถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องทั้งหมด ตั้งแต่ปัจจัยเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยด้านครอบครัว ไปจนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดีและภิญญา อนุพันธ์ (2564) ได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือความไม่เท่าเทียมกันของคุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษา จากสถานการณ์โควิด-19 เห็นได้ชัดว่ากลุ่มที่มีฐานะสามารถศึกษาต่อที่บ้านได้อย่างไม่ติดขัด มีเทคโนโลยีพร้อมใช้เข้าถึงสื่อการศึกษาคุณภาพได้ทุกที่ทุกเวลา แต่ในเวลาเดียวกัน ผู้ที่มีฐานะยากจนต้องเผชิญกับความยากลำบากมากมาย ดังนั้นในช่วงของการปรับวิถีใหม่ ที่มีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยและไม่มีโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ยิ่งทำให้โอกาสในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนในสังคม

จากความหมายของความเหลี่ยมล้ำด้านการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเหลี่ยมล้ำทางการศึกษา หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาอันมาจากการกระจายโอกาสในการเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งผลลัพธ์ของความเหลี่ยมล้ำด้านการศึกษามีทั้งเชิงปริมาณ คือ จำนวนประชากรที่ได้รับการศึกษา และเชิงคุณภาพคือ ความแตกต่างของคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน

2. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมทางการศึกษา

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่าประเทศไทยยังประสบปัญหาทางการศึกษาในหลายด้าน โดยปัญหาหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ ปัญหาความไม่เสมอภาคและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Education Inequity and Inequality) ถึงแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการผลักดันให้รัฐจัดการศึกษาภาคบังคับที่ทั่วถึง มีคุณภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชน โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามยังพบว่า ปัญหาดังกล่าวยังเป็นปัญหาที่ยังปรากฏอยู่ในสังคมไทย (ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง, สุวิมล ว่องวาณิช, 2556) นอกจากนั้น ธัญลักษณ์ สัมพันธ์ (2556) ได้กล่าวว่า สาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาโดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันมากนั้น น่าจะมาจากความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรการเรียน และความเหลื่อมล้ำในการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาครัฐ ซึ่งงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการได้รับจัดสรรนั้นมีมากกว่าส่วนราชการอื่นอย่างต่อเนื่อง โดยในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา (งบประมาณปี 2556 – 2559) กระทรวงศึกษาธิการได้รับงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 19 จากงบประมาณทั้งหมด และเมื่อพิจารณาถึงการกระจายของงบประมาณไปยังสถานศึกษาทั่วประเทศ กลับพบว่ายังคงจุกตัวอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีชื่อเสียงและตั้งอยู่ในจังหวัดใหญ่ ๆ มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

จากสภาพปัญหาทางการศึกษาดังกล่าว รัฐบาลจึงได้พยายามที่จะให้ประเทศเกิดความเสมอภาคทางการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยได้บัญญัติกฎหมายในรัฐธรรมนูญ ยุทธศาสตร์ชาติ ตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 เป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มิติการศึกษาที่เท่าเทียม

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) หรือเรียกกันโดยย่อว่า SDGs เป็นประมวลเป้าหมายโลก 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย 169 เป้าหมายย่อย ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันจะแบ่งแยกมิได้ จึงจำเป็นต้องดำเนินการขับเคลื่อนในทุกเป้าหมายไปพร้อมกัน โดยจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ ได้แก่ 1) สังคม 2) สิ่งแวดล้อม 3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง 4) สันติภาพและความยุติธรรม และ 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยประเทศไทยกำหนดให้การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 โดยที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาคเอกชน ภาควิชาการและภาคประชาสังคมได้ร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าและบรรลุตามวาระ การพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ

SDGs เป็นเป้าหมายที่ประชาคมโลกควรรู้และให้ความสนใจ และร่วมกันพัฒนาในส่วนที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่า มีมิติที่สำคัญอันจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ จึงขอนำเสนอกลุ่มมิติสังคมในเป้าหมายที่ 4 ว่าด้วยเรื่องการศึกษาที่เท่าเทียม เพราะการพัฒนาด้านการศึกษาที่ครอบคลุมและมีคุณภาพเป็นอีกเป้าหมายที่สำคัญ เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานอันส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจและเป้าหมายอื่น ๆ ในวงกว้าง เพราะการศึกษาให้ความรู้ในวิชาพื้นฐานและทักษะต่าง ๆ ที่ สามารถนำไปปฏิบัติและใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ ซึ่งต้องผ่านการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติควบคู่กันไปปฏิบัติและใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ ซึ่งต้องผ่านการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติควบคู่กันในทุกสาขาวิชาเพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียน จากความสำคัญดังกล่าวนับว่าเป็นศักยภาพของภาควิชาการ เปรียบเสมือนโซ่ข้อกลาง เพราะเป็นภาคส่วนที่มีข้อมูลเป็นเครื่องมือใช้ในการเชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน โดยสาระสำคัญต่อการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนทางการศึกษาที่เท่าเทียม มีดังต่อไปนี้

1) สร้างหลักประกันว่าเด็กชายและเด็กหญิงทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมและไม่มีค่าใช้จ่าย นำไปสู่ผลลัพธ์ทางการเรียนที่มีประสิทธิผล

2) สร้างหลักประกันว่าเด็กชายและเด็กหญิงทุกคนเข้าถึงการพัฒนา การดูแลและการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาสำหรับปฐมวัยที่มีคุณภาพ เพื่อให้เด็กเหล่านั้นมีความพร้อมสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษา

3) ให้ชายและทุกคนเข้าถึงการศึกษาวิชาเทคนิค อาชีวศึกษา อุดมศึกษา รวมถึงมหาวิทยาลัยที่มีราคาที่สามารถจ่ายได้และมีคุณภาพ

4) เพิ่มจำนวนเยาวชนและผู้ใหญ่ที่มีทักษะที่จำเป็น รวมถึงทักษะทางเทคนิคและอาชีพ สำหรับการจ้างงาน การมีงานที่ดีและการเป็นผู้ประกอบการ

5) ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษาและสร้างหลักประกันว่ากลุ่มที่เปราะบาง ซึ่งรวมถึงผู้พิการ ชนพื้นเมือง และเด็ก เข้าถึงการศึกษาและการฝึกอาชีพทุกระดับอย่างเท่าเทียม

6) สร้างหลักประกันว่า เยาวชนทุกคนและผู้ใหญ่ในสัดส่วนทั้งชายและหญิงสามารถอ่านออกเขียนได้และคำนวณได้

จากสาระสำคัญข้างต้นเป็นเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้บรรลุต่อการศึกษาที่เท่าเทียมภายใน พ.ศ. 2573 ซึ่งยังต้องการความมั่นใจว่าทุกคนจะสามารถสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง จะทำให้ผู้ที่อ่านออกเขียนได้จำนวนมากขึ้น เด็กผู้หญิงได้ไปโรงเรียนมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว รัฐบาล

ต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน สนับสนุนทุกด้านที่เกี่ยวข้องเพื่ออนาคตของประเทศไทย จะสามารถขจัดปัญหาการไม่รู้หนังสือ การถูกหลอกลวงจากการขาดองค์ความรู้รอบด้าน การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน ซึ่งหากความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจะเป็นเกราะป้องกันตัวเองได้ ให้สามารถแก้ปัญหาได้ แต่ทั้งนี้การจะบรรลุผลต่อการพัฒนาต้องไม่ลืมว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน จะต้องไม่ลิดรอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

2.2 ยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

ยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) มีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความสุข มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง โดยมีกรอบแนวทางสำคัญ ๆ ทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในสังคม 5) การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 6) การปรับสมดุลและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งจากทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าวมา กรอบแนวทางที่เกี่ยวกับการศึกษานี้ คือ การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน โดยมีการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง และมีการสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ในกรอบด้านการสร้างโอกาสที่เสมอภาคและเท่าเทียมกันในสังคม

แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภาคใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลัก ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้แผนการศึกษาแห่งชาติบรรลุเป้าหมายตามจุดมุ่งหมาย วิสัยทัศน์และแนวคิดการจัดการศึกษา จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1) ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ดัชนีความเสมอภาคของอัตราการเข้าเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามฐานะทางเศรษฐกิจและพื้นที่ลดลง ความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ย ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนระหว่างพื้นที่/ภาคการศึกษาในวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษลดลง เป็นต้น

2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่ทันสมัยสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้ใช้บริการอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และสถานศึกษาทุกแห่งมีอินเน็ตความเร็วสูงและมีคุณภาพ เป็นต้น

3) ระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อการวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามประเมิน และรายงานผล มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีระบบฐานข้อมูลรายบุคคลที่อ้างอิงจากเลขที่บัตรประจำตัวประชาชน 13 หลัก ที่สามารถเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนฐานข้อมูล รวมทั้งใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่น ด้านสาธารณสุข สังคม ภูมิสารสนเทศ แรงงาน และการศึกษา และมีระบบสารสนเทศด้านการศึกษาและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ ครอบคลุม ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน สามารถอ้างอิงได้ เป็นต้น

โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา สำหรับคนทุกช่วงวัย พัฒนาฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่มีมาตรฐาน เชื่อมโยงและเข้าถึงได้ และมีแผนงานและโครงการที่สำคัญ เช่น โครงการจัดทำฐานข้อมูลรายบุคคลทุกช่วงวัย ทั้งด้านสาธารณสุข สังคม ภูมิสารสนเทศ แรงงาน และการศึกษา เป็นต้น

2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จัดทำอย่างต่อเนื่องจากฉบับที่ 9 – 12 ที่พยายามจะเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มีทั้งหมด มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ 2) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 3) การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน 4) การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 5) การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน 6) การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย 7)การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ 8) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม 9) การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ และ 10) ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

จากยุทธศาสตร์ ทั้ง 10 ด้าน จะเห็นได้ว่า การจะลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และการเพิ่มคุณภาพการศึกษานั้น แผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องหลัก ๆ คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับแนวทางที่ได้วางไว้ คือ มีการเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด ให้สามารถเข้าถึงการบริการของรัฐได้อย่างทั่วถึง ได้แก่การบริการด้านสาธารณสุข และการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

2.4 แผนการศึกษาชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

แผนการศึกษา 20 ปี หรือแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ คือ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่าง มีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21” โดยมีเป้าหมายของการจัดการศึกษา ได้แก่ (1) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานอย่างทั่วถึง (2) ผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานอย่างเท่าเทียม (3) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ (4) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและ บรรลุเป้าหมาย (5) ระบบการศึกษาที่สนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยหนึ่งในหกยุทธศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดการบรรลุเป้าหมายโดยตรงในการจัดการศึกษาของชาติใน ข้อที่ (1) และ (2) คือ ยุทธศาสตร์ การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์ การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยการศึกษาที่ดีควรเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานสำหรับประชาชนไทย รัฐจึงควรทำหน้าที่ในการเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยพัฒนาสถานศึกษาทุกแห่งให้มีคุณภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน และจัดให้มีระบบสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมถึงการพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันในการบริหารจัดการและการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ทั้งผู้เรียนและสถานศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมทั้งใช้ประโยชน์จากระบบเทคโนโลยีดิจิตอลเพื่อการบริหารจัดการและการจัดการศึกษา เพื่อเปิดช่องทางการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัด เพื่อสร้างความเสมอภาคในการรับบริการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพตลอดชีวิต ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และตัวชี้วัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ดังต่อไปนี้

1) วัตถุประสงค์

1.1) เพื่อเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกรูปแบบ และช่องทางการเรียนรู้

1.2) เพื่อให้ผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่ และทุกระดับการศึกษาที่ได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ในสถานศึกษาที่มีมาตรฐานและคุณภาพทัดเทียมกัน

1.3) เพื่อมีระบบฐานข้อมูลกลารายบุคคลทุกช่วงวัยที่เชื่อมโยงกันได้ และสามารถแลกเปลี่ยนฐานข้อมูลระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4) เพื่อให้มีระบบฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องที่เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ สามารถใช้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5) เพื่อให้มีระบบสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้องและเป็นปัจจุบันเพื่อวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามและประเมินผล

2) เป้าหมายและตัวชี้วัด

2.1) ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

ตัวชี้วัด

(1) สัดส่วนนักเรียนปฐมวัย (3 – 5 ปี) ต่อประชากรกลุ่ม 3 – 5 ปีเพิ่มขึ้น

(2) ประชากรอายุ 6 – 11 ปี ได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาทุกคน

(3) ประชากรอายุ 12 – 14 ปี ได้เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าทุกคน

(4) สัดส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (15 -17 ปี) ต่อประชากรกลุ่มอายุ 15 – 17 ปี เพิ่มขึ้น

(5) ประชากรวัยแรงงาน (15 – 59 ปี) มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น

(6) ร้อยละของเด็กในวัยเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ได้รับการศึกษาเต็มตามศักยภาพเพิ่มขึ้น (จำแนกตามกลุ่ม ประเภทของความจำเป็นพิเศษ)

(7) อัตราการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษาสูงขึ้น

(8) ร้อยละของผู้เรียนพิการได้รับการพัฒนาสมรรถภาพหรือบริการทางการศึกษาที่เหมาะสม

(9) อัตราการออกกลางคันของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานลดลง

(10) ผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษา 15 ปี

(11) จำนวนสถานศึกษา/สถานบันการศึกษา/องค์กรที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมตามรูปแบบ/หลักสูตร สำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีความสามารถพิเศษ) เพิ่มขึ้น

(12) จำนวนสถานศึกษา/สถาบันการศึกษา/องค์กรที่จัดการศึกษาตามรูปแบบ/หลักสูตรสำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเพิ่มขึ้น

(13) มีหลักสูตรการศึกษาในการจัดการศึกษากลุ่มการศึกษาเฉพาะด้านเฉพาะทาง กลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในทุกระดับการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

(14) ดัชนีความเสมอภาคของอัตราการเข้าเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามฐานะเศรษฐกิจและพื้นที่ลดลง

(15) ความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนระหว่างพื้นที่/ภาคการศึกษาในวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษลดลง

(16) จำนวนสถานศึกษาที่ต้องการความช่วยเหลือและพัฒนาเป็นพิเศษอย่างเร่งด่วน (ICU) ลดลง

2.2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย

ตัวชี้วัด

(1) มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาที่ทันสมัยสนองตอบความต้องการของผู้เรียนและผู้ใช้บริการอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

(2) มีสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

(3) มีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์และการผลิตรายการเพื่อการศึกษา

(4) ร้อยละของสถานศึกษาได้รับบริการอินเทอร์เน็ตความสูงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขั้นต่ำ 30 Mbps ใน 5 ปีแรก และ 100 Mbps ภายใน 20 ปีเพิ่มขึ้น

(5) ร้อยละของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลด้วยระบบ DLIT, DLTV, ETV และผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) เพิ่มขึ้น

(6) ร้อยละของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มขึ้น

(7) มีสื่อดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนและการส่งเสริมการมีอาชีพเพิ่มขึ้น

(8) สถานศึกษาทุกแห่มีอินเทอร์เน็ตความสูงและมีคุณภาพ

2.3 ระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อการวางแผน การบริหารจัดการศึกษา การติดตาม ประเมินและรายงานผล

ตัวชี้วัด

(1) มีระบบฐานข้อมูลรายบุคคลที่อ้างอิจากเลขที่บัตรประจำตัวประชาชน 13 หลัก ที่สามารถเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนฐานข้อมูล รวมทั้งประโยชน์ร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่น ด้านสาธารณสุข สังคม ภูมิสารสนเทศ แรงงานและการศึกษา

(2) มีระบบสารสนเทศด้านการศึกษาและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ ครอบคลุม ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน สามารถอ้างอิงได้ เพื่อใช้ประโยชน์ใน การวางแผน การบริหารจัดการศึกษา การติดตาม ประเมินและรายงานผล

(3) มีระบบคลังข้อมูลเกี่ยวกับสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมาตรฐานสามารถให้บริการและใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานได้

(4) ระดับความพึงพอใจของบุคคลและหน่วยงานในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาสูงขึ้น

(5) มีกฎหมาย กฎและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงและมีผลบังคับใช้

3) แนวทางในการพัฒนา

3.1) เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

(1) ประกันโอกาสการเข้ารับบริการทางการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนทุกพื้นที่ ครอบคลุมผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ อาทิ การจัดหาทุนและแหล่งทุนทางการศึกษา การออกกฎหมายเฉพาะรองรับสิทธิและโอกาสการศึกษา เป็นต้น

(2) ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ และการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

(3) เร่งพัฒนาสถานศึกษาให้มีมาตรฐานการจัดการศึกษาที่ทัดเทียมหรือใกล้เคียงกัน

(4) เร่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีความหลากหลาย และสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง

(5) ส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) ให้มากขึ้น

(6) จัดสรรบุคลากรเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้เพียงพอ

(7) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

(8) สนับสนุนให้ท้องถิ่นและเอกชนมาร่วมมือพัฒนาและจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

(9) เสริมสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มีทักษะเพื่อการประกอบอาชีพและให้โอกาส/ยอมรับในการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม

3.2) พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย

(1) พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีความยืดหยุ่นหลากหลาย สามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

(2) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนทางไกลในระบบต่าง ๆ อาทิ DLIT, DLTV, ETV

(3) ดำเนินการจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

(4) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ และการผลิตรายการเพื่อการศึกษารวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา

(5) ขยายเครือข่ายบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ครอบคลุมทุกพื้นที่เพียงพอกับผู้เรียน (ความเร็วขั้นต่ำ 30 Mbps ใน 5 ปีแรก และ 100 Mbps ภายใน 20 ปี)

3.3) พัฒนาฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่มีมาตรฐาน เชื่อมโยงและเข้าถึงได้

(1) พัฒนาฐานข้อมูลด้านการศึกษาและด้านอื่นที่เกี่ยวข้องให้มีมาตรฐาน ครอบคลุม ถูกต้องเป็นปัจจุบัน มีความเป็นเอกภาพ เทียบเคียงกับมาตรฐานนานาชาติได้ และสามารถใช้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

(2) จัดให้มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลรายบุคคลทุกช่วงวัย ข้อมูลด้านการศึกษาและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่แรกเกิด การเข้ารับการศึกษา การเข้าสู่การทำงาน และการเข้าสู่วัยผู้สูงวัย ระหว่างหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(3) พัฒนาระบบสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง และเป็นปัจจุบันเพื่อใช้การวางแผน การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินและรายงานผล สามารถอ้างอิงและใช้ประโยชน์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร

4) ปรับปรุงและบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศของหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักการ เป้าหมาย และแนวคิดต่อไปนี้

1) หลักการจัดการศึกษา

1.1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงอายุมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถในบรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงาน เพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันจะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ แผนการศึกษาชาติจึงต้องกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม โดยไม่ปล่อยปละละเลยหรือทิ้งใครไว้ข้างหลัง

1.2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม ซึ่งรัฐต้องดูแลจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา สนับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม กลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งหมายรวมกลุ่มผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล รัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ด้วยเหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษารูปแบบปกติ อาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุนพิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้ และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ที่ครอบคลุมการดูแลและพัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

1.3) หลักปรัญญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทันและเป็นสุข การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้ความรอบรู้ มีทักษะที่จะพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยยึดหลักความพอประมาณ ที่เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจที่มีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตอลดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขั้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยใช้ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1.4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน เป็นพันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เนื่องจากรัฐต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการจัดการศึกษาที่ต้องครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายสนองความต้องการ และความจำเป็นของแต่ละบุคคลและสนองยุทธศาสตร์ชาติและความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ รัฐจึงต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการจัดการศึกษา เสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

2) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) เป็นเป้าหมายที่ประเทศสมาชิดองค์การสหประชาชาติจำนวน 193 ประเทศ ได้ลงมติรับรองในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ มีทั้งหมด 17 เป้าหมาย โดยเป้าหมายด้านการศึกษา คือ เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แผนการศึกษาแห่งชาติ จึงต้องพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อสร้างหลักประกันว่า เด็กปฐมวัยทุกคนจะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา ทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและ

มัธยมศึกษาที่มีคุณภาพและมีผลลัพธ์ทางการการเรียนที่มีประสิทธิผล ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมและมีคุณภาพ การมีงานที่ดีและการเป็นผู้ประกอบการ กลุ่มผู้พิการและด้อยโอกาสเข้าถึงการศึกษาและการฝึกอาชีพทุกระดับอย่างเท่าเทียม มีการเพิ่มจำนวนครูที่มีคุณภาพ เพื่อการศึกษาสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

2.5 แผนปฏิบัติราชการของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2566 – 2579)

วิสัยทัศน์

บูรณาการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีคุณภาพและทักษะที่จำเป็นในโลกยุคใหม่

พันธกิจ

1) ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารและจัดการศึกษาแบบบูรณาการทุกระดับ ทุกพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

3) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างทั่วถึงเหมาะสมตามศักยภาพและช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

4) ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลและพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

เป้าประสงค์รวม

1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการมีการบริหารและการจัดการศึกษาแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

2) ผู้เรียนได้รับการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตที่มีคุณภาพและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

3) ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค

4) ข้าราชการ ครู และบุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

ประเด็นยุทธศาสตร์

1) พัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง

2) พัฒนากำลังคน เพื่อสร้างความ สามารถในการแข่งขันของประเทศ

3) พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ

4) สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา

5) ส่งเสริมการสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

6) พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

เป้าประสงค์รายประเด็นยุทธศาสตร์

1) ผู้เรียนได้รับโอกาสและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและทักษะที่จำเป็นสอดคล้องกับการเสริมสร้างความมั่นคงในแต่ละบริบท

2) ผู้เรียนมีสมรรถนะและองค์ความรู้ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ในพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศ

3) ผู้เรียนมีคุณภาพ ทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่

4) ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

5) ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเสมอภาคด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

6) หน่วยงานและสถานศึกษามีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

7) หน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง

กลยุทธ์

1) ปลูกฝังค่านิยมและหลักคิดที่ถูกต้องเพื่อเสริม สร้างเสถียรภาพสถาบันหลักของชาติ ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) ยกระดับคุณภาพและสร้างโอกาสการเข้าถึงการศึกษา และพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้/อาชีพ ด้วยศาสตร์พระราชาและตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเขตพื้นที่พิเศษ (พื้นที่สูง พื้นที่ตามตะเข็บชายแดนและพื้นที่เกาะแก่ง ชายฝั่งทะเล ทั้งกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มชนชายขอบและแรงงานต่างด้าว)

3) พัฒนากลไกบูรณาการระบบบริหารจัดการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดหรือภัยคุกคามรูปแบบใหม่

4) พัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษากับต่างประเทศเพื่อยกระดับคุณภาพและโอกาสทางการศึกษา

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนากำลังคน เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

กลยุทธ์

พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ

กลยุทธ์

1) ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบผ่านประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติ ควบคู่กับการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล

2) สร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลรองรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3) บูรณาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริม ระเบียบ วินัย คุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ ความเป็นพลเมืองและความปลอดภัยของผู้เรียน

4) พัฒนาการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อยกระดับสมรรถนะในการปฏิบัติงาน

5) ส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมการบริหารและจัดการศึกษา และพัฒนาบุคลากรวิจัยทางการศึกษา

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา

กลยุทธ์

1) เพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงโอกาสทางการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตที่มีคุณภาพได้อย่างหลากหลายครอบคลุม ทุกพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย

2) ส่งเสริม พัฒนาสื่อการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมต่อการเข้าถึงและพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์

ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักรู้คุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์

1) ส่งเสริมและพัฒนาการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการและบริการประชาชน

2) พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางด้านการศึกษาให้เป็นเอกภาพ เป็นปัจจุบัน และเชื่อมโยงกันในทุกระดับ

3) สร้างและพัฒนากลไกการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงทุกระดับ ทุกพื้นที่

4) เร่งรัด ปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

5) ปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานให้มีความทันสมัย ยืดหยุ่น เชื่อมโยง และเอื้อต่อการพัฒนาหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ

6) พัฒนาเครือข่ายต่อต้านการทุจริตประพฤติมิชอบให้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมรณรงค์ เฝ้าระวัง และติดตามพฤติกรรมเสี่ยงการทุจริต

7) พัฒนาระบบงานการบริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือน และบุคลากรทางการศึกษาอื่น เพื่อยกระดับสมรรถนะการปฏิบัติงาน

จากการศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมทางการศึกษา สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา มีเป้าหมายหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย และ 3) ระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามประเมินและรายงานผล โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย พัฒนาฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่มีมาตรฐาน เชื่อมโยงและเข้าถึงได้

2.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเท่าเทียม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 54 ได้ระบุเกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐในจัดการให้ประชาชนมีสิทธิในการศึกษาอย่างทั่วถึง ดังนี้ “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย...รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในปีการศึกษาตามความถนัดของตน ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลน

ทุนทรัพย์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู..." โดยการบัญญัติกฎหมายในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 วรรคหก กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาและเพื่อเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพครู

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 10 ระบุว่า "การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย..."

ราชกิจจานุเบกษา พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้ให้ความหมายของ "ความเสมอภาคทางการศึกษา" ไว้คือ การที่ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการศึกษาการพัฒนาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง โดยให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู และ "ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา" หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาอันเนื่องมาจากคุณภาพหรือมาตรฐานของสถานศึกษา คุณภาพหรือประสิทธิภาพครู หรือฐานะเศรษฐกิจหรือสังคม

นอกจากนี้ ประเทศไทยเคยมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ยกระดับจากการเป็นโครงการตามนโยบายของแต่ละรัฐบาลให้เป็นหน้าที่ของรัฐและมาตราตามกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันความยั่งยืนมั่นคง และเพื่อให้สามารถจัดงบประมาณสนับสนุนได้อย่างต่อเนื่อง และได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ออกคำสั่งที่ 28/2559 เรื่องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยไม่ได้กำหนดตามช่วงอายุ (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2560)

3. แนวคิดความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมในการกำหนดนโยบายการศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงคำที่มีความเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวนโยบายการจัดการศึกษา พบว่า มีคำที่เกี่ยวข้องได้แก่ ความเท่าเทียม (Equality) ความเสมอภาค (Equity) และความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) ซึ่ง ธนาชัย สุนทรอนันตชัย (2560) ได้สรุปความแตกต่างของความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมไว้ คือ ความเท่าเทียม (Equality) คือ การที่บุคคลได้รับการจัดสรรทรัพยากรหรือได้รับการช่วยเหลือเหมือนกัน โดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลเลยทำให้มีบุคคลเข้าไม่ถึงสิทธิเสรีภาพที่ตนควรจะได้รับความเสมอภาค (Equity) คือ

การพิจารณาถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลก่อน แล้วจัดสรรทรัพยากรหรือให้ความช่วยเหลือแตกต่างกันไป เพื่อให้ทุกคนได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกันอย่างทั่วถึง ส่วนความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) เป็นการขจัดอุปสรรค ที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น โดยการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุหรือลดช่องว่างของความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นอย่างถาวร มากกว่าการใช้วิธีจัดสรรทรัพยากรหรือการให้ความช่วยเหลือโดยพึ่งพิงรัฐเพียงอย่างเดียว สรุปได้ดังภาพที่ 2.2

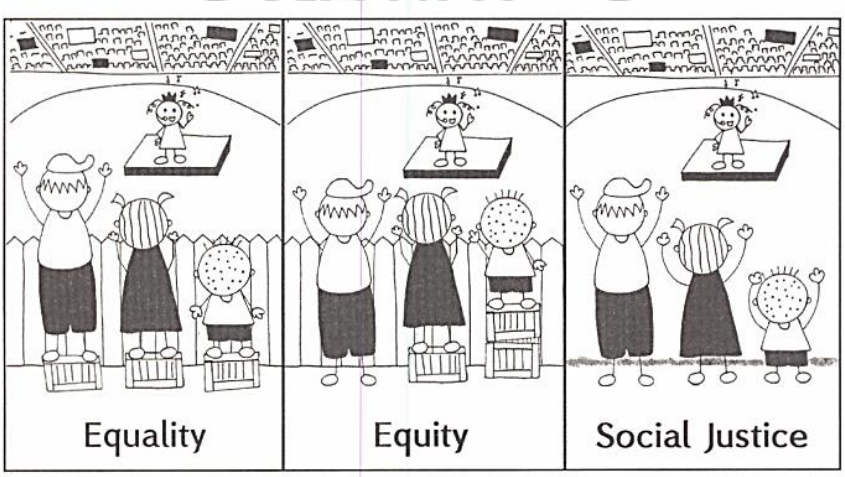

ภาพที่ 2.2 ความแตกต่างของคำว่า เท่าเทียม (Equality) ความเสมอภาค (Equity) และความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice)

ที่มา : ธนาชัย สุนทรอนันตชัย, 2560

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) ได้ให้ความหมายของ ความเท่าเทียม (Equality) คือ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมโดยมิได้พิจารณาถึงความแตกต่าง ส่วนคำว่า ความเสมอภาค (Equity) คือ การจัดสรรทรัพยากรหรือการบริการสาธารณะที่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล และความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) เป็นการใช้หลักการเรื่องความแตกต่าง หลักการข้อนี้เป็นหลักประกันการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมที่แตกต่างได้ หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบในสังคม เช่น เป็นความยุติธรรมที่รัฐจะนำภาษีของคนรวยไปสร้างระบบสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจน คนชั้นล่าง คนพิการ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

ความเท่าเทียมของโอกาสการศึกษา (Equality of Educational Opportunity: EEO) เป็นคำที่ Coleman (อ้างถึงใน ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง และสุวิมล ว่องวาณิช, 2556) ได้เสนอขึ้นในปี ค.ศ. 1966 โดยกล่าวถึงนักเรียนที่ฐานะยากจนหรือเป็นคนกลุ่มน้อย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ดีนัก เนื่องมาจากโรงเรียนขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา เมื่อได้ทำการศึกษา Coleman พบว่า

ข้อค้นพบไม่เป็นไปตามสมมติฐานเท่าที่ควร เนื่องจากผลกระทบจากทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับพื้นฐานครอบครัวของนักเรียน ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าโรงเรียนไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับนักเรียน แต่ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนมีความสำคัญไม่เท่ากับความแตกต่างระหว่างนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือปัจจุบันเรียกตัวแปรที่ศึกษานี้ว่า เศรษฐานะหรือสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต่อมาเป็นการศึกษาตัวแปรเพิ่มเติม เช่น สีผิว หรือเชื้อชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ในเอกสาร Hand book on Measuring Equity in Education ของ UNESCO (2018) ได้ใช้ความหมายของความเสมอภาคในการเรียนรู้และความเท่าเทียมในการเรียนรู้ ดังนี้ ความเท่าเทียม (Equality) คือสภาพความเท่ากันในลักษณะของปริมาณ ลำดับ สถานะ ค่า หรือระดับของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าเป็นความเท่าเทียมทางการศึกษา หมายถึง สภาพความเท่ากันในลักษณะของปริมาณ ลำดับ สถานะ ค่าหรือระดับของคนในทุกกลุ่ม และความเสมอภาค เป็นสิ่งทีเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางสังคมขอการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรม ยุติธรรม ของการกระจายการศึกษาในทุกระดับหรือทุกกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้ง UNESCO (2018) ยังได้รวบรวมตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับการวัดความเท่าเทียมทางการศึกษา และจัดหมวดหมู่ได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1) การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม (Access and Participation) ปรากฏเป็นตัวบ่งชี้ เช่นอัตราส่วนการสมัครยอดรวม อัตราการสมัครยอดสุทธิและร้อยละของการเข้าเรียนในโรงเรียน

2) การเข้าเรียนครบตามกำหนด (Completion) ปรากฏเป็นตัวบ่งชี้ เช่น อัตราการเกิด อัตราการออกกลางคัน อัตราการคงอยู่ อัตราการสำเร็จ และอัตราการเลื่อนชั้นหรือเลื่อนระดับการศึกษา

3) การเรียนรู้ (Learning) ปรากฏเป็นตัวบ่งชี้ เช่น ร้อยละของนักเรียนที่อ่านออกเขียนได้ ร้อยละของนักเรียนที่มีความรู้ด้านคณิตศาสตร์ ร้อยละของนักเรียนที่มีความรู้ด้านคณิตศาสตร์ ร้อยละของนักเรียนที่ผ่านการสอบระดับชาติ ร้อยละของนักเรียนที่มีความสามารถขั้นต่ำ และคะแนนเฉลี่ยการประเมิน

4) การสำเร็จการศึกษา (Attainment) การสำเร็จการศึกษาในระดับสูง หรือการได้ปริญญา จำนวนปีในการเรียน

5) ทรัพยากร (Resources) ปรากฏเป็นตัวบ่งชี้ เช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อครู ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของรัฐ และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ธีระ สินเดชารักษ์และคณะ (2559) ได้สรุปแนวคิดของความเป็นธรรมทางสังคมมีพื้นฐานตามหลักการคือ 1) เงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมที่ต้องได้รับการแก้ไขไปสู่ความเป็นธรรม 2) การกระจายความมั่งคั่งอำนาจ และสถานะไปยังบุคคล ชุมชน และสังคมส่วนรวม และ

3) เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจที่จะประกนคุณภาพชีวิตพื้นฐานแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม ซึ่งควรกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมที่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค คือ ความเสมอภาคด้านคุณภาพการศึกษา (Quality) ความเสมอภาคด้านโอกาสทางการศึกษา (Opportunity) ความเสมอภาคด้านการเข้าถึงการศึกษา (Accessibility) การชดเชยและสนับสนุนให้กับกลุ่มที่เสียเปรียบทางสังคม (Merit) การให้กับกลุ่มที่ขาดแคลนหรือมีความจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรหรือบริการเหล่านั้น เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มอื่น (รัชพร เลี้ยงประเสริฐ, 2558)

จากการศึกษาแนวคิดความเท่าเทียม ความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการกำหนดนโยบายการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คนที่ด้อยโอกาสที่สุดในสังคม ควรจะได้รับโอกาสอย่างทัดเทียมในแง่มุมเชิงสังคมวิทยา แนวคิด ความเป็นธรรมทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคมซึ่งทุกสังคมล้วนมีโครงน้างพื้นฐานของสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์ประกอบเหล่านี้ อยู่ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันทางสังคมที่เป็นผลผลิตของระบบกฎหมาย โดยความเป็นธรรมทางสังคมยังครอบคลุมโครงสร้างสังคมในส่วนอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากระบบกฎหมายด้วย ซึ่งความเหมาะสมของความเท่าเทียม เพื่อนำไปสู่ความเป็นธรรมนั้นผูกไว้โดยบริบททางสังคม

กระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะและแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากการดำเนินการการตรวจเยี่ยม

1. ความหมายและความสัมพันธ์ของ Benchmark, Benchmarking และ Best Practice การทำ Benchmarking

ผู้วิจัยทำความเข้าใจคำสำคัญที่ต้องพบได้เสมอ คือ คำว่า Benchmark, Benchmarking และ Best Practice ดังนี้

ความหมายของ Benchmark

บุญดี บุญญากิจ และกมลวรรณ ศิริพานิช (2548) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmark ว่าเป็นจุดเปรียบเทียบที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งเนื่องจากมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีการเปรียบเทียบ เพื่อรู้ระดับคุณภาพขององค์กรตนเองและนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง เพื่อคงไว้ของการเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นมาเปรียบเทียบอยู่เสมอ การนำ Benchmark มาใช้ในการพัฒนาองค์กร จึงหมายถึง ผู้ที่เก่งที่สุด สิ่งที่ดีที่สุด เกณฑ์คุณภาพ มาตรฐาน แนวปฏิบัติที่ดีที่สามารถเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นมาเปรียบเทียบ/เทียบเคียงสมรรถนะ

ราชบัณฑิตยสถาน (2555) ได้ให้ความหมายของ Benchmark ไว้คือ ตัวชี้วัดที่เป็นบรรทัดฐาน เพื่อใช้เป็นจุดอ้างอิงหรือเปรียบเทียบ

พาณี สีตกะลิน (2557) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmark ว่าหมายถึง หมุดหลักฐานต้นแบบ เกณฑ์มาตรฐาน จุดอ้างอิง เครื่องหมายการวัดของนักสำรวจ หรือข้อมูลเปรียบเทียบอ้างอิงเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นการทดสอบเพื่อวัดความสามารถในการประมวลผล หรือการทำงานทำงานของโปรแกรมใดโปรแกรมหนึ่งหรืออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ชนิดชนิดหนึ่ง โดยเทียบเคียงกับเกณฑ์มาตรฐาน

อาคีรา ราชเวียง (2564) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmark ว่าหมายถึง เกณฑ์สมรรถนะในการเปรียบเทียบ โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการวัดเพื่อเปรียบเทียบความสามารถโดยมีนัยสำคัญที่แสดงถึงว่าผู้ที่ดีที่สุด หรือเก่งที่สุดคือต้นแบบที่ผู้อื่นจะใช้วัด ทั้งนี้เพื่อใช้เปรียบเทียบกับความสามารถของตนเอง

บุญดี บุญญากิจ (2561) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmark ว่าหมายถึง เกณฑ์เปรียบเทียบสมรรถนะ ในบริบทของธุรกิจจริง ๆ แล้วหมายถึง “Best-in-class Performance” คือ Performance ขององค์กรที่เก่งที่สุดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นแบบที่องค์กรอื่นใช้วัดเพื่อเปรียบเทียบความสามารถหรือสมรรถนะของตนเอง ในทางกีฬา Benchmark ก็คือสถิติโลกนั่นเอง เช่น ถ้าเราเป็นนักวิ่ง 100 เมตร และต้องการเป็นแชมป์โลก ก็ต้องทราบว่าสถิติโลกวิ่ง 100 เมตรคือเป็น 9.58 วินาที ดังนั้น Benchmark (ความเร็วที่เราต้องทำให้ได้จึงจะเทียบเท่าแชมป์โลก) คือ 9.58 วินาที อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติผู้ที่เป็น Benchmark ของเราอาจไม่จำเป็นต้องเป็นคนที่เก่งที่สุดในโลกก็ได้ ขึ้นกับเป้าหมายของเราว่าต้องการเปรียบเทียบตนเองในระดับใดและต้องการไปถึงระดับใด (ถ้าเป็นองค์กรก็จะขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ขององค์กร) ถ้าเรายังไม่เก่งมากอาจเปรียบเทียบในระดับประเทศก่อน แล้วค่อย ๆ ขึ้นไปจนถึงระดับโลกเมื่อเราเก่งขึ้น ที่สำคัญ Benchmark มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยดีขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนกับกีฬาที่มีการทำลายสถิติโลกตลอดเวลา

เพ็ญรัตน์ หงษ์วิทยากร (2559) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmark ไว้คือ หลักสูตรที่เป็นต้นแบบที่ดีที่เราเลือกจะเทียบเคียงด้วย

จากความหมายของ Benchmark ผู้วิจัยสรุปได้ว่า Benchmark หมายถึง เกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการเปรียบเทียบ

ความหมายของ Benchmarking

คำว่า “Benchmarking” มีการเรียกคำที่หลากหลาย เช่น การเปรียบเทียบสมรรถนะ การเทียบเคียง การวัดรอยช้าง การวัดรอยเท้าช้าง การเปรียบมวย การเปรียบเทียบแข่งดี การเทียบรอยคุณภาพ การเปรียบเทียบจุดเด่น การเปรียบเทียบความสามารถอย่างเป็นระบบ การเปรียบเทียบ

กับองค์กรที่เป็นเลิศ เป็นต้น เพื่อใช้สื่อความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน โดยมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

ณตา ทับทิมจรูญ (2555) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmarking ไว้ว่าเป็นกระบวนการหรือวิธีวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ บริการ วิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถทำได้ดีกว่า และนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ปรับปรุงองค์กรของตนเอง เพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศในวงการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

พาณี สีตกะสิน (2557) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmarking คือ จุดหรือตำแหน่งที่วัดเปรียบเทียบต้นแบบที่มีความเก่งหรือดี ที่สูงกว่า แล้วนำผลการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงตนเอง เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศ กระบวนการ วัดเปรียบเทียบ โดย Benchmark จะนำไปสู่วิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงองค์กร

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2560) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmarking คือ วิธีในการวัดและเปรียบเทียบ ผลผลิต บริการ และวิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถทำได้ดีกว่า เพื่อนำผลการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเพื่อมุ่งความเป็นเลิศทางธุรกิจ

อาคีรา ราชเวียง (2564) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmarking ว่าคือ วิธีการวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์และบริการ และวิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถทำได้ดีกว่า ทั้งนี้เพื่อนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเองและมุ่งสู่ความเป็นเลิศในธุรกิจ หรืออีกนัยหนึ่งอาจหมายความว่า เป็นการค้นหาจุดเด่น จุดด้อยขององค์กร โดยใช้วิธีเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าหรือองค์กรที่เป็นผู้นำ จากนั้นนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาปรับปรุงองค์กรของเราให้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เพ็ญรัตน์ หงษ์วิทยากร (2559) ได้ให้ความหมายของคำว่า Benchmarking ไว้คือ วิธีการในการวัดและเปรียบเทียบผลผลิตการให้บริการและกระบวนการทำงาน ที่สามารถทำได้ดีกว่า เพื่อนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเอง ผลที่ได้รับจากการทำ Benchmarking คือ ทำให้เรารู้ว่าใครที่เป็นผู้ปฏิบัติได้ดีที่สุด (Best Practice) และเขามีวิธีการอย่างไร

จากความหมายของคำว่า Benchmarking ผู้วิจัยสรุปได้ว่า Benchmarking เป็นกระบวนการที่ทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนางานให้มีคุณภาพสูงขึ้น เป็นกระบวนการที่ยืมความคิดของผู้อื่นมาปรับใช้กับองค์กรของตนเอง โดยเปรียบเทียบตัวชี้วัดจากองค์กรที่มีผลผลิต วิธีการปฏิบัติที่สามารถทำได้ดีกว่า หรือเป็นต้นแบบของการปฏิบัติที่นำไปสู่ผลผลิต ผลลัพธ์ที่ดี โดยนำแนวทาง วิธีการที่ได้จากการเปรียบเทียบไปปรับปรุงในองค์กรของตนให้เกิดรูปธรรม

ความหมายของผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

Kessidis (2000) ได้ให้ความหมายของคำว่า Best Practice ไว้คือ วิธีการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และสู่ความเป็นเลิศ วิธีการปฏิบัติที่ดีขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละองค์กรที่มีพันธกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ซึ่งวิธีการปฏิบัติที่ดีย่อมก่อให้เกิดคุณภาพงานหรือผลลัพธ์ที่ดีที่ทำให้เกิดแนวโน้มที่ดี วิธีปฏิบัติที่ดี สามารถเกิดขึ้นได้หลากหลายช่องทาง อาจเกิดจากการเล่าเรื่องราวที่ดีที่ประสบความสำเร็จ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากองค์กรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เกิดจากการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือจากการเยี่ยมชมองค์กรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเลิศ แล้วนำมาประยุกต์พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อาคีรา ราชเวียง (2564) ได้ให้ความหมายของคำว่า Best Practices หมายถึง วิธีการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือการปฏิบัติที่เป็นเลิศอย่างเห็นได้ชัด มีส่วนสำคัญที่ส่งผลการดำเนินงานเป็นเลิศ การได้รับการยอมรับจากบุคคลหรือองค์กรที่เชื่อถือได้ การได้รับการยอมรับจากลูกค้า และผู้ส่งมอบเป็นจำนวนมาก ความสามารถในการทำซ้ำได้ และแสดงผลลัพธ์เชิงปริมาณที่เป็นที่ยอมรับและวัดผลได้

บุญดี บุญญากิจ (2561) ได้ให้ความหมายของ Best Practices หมายถึง วิธีปฏิบัติ (Practices) ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรืออาจกล่าวได้ว่า คือ Practices ที่ทำให้องค์กรมีความเป็นเลิศ หรือ Best-in-class Performance เทียบได้กับ Practices ของนักกีฬาที่เป็นเจ้าของสถิติโลก นั่นเอง

เพ็ญรัตน์ หงษ์วิทยากร (2559) ได้ให้ความหมายของคำว่า Best practices ไว้คือวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้สถาบันประสบความสำเร็จ หรือสู่ความเป็นเลิศตาม เป้าหมายเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการหรือวิชาชีพนั้น ๆ มีหลักฐานของความสำเร็จปรากฏชัดเจน โดยมีการสรุปวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติ ตลอดจนความรู้และประสบการณ์ บันทึกเป็นเอกสารเผยแพร่ให้หน่วยงานภายในหรือภายนอกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

จากความหมายของคำว่า Best Practice ผู้วิจัยสรุปได้ว่า Best Practice หมายถึงวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จนเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการหรือวิชาชีพ

ความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices

บุญดี บุญญากิจ และกมลวรรณ ศิริพานิช (อ้างถึงใน นิลภา จิระรัตนะวรรณะ, 2559) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices ไว้ว่า Benchmarking เป็นกระบวนการวัดเปรียบเทียบกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นต้นแบบ หรือมีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติที่ดี (Benchmark) เพื่อนำไปสู่คำตอบของการศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

ที่ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถเป็นต้นแบบ มีเกณฑ์มาตรฐานให้เปรียบเทียบได้ แล้วนำผลการเปรียบเทียบไปวิเคราะห์ปรับปรุง พัฒนาให้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีเลิศตามบริบทของตน ถือเป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง ส่งผลต่อประสิทธิภาพประสิทธิผลของหน่วยงาน องค์กรอย่างก้าวกระโดด ดังแสดงภาพที่ 2.3

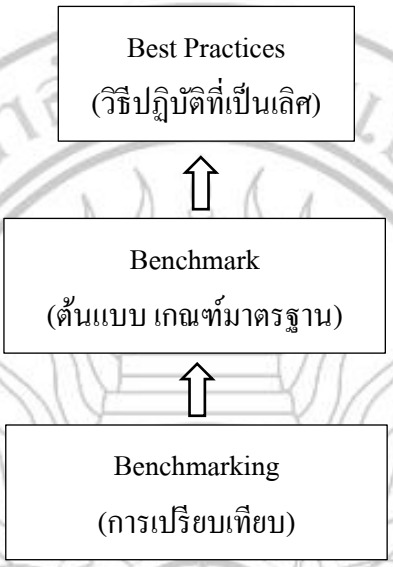

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices

ที่มา : บุญดี บุญญากิจ และกมลวรรณ ศิริพานิช (อ้างถึงใน นิลภา จิระรัตนะวรรณะ, 2559)

อาคีรา ราชเวียง (2564) อธิบายความสัมพันธ์ของคำว่า Benchmarking, Benchmark และ Best Practices ดังแสดงในภาพที่ 2.4

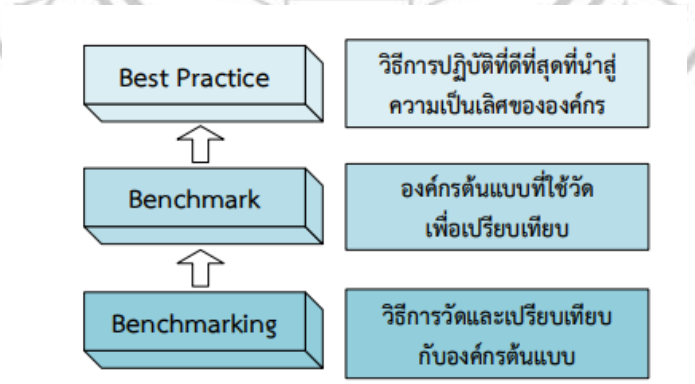

ภาพที่ 2.4 ความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices

ที่มา : อาคีรา ราชเวียง, 2564

บุญดี บุญญากิจ (2561) ได้สรุปความสัมพันธ์ของ Benchmarking, Benchmark และ Best Practices ไว้ว่า Benchmarking เป็นกระบวนการในการเสาะหา Benchmark เพื่อให้ได้มาซึ่ง Best Practices ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงองค์กรเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ตลอดเวลา หรือไปสู่ความเป็นเลิศ โดย Benchmarking ไม่ใช่แค่การวิเคราะห์คู่แข่ง การเยี่ยมชมดูงาน การลอกเลียนแบบหรือการสืบความลับของคู่แข่ง เพราะ Benchmarking เป็นกระบวนการเรียนรู้ Practices ขององค์กรอื่นที่ทำอย่างเปิดเผย เป็นระบบ และมีวัตถุประสงค์ชัดเจน และทำแบบมีกติกาที่ทั้งผู้ให้และผู้รับยอมรับ หรือที่เรียกว่า จรรยาบรรณของการทำ Benchmarking

จากการศึกษาความหมายและความสัมพันธ์ของ Benchmark, Benchmarking และ Best Practice ผู้วิจัยสรุปได้ว่า Benchmarking เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การค้นหาต้นแบบที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นการปรับการเรียนรู้ วิธีการปฏิบัติที่เป็นต้นแบบ โดยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะก่อให้เกิดนวัตกรรมและเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. กระบวนการตรวจเยี่ยมเพื่อการศึกษาผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศอย่างเป็นระบบ

ศูนย์ประกันคุณภาพการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (2548) ได้กล่าวถึง กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1) การวางแผนการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) มีกิจกรรมที่ต้องจัดทำให้เสร็จสิ้นก่อนการตรวจเยี่ยม ได้แก่

1.1) การคัดเลือกองค์กรที่ต้องการการตรวจเยี่ยม (Site Visit) เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก ในการคัดเลือกจะต้องคัดเลือกเฉพาะองค์กรที่สนใจมากที่สุด ประมาณ 2 – 3 แห่ง เพื่อตรวจเยี่ยม (Site Visit) โดยพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องประกอบ เช่น เรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาในองค์กร/เรื่องที่ต้องการปรับปรุง ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practices) ของเจ้าของกระบวนการ (Host) ที่สนใจความสะดวกในการเดินทาง ความหลากหลายขององค์กรที่เลือก เป็นต้น ในส่วนนี้ต้องพิจารณาด้วยว่าในการตรวจเยี่ยมอาจใช้การสัมภาษณ์เจ้าของกระบวนการเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอ

1.2) การกำหนดทีมงานเพื่อการตรวจเยี่ยมและการกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมงาน

1.3) การศึกษากระบวนการ และกำหนดประเด็นคำถามที่สนใจ เพื่อใช้ในการซักถาม รวบรวมข้อมูล คำถามดังกล่าวต้องมีการเตรียมการและส่งให้เจ้าของกระบวนการล่วงหน้าเพื่อเตรียมให้ข้อมูล โดยต้องมีการทบทวนและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาอย่างละเอียด

ทั้งเรื่องหัวข้อของปัญหา ประเด็นที่ต้องการปรับปรุง ปัญหาหรือสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน รวมทั้งการกำหนดดัชนีวัดต่าง ๆ เพื่อจัดทำเป็นคำถามที่สนใจ การจัดทำคำถามควรเน้นคำถามเปิด ถามตรงประเด็นที่ต้องการทราบ ชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีการเรียงลำดับคำถามเพื่อความสะดวกในการถามและรวบรวมข้อมูล และควรทดสอบคำถามก่อนใช้จริง หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิคหรือศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยาก

1.4) การติดต่อเจ้าของกระบวนการ (Host) เพื่อประสานงานในเรื่องต่าง ๆ เช่น กำหนดการในการตรวจเยี่ยม (Site Visit) คำถามที่ใช้ รายชื่อผู้ขอเข้าตรวจเยี่ยม และวัตถุประสงค์ในการตรวจเยี่ยม และการแจ้งหรือขออนุญาตล่วงหน้าหากจะมีการถ่ายรูปหรือบันทึกเสียง เป็นต้น

1.5) ถ้าเป็นไปได้ ควรมีซักซ้อมการตรวจเยี่ยมในกลุ่มก่อนทำจริง เพื่อลดปัญหาหรือความผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

1.6) การเตรียมความพร้อมในการนัดหมายและเดินทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจเยี่ยมในกลุ่มใหญ่ที่มีสมาชิกจำนวนมาก

2) กระบวนการดำเนินการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

กระบวนการดำเนินการการตรวจเยี่ยม เป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะเป็นการเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงองค์กรต่อไป จึงต้องมีการถามคำถามและทำความเข้าใจคำตอบที่ได้รับให้ชัดเจน ครบถ้วนและถูกต้อง ในการถามจะต้องถามในประเด็นที่ส่งให้เจ้าของกระบวนการ (Host) ล่วงหน้า และเน้นการถามที่ต้องมีการอธิบาย รวมทั้งเตรียมคำถามตามเพื่อเจาะลึกในรายละเอียดที่ต้องการถามอย่างสุภาพ ต้องมีการจดบันทึกข้อมูลและทำความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศของเจ้าของกระบวนการ และผู้ตรวจเยี่ยม ปัจจัยเอื้อต่าง ๆ และข้อสังเกตของเจ้าของกระบวนการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงองค์กร ทั้งนี้ การถาม คำถามและจดบันทึกข้อมูลต้องมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับพอเพียงที่จะนำไปใช้ต่อไป

กิจกรรมและสัดส่วนเวลาของแต่ละกิจกรรมระหว่างการทำตรวจเยี่ยมสรุปได้ดังนี้

2.1) การเปิดประชุม/ แนะนำสมาชิกผู้ร่วมงานตรวจเยี่ยมเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 5 ของเวลาทั้งหมดที่ทำการตรวจเยี่ยม โดยมีกิจกรรมดังนี้

2.1.1) แนะนำสมาชิกทั้งของเจ้าของกระบวนการ (Host) และผู้ตรวจเยี่ยม

2.1.2) ชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการตรวจเยี่ยม

2.1.3) แจ้งกำหนดการที่จะทำในการตรวจเยี่ยม

2.2) การสัมภาษณ์ ซักถามข้อมูล เป็นสัดส่วนร้อยละ 75 ของเวลาทั้งหมด โดยการ

2.2.1) ถามคำถามที่สำคัญ ประเด็นคำถามหลักต้องอยู่ในคำถามที่ส่งมาล่วงหน้า อาจมีคำถามตามเพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นได้ตามความเหมาะสม เน้นการถามที่ต้องตอบโดยการอธิบายถึงวิธีการทำ (How to) และปัจจัยเอื้อต่าง ๆ ที่มี

2.2.2) ทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้รับให้ถูกต้อง ในการทำตรวจเยี่ยมนั้นต้องมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของเจ้าของกระบวนการ (Host) มาก่อนด้วย คำถามที่ถามควรถามเน้นในเรื่องที่สำคัญ ไม่ควรถามเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่สามารถหาข้อมูลได้จากแหล่งอื่น เช่น ประวัติทั่วไปขององค์กร เป็นต้น เนื่องจากเวลามีจำกัด ควรใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูล เน้นการรักษาความลับของข้อมูลที่ได้และมารยาทในการถาม รวมทั้งการนำข้อมูลไปใช้

2.3) การปิดการสัมภาษณ์/ซักถามข้อมูล เป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของเวลาทั้งหมด เป็นการสรุปและทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจเยี่ยมให้ตรงกันทั้งเจ้าของกระบวนการ (Host) และผู้ทำการตรวจเยี่ยมโดยเฉพาะในส่วนของผู้เข้าร่วมการตรวจเยี่ยมเพื่อให้แน่ใจว่าได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ รวมทั้ง การขอบคุณผู้รับการตรวจเยี่ยม ในการอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการทำตรวจเยี่ยมควรมีการสรุปข้อมูลร่วมกันในทีมงานเพื่อหาจุดดี และจุดที่ควรปรับปรุงร่วมกัน รวมทั้ง การปฏิบัติที่เป็นเลิศที่พบอันจะนำไปสู่การพัฒนาการตรวจเยี่ยมในครั้งต่อไป ทั้งนี้ควรบันทึกในรูปของรายงานการตรวจเยี่ยมของทีม ซึ่งเป็นความคิดเห็นของทั้งกลุ่ม

3) กิจกรรมหลังการตรวจเยี่ยมหลังจากทำการตรวจเยี่ยมต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.1) การแสดงความขอบคุณเจ้าของกระบวนการ (Host) อย่างเป็นทางการที่เปิดโอกาสให้ทำการตรวจเยี่ยม โดยส่งจดหมายแสดงความขอบคุณและดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ตกลงกับเจ้าของกระบวนการ (Host) ไว้

3.2) การสรุปข้อมูลที่ได้รับและวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างผู้รับการตรวจเยี่ยมกับผู้ทำการตรวจเยี่ยม โดยทำการ

3.2.1) เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศระหว่างผู้ทำตรวจเยี่ยมและเจ้าของกระบวนการ

3.2.2) วิเคราะห์ความแตกต่างที่เกิดขึ้น

3.2.3) วิเคราะห์หาปัจจัยเอื้อที่ทำให้เจ้าของกระบวนการสามารถทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศในองค์กรได้หรือทำให้ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศนั้นยั่งยืนในองค์กร

3.2.4) พิจารณาว่าจะนำผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ที่ได้รับมานั้นมาประยุกต์ใช้อย่างไร ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว จะนำไปสู่การทำแผนปรับปรุงองค์กร (Action Plan) ต่อไป ทั้งนี้ควรมีการทำรายงาน การตรวจเยี่ยม (Site Visit) เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้รับและส่งให้ผู้เกี่ยวข้องด้วย

จากการศึกษา กระบวนการการตรวจเยี่ยม (Site Visit) เพื่อการศึกษาผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practices) อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การตรวจเยี่ยมเป็นวิธีการในการศึกษารวบรวมข้อมูลผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศในเรื่องที่สนใจ โดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับเจ้าของกระบวนการ (Host) การศึกษาลักษณะการทำงานของกระบวนการ ณ สถานที่ของผู้ที่ได้รับการคัดเลือกว่ามีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ โดยจะต้องมีการกำหนดกระบวนการตรวจเยี่ยมที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตรงตามความต้องการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้สูงสุด โดยในการทำตรวจเยี่ยมบางครั้งอาจจะเป็นไปในลักษณะของการประชุมเพื่อซักถามข้อมูลระหว่างเจ้าของกระบวนการและผู้ตรวจเยี่ยม ในห้องประชุมหรือสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ โดยไม่มีการเยี่ยมชมกระบวนการการทำงานจริงก็ได้ ขึ้นกับเรื่องที่ตรวจเยี่ยม หรือความพร้อมของเจ้าของกระบวนการ การตรวจเยี่ยมจะอยู่ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้น การเตรียมการที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาข้อมูลมูลเบื้องต้นของเจ้าของกระบวนการ การเตรียมคำถามเพื่อศึกษารวบรวม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม

1. ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

ไพศาล วรคำ (2558) ได้สรุปประเด็นที่ต้องพิจารณาในกระบวนการสนทนากลุ่มไว้ดังนี้

กำหนดวัตถุประสงค์

1) ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการซักถาม ควรมีการพูดแทรกตลกอย่างเหมาะสม สามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นต่อกัน ไม่ควรซักถามรายบุคคล ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่ควรข่มความคิดผู้อื่น หรือชักผู้อื่นให้เห็นคล้อยตามกับผู้ที่พูดเก่ง (Dominate) ควรจะปล่อยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรมชาติมากที่สุด และสร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดให้แสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้

2) ผู้จดบันทึก (Notetaker) จะต้องอยู่ร่วมตลอดเวลา ควรทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียว ไม่ควรร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน และจะต้องเป็นผู้ถอดเทปด้วยตนเอง เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ได้บันทึกและเนื้อหาสาระในเทปที่ตรงกัน

3) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) ควบคุมเครื่องบันทึกเสียงและเปลี่ยนเทปขณะที่กำลังดำเนินการสนทนา และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

มัลลิกา ผ่องแผ้ว (2558) ได้สรุปขั้นตอนการสนทนากลุ่มไว้ดังนี้

1) กำหนดวัตถุประสงค์

2) กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูล

3) ตัดสินใจว่าจะทำกี่กลุ่ม

4) วางแผนเรื่อง ระยะเวลาและตารางเวลา

5) ออกแบบแนวคำถาม ควรเรียงคำถามจากคำถามที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ง่ายต่อการเข้าใจและสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนาจึงวกเข้าสู่คำถามหลัก

6) ทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้น

7) ทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มกับผู้จดบันทึก

8) การจัดการเพื่อเตรียมการทำสนทนากลุ่ม เป็นการเตรียมสถานที่ กำหนดวันเวลา และจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น

9) จัดสนทนากลุ่ม

สุวิมล ว่องวาณิช (2558) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนในการใช้เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนาไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การนิยามปัญหา และกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษาอาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจ โดยนำประเด็นปัญหาซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการศึกษามากำหนดเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผลมากที่สุด

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ขนาดของกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนานั้น ควรมีความพอเหมาะ หากน้อยเกินไปจะทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนามีน้อย และหากผู้เข้าร่วมสนทนามีมากเกินไป โอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงก็จะมีน้อย การเลือกตัวอย่างที่เข้าร่วมกระบวนการควรคำนึงถึงภูมิหลังของผู้เข้าร่วมสนทนาให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน

ขั้นที่ 3 การกำหนดผู้เข้าดำเนินการสนทนา (Moderator) ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำและกำกับการสนทนาให้ดำเนินไปตามหัวข้อการวิจัยและตามแนวทางการสนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกันความเป็นจริงและครอบคลุมภายในเวลาที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดแนวทาง /คู่มือการสนทนาและทดลองใช้ โดยการศึกษาจุดมุ่งหมายและตัวแปรที่ต้องการศึกษา มีการจัดลำดับความคิดและแนวทางการสนทนาไว้ล่วงหน้าเป็นขั้นตอน ช่วยให้ผู้ดำเนินการสามารถดำเนินการสนทนาในขอบเขตที่เหมาะสม

ขั้นที่ 5 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม พยายามใช้ทรัพยากรของหน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุนให้มีการจัดสนทนากลุ่มเป็นแหล่งคัดเลือก อาจใช้วิธีการสุ่มเพื่อคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา โดยคำนึงถึงต้นทุนและคุณภาพของผู้เข้าร่วมสนทนา ต้องระวังไม่ให้เกิดอคติในการเลือกกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนา

ขั้นที่ 6 การดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมสนทนามีความคุ้นเคย มีการแนะนำตัว การเสนอจุดประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม การขออนุญาตบันทึกข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง การดำเนินการสนทนา ให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการให้เกิดการอภิปรายครบถ้วน ควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็น เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ชี้นำคำตอบที่ต้องการให้เกิด

ขั้นที่ 8 การจัดทำรายงานผลสนทนา การเขียนรายงานผลการจัดกลุ่มสนทนาก็เหมือนกับการจัดทำรายงานการวิจัยทั่วไป ศึกษาประเด็น นำเสนอข้อมูลที่เป็นคำตอบในประเด็นวิจัย แล้วเขียนเป็นข้อค้นพบ

จากการศึกษาเรื่องขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนในการสนทนากลุ่ม ควรมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนด นิยามปัญหาและกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา 2) กำหนดกรอบในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 3) คัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 4) ดำเนินการสนทนากลุ่ม และ 5) การวิเคราะห์และจัดทำรายงานผลการสนทนากลุ่ม

2. ประเด็นที่ต้องพิจารณาในกระบวนการจัดกลุ่มสนทนา

สุวิมล ว่องวาณิช (2558) ได้อธิบายไว้ว่า การจัดกลุ่มสนทนาจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นคุณภาพของผู้เกี่ยวข้องในการจัดสนทนา การกำหนดสมาชิกผู้เข้าร่วมกระบวนการ ความร่วมมือของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม ความถูกต้องในการบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น การจัดกระบวนการกลุ่มจึงมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1) ผู้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้ที่มีหนี่ในการดำเนินการสนทนา จุดประเด็นคำถาม เพื่อค้นหาคำตอบและสร้างบรรยากาศการสนทนาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงออกซึ่งความรู้สึก ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เป็นต้น

2) ผู้บันทึกการสนทนา (Note Taker) มีหน้าที่ในการจดบันทึกคำสนทนาโดยย่อของกลุ่มผู้บันทึก ต้องรู้วิธีการจดบันทึกอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนาด้วย เช่น อารมณ์ ลักษณะท่าทาง ฯลฯ ของผู้ร่วมสนทนา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์

สำหรับการวิเคราะห์ภายหลัง นอกจากนี้แล้วควรมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ควรพูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ดี และเข้าใจอย่างลึกซึ้งอีกด้วย นอกจากจะบันทึกคำสนทนาแล้ว ผู้บันทึกการสนทนายังมีหน้าที่บันทึกเสียง บันทึกภาพของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน รวมทั้งการถอดเทปด้วย

3) ผู้อำนวยการจัดกลุ่มสนทนา (Facilitator) เป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการจัดกลุ่มสนทนา คอยอำนวยความสะดวก เช่น เตรียมสถานที่ เตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องดื่มหรือของว่าง รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มต้องใช้

เก็จกนก เอื้อวงศ์ (2562) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพในการสนทนากลุ่มขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญ ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มควรมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1) ต้องมีความคุ้นเคยกับเรื่องหรือประเด็นในการสนทนา โดยหากเป็นนักวิจัยก็จะต้องศึกษาค้นคว้าและมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่สนทนา แต่หากไม่ใช่นักวิจัยต้องเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และคุ้นเคยกับประเด็น หรือทำความเข้าใจประเด็นที่สนทนาเป็นอย่างดี

2) เป็นบุคคลที่มีความสุภาพ จริงใจ ยืดหยุ่น มีความละเอียดอ่อนต่อบุคคลทั้งหญิงและชาย และคำนึงถึงความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม ซึ่งคุณลักษณะนี้มีส่วนที่จะเสริมสร้างบรรยากาศในการสนทนากลุ่มเป็นไปด้วยดี มีความเป็นกันเอง ไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

3) เป็นบุคคลที่เคารพและให้เกียรติผู้เข้าร่วมการสนทนา ไม่แสดงออกในลักษณะการตัดสิน การผูกขาด การพูดเพียงคนเดียว หรือแสดงอาการดูถูกผู้เข้าร่วมการสนทนา รวมถึงการแสดงว่าตัวผู้ดำเนินการสนทนามีความรู้ หรือรู้มากกว่าผู้ร่วมสนทนา

4) เป็นบุคคลที่เป็นอิสระจากอคติทั้งหลาย ไม่แสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่สมาชิกพูด และไม่ชี้นำความคิดของสมาชิกในกลุ่ม

5) เป็นผู้เอื้ออำนวยในการนำกลุ่มในการสนทนา ต้องการทักษะเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม สิ่งสำคัญคือต้องรู้ว่าจะมีวิธีจัดการในกลุ่มอย่างไร หากมีคนที่เข้ามาครอบงำกลุ่มหรือมีความขัดแย้งในกลุ่ม

6) เป็นผู้มีทักษะในการใช้คำถามที่ควรเป็นคำถามเปิด มีความชัดเจน ตรงประเด็น รวมทั้งใช้คำถามที่สามารถจะซักไซ้ไล่เลียงข้อมูลต่าง ๆ หรือเป็นคำถามตะล่อมกล่อมเกลาได้เป็นอย่างดี

7) มีความสามารถด้านภาษาที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เพราะการสนทนากลุ่มไม่สามารถดำเนินการได้ โดยผ่านล่ามหรือโดยบุคคลที่สาม ไม่ว่าเขาจะมีทักษะหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นในกรณีที่มีการใช้ภาษาท้องถิ่น ผู้ดำเนินการควรมีความสามารถในการใช้ภาษาของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

8) เปิดโอกาสให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยผู้ดำเนินการสนทนาต้องคอยกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความเห็นอย่างทั่วถึง รวมทั้งคอยจำกัดเวลาสำหรับสมาชิกบางรายที่ใช้เวลามากเกินไปในการแสดงความคิดเห็นหรือครอบงำความคิดผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ประเด็นที่ต้องพิจารณาในกระบวนการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเด็นที่ต้องพิจารณาในกระบวนการจัดกลุ่มสนทนา ควรประกอบด้วย ผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการดำเนินการสนทนาจุดประเด็นคำถาม เพื่อค้นหาคำตอบและสร้างบรรยากาศการสนทนาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงออกซึ่งความรู้สึก ข้อคิดเห็นต่าง ๆ และควรจะปล่อยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรมชาติ มากที่สุดและสร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดให้แสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้และผู้บันทึกการสนทนา จะต้องอยู่ร่วมตลอดเวลา ควรทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ควรร่วม สนทนาด้วยและควรมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ควรพูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ดีและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นอกจากจะบันทึกคำสนทนาแล้วผู้บันทึกการสนทนายังมีหน้าที่ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทุกคนรวมทั้งการถอดเทป

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมแบบการประชุมปฏิบัติการ หรือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมแบบหนึ่ง ที่ใช้กันมากในบริษัทในวงการธุรกิจ อุตสาหกรรม และในองค์การต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการไว้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการประชุมปรึกษาหารือ ศึกษาค้นคว้า หรือวิเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงาน หรือเพื่อที่จะได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สมคิด บางโม (2554) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้รับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติจริง โดยทั่วไปจะมีการบรรยายให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วจึงให้ลงมือปฏิบัติ อาจเป็นการฝึกใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ประชุมเพื่อช่วยสร้างคู่มือ หรือประชุมเพื่อสร้างอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการปฏิบัตินิยมให้รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ มากกว่าปฏิบัติเป็นกลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2556) ได้ให้ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การประชุมร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ เน้นการร่วมกันทำงานฝึกการแก้ปัญหา โดยผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ (Hand – on Training)

สายันต์ บุญใบ, วัฒนา สุวรรณไตร และวันนพร สิทธิสาร (2560) กล่าวไว้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน หรือลงปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ปรับปรุงหรือพัฒนาตามบทบาทหรือหน้าที่ของผู้ปฏิบัติการในองค์กร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการจำเป็นของหน่วยงานหรือองค์กร โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์เป็นผู้แนะนำ หรือช่วยเหลือ

อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์ (2561) กล่าวไว้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจให้แก่ครูในโรงเรียน ให้สามารถแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนรู้ กำหนดแนวทางในการจัดการเรียนรู้และปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติของครูทุกคนในโรงเรียนในการศึกษา ค้นคว้า ประชุมปรึกษา หารือ และอภิปรายให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ หาข้อสรุปเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) หมายถึง การประชุมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ประโยชน์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

เนตร์พัณณา ยาวิราช (2550) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

1) ประโยชน์ทางด้านการบริหารงาน การประชุมช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ราบรื่นมากยิ่งขึ้น เพราะเกิดความเข้าใจในแนวทางเดียวกัน การประชุมช่วยในการวางแผนการกำหนดนโยบายการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาภายในหน่วยงานด้วย

2) ประโยชน์ในด้านการปฏิบัติงาน การประชุมมีประโยชน์ในด้านความสามัคคี ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม บุคลากรมีโอกาสได้ระดมความคิดและเป็นการฝึกฝนให้รู้จักการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การประชุมยังช่วยลดข้อขัดแย้งในการปฏิบัติงาน เกิดความเข้าใจอันดีในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน

3) ประโยชน์ในด้านการสื่อสาร การประชุมช่วยเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ทราบอย่างทั่วถึงกัน และทุกคนมีความเข้าใจในสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างเดียวกัน

4) ประโยชน์ในด้านการศึกษา การประชุมมีประโยชน์ในด้านการเพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น เช่นการฝึกอบรม การสัมมนา การประชุมเผยแพร่ความรู้อันเป็นประโยชน์ในด้านวิชาการและการปฏิบัติ

สมคิด บางโม (2558) กล่าวไว้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการมีประโยชน์แก่หน่วยงานที่ทุก ๆ ฝ่าย โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) ระดับองค์กรหรือหน่วยงานได้รับประโยชน์ คือ เพิ่มผลผลิตขององค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม ลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พนักงาน ทำให้พนักงานทำงานเต็มความสามารถ ลดความสูญเสียวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร ทำให้ข่าวสารภายในองค์กรดีขึ้น ทำให้ก้าวหน้าสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้และองค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

2) ระดับผู้บังคับบัญชาได้รับประโยชน์ คือ ช่วยเพิ่มผลผลิตในส่วนงานของตนให้สูงขึ้น ลดเวลาในการสอนงานและลดเวลาในการพัฒนาพนักงาน ลดภาระในการปกครองบังคับบัญชา ช่วยให้พนักงานตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตน และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับพนักงาน

3) ระดับพนักงานหรือตัวผู้เข้ารับการประชุมเชิงปฏิบัติการเอง ได้รับประโยชน์ คือ เพิ่มความรู้ ความสามารถและเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ตนเอง ลดการทำงานผิดพลาดหรืออุบัติเหตุ ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน เพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เช่น ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่และรายได้เพิ่มขึ้น ลดเวลาในการเรียนรู้งาน สร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ตนเอง มีกำลังใจในการทำงาน ทำให้รู้จักคนมากขึ้น กว้างขวางขึ้น การปฏิบัติงานสะดวก มีความรู้กว้าง เท่าทันต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ความรู้ใหม่ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป

โดยสรุป ประโยชน์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) มีประโยชน์กับหน่วยงานทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับองค์กร ระดับผู้บังคับบัญชา หรือในระดับผู้ปฏิบัติงาน โดยประโยชน์ที่ได้จากการประชุม เป็นการสำรวจปัญหา ค้นคว้า วิธีการและขบวนการแก้ปัญหาสามารถปฏิบัติได้ เป็นการประชุมที่ต้องการให้สมาชิกได้รับความรู้ ความสามารถและเกิดประสบการณ์ ซึ่งเน้นในการนำไปใช้มากกว่าการฟังการบรรยายหรือการอภิปราย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. กระบวนการของการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

กระบวนการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ซึ่งมี 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในขั้นตอนนี้ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ 3 ประการ คือ

1) การวิเคราะห์องค์การ (Organizational Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งแนวโน้มต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อ

เป้าหมาย ข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมายของหน่วยงานจะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางของการวางแผนประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์หน่วยงานยังเป็นการตรวจสอบบรรยากาศการทำงานในหน่วยงาน

2) การวิเคราะห์งานและความรู้ ทักษะและความสามารถ (Task and Knowledge, Skill, and Ability Analysis) ในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ความต้องการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ คือการวิเคราะห์ภารกิจซึ่งบุคลากรจะต้องปฏิบัติภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์นี้จะบ่งบอกว่า ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำอะไร อย่างไร และเพราะอะไร

3) การวิเคราะห์บุคคล (Person Analysis) การวิเคราะห์ในขั้นนี้จะช่วยให้ทราบว่าผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมีความรู้ ทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับการทำงานอยู่ในระดับใด

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการในขั้นตอนแรกจะเป็นสิ่งที่จะนำไปใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นเสมือนเข็มทิศสำหรับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการประชุมเชิงปฏิบัติการต่อไปและยังเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางประเมินผลโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การคัดเลือกและออกแบบโครงการเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นการคัดเลือกและออกแบบโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ กระบวนการขั้นตอนนี้นับได้ว่ามีความละเอียดอ่อนและต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเป็นอย่างมาก

ขั้นตอนที่ 4 สร้างเกณฑ์สำหรับประเมิน

การสร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผลควรที่จะได้กระทำควบคู่ไปกับการคัดเลือกออกแบบโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเกณฑ์ที่สร้างขึ้นจะต้องอิงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการได้กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 5 การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ผู้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่ของการประชุมเชิงปฏิบัติการให้เรียบร้อยไม่ว่าจะเป็นไปได้ในด้านของโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ และสื่อการสอนต่าง ๆ แสงสว่าง อุณหภูมิ อาหาร หรือที่พักสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการของการประเมินผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 2 ชนิด คือ การสร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผล และการวัดผลโดยใช้วิธีการทดลอง (Experimental) หรือวิธีการที่ไม่ใช่การทดลอง (Non-Experimental) เพื่อตรวจสอบว่า มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นหรือไม่ ภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) คือ ควรมีการกำหนดเรื่องของการประชุมเชิงปฏิบัติการให้ชัดเจน กำหนดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติให้ได้ไว้ชัด และมีกำหนดการหรือตารางดำเนินงานในการประชุมและการฝึกหัดที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จัดประชุม มีจุดมุ่งหมาย มีการเตรียมในด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เอกสาร ข้อมูลที่จำเป็นให้พร้อม เพื่อใช้ในการฝึกปฏิบัติสำหรับสมาชิก ให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในเรื่องที่จัดประชุมและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้

เอกสารเกี่ยวกับประชาพิจารณ์

1. ความหมายของประชาพิจารณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายของประชาพิจารณ์ (Public Hearings) ไว้คือ การฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่

เสรี นนทสูติ (2541) ได้กล่าวถึงประชาพิจารณ์ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้แก่บุคคลผู้อาจได้รับผลกระทบจากโครงการหรือการดำเนินการของรัฐได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือการดำเนินการดังกล่าว โดยอาจพิจารณาว่าประชาพิจารณ์เป็นการประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบในการออกคำสั่งหรือดำเนินโครงการและกลุ่มผลประโยชน์ หรือประชาชนธรรมดาผู้มีส่วนได้เสียจากคำสั่งหรือโครงการดังกล่าว โดยถือเป็นเรื่องปกติและเป็นการเหมาะสมที่รัฐจะปรึกษาประชาชนก่อนการดำเนินการที่สำคัญ แต่ในบางครั้งกฎหมายอาจจะกำหนดวิธีการดำเนินการประชาพิจารณ์บางรูปแบบไว้ ประชาพิจารณ์มิใช่การดำเนินคดีที่ประกอบด้วยโจทก์และจำเลย แม้ว่าในกระบวนการประชาพิจารณ์ผู้เข้าร่วมอาจได้รับอนุญาตให้ส่งหนังสือหรือเอกสารแก่ส่วนราชการ กระบวนการจะเป็นไปตามที่ส่วนราชการเห็นสมควร และเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการตามดุลพินิจของตน แม้ว่าจะมีบุคคลในกระบวนการประชาพิจารณเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเป็นจำนวนเท่าใดก็ตาม

มารค ตามไท (2544) ได้ให้ความหมายของประชาพิจารณ์ไว้ 3 ความหมาย ดังนี้

ความหมายที่ 1 คือ กระบวนการเพื่อไปรับรู้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการพิจารณาอะไรสักอย่าง จะพิจารณาโครงการ พิจารณากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ

ระเบียบโรงเรียน พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พระราชบัญญัติ กฎหมายของประเทศ โครงการทั้งหลาย

ความหมายที่ 2 คือ กระบวนการเพื่อให้ประชาชนเข้ามาบอกจุดยืนเชิงคุณค่าของตัวเอง เป็นการเปิดโอกาสให้มาบอกว่าอันนี้เป็นความคิดเชิงบรรทัดฐาน เป็นเรื่องคุณค่าว่าแต่ละคนให้คุณค่าอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ

ความหมายที่ 3 คือ กระบวนการเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วม หรือให้เกิดภาพพจน์ว่ามีส่วนร่วม

ชัยวัฒน์ สถาอนันท์ (2544) ได้ให้ความหมาย ประชาพิจารณ์ คือ มหาชน มีสิทธิวิจารณ์ ประชาพิจารณ์เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อันเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

รัชกร อุยยะพัฒน์ (2548) ได้ให้ความหมายของประชาพิจารณ์ไว้ว่า เป็นกลไกอันหนึ่งที่มีลักษณะเป็นกระบวนที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นแสดงจุดยืนของตนเองต่อโครงการต่าง ๆ

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประชาพิจารณ์ หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง

2. หลักการของประชาพิจารณ์ (Public Hearings)

แก้วสรร อติโพธิ (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่จะได้ชื่อว่าเป็นการประชาพิจารณ์นั้น จะต้องมีลักษณะสำคัญ 2 ส่วนประกอบ คือ ส่วนที่เป็นองค์ประกอบภายนอกกับองค์ประกอบภายใน กล่าวคือ

1) องค์ประกอบภายนอก คือ ลักษณะที่แสดงว่ามีการ “รับฟัง” เกิดขึ้นเท่านั้น ได้แก่

1.1) การรับฟังนั้นก็คือการรับฟังเพื่อไปประกอบการตัดสินใจในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง การประชาพิจารณ์จึงต้องเกิดขึ้นก่อนการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ หากได้เกิดการตัดสินใจไปก่อนหน้านั้นแล้ว กระบวนการนั้นก็หาใช่การรับฟังไม่ จะมีค่าเป็นเพียง “การประชาสัมพันธ์” คือชี้แจงทำความเข้าใจเป็นหลัก ตัวผู้สนใจเข้าร่วมจะมีฐานะเป็น เพียงผู้ถูกกระทำเป็นเป้าหมายที่ต้องทำให้เข้าใจ ทำให้เชื่อถือและยอมรับการตัดสินใจนั้น แม้อาจจะเปิดโอกาสให้ซักถามแสดงความคิดเห็นได้กว้างขวางสักเพียงใดก็ไม่มีความหมาย เนื่องจากการตัดสินใจได้เกิดขึ้นแล้ว

1.2) นอกจากจะต้องแยกการรับฟังออกจากการประชาสัมพันธ์ให้ได้แล้ว ก็ต้องแยกการรับฟังออกจาก “การลงประชามติ” อีกด้วย เพราะการรับฟังนั้นไม่ใช่การขอประชามติ แต่เป็นการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเท่านั้น ข้อสรุปหรือความเห็นใด ๆ

ที่ได้มาจะมีค่าเป็นเพียงข้อเสนอให้พิจารณาทั้งสิ้น ผู้มีอำนาจวินิจฉัย ยังคงมีอิสระ มีอำนาจเต็มอยู่เช่นเดิม จะเห็นแตกต่างไปอย่างไรก็ได้

2) องค์ประกอบภายใน กระบวนการ “รับฟัง” ทั้งหลายที่เกิดขึ้นก่อนการตัดสินใจของทางการ และยังผลเป็นข้อสรุปความเห็นต่อผู้มีอำนาจนั้น ก็อาจจะเป็นการรับฟังที่ไม่มีความหมายไม่มีคุณค่าใด ๆ เลยก็ได้ แล้วแต่ว่าจะมีองค์ประกอบภายใน มีความคิดความเชื่อใดแฝงอยู่ในการรับฟังนั้นหรือไม่ การรับฟังที่จะถือว่าเป็นการประชาพิจารณ์ได้นั้นจะต้องมีลักษณะจากความคิดความเชื่อในทางกฎหมายประกอบอยู่ด้วย กล่าวคือ

2.1) การรับฟังนั้นต้องมีลักษณะเป็นการไต่สวนทวนความ เป็นไปโดยเที่ยงตรง เปิดเผยและยุติธรรม

“เที่ยงตรง” ความเที่ยงตรงนั้นก็หมายถึง กรรมการรับฟังที่จะต้องเป็นอิสระ ไม่อยู่ใต้อำนาจที่จะถูกสั่งการให้ทำเช่นนั้นเช่นนี้ได้โดยฝ่ายใดที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จะต้องเป็นกลางคือ ไม่มีส่วนได้เสียใดในปัญหาที่ไต่สวนนั้นมาก่อน

“เปิดเผย” การรับรู้ของสาธารณชนคนทั่วไป ในข้อโต้แย้งและความคิดความเห็นที่หลากหลายอันเกิดขึ้นในการไต่สวนนั้นถือเป็นหลักประกันที่จะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องใช้เหตุผลใช้ความจริงมาสนับสนุนการตัดสินใจของตน ทั้งในฝ่ายองค์กร เจ้าหน้าที่ผู้เสนอโครงการ ฝ่ายผู้เสียหายที่เข้าท้วงติงโต้แย้ง กรรมการไต่สวนผู้ดำเนิน การไต่สวนและให้ความเห็นและผู้มีอำนาจตัดสินใจในที่สุด

“ยุติธรรม” ในส่วนนี้จะเน้นไปในทาง “สิทธิ” ที่จะต่อสู้คดีของผู้เสียหายเมื่อจะต้องเสียหายเพื่อโครงการที่อ้างว่าเป็น “สาธารณะประโยชน์” แล้วเขาก็ควรได้มีโอกาสรับรู้เข้าถึงเหตุผลและหลักฐานของทางการโดยเต็มที่ มีโอกาสที่จะซักถามพยาน ผู้เชี่ยวชาญ นำพยานของตน ความคิดเห็นของตนเข้าสู่กระบวนการไต่สวน กระบวนการเองก็ต้องมีสำนวนพิจารณาเป็นหลักฐาน การตัดสินใจของกรรมการและผู้มีอำนาจ ต้องอยู่ในประเด็นที่ไต่สวน ต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานในสำนวน ต้องให้เหตุผลที่เห็นได้ชัดแจ้งว่า เป็นเหตุผลที่ได้มาจากกระแสพยานหลักฐาน ความคิด เห็นอันปรากฏในการไต่สวนได้อย่างไร เข้าลักษณะเป็นการชี้ขาดตัดสินใจตามพยานหลักฐานและเหตุผลไปในที่สุด

2.2) การรับฟังต้องมีฐานะเป็น “สิทธิ” ของผู้เสียหาย ที่สามารถบังคับตามสิทธิได้โดยกระบวนการยุติธรรม องค์ประกอบในข้อนี้มีความสำคัญและส่งผลกระทบกว้างไกลมาก หมายความว่าหากไม่มีการประชาพิจารณ์เกิดขึ้นเช่นที่กำหนดก็ดี หรือการไต่สวนเป็นไปโดยไม่ถูกต้องผิดไปจากหลักความเที่ยงตรง เปิดเผยและยุติธรรมเช่นที่ลำดับมาก็ดี ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิที่จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลในคดีปกครอง เพื่อวินิจฉัยถึงความผิดพลาดนั้นได้หากยังไม่มีการรับรอง

ให้สิทธิอันบังคับได้ เช่นนี้ กระบวนการประชาพิจารณ์ก็จะมีค่าเป็นเพียงระเบียบปฏิบัติราชการที่ใช้เป็นฐาน ร้องเรียนเรียกร้องได้ก็แต่ภายในฝ่ายบริหาร หรือหยิบยกขึ้นตำหนิติเตียนในทางการเมืองเท่านั้นเอง จนในระยะหนึ่งต่อมาก็จะหมดความหมาย หมดความน่าเชื่อถือที่จะทำหน้าที่เป็นกลไกยุติความขัดแย้งของสังคมไปในที่สุด

ปัญญา อุดชาชน (2545) ได้กล่าวถึง วิธีการทำประชาพิจารณ์ ดังนี้

1) ขั้นตอนก่อนการทำประชาพิจารณ์ (Pre – hearing Stage) เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะดำเนินการประชาพิจารณ์ นอกจากคณะกรรมการประชาพิจารณ์จะได้ตรวจสอบความเรียบร้อยทางด้านบริหารจัดการแล้ว ในขั้นตอนนี้หน้าที่หลักจะเป็นความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่ปรึกษา ดังนี้

1.1) การเตรียมสัมภาษณ์พยาน คณะกรรมการที่ปรึกษาจะต้องแยกกลุ่มพยานเพื่อที่จะเตรียมหลักฐานและเตรียมการสัมภาษณ์ ลักษณะการสัมภาษณ์ที่ดีนั้น คำถามจะต้องมีความสัมพันธ์กับหลักฐานของพยานที่ถูกนำมาและดำเนินการต่อหน้าพยาน

1.2) การแนะนำกระบวนการทำประชาพิจารณ์ การดำเนินประชาพิจารณ์จะต้องดำเนินการตามข้อกำหนด วิธีพิจารณาการทำประชาพิจารณ์ โดยต้องเป็นไปด้วยความเรียบร้อยปราศจากการแทรกแซงหรือรบกวน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่ปรึกษาที่จะแนะนำคณะกรรมการประชาพิจารณ์ โดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีเกี่ยวกับการไต่สวน การออกคำสั่งการพิสูจน์เอกสาร ตลอดจนลักษณะคำสั่งเมื่อมีการโต้เถียงในห้องประชุมประชาพิจารณ์ นอกจากนั้น การเตรียมการเกี่ยวกับคำขอที่ขอร่วมแสดงความคิดเห็น คำขอสำหรับค่าใช้จ่ายคำขอเกี่ยวกับการบันทึกรายงานการพิจารณษ และคำขอเพื่อแสดงเอกสารอ้างอิง

2) ขั้นตอนการประชาพิจารณ์ (Hearing Stage) ประกอบด้วยหลักการหรือแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

2.1) การเปิดการประชุม คณะกรรมการที่ปรึกษาจะเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเพื่อแจ้งข่าวสารและขั้นตอนให้คู่กรณีและสาธารณชนทราบ

2.2) การบริหารจัดการ โดยการจัดเวลาแสดงความคิดเห็นให้เหมาะสมกับคู่กรณี

2.3) ต้องมีความอิสระในการไต่สวน ตรวจสอบ โดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาล

2.4) การสอบสวนโดยอยู่บนพื้นฐานของความจริง โดยไม่ฝักใฝ่ในฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

2.5) ดำเนินแก้ไขปัญหาด้วยความเป็นธรรม ไม่ลำเอียง และปราศจากอคติ

2.6) การรายงาน จะต้องรายงานให้ประชาชนได้ทราบตลอดเวลาว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างในขณะทำประชาพิจารณ์

2.7) คำถามและการให้เหตุผลต้องอธิบายได้และมีสุจริตต่อสาธารณชน

2.8) การรับฟังความคิดเห็นขั้นสุดท้ายจะต้องแสดงให้สาธารณชนได้มีความมั่นใจ

2.9) การปิดการอภิปราย การปิดการแสดงความคิดเห็นเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่ปรึกษาเช่นเดียวกัน และช่วยคณะกรรมการประชาพิจารณ์จัดทำผลสรุปการศึกษาการทำประชาพิจารณ์ขั้นสุดท้าย (Final Report)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการประชาพิจารณ์ แสดงให้เห็นถึงความหมายในทางเทคนิคอยู่โดยเฉพาะเจาะจงว่าแตกต่างจากการรับฟังตามความหมายทั่วไป และทำหน้าที่เป็นมาตรการยุติข้อขัดแย้งให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่น่าเชื่อถือได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สำเนา หมื่นแจ่ม (2555) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นฐานบนพื้นที่สูง 5 ประการ ได้แก่ การมีอุดมการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ต่อมา สมพิศ กาติ๊บ (2556) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารโรงเรียน ในเขตพื้นที่ภูเขาสูงภาคเหนือตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่ภูเขาสูงภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัย พบว่า (1) สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่ภูเขาสูงภาคเหนือตอนบน ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก ภาพรวมมีสภาพปัจจุบันในการบริหารอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสภาพแวดล้อมภายในภาพรวมมีสภาพปัจจุบันในการบริหารอยู่ในระดับ (2) กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่ภูเขาสูงภาคเหนือตอนบน มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วยกลยุทธ์หลัก 5 กลยุทธ์ คือ 1) สร้างเจตคติให้ครู และชุมชนให้มีความรักและผูกพันต่อโรงเรียนและชุมชนในเขตพื้นที่ภูเขาสูง 2) ปรับปรุงระบบการบริหารงานโรงเรียนในเขตพื้นที่ภูเขาสูง 3) ระดมทุนและทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารงานโรงเรียน 4) เร่งพัฒนาบุคลากรและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 5) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การบริหารของโรงเรียน

ต่อมา รุ้งลาวัณย์ จันทรัตนา (2556) ได้ศึกษาการบริหารจัดการกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาพบว่า หมวด 1 การนำองค์กรมีกลยุทธ์ด้านการนำองค์กร คือ (1) การจัดทำวิสัยทัศน์ค่านิยมเป้าประสงค์ระยะสั้น ระยะยาว (2) การมอบอำนาจในการตัดสินใจให้แก่บุคลากร (3) การส่งเสริมให้มีกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่บุคลากรและ (4) การจัดทำแผนกำกับติดตามความก้าวหน้าและประเมินผล การปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้านธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคม คือ (1) การกำหนดนโยบายในการกำกับดูแลสถานศึกษาที่ดีและ (2) การจัดทำระบบการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงเรื่องความรับผิดชอบการปฏิบัติงานและการเงิน หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์มีกลยุทธ์ด้านการวางยุทธศาสตร์ คือ (1) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (2) การนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ประกอบการทำแผนปฏิบัติการและ (3) การวางแผนด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ มาสนับสนุนแผนด้านการสื่อสารและการถ่ายทอดยุทธศาสตร์เพื่อนำไปปฏิบัติคือ (1) การสื่อสารเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาแก่บุคลากรให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ (2) การถ่ายทอดตัวชี้วัดและเป้าหมายของแผนสู่บุคลากรและ (3) การจัดทำรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมที่สอดรับกับแผน หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีกลยุทธ์ด้านความรู้เกี่ยวกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ (1) การมีช่องทางการรับฟังและเรียนรู้ความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ (1) การจัดทำระบบวิธีการหรือกลไกการเก็บรวบรวมและจัดการเก็บรวบรวมเกี่ยวกับข้อร้องเรียน/ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น/คำชมเชยของผู้รับบริการและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (2) การสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (3) การเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการแลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและ (4) การวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมวด 4 การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้มีกลยุทธ์ คือ (1) การจัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนที่ครอบคลุมถูกต้องและทันสมัยและ (2) การใช้ฐานข้อมูลมาสนับสนุนการดำเนินการ

ต่อมา ศุภโชค ปิยะสันติ์ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารบทเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ทำการศึกษาโดยการเข้าไปศึกษาภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจบริบทของโรงเรียน ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา

ประกอบการสังเกต (Observation) และการศึกษาเอกสารจากโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนมีวิธีปฏิบัติที่ดีจากสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 โรงเรียน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีมีแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ คือ เป็นการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยไม่ทิ้งถิ่นฐานที่อยู่พึ่งตนเองได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์สามารถนำไปปฏิบัติหรือประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ 3 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา และปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษา ซึ่งดำเนินการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาที่ประกอบด้วย การบริหารจัดการทรัยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือ

ในปีต่อมา อรอนงค์ ทวีปรีชา. (2559). ได้ศึกษากระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษาและบทบาทของการใช้จ่ายของภาครัฐ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินนโยบายค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2545 และปี พ.ศ. 2556 ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ภายใต้นโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ) โดยอาศัยข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน และเงินอุดหนุนด้านการศึกษาเฉพาะในระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า นโยบายดังกล่าวมีส่วนช่วยให้เด็กสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนของรัฐได้มากขึ้น โดยค่าดัชนีโอกาสของมนุษย์ในปี พ.ศ. 2556 เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.08 แสดงให้เห็นว่าเด็กได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้นในโรงเรียนของรัฐ และในทุกระดับชั้นเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และผลการศึกษาในระดับจังหวัด พบว่า โอกาสทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดที่มีการกระจุกตัวของประชากรและโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนี้ยังพบว่าการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของภาครัฐภายใต้นโยบายเรียนฟรี 15 ปี ค่อนข้างมีการกระจายอย่างทั่วถึง ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำในค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนยังคงมีอยู่ เนื่องจากปัจจัยในด้านการรายได้ยังมีบทบาทในการกำหนดโอกาสในการเข้าถึงโอกาสทาง การศึกษา

มนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ได้ทำการสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บนพื้นที่สูงและทุรกันดาร 2) สังเคราะห์การจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี และ 3) จัดทำข้อเสนอนโยบายต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ปัญหาการจัดการศึกษามีความยากลำบาก ซับซ้อนในการบริหารจัดการก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาส คุณภาพของนักเรียนและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา 2) ผลการสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดารของสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย (1) บ้านพักนอน (2) ห้องเรียนเคลื่อนที่ (3) หนึ่งโรงเรียน สามระบบ (4) เทคโนโลยีทางไกล (5) ทวิภาษา และ (6) ส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต และ 3) ข้อเสนอนโยบายต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ควรมียุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา มีระบบการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสมกับบริบท พัฒนาผู้บริหารและครูให้เข้าใจ เข้าถึงการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ในปีเดียวกันนี้ ณรงค์ อภัยใจ (2560) ก็ได้ศึกษาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส 2) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส และ 3) ศึกษาผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส วิธีดำเนินการวิจัยมี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ตารางวิเคราะห์เชิงเนื้อหา 2) ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารจัดการศึกษา การส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ จำนวน 5 แห่ง ที่มีการปฏิบัติที่ดี เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์ 3) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศึกษาเพื่อการส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ 4) ยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ 5) ตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า สภาพและแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนในโครการตามพระราชดำริ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และสภาพแวดล้อม ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ และ

2 เงื่อนไข ความสำเร็จ องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย การบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป 2) ด้านกระบวนการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบการปรับปรุงและการรายงานผล มีการประสานงานเป็นกลไกการขับเคลื่อน 3) ผลผลิตด้านคุณภาพผู้เรียน และผลผลิตด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 1) หน่วยงานต้นสังกัดมีนโยบายสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และ 2) มีองค์กรภายนอกให้การสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ และผลการประเมินรูปแบบมีความเป็นไปได้ ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

และในปีเดียวกัน รัชวดี แสงมหะหมัด (2560) ได้ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อทราบถึงความเห็นของประชาชนต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้น้อยลง โดยนำข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ได้มาจากการสำรวจเรื่องชีวิตและสังคมโดยสถาบันพระปกเกล้า ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2558 โดยใช้สถิติพรรณนาเพื่อแสดงหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีการวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยสถิติไคสแควร์ และใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอย เพื่อหาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นที่มีความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุดในสังคมคือ รายได้และทรัพย์สิน ในขณะที่ประเด็นที่ประชาชนเห็นว่าถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุดคือ ความทุพพลภาพ รองลงมาคือ ถูกเลือกปฏิบัติเพราะระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือการที่สังคมมีการเลือกปฏิบัติมีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน ความไม่พอพอใจในการศึกษา เพศ กลุ่มอายุ และถิ่นอาศัย ดังนั้นการเสริมสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทไทยคือ ควรมีการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง ยกระดับคุณภาพของการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและรัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียม

จงกล แก้วโก (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม ความต้องการและแนวทางการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร และ 3) เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อมการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารมี จุดแข็งคือ จัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนที่ชัดเจน จุดอ่อนคือครูมีภาระงานมาก โอกาสคือหน่วยงานภายนอก

ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา อุปสรรคคือนักเรียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ ความต้องการการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารพบว่าด้านบุคลากรมีความต้องการมากที่สุดและแนวทางการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดารพบว่าควรปรับโครงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา 2) กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารมีทั้งหมด 4 กลยุทธ์หลัก 16 กลยุทธ์ย่อย 62 มาตรการ และ 48 ตัวชี้วัด และ 3) ผลการประเมินกลยุทธ์มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ขณะที่ ศุภากร เมฆขยาย (2564) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีขั้นตอนในการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี คณะกรรมการการศึกษา นักเรียน จำนวน 70 คน จากโรงเรียน จำนวน 10 แห่ง ขั้นตอนที่ 2 การเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร และตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบด้วยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านทรัพยากร ด้านการฝึกหัด ด้านการส่งเสริม และด้านการวัดและประเมินผล มีแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพ ประกอบด้วย นโยบายและภารกิจการกำหนดแนวทาง ข้อตกลงและแผนงาน การกำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน การจัดทำหลักสูตร การสนับสนุนทรัพยากร การจัดการเรียนการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย การนิเทศ และการประเมินผล

ในปีต่อมา เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) พัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัด

การศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่ สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ 4) เพื่อเสนอแนวทางการในการจัด การศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่สุดต้องจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ชุมชนและชาติพันธุ์ ต้องมีหลักสูตรการเรียนการสอน วัดและประเมินผล ที่สอดคล้องกับบริบทถือว่าเป็นกลุ่มเฉพาะ สามารถปรับใช้หลักสูตรแกนกลางได้ ต้องให้สถานศึกษาสามารถบริหาร จัดการตนเองได้ ต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง ต้องให้ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารอย่างเต็มที่ เต็มใจ เต็มความสามารถ และควรมีเกณฑ์เฉพาะที่สอดคล้องกับสภาพ บริบท และส่งเสริมผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวโดยมีแนวทางการจัดการศึกษา 2) ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ มีความรู้ทักษะพื้นฐาน ทักษะชีวิต และเจตคติที่ดีต่องานงานอาชีพตามบริบทของท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีทักษะชีวิต มีการดำรงชีวิตเป็นตัวอย่างในสังคม อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมที่มีมิติท้องถิ่น เช่น โครงงานคุณธรรมเน้นสร้างคนดี โครงงานวิชาการ โครงงานอาชีพ อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร สถานศึกษา โดยการอิงสมรรถนะของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีความสามารถคิดคำนวณได้ตามวุฒิภาวะความพร้อม ช่วงวัย ความเหมาะสมกับผู้เรียนที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ มีความสามารถนำเอาภาษาถิ่น ไปสื่อสารเพื่อพัฒนาการอ่าน การเขียนภาษาไทย และภาษาอังกฤษได้อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและด้าน Digital Communication literacy ความรอบรู้ด้านการ สื่อสารดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์คิดอย่างมี วิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของศักยภาพของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง 3) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับ ภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ โรงเรียนมีโครงการที่ชัดเจนตรงตามการแก้ไขปัญหาและความต้องการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทตนเอง อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ โรงเรียนมีแผนงานที่ชัดเจนด้านการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมในเชิงพื้นที่อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ โรงเรียนมีนโยบายที่ชัดเจนด้านการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องกับ

ภูมิวัฒนธรรมในเชิงพื้นที่ อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ โรงเรียนมีการติดตามประเมินผลชัดเจน และต่อเนื่องอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ โรงเรียนมีความต้องการอิสระ เป็นนิติบุคคล การกระจายอำนาจ เพื่อการจัดการศึกษาที่สอดคล้องภูมิวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก 4) แนวทางการจัดการศึกษาสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม เป็นแนวทางที่ผ่านการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory) มาเป็นฐาน เพื่อความเหมาะสมตามบริบทและภูมิวัฒนธรรม โดยวิธีระบบ (Systematic Approach) ซึ่งมีส่วนประกอบ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร งบประมาณ และสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน 2) กระบวนการ ได้แก่การบริหารจัดการการพัฒนาหลักสูตร การดำเนินการสอน การตรวจสอบและการเสริมสร้างพื้นฐาน การเสริมความพร้อมในการเรียน และการมีเทคนิคการสอน 3) ผลลัพธ์คือ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านวิชาการ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ค่านิยมที่เหมาะสม ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัยของผู้เรียน และข้อมูลย้อนกลับที่เป็นลักษณะของการประเมินผล

และในปีเดียวกัน สายใหม ภารประดับ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษางานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผัน มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบกระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผัน ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และแบบสอบถาม โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 ท่าน ใช้เทคนิคการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในยุคพลิกผันประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านนโยบายและการวางแผน ประกอบไปด้วย การกำหนดนโยบายและวางแผนสนับสนุนงบประมาณ การสร้างเป้าหมายร่วมกันและความเข้าใจการดำเนินงานทางวิชาการทั้งสถานการณ์ปกติและฉุกเฉิน สร้างศูนย์กลางประสานงานและเพิ่มช่องทางในการสื่อสารให้คำปรึกษาด้านการศึกษา พัฒนารูปแบบ ระบบงาน ฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศ หรือนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการจากภายในสถานศึกษาสู่ชุมชน 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบและวิธีการการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะ พัฒนาพหุปัญญา สร้างประสบการณ์การบ่มเพาะนิสัยและคุณธรรม ปรับเปลี่ยนบทบาทวิธีการจัดการเรียนรู้ การบริหารชั้นเรียนที่หลากหลายและสามารถจัดได้ตามสถานการณ์ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนและมีอิสระในการแสวงหาการเรียนรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้การดูแลช่วยเหลือนักเรียน การถ่ายทอดองค์ความรู้แบบใหม่ กระบวนการวิจัย

การออกแบบสื่อหรือนวัตกรรม สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และเครือข่ายอาสาสมัครร่วมพัฒนาทักษะของผู้เรียน พัฒนาทักษะใหม่ที่แตกต่างจากเดิมเพื่อสร้างผลลัพธ์ในบริบทงานที่เปลี่ยนไป เป็นผู้รอบรู้ มองการณ์ไกล และขับเคลื่อนงานวิชาการแบบใหม่ต่อการจัดการศึกษาในยุคพลิกผัน 4) ด้านการกำกับ ติดตามและประเมินผล ประกอบด้วยสถานศึกษามีการวัดและการประเมินผลที่สะท้อนความสำเร็จของผู้เรียนทั้งทักษะวิชาการ ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีการออกแบบการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้มาตรฐาน หลากหลายและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ สถานศึกษามีการดำเนินงานเชิงรุก รวมถึงมีช่องทางรับฟังข้อเสนอแนะหรือผลสะท้อนกลับต่อการจัดการศึกษา

และงานวิจัยของ ประเวศ เวชชะ (2565) ได้ศึกษารูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงภาคเหนือประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกลไกในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงภาคเหนือประเทศไทย การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยเลือกโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงเป็นกรณีตัวอย่าง 3 โรงเรียน โดยมีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน สรุปได้ 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมตามสายงานบังคับบัญชา ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามลำดับชั้นจากหน่วยงานระดับนโยบายจนถึงระดับพื้นที่ 2) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรภาครัฐ ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การระดับนโยบายจนถึงระดับเขตพื้นที่ในการให้การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานการจัดการศึกษา ตามอำนาจหน้าที่และตามร้องขอของโรงเรียน 3) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากภายนอก ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามความศรัทธา เจตนาและความประสงค์เพื่อสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการพัฒนาบนดอยตุง ฯลฯ และ 5) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมโดยกระบวนการภายในของโรงเรียน ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยมุ่งตรงไปที่ผลการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนโดยตรง โดยผ่านระบบหลักสูตรและการเรียนการสอน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Bermeo (2014) ได้ศึกษาระบบการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในสาธารณรัฐเกาหลีใต้ บทเรียนและการนำนโยบายไปใช้สำหรับเปรู พบว่า ระบบคุณภาพของเกาหลีใต้มี 4 เสาหลัก คือ 1) ให้การศึกษาเป็นศูนย์กลางของยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะยาว 2) รับคนที่เหมาะสมมาเป็นครู 3) พัฒนาครูเหล่านี้ให้เป็นผู้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และ 4) ให้ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อการศึกษาเป็นลำดับแรก การนำประสบการณ์ของเกาหลีใต้ไปใช้ต้องมีนโยบายการพัฒนาระบบการศึกษาในระยะยาว ซึ่งจะต้องมีแผนในการปรับปรุงกระบวนการรับรองสถาบันการศึกษาของครูให้ชัดเจน การปรับปรุงเงินเดือนครู การฝึกอบรมครูและการใช้เทคโนโลยีในโรงเรียน

National Institute for Education Policy Research (NIER) (2019) ได้ทำการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลและโดดเดี่ยวในประเทศญี่ปุ่น และได้สรุปแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลที่ประสบความสำเร็จของญี่ปุ่น ดังนี้ 1) มีการกำหนดเป็นกฎหมาย โดยให้ครูที่ทำงานในพื้นที่ห่างไกลมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมาย 2) นำปัญหาที่เป็นเรื่องวิกฤตของโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลมาร่วมกันจัดการแก้ไขให้สำเร็จ 3) ญี่ปุ่นได้ปรับนโยบายให้สามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียนที่อยู่พื้นที่ห่างไกลได้อย่างครอบคลุมตลอดแนว ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาเป็นส่วน ๆ 4) พร้อม ๆ กับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ตามเงื่อนไขความสำเร็จของการทำงานที่ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่อยู่ห่างไกล และ 5) การบริหารจัดการนำระบบหมุนเวียนครูเพื่อให้เกิดความสมดุลในการจัดครูปฏิบัติการในโรงเรียนที่ห่างไกลนั้น

NSW Department of Education (2021) ได้ศึกษาการศึกษาในชนบทและห่างไกล พิมพ์เขียวสำหรับการดำเนินการเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาสำหรับนักเรียนในโรงเรียนชนบทในพื้นที่ห่างไกลในรัฐนิวเซาท์เวล ประเทศออสเตรเลีย พิมพ์เขียวนี้ใช้เวลา 4 ปี ใช้เงิน 40 ล้านเหรียญ เพื่อสนับสนุนสิ่งต่อไปนี้ 1) การให้สวัสดิการดูแลคุณภาพวัยเด็กเล็กก่อนเข้าเรียน 2) ดึงครูและผู้บริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพ มาช่วยสอนประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนและการจัดการในโรงเรียนในชนบท 3) จัดโอกาสให้นักเรียนเข้าถึงหลักสูตร การเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยเพิ่มการส่งต่อผู้เรียนไปสู่การศึกษาที่สูงขึ้น หรือการจ้างงานเพิ่มขึ้น และ 4) การสร้างความร่วมมือ พัฒนาความเป็นมืออาชีพให้กับคณะครูเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละคนได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนทัศน์ การจัดการศึกษา รูปแบบและกลยุทธ์ในการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งที่เป็นงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ ผู้วิจัย พบว่า กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จะต้องมีการดำเนินการ

อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้วยวิธีการที่หลากหลายจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา อีกทั้งควรศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการถอดบทเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีผลงานเชิงประจักษ์หรือผลงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อนำกระบวนการบริหารจัดการ จากมุมมองใหม่ ๆ มาช่วยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ใน การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีการยกร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความ เท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบและประเมินกระบวนทัศน์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปใช้จริง เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของ กระบวนทัศน์ใหม่ที่พัฒนาขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2) เพื่อศึกษาสภาพ และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) เพื่อประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และได้ออกแบบการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 4 ระยะ โดยได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หมายเลขรับรอง: IRBCMRU 2024/030.05.01 ทั้งนี้คณะกรรมการมีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัย ความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดังนี้

ระยะที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 3 สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 4 ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ในการสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

1. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 14 แหล่งข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 10 ปี จำนวน จำนวน 17 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558) องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย (2559) มนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ณรงค์ อภัยใจ (2560) ช้องนาง ศรีคำไทย (2560) วิโรจน์ ไชยภักดี (2562) โพธิ์สิทธิ์ มรรคดี (2563) จงกล แก้วโก (2564) เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) อัมพร พินะสา (2566) ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ(2566) สุบัน พรเวียง (2566) สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566) UNICEF Thailand (2566) Elizabeth Bermeo (2014) NIER (2019) และ NSW Department of Education (2021) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดองค์ประกอบการการบริหารการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีค่าความถี่มากกว่าร้อยละ 50 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาจัดลำดับตามจำนวนความถี่ของแต่ละองค์ประกอบ

การสังเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่อยู่ในช่วงระยะเวลา 10 ปี จำนวน 17 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ศุภโชค ปิยะสันต์ (2558) วัชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ (2560) ณรงค์ อภัยใจ (2560) รัชวดี แสงมหะหมัด (2560)

พระครู ธัญรัตนากร (2561) นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561)โพธิ์สิทธิ์ มรรคดี (2563) จงกล แก้วโก (2564) เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต(2565)อัมพร พินะสา (2566) ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ (2566) สุบัน พรเวียง (2566) สินอาจ ลำพูนพงศ์ (2566) UNICEF Thailand (2566) Elizabeth Bermeo (2014) NIER (2019) และ NSW Department of Education (2021) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีค่าความถี่มากกว่าร้อยละ 50 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาจัดลำดับตามจำนวนความถี่ของแต่ละปัจจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ความถี่ (Frequency) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ส่วนที่ 2 การยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จากการเลือกแบบเจาะจง โดยจะต้องเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป โดยเลือกจากทุกเขตของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 เขต เขตละ 1 คน รวมทั้งหมด 6 คน

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

2.1 ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลในส่วนที่ 1 มากำหนดประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม

2.1.2 นำประเด็นคำถามที่จะใช้เป็นประเด็นในการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม

2.1.3 ผู้วิจัยปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อนำไปใช้ในการสนทนากลุ่ม

2.2 แบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2.3 แบบสรุปผลองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงกำหนดการสนทนากลุ่ม และแนบองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ส่วนที่ 1 เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาล่วงหน้าก่อนสนทนากลุ่ม

3.3 ดำเนินการสนทนากลุ่มตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และระหว่างการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึกผลการสนทนากลุ่ม พร้อมกับผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.3.1 ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มชี้แจงวัตถุประสงค์และประเด็นการตรวจสอบองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ให้กับที่ประชุมเข้าใจตรงกัน

3.3.2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาในส่วนที่ 1 ถึงองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3.3.3 ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบและวิพากษ์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยพิจารณาความถูกต้องและความเหมาะสมขององค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ตามประเด็นการสนทนากลุ่ม

3.3.4 ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มและคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกันสรุปผลการตรวจสอบและวิพากษ์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม

โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นต่าง ๆ ตามฉันทามติที่ประชุม และให้ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเตรียมนำองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อการยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดคุณสมบัติคือเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 3 ปี จำนวน 15 คน ประกอบไปด้วย 1) ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 3 คน 2) ตัวแทนผู้นำศาสนาที่เป็นพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 3 คน 3) ตัวแทนศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน 4) ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 2 คน 5) ตัวแทนครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 2 คน 6) ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน และ 7) ตัวแทนหน่วยงานของ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับปัญหา สภาพ การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2.2 ศึกษาหลักการสร้างสัมภาษณ์

2.3 กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อร่างแบบสัมภาษณ์ โดยการนำข้อมูลระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มากำหนดเป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2.5 นำแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นมาให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบ

2.6 ปรับปรุงและจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ให้ข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

3.3 เมื่อการสัมภาษณ์สิ้นสุดลง ผู้วิจัยจะสรุปผลการสัมภาษณ์ และถ้าผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นเพิ่มเติม ก็จะสรุปผลอีกครั้ง

3.4 การสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึก โดยขออนุญาตในการจดบันทึกต่อผู้ให้การสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยหลักเกณฑ์การจำแนก หรือการจัดกลุ่มข้อมูล และนำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง

ส่วนที่ 2 ศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยประยุกต์ใช้กระบวนการการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียนในโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คัดเลือกได้แก่ เป็นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในระดับเขตและระดับประเทศ จำนวน 6 โรงเรียน โดยโรงเรียนที่คัดเลือกจะต้องเป็นโรงเรียนที่มีบริบทแตกต่างกัน ประกอบด้วย 1) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านการส่งเสริมอาชีพ จำนวน 2 โรงเรียน 2) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านวิชาการและ

กิจกรรมนักเรียน จำนวน 2 โรงเรียน 3) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านการสร้างเครือข่าย จำนวน 2 โรงเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ ผู้บริหาร คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ได้รับรางวัลและมีผลงานเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ดังนี้

2.1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน การบริหารงานวิชาการและกิจกรรมนักเรียน การบริหารการสร้างเครือข่าย

2.1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อ 2.1.1 มารวบรวมประมวลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1.3 กำหนดกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์

2.1.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความชัดเจนของเนื้อหา และความเหมาะสมของการจัดเรียงลำดับความสำคัญ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาตลอดจนความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการสัมภาษณ์จริง

2.1.5 นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้กับผู้ให้ข้อมูลต่อไป

2.2 แบบบันทึกการสังเกตข้อมูลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) หลักฐานที่เกี่ยวข้องเป็นแบบบันทึกการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อการตรวจสอบและยันยันข้อมูลเชิงประจักษ์

2.3 แบบสรุปการถอดบทเรียนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) ในโรงเรียนที่ผลงานเชิงประจักษ์ทางด้านการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กระบวนการ การตรวจเยี่ยม (Site Visit) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการถอดบทเรียนเพื่อปฏิบัติที่เป็นเลิศ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 คัดเลือกโรงเรียนที่ได้รับรางวัลและมีผลงานเชิงประจักษ์ (Best Practice) ทางด้านการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเกณฑ์ดังนี้ เป็นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในระดับเขตและระดับประเทศ จำนวน 6 โรงเรียน โดยโรงเรียนที่คัดเลือกจะต้องเป็นโรงเรียนที่มีบริบทแตกต่างกัน ประกอบด้วย 1) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านการส่งเสริมอาชีพ จำนวน 2 โรงเรียน คือโรงเรียนโรงเรียนโป่งแยงในและโรงเรียนป่าแป๋วิทยา 2) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านการวิชาการและกิจกรรม

นักเรียน จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้วยไร่สามัคคี และโรงเรียนแจ้คอนวิทยา และ 3) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านการสร้างเครือข่าย จำนวน 2 โรงเรียน คือโรงเรียนขอบด้ง และโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา

3.2 ติดต่อผู้บริหารของโรงเรียนที่เลือก เพื่อประสานงานในฐานะ (Host) แจ้งวัตถุประสงค์ ประเด็นการศึกษา และการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการนัดหมาย วัน เวลา การเก็บข้อมูลให้ชัดเจน

3.3 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขออนุเคราะห์เข้าศึกษาดูงานโรงเรียนที่ได้รับรางวัลและมีผลงานเชิงประจักษ์และดำเนินการส่งหนังสือขออนุเคราะห์เข้าศึกษาดูงาน

3.4 ผู้วิจัยวางแผนการเก็บข้อมูลและเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ก่อนการดำเนินงานจริง

3.5 ศึกษาดูงานโรงเรียนที่เลือกไว้ และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลงานเชิงประจักษ์ โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ระหว่างการศึกษาดูงานถึงแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจดบันทึก การแสดงความคิดเห็นระหว่างดำเนินกิจกรรม และปฏิสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้วิจัยจดบันทึกด้วยตนเอง

3.6 ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) มาสรุป และจัดทำแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานมาถอดบทเรียน โดยรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดข้อมูล เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน และนำข้อมูลมาเชื่อมโยงให้เห็นข้อสรุป ที่ได้จากการศึกษา ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกข้อมูลโดยใช้หลักความเป็นเหตุเป็นผล อาศัยการตีความ (Interpretation) เนื้อหาจากเรื่องราวที่ปรากฏ และเชื่อมโยงความเกี่ยวข้องของข้อมูล

4.2 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งนำเนื้อหาที่จดบันทึกไว้ในแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และการสังเกต มาวิเคราะห์ตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 3 สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการศึกษาในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มา (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) เพื่อพิจารณาร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อพิจารณาร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการโรงเรียนพื้นที่สูง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งพิจารณาคัดเลือกจากผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในจังหวัดเชียงใหม่ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติไม่น้อยกว่า 3 ปี ประกอบด้วย 1) ตัวแทนผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน 2) ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน 3) ตัวแทนสายงานด้านส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 1 คน 4) ตัวแทนหน่วยงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 2 คน 5) ตัวแทนศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน และ 6) ตัวแทนครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 14 คน

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

2.1 ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ในการจัดทำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

2.2 แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ในการจัดทำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

2.3 แบบ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3.2 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) กับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดทำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินการครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 1 วัน

3.2 สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำไปตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมในขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา(Content Analysis) จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ส่วนที่ 3 การตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง กำหนดคุณสมบัติไว้ คือ เป็นนักวิชาการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบไปด้วย 1) ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ 2) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขตพื้นที่ จำนวน 2 ท่าน 3) ประธานและตัวแทนชมรมนักจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารประเทศไทย จำนวน 2 ท่าน 4) นักวิชาการหรืออาจารย์ในมหาวิทยาลัย ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 2 ท่าน และ 6) ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 ท่าน

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

2.1 (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

2.2 แบบบันทึกการประชาพิจารณ์ (Public Hearings) ในการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีการสร้างดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยนำ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มากำหนดประเด็นคำถาม

2.2.2 ผู้วิจัยสร้างประเด็นการประชาพิจารณ์ (Public Hearings)

2.2.3 นำประเด็นที่สร้างขึ้นมาให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

2.2.4 นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มาปรับปรุงแก้ไข ประเด็นในการประชาพิจารณ์ (Public Hearings) เพื่อนำไปใช้ในการประชาพิจารณ์ต่อไป

2.3 แบบตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การประชาพิจารณ์ (Public Hearings) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมประชาพิจารณ์ (Public Hearings) พร้อมแนบเค้าโครงการวิจัย (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และประเด็นในการตรวจสอบเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาล่วงหน้าก่อนประชาพิจารณ์

3.3 ดำเนินการประชาพิจารณ์ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชาพิจารณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และระหว่างการประชาพิจารณ์ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึกผลการประชาพิจารณ์ พร้อมกับผู้บันทึกการประชาพิจารณ์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.3.1 ผู้ดำเนินการประชาพิจารณ์ ชี้แจงวัตถุประสงค์และประเด็นการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ให้กับที่ประชุมเข้าใจตรงกัน

3.3.2 ผู้วิจัยนำเสนอสรุปกระบวนการวิจัย และผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 ส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 ก่อนได้ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

3.3.3 ผู้ดำเนินการประชาพิจารณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบและวิพากษ์ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยพิจารณาความถูกต้องและความเหมาะสมของกระบวนทัศน์

การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ตามประเด็นการประชาพิจารณ์

3.3.4 ผู้ดำเนินการประชาพิจารณ์ และคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกันสรุปผลการตรวจสอบและวิพากษ์กระบวนทัศน์ในประเด็นต่าง ๆ ตามฉันทามติที่ประชุม และให้ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเตรียมนำกระบวนทัศน์ไปประเมินในขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการสร้างความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากการประชาพิจารณ์ (Public Hearings) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นการประชาพิจารณ์ (Public Hearings) ด้านความถูกต้องและความเหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ

ระยะที่ 4 ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีรายละเอียดใน การดำเนินงานดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นไปตามประกาศของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประจำปีงบประมาณ 2565 – 2566 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ ทั้ง 6 เขตพื้นที่ จำนวนทั้งหมด 329 โรงเรียน รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามประกาศของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2555 – 2556 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา	ระดับความยุ่งยาก			รวม
	ยุ่งยาก	ยุ่งยากมาก	ยุ่งยากมากที่สุด	
เชียงใหม่ เขต 1	6	2	-	8
เชียงใหม่ เขต 2	8	32	7	47
เชียงใหม่ เขต 3	32	75	34	141

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา	ระดับความยุ่งยาก			รวม
	ยุ่งยาก	ยุ่งยากมาก	ยุ่งยากมากที่สุด	
เชียงใหม่ เขต 4	-	6	3	9
เชียงใหม่ เขต 5	1	18	37	56
เชียงใหม่ เขต 6	7	36	25	68
รวม	**54**	**169**	**106**	**329**

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565, 10 สิงหาคม). ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องกำหนดสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) ตามโครงสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับเขตพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 – 2566

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นไปตามประกาศของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ 2565 – 2566 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ ทั้ง 6 เขตพื้นที่ ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเคร็ซซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) และสุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้สัดส่วนที่เท่ากัน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 177 คน จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ที่จำแนกตามเขตพื้นที่และตามระดับความยุ่งยาก โดยแต่ละโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจะประกอบด้วย โดยมีขั้นตอนในการสุ่มดังนี้

1) จำแนกประชากรออกเป็นชั้นภูมิ โดยใช้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละเขตเป็นตัวแบ่งชั้น

2) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามระดับความยุ่งยาก ตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละชั้นภูมิ

3) ทำการสุ่มโรงเรียนตามระดับความยุ่งยาก ในแต่ละชั้นภูมิตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามเขตพื้นที่และตามระดับความยุ่งยาก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา	ระดับความยุ่งยาก			รวม
	ยุ่งยาก	ยุ่งยากมาก	ยุ่งยากมากที่สุด	
เชียงใหม่ เขต 1	3	1	0	4
เชียงใหม่ เขต 2	4	17	4	25
เชียงใหม่ เขต 3	17	40	18	76
เชียงใหม่ เขต 4	0	3	2	5
เชียงใหม่ เขต 5	1	10	20	30
เชียงใหม่ เขต 6	4	19	13	37
รวม	**29**	**91**	**57**	**177**

หมายเหตุ : กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางเคร็ซซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้สัดส่วนตามจำนวนโรงเรียนและระดับความยุ่งยาก

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

2) แบบประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีการสร้างดังนี้

2.1) ผู้วิจัยนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มากำหนดประเด็นคำถาม

2.2) ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตอนที่ 2 ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านความเป็นไป ได้และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ ใช้มาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มี ความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ ระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ ระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ ระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเป็นลักษณะปลายเปิด

2.3) นำแบบประเมินกระบวนทัศน์ที่สร้างขึ้นให้ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความถูกต้องและความเหมาะสม

2.4) ผู้วิจัยปรับปรุงแบบประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบประเมิน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอเก็บข้อมูลในการประเมินกระบวนทัศน์จากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด พร้อมแนบซองจดหมายเพื่อส่งกลับคืนมายังผู้วิจัย

2) รอรับแบบประเมินส่งกลับคืน ตามวันเวลาที่กำหนด

3) นำผลจากแบบประเมิน มาวิเคราะห์และสรุปผล

4) ปรับปรุงกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ตามข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลในข้อเสนอแนะปลายเปิด ก่อนที่จะนำกระบวนทัศน์ไปเผยแพร่ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแปลความหมาย โดยการกำหนดเกณฑ์ การประเมินความคิดเห็น 5 ระดับ ของ บุญชม ศรีสะอาด (2560) มีความหมายดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความเป็นไปได้/เป็นประโยชน์ ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้/เป็นประโยชน์ ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้/เป็นประโยชน์ ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้/เป็นประโยชน์ ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้/เป็นประโยชน์ ระดับน้อยที่สุด

การดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 4 ระยะ สามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังภาพต่อไปนี้

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 3) สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) เพื่อประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ผลการสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 ผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียน พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ทั้ง 6 เขต

พื้นที่การศึกษา จำนวน 6 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เพื่อยันยันความเหมาะสมและขอความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาและปรับปรุง โดยการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบเบื้องต้นของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการยกร่างองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ฉบับร่าง แบ่งออกเป็น 8 องค์ประกอบ คือ 1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาครู 4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 5) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น 6) กระบวนการวัดผลและประเมินผล 7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ 8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานหรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่รอแต่สนองนโยบายจากส่วนกลาง และมีกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2) รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา และห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นต้น เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมและมีคุณภาพ และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้

3) การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิต และอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด ทักษะทางวิชาการ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพตามบริบทพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

5) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

6) กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากรและองค์ความรู้และเทคโนโลยี

8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำการสนทนาการกลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ฉบับร่างทั้ง 8 องค์ประกอบ รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงองค์ประกอบ ผลการประเมินความเหมาะสมแสดงดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ความถี่ผลการตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (n = 6)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
1. กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐาน หรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่รอแต่สนองนโยบายจากส่วนกลาง และมีกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม	6	0	ควรปรับคำจาก ไม่รอแต่การสนองนโยบายจากส่วนกลาง เป็น **“การบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่”**

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
2. รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา และห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นต้น เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมและมีคุณภาพ และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้	6	0	ควรเพิ่มรูปแบบการจัดการศึกษา “ทวิภาษา” “เทคโนโลยีทางไกล” “ส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต” และปรับข้อความรูปแบบการจัดการศึกษาให้ชัดเจน กะทัดรัด การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย เป็น “หนึ่งโรงเรียนสามระบบ”
3. การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการ การส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนฝึกทักษะชีวิต และอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไป ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน	6	0	-

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
4. กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด ทักษะทางวิชาการ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพตามบริบทพื้นที่ได้อย่างมีความสุข	6	0	-
5. หลักสูตรมีความยืดหยุ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น	6	0	-
6. กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผล ที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	6	0	-
7. การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากรและองค์ความรู้และเทคโนโลยี	6	0	-

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
8. การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	6	0	-

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสม โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับคำที่ใช้ในองค์ประกอบและเพิ่มรูปแบบการจัดการศึกษา ปรับข้อความให้กะทัดรัด นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะและให้ความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีความสำคัญที่สุด เพราะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการบริหารจัดการเชิงรุกเฉพาะพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรตระหนักและความสำคัญ

องค์ประกอบที่ 2 รูปแบบการจัดการศึกษา ควรมีการกำหนดรูปแบบทั้งหมดที่มีการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่นักการศึกษาได้ศึกษาไว้ และควรมีการคลี่ตัวชี้วัดรูปแบบการจัดการศึกษาในแต่ละรูปแบบให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ของงานวิจัย

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู “ครู” ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดที่จะขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้ประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ฉะนั้น การพัฒนาครูจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านโอกาสและคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เน้นทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้กับนักเรียน เพราะผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีฐานะค่อนข้างยากจน บางส่วนไม่สนับสนุนในด้านการเรียนเพราะไม่ก่อให้เกิดรายได้ นักเรียนส่วนหนึ่งต้องออกกลางคัน เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครอง

ในการทำงาน ฉะนั้นถ้าในระบบการศึกษาก่อให้เกิดรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน อาจจะช่วยแก้ไขปัญหาออกกลางคันของนักเรียนได้

องค์ประกอบที่ 5 หลักสูตรมีความยืดหยุ่น ควรเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมและมวลประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในเชิงพื้นที่ ไม่ควรเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ควรเน้นทักษะอาชีพ และควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล ควรเน้นการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพจริง โดยไม่มุ่งเน้นการวัดความรู้ เนื้อหาสาระและความเป็นเลิศทางวิชาการ

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา ความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ปกครอง เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเกื้อหนุนให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ และบุคลากรได้ ก่อให้เกิดการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจนทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรม มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ มีจุดแข็งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

3. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (ฉบับสมบูรณ์)

ผู้วิจัยนำเอาผลการประเมินความเหมาะสมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คน มาประมวลและปรับปรุงองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้ง 8 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท เป็นการจัดการศึกษาหนึ่งโรงเรียนสามระบบ โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนทวิภาษา เทคโนโลยีทางไกล และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต เพื่อให้

เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด มีทักษะทางวิชาการ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 5 หลักสูตรมีความยืดหยุ่น หมายถึงมวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร องค์ความรู้และเทคโนโลยี

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4. ผลการสังเคราะห์ปัจจัยเบื้องต้นที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการยกร่างปัจจัยเอื้อที่ต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ฉบับร่าง ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง หมายถึง อัตรากำลังตำแหน่งครูของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและการโยกย้าย ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูง และการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4.2 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2) คุณภาพของครู หมายถึง ภาวะผู้นำของครูที่มีอุดมการณ์ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน และมีมุมมองความคิดแบบเติบโต โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ถึงแม้ว่าจะยากจนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม

3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

5. ผลการตรวจสอบและยืนยันปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ฉบับร่างประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงปัจจัยที่เอื้อฯ ผลตรวจสอบและยืนยันแสดงดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความถี่ผลการตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (n=6)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ปัจจัยภายนอก			
1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน	6	0	ควรเพิ่มเติม ในเรื่องของสาธารณูปโภค
2. ปัจจัยด้านอัตรากำลัง หมายถึง อัตรากำลังตำแหน่งครูของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและการโยกย้าย ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา	6	0	เห็นควรปรับข้อความปัจจัยด้านบุคคลากรในเชิงบวก
3. ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูง และการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ	6	0	เห็นควรเพิ่มสวัสดิการหรือคุณภาพความเป็นอยู่ของบุคลากร
4. ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุน การบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร	6	0	-

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ปัจจัยภายใน			
1. คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย	6	0	-
2. คุณภาพของครู หมายถึง ภาวะผู้นำของครูที่มีอุดมการณ์ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน และมีมุมมองความคิดแบบเติบโต โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ถึงแม้ว่าจะยากจนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม	6	0	ปรับข้อความ ภาวะผู้นำของครู เป็น จิตวิญญาณความเป็นครู
3. การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ	6	0	-
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ	6	0	-

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าปัจจัยทุกปัจจัย มีความเหมาะสมโดยมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเติมและปรับข้อความในปัจจัยภายนอกที่ 1, 2, 3 และปัจจัยข้อ 2 นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

5.1 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะว่า บางครอบครัวในชุมชนพื้นที่สูงมีรายได้ค่อนข้างดี มีบ้าน มีรถ ปัจจัยเอื้อภายนอกในด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนควรรวมไปถึงสัญญาณอินเตอร์เน็ต หรือความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค

2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นควรให้ปรับข้อความปัจจัยทางด้านบุคลากรในเชิงบวก โดยควรกำหนดกรอบอัตรากำลังของครูที่เอื้อต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และมีเกณฑ์การคัดเลือกกรอบอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เหมือนกับ 3 จังหวัดภาคใต้

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมไว้ว่า บ้านพักครูถือว่ามีความจำเป็นในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ฉะนั้นควรปรับปรุงและซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี เพื่อเพิ่มคุณภาพด้านความเป็นอยู่ของครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้ครูได้กำลังใจในการทำงาน

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เห็นควรปรับกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค เพื่อให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนได้มากขึ้น เช่น การใช้งบประมาณข้ามสังกัด เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถดูแลโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ และกรมอุทยานควรยืดหยุ่นข้อกฎหมาย ให้โรงเรียนที่อยู่ในเขตอุทยานได้ก่อสร้างอาคารตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน

5.2 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีเกณฑ์การคัดเลือกที่แตกต่างจากโรงเรียนในพื้นราบ เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารใหม่ที่บรรจุขึ้นตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อถึงช่วงเวลาย้าย ก็ย้ายลงโรงเรียนในพื้นราบทันที โดยไม่ได้มีเป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูง

2) คุณภาพของครู ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำให้ปรับข้อความภาวะผู้ของครูให้เป็นความพร้อมของครูหรือจิตวิญญาณความเป็นครู เนื่องจากโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ครูถือว่าเป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยครูจะต้องยอมรับ ตระหนักถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และเชื่อมั่นว่า เด็กทุกคนสามารถพัฒนาได้

3) การนิเทศติดตามและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะว่า เขตพื้นที่การศึกษา ควรเข้ามานิเทศติดตามการจัดการศึกษาและการบริหารงานทั้ง 4 ฝ่าย ของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรให้โรงเรียนอยู่อย่างโดดเดี่ยว ควรเป็นพี่เลี้ยงและให้คำแนะนำที่ถูกต้องได้

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะว่า การนำปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงตามหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น

6. สรุปผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ผู้วิจัยนำเอาผลการประเมินความเหมาะสมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน มาประมวลและปรับปรุงปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง สาธารณูปโภค ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง หมายถึง กรอบอัตรากำลังของครูที่เอื้อต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีสวัสดิการในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูงและการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

6.2 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2) คุณภาพของครู หมายถึง จิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครูในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Professional Learning Community) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง(Stakeholders) ถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาการบริหารตามองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร พบว่า

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นสูงในถิ่นทุรกันดารมีลักษณะการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนมีความยุ่งยาก ลำบากและซับซ้อนกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปกติ เนื่องจากสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนที่อยู่บนภูเขาสูง เป็นพื้นที่ป่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา มีความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามที่ราบเชิงเขา ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน หาของป่า รับจ้างทั่วไป สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร การคมนาคมและการสื่อสารไม่สะดวก มีความยากลำบากในการเดินทาง งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัดในการสนับสนุนทางด้านการศึกษาไม่เพียงพอ ขาดแคลนครูผู้สอน มีระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า, น้ำ, โทรศัพท์, ระบบอินเทอร์เน็ต) ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...นักเรียนส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ฐานะทางบ้านยากจน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร รับจ้าง หาของป่า พอไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลัก ส่งผลให้นักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูง มีปัญหาในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ภาษาไทย ทำให้มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอื่น ๆ ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มกราคม 2567)

"...การเดินทางไปสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าฝน ต้องใช้รถมอเตอร์ไซด์แบบพิเศษที่มีโซ่พันล้อรถถึงจะวิ่งไปได้ สัญญาณโทรศัพท์มือถือ สัญญาณอินเตอร์เน็ต บางครั้งก็ไม่เสถียร ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน นักเรียนบางคนบ้านอยู่ไกล มีความลำบากในการเดินทางมาโรงเรียน ทำให้นักเรียนขาดเรียนบ่อย การเรียนจึงไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับงบประมาณที่รัฐบาลจัดให้ตามรายหัวนักเรียน ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ครูก็ไม่เพียงพอ ย้ายบ่อย..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

ปัญหา โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียน แต่ละพื้นที่จะมีบริบทที่แตกต่างกันซึ่งส่งผลต่อความยุ่งยาก ซับซ้อนในการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ผู้บริหารสถานศึกษาย้ายบ่อยเนื่องจากขาดแรงจูงใจ ขาดอุดมการณ์ในการบริหาร โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่าน มาบรรจุเพื่อที่จะรอย้ายไปสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานนโยบายจากต้นสังกัดไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับปัญหาชุมชนและผู้ปกครอง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่านเขียน ภาษาไทยได้ มีฐานะยากจน ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษามากกว่าการทำมาหากิน ส่งผลให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูง อีกทั้งโรงเรียนพื้นที่สูงบางแห่งมีแผนการดำเนินการจัดการศึกษาและกำหนดเป้าหมายยังไม่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับ นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและส่วนใหญ่เป็นแบบการสั่งการจากหน่วยงานต้นสังกัดแบบเหมารวมซึ่งบางนโยบายไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ผู้บริหารมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นตัวขับเคลื่อนในการบริหาร โรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ แต่ปัญหาคือผู้บริหารปัจจุบันย้ายบ่อย บางคนขึ้นมาเอา

ตำแหน่ง ผอ.โรงเรียนเท่านั้น ถึงเวลาก็ย้าย อยู่ไปวัน ๆ ให้ครบเวลาย้าย ไม่มีอุดมการณ์ ทำให้การบริหารงานโรงเรียนขาดความต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะเค้าขาดแรงจูงใจก็ได้ ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาประเด็นนี้ด้วย นอกจากนั้น เป้าหมายในการพัฒนาในแผนการดำเนินงานไม่ยังชัดเจน ขาดการมีส่วนร่วม...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

“...ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ ไม่พูดภาษาไทย ทำให้มีปัญหาในเรื่องของการสื่อสาร บางคนให้ความสำคัญกับการทำมาหากินมากกว่าการศึกษา ทำให้ไม่ส่งลูกมาเรียนหนังสือ และไม่ค่อยให้ความร่วมมือการทำกิจกรรมของโรงเรียนที่จัดสักเท่าไหร่ แต่ถ้าแจกของจะมาแต่เช้า... ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

“...นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เปลี่ยนบ่อย บางครั้งโรงเรียนพื้นที่สูงไม่สามารถทำได้ แต่บังคับให้รายงาน บางครั้งทางโรงเรียนจำเป็นต้องรายงานข้อมูลที่ไม่เป็นจริง...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

ส่วนแนวทางการบริหาร ประเด็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาถือว่า มีความสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการนักเรียนและชุมชนอย่างแท้จริงในโรงเรียนพื้นที่สูง ฉะนั้นแผนการดำเนินการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะโรงเรียน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน ฉะนั้นเขตพื้นที่การศึกษาควรมีกระบวนการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถในการบริหาร ตลอดจนควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารอยากจะมาบริหารโรงเรียนพื้นที่สูง และควรให้ความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย โดยสร้างความตระหนักให้คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ควรสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมพัฒนางาน และได้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูง ตลอดจนควรมีสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและ

บริหารเครือข่ายให้เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีผลต่อการคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการสนับสนุนและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เช่น การฝึกอบรมครูและบุคลากร การสนับสนุนทางการเรียนการสอน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำนวัตกรรม คือจะต้องมีสมรรถนะ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อน และค้นพบ แนวทางในการดำเนินการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อีกทั้งนโยบายการจัดการศึกษาจากส่วนกลาง ควรมีนโยบายเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะบางครั้งนโยบายบางนโยบายสามารถปฏิบัติได้จริงเฉพาะโรงเรียนในพื้นราบ และเขตพื้นที่จะต้องเข้าใจบริบทของโรงเรียน ไม่ใช่เพียงแต่ให้ทำตามนโยบายซึ่งทางโรงเรียนทำไม่ได้แต่ต้องรายงาน หรือไม่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะในการเลือกนโยบายที่โรงเรียนที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเลือกไม่ทำนโยบายที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ผอ. โรงเรียนมีความสำคัญ ที่จะทำให้โรงเรียนพื้นที่สูงประสบความสำเร็จ โดยจะต้องมีอุดมการณ์การ มีเป้าหมายในการดำเนินการที่ชัดเจนในแผนปฏิบัติการ แต่ทำตามแผนด้วยความมุ่งมั่น จากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญจะต้องมีทักษะทางด้านการสื่อสารอย่างดีที่สุด เพื่อจะทำให้ครู ชุมชน ผู้ปกครองหรือแม้กระทั่งหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน และไม่จำเป็นต้องทำตามนโยบายจากส่วนกลางที่ทางโรงเรียนทำไม่ได้ เพียงแค่พัฒนาคุณภาพนักเรียนตามศักยภาพหรือตามบริบทของโรงเรียนก็ถือว่าสุดยอดแล้ว..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

"...เชื่อว่าคนไทยยังมีคนที่พร้อมจะเป็นจิตอาสากับการศึกษา ฉะนั้นผู้บริหารควรหาภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน หรืออาจจะเป็นบุคคลทั่วไป ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู หรือช่วยสนับสนุนทรัพยากรอย่างอื่น ที่หน่วยงานรัฐจัดให้ไม่ได้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มกราคม 2567)

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพและบริบท

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง ได้มุ่งมั่นการสร้างโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสในการเข้ารับการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถเรียนจบหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพ มีการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย ดังนี้ หนึ่งโรงเรียนสามระบบ (ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย) สถานศึกษาได้สร้างทางเลือกให้กับนักเรียนที่ประสบปัญหาได้เลือกเรียนตามศักยภาพของตนเอง โดยมีการบูรณาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดการศึกษาร่วมกับกรมส่งเสริมการเรียนรู้ในท้องถิ่นนั้น ๆ โรงเรียนพักนอน สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาบ้านอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก มีปัญหาครอบครัว หรือปัญหาอื่น ๆ ที่ไม่สามารถไป-กลับระหว่างโรงเรียนกับบ้านได้ มาพักอาศัยอยู่บ้านพักนอนในโรงเรียน โดยจัดครูดูแลจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ โรงเรียนสาขา คือ สาขาของโรงเรียนพื้นที่สูง ที่มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนเหมือนกับโรงเรียนหลัก ห้องเรียนเคลื่อนที่เป็นการจัดการศึกษา โดยจัดครูไปสอนตามหมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการที่อยู่ห่างไกลกับนักเรียนไม่สามารถเดินทางไปเรียนหรือไม่สะดวกในการพักนอน โดยประสานกับผู้นำชุมชนถึงสถานที่ในการเรียน มุ่งเน้นการอ่านออก เขียนได้ มีทักษะชีวิตและอาชีพเป็นหลัก ห้องเรียนทวิภาษา เป็นการจัดการศึกษา ที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้ 2 ภาษา (ภาษาถิ่นร่วมกับภาษาไทย) เทคโนโลยีทางไกล โรงเรียนได้ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู ปัญหาครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก และการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ โดยผ่านรายวิชาการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี รายวิชาเพิ่มเติม และลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

ปัญหา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีระบบการจัดการมากกว่า 1 ระบบ ทำให้การประสานงาน หรือการดำเนินงานในแต่ละระบบไม่คล่องตัวและเต็มที่ได้ สำหรับโรงเรียนพักนอน ขาดงบประมาณในการจัดจ้าง/ซ่อมที่พัก รวมถึงชุดเครื่องนอน ที่ได้มาตรฐานให้กับนักเรียน ขาดงบประมาณ และเบี้ยเลี้ยงให้กับผู้ดูแลนักเรียนพักนอนยังไม่สมเหตุสมผล โรงเรียนสาขา การคมนาคมไม่สะดวก มีครูไม่ครบชั้น ห้องเรียนเคลื่อนที่ ปัญหาคือ สถานที่ในชุมชนที่ใช้สอนไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ห้องเรียนทวิภาษา ปัญหาคือ ครูผู้สอนไม่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนได้ ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เทคโนโลยีทางไกล ปัญหาคือ สื่อเทคโนโลยีทางไกล มีเนื้อหาที่ไม่ตรงตามบริบทและความต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพราะนักเรียนส่วนใหญ่พูด อ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ แต่สื่อเทคโนโลยีทางไกลเน้นสำหรับคนไทยที่อ่านออกเขียนได้ และการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ปัญหา

คือ วัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอในการฝึกทักษะอาชีพให้กับนักเรียน ตลอดจนครูขาดความรู้และทักษะที่จะส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพให้กับนักเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...การจัดการศึกษาที่มีหลายระบบในหนึ่งโรงเรียน ก็แล้วแต่ความพร้อมของแต่ละโรงเรียน มีอยู่หลายแบบ เช่น ทวิภาษา หนึ่งโรงเรียนสามระบบ เทคโนโลยีทางไกลก็จะใช้ DLTV กับ DLIT ในการจัดการเรียนการสอนในกรณีที่ครูไม่ครบชั้น ห้องเรียนเคลื่อนที่ ประมาณนี้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานกับโรงเรียนพักนอน ปัญหาก็คือครูจะต้องดูแลเด็กนักเรียนตั้งแต่ตื่นนอนถึงเข้านอน ถามว่าเบี้ยเลี้ยงที่ให้ครูคิดว่ามันยังน้อยไปนะ คือยังไม่สมเหตุสมผล..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

"...โรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่จะให้เน้นทักษะชีวิตและอาชีพ ถือว่าเป็นทักษะที่สำคัญ แต่ก็นั่นแหละบางครั้งอุปกรณ์ไม่พร้อม และครูส่วนใหญ่เป็นครูพันธุ์ใหม่ที่สามารถศึกษาวิธีการสร้างอาชีพจากยูทูป ก็จะไม่ห่วงในเรื่องของความรู้ แต่จะให้ดีอาชีวะหรือเทคนิคอาจจะขึ้นมาให้ความรู้ ตลอดจนสนับสนุนอุปกรณ์ก็จะทำให้เด็ก ๆ ได้อุปกรณ์พร้อมที่จะเรียนรู้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...สื่อ DLTV ก็ดีมาก ๆ นะครับผมว่า ช่วยให้นักเรียนเข้าถึงระบบการศึกษา แต่ปัญหามันอยู่ที่ เนื้อหามันยังไม่เหมาะกับนักเรียนบนดอย เพราะเด็กส่วนใหญ่พูดและฟังภาษาไทยไม่ได้ แต่สื่อเทคโนโลยี DLTV มันเหมาะสำหรับคนไทยที่ฟังและอ่านภาษาไทยรู้เรื่อง..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

ส่วนแนวทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัด จะต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและไม่เปลี่ยนแปลง มีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลายโรงเรียนพื้นที่สูง และสร้างทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพสังคมวัฒนธรรมและบริบทโรงเรียน โรงเรียนพื้นที่สูงควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาที่หลากหลาย โดยพิจารณาถึงความต้องการและความเหมาะสมของระบบการจัดการศึกษาที่ตรงตามบริบทของโรงเรียน จากมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอ และพิจารณางบประมาณ

ในการสร้างบ้านพักครูใหม่ ให้มีความปลอดภัย ตลอดจนพิจารณาเบี้ยเลี้ยงสำหรับผู้ดูแลนักเรียนพักนอนให้มีความสมเหตุสมผล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน หน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบในด้านเทคโนโลยีทางไกล (Distance Learning Television: DLTV) ควรจัดทำช่องรายการให้ตรงตามบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูงที่ไม่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ให้เน้นการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยสำหรับกลุ่มชนเผ่า ซึ่งช่องรายการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เหมาะสมกับนักเรียนในพื้นราบ และควรสนับสนุนปรับปรุงอินเทอร์เน็ตโรงเรียน โดยขยายสัญญาณ อุปกรณ์เชื่อมต่อ ตลอดจนสนับสนุนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วงให้กับนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้และควรหาภาคีเครือข่ายในการขอความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพของนักเรียน ในโรงเรียนอาชีวะ เทคนิค ตลอดจนวิทยาลัยการอาชีพในการสนับสนุนด้านบุคลากร และอุปกรณ์ ตลอดจนการหาตลาดทางสื่อโซเชียลให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...วิธีการแก้สื่อ DLTV ควรทำให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนบนดอย ก็น่าจะเกิดประโยชน์มากกว่า โดยนำเอาครูที่เก่ง ๆที่รู้บริบทของนักเรียนที่อยู่บนดอย แล้วทำการสอนโดยผ่าน DLTV ที่เป็นบริบทของนักเรียนชาติพันธุ์ก็น่าจะดี โรงเรียนปลายทางก็จะสามารถได้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและควรจัดสรรคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมสำรับการเรียนของนักเรียน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2567)

"...สพฐ. ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของครูในโรงเรียนพักนอนด้วยนะครับ เพราะครูต้องดูแลนักเรียนตั้งแต่ตื่นนอนถึงเข้านอน มีบางชุมชนยังมียาเสพติด บ้านพักครูทรุดโทรมมากไม่ปลอดภัย จัดสรรงบมาให้แค่ซ่อมแซมไม่เพียงพอ ควรให้สร้างใหม่เลยจะเป็นสิ่งที่ดีกว่า เพราะมันบางทีมันซ่อมแล้วซ่อมอีกและงบมันน้อยด้วย ทำอะไรได้ไม่มากครับ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

"...นโยบายต่าง ๆ จากส่วนกลาง บางนโยบายควรมีการยืดหยุ่นบ้างเพราะบริบทแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน โดยเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง และที่สำคัญโรงเรียนพื้นที่สูงในแต่ละโรงเรียนควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู

สภาพปัจจุบัน นักเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ส่งผลให้ครูไม่สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนและคุณภาพของผู้เรียน โดยครูที่สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในปัจจุบัน พยายามที่จะออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในสาระที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้นักเรียนมีทักษะทางด้านวิชาการอีกทั้งยังส่งเสริมทักษะอาชีพภายใต้กรอบหลักสูตรท้องถิ่น ในกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้และกิจกรรมชุมนุม เป็นต้น

ปัญหา ครูที่มาบรรจุโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น สื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาเพื่อรอย้าย อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับความโดดเด่นทางด้านวิชาการ เพื่อผลคะแนนสอบระดับชาติ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การเรียนที่ได้คะแนนดี มากกว่าการเรียนที่เป็นไปตามความถนัดหรือความเป็นตัวของตัวเองของนักเรียน และครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

> *"...ครูมีไม่เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียน ครูย้ายบ่อย พอปรับตัวได้ก็ครบเวลาเขียนย้ายพอดี ครูใหม่เข้ามาแทนที่กว่าจะปรับตัวได้ ก็ย้ายหนีอีก ทำให้นักเรียนเรียนไม่ต่อเนื่อง ที่สำคัญสื่อสารกับนักเรียนไม่ได้ ฉะนั้นควรหาล่ามหรือผู้ช่วยครูที่อยู่ในท้องถิ่นมาช่วยครูในการสื่อสาร ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาการสอนได้อีกทางหนึ่ง..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

> *"...ครูบางคนเน้นแต่ความรู้ หรือเน้นแต่วิชาการ อาจจะเป็นเพราะต้องสอบ O-NET, NT และ RT ก็ได้ หรืออาจจะต้องประเมินตามหลักสูตรแกนกลางทั้ง 8 กลุ่มสาระก็ได้ แต่จริง ๆ แล้ว อยากจะให้ครูได้บูรณาการหลักสูตรแกนกลางใน 8 กลุ่มสาระแล้วจัดการเรียนการสอนตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน โดยมีวิธีการประเมินที่หลากหลายไม่ประเมินด้วยแบบทดสอบอย่างเดียว... "*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

ส่วนแนวทางการบริหาร คือ การคัดเลือกคนมาเป็นครู ควรเลือกครูที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูง และควรเลือกคนในท้องถิ่นมาเป็นครูเพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาษาถิ่น ควรมีการจัดหาครูชนเผ่าที่รู้และเข้าใจภาษาถิ่นมาเป็นผู้ช่วยครู (ล่าม) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาตอนต้น ควรมีการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทการจัดการศึกษา ตลอดจนส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนา

ตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูง โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน อีกทั้งควรส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูได้มีนวัตกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงได้จริง โดยจัดเวทีการแข่งขันเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในระดับประเทศ และจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถเลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้ และสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครู ควรมีเกณฑ์ในการคัดเลือกค้นหาตัวตนคนที่จะอยากจะมาประกอบอาชีพครูได้อย่างถูกต้อง เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองไม่ใช่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของพ่อ แม่ หรือครอบครัว และสถาบันอุดมศึกษา ควรต้องจัดหลักสูตรพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาษาถิ่น การจัดการเรียนรู้ พหุวัฒนธรรมของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...สำหรับครูที่ไม่เข้าใจภาษาถิ่น กสศ.ก็พยามแก้ไขปัญหา โดยจัดทำโครงการครูรัก(ษ์) ถิ่นขึ้น ซึ่งในปีนี้ก็จะมีครูในพื้นที่มาบรรจุในโรงเรียนพื้นที่สูง ก็ถือว่าเป็นโครงการที่ดี ที่แก้ไขปัญหาเรื่องครูได้ตรงจุด ในกรณีที่ยังไม่ได้ครู โรงเรียนอาจจะต้องหาล่ามหรือที่เราจะเรียกว่า ผู้ช่วยครู โดยจะต้องเป็นคนในพื้นที่ ที่สื่อสารภาษาถิ่นกับนักเรียนได้ แล้วมาช่วยสอนนักเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปฐมวัย และป. 1 - ป.3 โดยจะต้องสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนภาษาไทยให้ได้ เพราะเป็นวิชาที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรแกนกลาง..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

"...นอกจากผู้บริหารแล้ว ครูก็มีความสำคัญที่จะขับเคลื่อนโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาให้เท่ากับโรงเรียนในพื้นราบ ฉะนั้นครูต้องยอมรับเด็กที่มีความแตกต่างกัน ต้องเชื่อว่าเด็กนักเรียนทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างแรงจูงใจให้กับครูเก่ง ๆ ที่มีอุดมการณ์ ขึ้นมาสอนนักเรียนบนดอย ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยอาจจะต้องให้ครูโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีเวทีที่จะแข่งขันผลงานในระดับประเทศ แล้วจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ซึ่งรางวัลสามารถนำไปเลื่อนวิทยะฐานะเชี่ยวชาญได้เลยโดยไม่ต้องส่งผลงาน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงได้พยายามจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความหลากหลายตามธรรมชาติของวิชา เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเข้าฐานตามกิจกรรมฐานต่าง ๆ เช่น ฐานทำอาหาร ฐานทำน้ำหวาน ฐานกีฬา ฐานเกษตร ฐานศิลปะดนตรี ฝึกการทำงานฝีมือ และงานเกษตร มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีทักษะการคิดเป็น ทำเป็น รวมถึงกิจกรรมเสริมสร้างด้านทักษะชีวิต ทักษะอาชีพของนักเรียน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนแข่งขันทักษะวิชาการในงานศิลปะหัตกรรมนักเรียน นอกจากนั้น โรงเรียนพื้นที่สูงบางโรงเรียนยังได้จัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ โดยใช้วิธีสอนแบบ (Brain Based Learning: BBL)

ปัญหา นักเรียนส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร การพูด การอ่านออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด ทำให้นักเรียนไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมแสดงความคิดเห็น อีกทั้ง นักเรียนบางชนเผ่ามีประเพณีวัฒนธรรมที่ต้องหยุดเรียนในระยะเวลานาน และยังมีปัญหาทางด้านสุขภาพ และสุขภาวะของนักเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนได้ไม่ต่อเนื่อง สาเหตุเป็นเพราะครูบางส่วนยังขาดความรู้ความชำนาญในการสอนในเรื่องของทักษะชีวิตและอาชีพ ขาดแคลนวัตถุดิบ และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะฝึกทักษะอาชีพและชีวิตให้กับเด็กนักเรียน และ ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งไม่สามารถสื่อสาร อ่านเขียนภาษาไทยได้ ไม่สามารถสานต่อหรือต่อยอดการเรียนของนักเรียนได้ รวมถึงการย้ายที่ทำงานบ่อยของผู้ปกครอง ทำให้เด็กขาดความต่อเนื่องทางการเรียน ยิ่งไปกว่านั้นผู้ปกครองบางส่วนขาดความตระหนักความรู้ ความเข้าใจ และไม่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

> *"...นักเรียนบางชนเผ่า มีวัฒนธรรม ความเชื่อที่ต้องหยุดเรียนเป็นเวลานาน บางทีกลับมาครูต้องมาสอนใหม่ ทั้งการพูดและการเขียน เหนื่อยมาก ๆ ค่ะ จะสอนไปข้างหน้าก็ไม่ได้..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

> *"...ผู้ปกครองบางคนไม่ให้ความสำคัญของการศึกษา จะให้ลูกช่วยทำมาหากิน บางครั้งก็ไม่ส่งลูกมาเรียนหนังสือ นี่ก็จะเป็นปัญหา เพราะนักเรียนไม่มาเรียน จะให้ครูตามก็ไม่รู้จะตามที่ไหน เพราะทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง... "*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

"...นักเรียนส่วนใหญ่จะมีปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และสื่อสารภาษาไทย เนื่องจากพูดไม่ชัด ทำให้ไม่กล้าแสดงออก แต่ผมเห็น ครูเองเค้าก็พยายามที่จะสอนอยู่นะ แต่อาจจะเป็นเพราะทางบ้านด้วย ปัญหามันเยอะ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

แนวทางการบริหาร คือ ควรเสริมสร้างเพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูง มีทักษะกระบวนการคิด มีทักษะทางด้านวิชาการ ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ควรส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริงตามบริบทของพื้นที่ และส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยประสานกับหน่วยงานทางการศึกษา อุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะฝึกทักษะอาชีพและชีวิตควรประสานเครือข่ายโรงเรียนในเครืออาชีวะที่มีความชำนาญให้มาฝึกอบรมกับนักเรียน ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนากระบวนการคิด จากการตั้งคำถาม ควรส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน อีกทั้งควรส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน โดยทางโรงเรียนควรจัดหาคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แทบเล็ต ให้เพียงพอกับครูและนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสืบค้นและแสวงหาความรู้ และหน่วยงานส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (New Brain Based Learning) เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา ควรจัดช่องพิเศษสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยจัดให้ครูที่เก่ง ๆ มีความรู้ ความสามารถสอนผ่านคลิปหรือช่องรายการให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้อ่านออกเขียนได้ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...สำหรับกระบวนการพัฒนาผู้เรียน คงต้องอยู่ที่คุณครูในโรงเรียน ฉะนั้น ครูควรหาวิธีการที่จะให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ ตามระดับชั้น ควรมีการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการอ่านออกเขียนของนักเรียนให้ตรงตามบริบทของโรงเรียน เพราะแต่ละโรงเรียนก็จะมีปัญหาหรือมีนักเรียนที่แตกต่างกัน อาจจะมีส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิด ถ้าไม่มีความชำนาญก็ประสานกับภาคีเครือข่าย อาทิเช่น วิทยาลัยเทคนิคหรืออาชีวะอย่างเนี่ย เพื่อให้มาส่วนพัฒนานักเรียนบนพื้นที่สูง ก็สามารถแก้ไขปัญหาได้ในส่วนหนึ่ง..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ผมว่าสื่อ DLTV (Brain Based Learning) ดีนะ เคยดูตอนที่มีโควิดเผอิญเปิดทีวีแล้วเจอพอดี ก็สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้นะผมว่า มีสื่อน่าสนใจ น่าเรียน แต่ถ้าจะให้ดีควรจะมีช่องของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจะดีมาก คือช่วยเอาครูที่เก่ง ๆ ที่มีเทคนิคดี ๆ ช่วยสอนผ่านทีวีให้กลุ่มชาติพันธุ์อ่านและเขียนภาษาไทยได้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังใช้หลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยที่นักเรียนเรียนครบทั้ง 8 กลุ่มสาระฯ ตามที่หลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 กำหนด สำหรับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นโรงเรียนจะนำไปจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนในรายวิชาเพิ่มเติม และลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ไม่เกิน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่จะเน้นงานทักษะอาชีพและทักษะชีวิต

ปัญหา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ส่วนใหญ่ยังคงจัดโครงสร้างของเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ครบ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื่องจากทางโรงเรียนมีความกังวลในการประเมินผลระดับชาติจากส่วนกลาง (RT, NT และ O-NET) และการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและเทียบโอนผลการเรียน ในกรณีที่เด็กนักเรียนย้ายหรือศึกษาต่อในสถาบันอื่น จึงไม่ได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการโรงเรียนพื้นที่สูง (คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน) ส่วนใหญ่สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ จึงไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ส่งผลให้หลักสูตรสถานศึกษาไม่สอดคล้องประเพณีวัฒนธรรมและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และนักเรียนส่วนใหญ่ เน้นการใช้ชีวิตตามบริบทของครอบครัว ไม่นำทักษะชีวิตที่รับการฝึกจากโรงเรียนไปต่อยอดการประกอบอาชีพ ผู้ปกครองค่อนข้างยึดถือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...โรงเรียนพื้นที่สูงยังยึดหลักสูตรแกนกลางในการจัดการศึกษา โดยจัดให้ครบทั้ง 8 กลุ่มสาระ ครบทุกตัวชี้วัด ทำให้เวลาในการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพน้อยลง ทั้ง ๆ เป็นทักษะที่จำเป็น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูเองคงกังวลในส่วนของการจัดทำเอกสารการวัดและประเมินผล หรือ ปพ.1 เพื่อนักเรียนจะเอาไปเรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น หรือกังวล การประเมิน RT, NT และ O-NET และอีกประเด็นผู้บริหารและครูยังไม่เข้าใจถึงการนำหลักสูตรแกนกลางไปใช้อย่างแท้จริง..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนโรงเรียนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องการอ่าน ออกเขียนได้ บางครั้งทางโรงเรียนเชิญมาประเมินหลักสูตรหรือจัดทำหลักสูตรก็จะมีปัญหามาก ทำให้หลักสูตรของโรงเรียนขาดการมีส่วนร่วม แล้วก็ไม่สอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

ส่วนแนวทางการบริหาร คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดทำหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นๆ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่าน ออกเขียนได้ มีทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแต่ละชุมชน และควรจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โรงเรียนพื้นที่สูง ควรพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรให้มากที่สุด โดยหาล่ามแปลเป็นภาษาไทย ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของโรงเรียน และผู้บริหารสถานศึกษามีระบบการบริหารงาน มีการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการประเมินหลักสูตรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนช่วยตรวจสอบและประเมินหลักสูตร ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...จริง ๆ หลักสูตรแกนกลางทำไว้ดีมาก ๆ และก็เป็นปัญหามาก ๆ ด้วยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และครูที่จะนำหลักสูตรไปใช้ วิธีแก้อาจจะต้องทำหลักสูตรเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงขึ้นมา โดยเป้าหมายต้องไม่เหมือนชาวบ้านเค้า นั่นคือ การออกเขียนภาษาไทยได้ มีทักษะอาชีพ มีทักษะชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้นักเรียนไม่เป็นภาระของสังคมหรือสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติเชิงบวกต่อการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ก็น่าจะพอนะผมว่า หรือไม่ก็นำเอาผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูที่อยู่บนดอยนาน ๆ มีอุดมการณ์ที่ดี มาช่วยกันวิเคราะห์ถึงนักเรียนบนดอยต้องมีความรู้จำเป็นเรื่องอะไรบ้าง สมรรถนะอะไร แล้วมาร่างเป็นหลักสูตรเฉพาะ

โรงเรียนพื้นที่สูง แล้วมาจัดทำคู่มือการใช้ และเผยแพร่ โรงเรียนพื้นที่สูงและโรงเรียนบนเกาะแก่ง ก็จะได้ใช้เป็นแนวเดียวกัน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...หลักสูตรถือว่ามีความสำคัญในโรงเรียน คิดว่าน่าจะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการหลักสูตรให้ได้มากที่สุด ถ้ามีปัญหาเรื่องการสื่อสารควรหาล่ามในการแปลเพื่อให้หลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องประเพณีท้องถิ่นของชุมชนให้มากที่สุด และที่สำคัญควรมีการประเมินและตรวจสอบหลักสูตร โดยอาจจะขอความร่วมมืออาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนมาช่วยประเมิน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดผลและประเมินผล

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่วัดและประเมินผล จากการทำข้อสอบในห้องเรียนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการเป็นหลัก เนื่องจากต้องวัดจากตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลางทั้ง 8 กลุ่มสาระเป็นหลัก

ปัญหา คือ ครูไม่ได้วัดผลด้วยวิธีการและกระบวนการที่มีความหลากหลาย เน้นวัดผลจากแบบทดสอบตามตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลาง และแบบทดสอบที่ครูใช้ไม่ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีกระบวนการคิดแบบอิสระ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ครูบางคนก็วัดและประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย แต่ก็มีบางคนใช้แบบทดสอบจากสำนักพิมพ์ อาจจะเป็นเพราะว่าสามารถวัดได้ทุกตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลาง และส่วนใหญ่แบบทดสอบก็จะเป็นช้อยส์ ไม่เป็นคำถามปลายเปิด..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือ โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียน ควรมีแนวทางการวัดและประเมินผลที่เป็นตามบริบทของตนเอง ควรสร้างเครื่องมือให้มีการวัดจากสภาพความเป็นจริงที่ต้องการให้นักเรียนมีความรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องการวัดและประเมินผลมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และควรอบรมหรือพัฒนาครูในเรื่องการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัดที่มีความหลากและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และคณะครูควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Professional Learning Community) กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเพื่อแก้ไขปัญหา สำหรับเขตพื้นที่

การศึกษา ควรมีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเลือกคนที่มีองค์ความรู้มานิเทศติดตาม เพื่อที่จะให้ครูไม่สับสน และมีวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรมวิธีการวัดและประเมินผลจากวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถที่ครูสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในโรงเรียนพื้นที่สูง สอนให้สร้างเครื่องมือด้วยวิธีการที่หลากหลาย จะให้ดี ทางโรงเรียนควรทำ MOU กับมหาวิทยาลัยให้ช่วยมานิเทศติดตามให้กับทางโรงเรียนจะดีมาก และคณะครูในโรงเรียนควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในโรงเรียนบ่อย ๆ ค่ะ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

"...สำหรับเขตพื้นที่ มีงบประมาณในการนิเทศติดตามอยู่แล้ว ควรเข้ามานิเทศติดตามบ่อย ๆ เพื่อจะได้ให้คำปรึกษา ถึงแม้ว่าจะว่าเดินทางลำบาก อาจจะใช้การนิเทศโดยการซูมก็ได้ มันมีช่องทางมากมาย และศึกษานิเทศก์ประจำโรงเรียนควรมีความรู้ความเข้าใจ ในบริบทของโรงเรียนและสามารถให้คำปรึกษา ที่ครูสามารถปฏิบัติได้จริง จะดีมาก เพราะบางคนมาในแนวทฤษฎี ปฏิบัติจริงไม่ได้ ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง แต่ละโรงได้มีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและนักเรียนในทุกมิติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาว่าจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายได้มากน้อยแค่ไหน เพื่อจะมีส่วนร่วมสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียน

ปัญหา คือชุมชนและผู้ปกครองของนักเรียนให้ความร่วมมือในการพัฒนาค่อนข้างน้อย เนื่องจากต้องทำมาหากิน จึงทำให้เข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนได้ไม่เต็มที่ ประกอบกับยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่จะได้รับ ส่งผลให้มีการเข้าร่วมและร่วมมือได้ไม่เต็มที่ โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียนมีภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายในการบริหารและการดำเนินงานในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บางแห่งไม่สามารถที่จะนำเงินมาอุดหนุนมาช่วยเหลือทางโรงเรียนได้ ทั้ง ๆ โรงเรียนอยู่ในพื้นที่ แต่บางองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถช่วยเหลืองบประมาณในการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ แต่ขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก และไม่สามารถช่วยเหลือทางโรงเรียนในเรื่องการปรับปรุงอาคารสถานที่ได้เนื่องจากติดขัดเรื่อง

พระราชบัญญัติและทางโรงเรียนไม่สามารถก่อสร้างอาคารภายในโรงเรียน ที่ไม่เพียงพอได้ เนื่องจากต้องขออนุญาตจากอุทยานป่าไม้ และส่วนใหญ่ทางโรงเรียนขอไป มักจะได้คำตอบว่าไม่ให้ก่อสร้างเนื่องจากติดเกี่ยวกับกฎระเบียบของป่าไม้ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ภาคีเครือข่ายด้านผู้ปกครองและชุมชน จะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนน้อยมาก อาจเป็นเพราะเค้าต้องทำมาหากิน ทำให้ไม่มีเวลาในกิจกรรมของโรงเรียน และเค้าเองคงยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่จะได้รับ จึงไม่ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567)

"...แต่ละโรงเรียนในพื้นที่สูงจะมีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาโรงเรียนแตกต่างกัน นั่นคือถ้ามีเครือข่ายที่หลากหลายก็จะนำพาโรงเรียนพื้นที่สูงจัดการบริหารจัดการได้ง่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพผู้บริหารนะครับ ผมว่า ถ้าเมื่อไหร่ผู้บริหารสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายได้ เค้าก็อยากจะเข้าร่วมพัฒนาโรงเรียน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งไม่สามารถที่จะนำเงินมาอุดหนุนมาช่วยเหลือทางโรงเรียนได้ ทั้ง ๆ โรงเรียนอยู่ในพื้นที่ แต่ บางองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถช่วยเหลืองบประมาณในการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ แต่ขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก และไม่สามารถช่วยเหลือทางโรงเรียนในเรื่องการปรับปรุงอาคารสถานที่ได้เนื่องจากติดขัดเรื่องพระราชบัญญัติ และทางโรงเรียนไม่สามารถก่อสร้างอาคารภายในโรงเรียน ที่ไม่เพียงพอได้ เนื่องจากต้องขออนุญาตจากอุทยานป่าไม้ และส่วนใหญ่ทางโรงเรียนขอไป มักจะได้คำตอบว่าไม่ให้ก่อสร้างเนื่องจากติดเกี่ยวกับกฎระเบียบของป่าไม้... "

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือ ก่อนที่เริ่มการสร้างภาคีเครือข่าย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน 2) ควรสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาจากทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้านการพัฒนาวิชาการ จากหน่วยงานทางการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ด้านการพัฒนางบประมาณ

สนับสนุนจากความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคธุรกิจ 3) มีการตรวจสอบ ประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อโรงเรียนและชุมชน และมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในโรงเรียน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของภาคีเครือข่าย ในส่วนกระทรวงมหาดไทย ควรยืดหยุ่นพระราชบัญญัติเพื่อให้การช่วยเหลือโรงเรียนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เจ้าหน้าที่อุทยานป่าไม้ ควรให้ความยืดหยุ่นในกฎระเบียบของป่าไม้ เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงได้มีอาคารสำหรับนักเรียนตามความต้องการจำเป็น และประชาสัมพันธ์ทางสื่อโซเชียลในการหาอาสาสมัครการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมีความเชื่อว่าประเทศไทยมีคนที่มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือ เกื้อกูล ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

> *"...ผู้บริหารควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่าย โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้ชัดเจน และสื่อสารไปยังภาคีเครือข่ายเพื่อให้เค้ามีความมั่นใจในการที่จะมาร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษากับโรงเรียนเรา และเชื่อว่าในเมืองไทยยังมีคนที่อยากจะช่วยเหลือ เกื้อกูลโดยเฉพาะการศึกษา ควรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

> *"...หน่วยงานต้นสังกัดของ อบต.หรือเทศบาล ควรจะยืดหยุ่นพระราชบัญญัติเพื่อให้การช่วยเหลือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นะ สำหรับในกรณีที่ต้องการสร้างอาคารใหม่ให้กับนักเรียน ควรประสานกับอุทยานป่าไม้ เพื่อให้นักเรียนได้มีอาคารเรียนได้เรียน..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนได้แต่งกายตามชนเผ่าของตนเองทุกวันศุกร์ อีกทั้งยังสนับสนุนและร่วมธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน โดยให้ความร่วมมือในการให้นักเรียนหยุดเรียน เพื่อช่วยกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่นของแต่ละชนเผ่าแล้วดำเนินการซ่อมเสริมเวลาที่นักเรียนหยุดไป รวมทั้งยังจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ยอมรับและเปิดใจรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ปัญหา จากปัญหาฐานะทางครอบครัวที่ยากจน ชุมชนยังมีการบุกรุก ทำลายป่า เพื่อหาพื้นที่ทำกิน ส่งผลให้ในฤดูน้ำหลาก ดินไม่อุ้มน้ำ ดินสไลด์ ดินพังทลาย เป็นอันตรายกับนักเรียน

ขณะเดินทางมาโรงเรียน และส่งผลอาคารเรียนทรุด ในฤดูแล้งมีฝุ่นละออง PM 2.5 และน้ำแห้งมีไม่เพียงพอ อีกทั้งการเลือกใช้วิธีการทางเกษตรที่ไม่เหมาะสมของชุมชน ทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างไป และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหลากหลายมาก และมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์มากเกิน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...โรงเรียนมีหลายชนเผ่าค่ะ แต่ละชนเผ่าก็มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้ทางโรงเรียนเข้าถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ไม่หมด แต่ก็ให้การสนับสนุนนะคะ เช่น บางเผ่าต้องหยุดเรียนเป็นเวลานาน ๆ เมื่อกลับมาทางโรงเรียนก็สอนซ่อมเสริมให้ค่ะ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...เท่าที่ทราบฐานะทางครอบครัวของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงจะยากจน หาเช้ากินค่ำ รับจ้างทั่วไป ไม่มีหลักแหล่งที่แน่นอน ต้องตัดไม้ทำลายป่าซึ่งเค้าก็รู้นะ ว่าจะมีอะไรบ้างเกิดขึ้นตามมา แต่เค้าต้องทำเพื่อปากท้องเค้า คิดว่าถ้าควรแก้ปัญหาร่วมกันทั้งระบบ ต้องหาที่ทำกินให้กับเค้า..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือทางโรงเรียนควรสร้างการเรียนรู้เชิงรุกให้กับนักเรียนโดยการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ปัญหาดินสไลด์ ปัญหาไฟป่า เป็นต้น แล้วให้นักเรียนระดมแนวคิดช่วยกันแก้ไขปัญหา และให้การแก้ปัญหาเกิดความยั่งยืน ควรให้นักเรียนได้นำเสนอให้กับคนในชุมชนได้รับรู้และรับทราบ เพื่อให้ตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติ และควรประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร อีกทั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ทางธรรมชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ครูควรสร้างความตระหนักและให้ความรู้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาจจะสร้างสถานการณ์ในชีวิตประจำวันแล้วให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ ระดมความคิดเห็น ในการคิดแบบสร้างสรรค์

ในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และขยายผลไปยังผู้ปกครองที่อยู่ทางบ้าน...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2567)

“...แก้ปัญหาควรแก้ไขที่ผู้ปกครองนักเรียน โดยทางโรงเรียนอาจจะเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ และจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองและนักเรียน โดยให้พวกเค้ามีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567)

ส่วนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง(Stakeholders) ถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหาร ตามปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร พบว่า

ปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางบริหาร ดังนี้

1. ด้านปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนสภาพปัจจุบัน

สภาพปัจจุบัน พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ได้แก่ชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยพื้นเมือง ชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง ม้งเมี่ยน ลั๊ว ถิ่นไทลื้อ ไทยใหญ่ จีนฮ่อ มูเซอ เป็นต้น ส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสาร อ่าน เขียนภาษาไทยได้ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชากรจะตั้งอยู่กระจัดกระจายเป็นหย่อมบ้านตามที่ราบเชิงเขา หุบเขาบนภูเขาสูงและการคมนาคมไม่สะดวก มีความยากลำบาก มีระบบไฟฟ้าที่ไม่เสถียร ตลอดจนมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ บุกรุกถางป่ารับจ้างหาของป่า มีฐานะยากจน

ปัญหา คือ คนในชุมชุนส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสาร การอ่าน การเขียนภาษาไทย ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าที่จะให้บุตรหลานรับการศึกษา บางส่วนขาดความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจและไม่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนการเรียนและการศึกษาต่อของนักเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งส่งผลในการต่อยอดของการเรียนของนักเรียนได้ ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมบางชนเผ่าต้องหยุดเรียนเป็นช่วงเวลานานทำให้นักเรียนขาด

ความต่อเนื่องในการเรียน บางโรงเรียนอยู่ในชุมชนมีปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาการติดต่อสื่อสาร ปัญหาด้านสุขภาพ และสุขภาวะของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่อยู่บ้านไกล มีความเสี่ยงเรื่องการเดินทางในกรณีที่โรงเรียนไม่มีบ้านพักนอน มีน้ำใช้ไม่เพียงพอและไม่สะอาด และในช่วงฤดูร้อนจะเกิดมลพิษ PM 2.5 จากการเผาป่า ส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... ชาวบ้านเป็นชาติพันธุ์ มีความหลากหลาย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณหุบเขา อาชีพ ทำไร่ มีฐานะยากจน บุกรุกถางป่า ซึ่งสภาพอากาศในจังหวัดเชียงใหม่ที่เต็มไปด้วยหมอกควัน PM 2.5 บางส่วนก็มาจากกลุ่มชาวบ้านกลุ่มนี้แหละ ซึ่งทางหน่วยงานราชการพยายามที่จะตักเตือนแล้วก็ตาม ก็ยังจุดยังเผากันอยู่ ส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญกับการทำมาหากินมากกว่าจะลูกไปเรียนหนังสือ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567)

"...น่าเป็นห่วงนะ สำหรับนักเรียนที่ชุมชนมีปัญหาเรื่องยาเสพติด ผมดูว่าเจ้าหน้าที่ไม่เอาจริง ปล่อยปละละเลย อาจจะมีผลประโยชน์ร่วมกันไม่รู้ แต่น่าสงสารเด็ก ๆ แหล่งน้ำก็สำคัญ บางชุมชนไม่น้ำกิน น้ำใช้ น่าสงสารบางทีดื่มน้ำไม่สะอาดเข้าไปก็มีปัญหาเรื่องสุขภาพอีก ทางมูลนิธิของผมพยายามเข้าไปช่วยเหลือโดยการเจาะน้ำบาดาล ตอนแรกได้รับการต่อต้านจากหน่วยงานราชการว่าไม่มี สุดท้ายผมไปเจาะก็มีทำให้ช่วยชาวบ้านและเด็ก ๆ ในชุมชนได้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ผู้ปกครองนักเรียนมีปัญหาเรื่องการสื่อสารภาษาไทย เห็นความสำคัญการทำมาหากินมากกว่าความสำคัญของการศึกษา บางชนเผ่ามีความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีทำให้นักเรียนต้องขาดเรียนบ่อย หายไปเลยบางครั้งเกือบทั้งเดือน แล้วนักเรียนจะเรียนต่อเนื่องได้อย่างไร..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...ในฤดูแล้ง บนดอยสูงของเราจะมีแต่ฝุ่น น้ำจะแห้งมีไม่พอใช้ และน้ำไม่สะอาด ทำให้สุขภาพของคนบนดอยไม่แข็งแรง มีโรคภัยมาเบียดบัง และถ้าถึงฤดูฝนเมื่อไหร่จะเกิดความยากลำบากในการเดินทาง ถนนจะเละ มีแต่โคลน และการติดต่อสื่อสารจะยากลำบากมาก ๆ อย่าว่าแต่อินเตอร์เน็ทเลยค่ะ บางทีโทรศัพท์ยังไม่มีคลื่นสัญญาณเลย ระบบฟ้าไม่เสถียร ไฟดับและตกบ่อย ชีวิตลำบากมาก สุขภาพชีวิตไม่ดี ถ้าแก้ไขปัญหานี้

ได้ คิดว่าคุณภาพการศึกษาบนดอยน่าจะดีกว่านี้ อยากจะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยแก้ไขตรงนี้ค่ะ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

“... ชาวบ้านเป็นชาติพันธุ์ มีความหลากหลาย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณหุบเขา อาชีพ ทำไร่ มีฐานะยากจน บุกรุกถางป่า ซึ่งสภาพอากาศในจังหวัดเชียงใหม่ที่เต็มไปด้วยหมอกควัน PM 2.5 บางส่วนก็มาจากกลุ่มชาวบ้านกลุ่มนี้แหละ ซึ่งทางหน่วยงานราชการพยายามที่จะตักเตือนแล้วก็ตาม ก็ยังจุดยังเผากันอยู่ ส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญกับการทำมาหากินมากกว่าจะลูกไปเรียนหนังสือ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

“...ในหมู่บ้านบางหมู่บ้านมีปัญหายาเสพติดอยู่ครับ เป็นพื้นที่สีแดง เป็นป่าลึก ไม่มีทางออกไม่มีอะไร ไม่มีแหล่งน้ำ น้ำไม่สะอาด ยากจนต้องซื้อน้ำกิน เหมือนผีซ้ำด้ำพลอย โดยทางรัฐบาลพยายามให้ไปเรียนรวมที่อื่น เด็ก ๆ จะไปเรียนได้อย่างไรระยะทางไกลมาก ๆ จากหมู่บ้าน ซึ่งทางมูลนิธิเองได้พยายามประสานงานกับนายอำเภอ แต่ก็ได้รับคำตอบว่าไม่มีงบประมาณ ไม่สนใจ ผมจึงได้ตัดสินใจประสานความช่วยเหลือต่างประเทศ เพื่อให้เด็กพื้นที่สูงได้รับโอกาสทางการศึกษา...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหารคือ ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของคนในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ ส่งเสริมการปลูกพืชบนดอยสูง ส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้ปกครอง ตลอดจน ประสานกับภาคีเครือข่ายหรือมูลนิธิต่าง ๆ ในการสร้างแหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้ ในระดับโรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัยยาเสพติดและปัญหามลพิษในการเผาป่า โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ แล้วให้นักเรียนไปขยายผลกับผู้ปกครองที่บ้าน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“... ฐานะของชาวบ้านในชุมชนยากจน ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะหาวิธีการส่งเสริมพัฒนางานด้านอาชีพในชุมชนที่มันยั่งยืน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน การส่งเสริมการปลูกพืชบนดอย หาตลาดให้ แล้วให้ลดการเผาป่าในการทำมาหากิน เพื่อจะไม่ให้เกิดฝุ่น PM 2.5 ในฤดูร้อนหรือแล้ง...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2567)

"...เรื่องน้ำ เป็นเรื่องใหญ่เพราะต้องใช้ในการอุปโภคและบริโภค หากขาดน้ำก็ทำอะไรไม่ได้ ฉะนั้นควรหาแหล่งน้ำให้ได้โดยเฉพาะตอนนี้มีองค์กรเก่ง ๆ มากมายติดต่อแล้วให้เค้ามาคอยช่วยเหลืออาจจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำได้นะครับผมว่า..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ยาเสพติดเป็นเรื่องที่น่ากลัว เพราะบางครั้งผู้ปกครองของนักเรียนเป็นคนค้าเองจะเข้าไปยุ่งมากไม่ได้ เพื่อความปลอดภัยต่อครู ทางโรงเรียนควรให้ความรู้ในระดับชั้นเรียนเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด แล้วประสานกับตำรวจ D.A.R.E ให้สอนในหลักสูตรที่เข้มข้นและจริงจัง แล้วให้เด็กขยายผลไปสู่ผู้ปกครองที่บ้าน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

2. ปัจจัยด้านอัตรากำลัง

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนขนาดเล็ก มีอัตรากำลังของครูยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน มีครูไม่ครบชั้น ส่วนโรงเรียนขยายโอกาส ที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีครูครบชั้น แต่ไม่เพียงพอ และได้สอนไม่ตรงกับตามวิชาเอก

ปัญหา โรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีครูผู้สอนไม่ครบชั้น บางครั้งสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่จบ ครูโยกย้ายบ่อย โดยเฉพาะครูบรรจุใหม่และไม่อยู่ในพื้นที่ อัตรากำลังครูที่หน่วยงานต้นสังกัดจัดให้ยังเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน ภาระงานของครูมากในกรณีที่ต้องเป็นผู้รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งนอกจากจะต้องมีงานสอนและจะต้องรับภาระในงานบริหาร ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... ครูย้ายบ่อยมากค่ะ ตอนนี้ลูกเรียน ป.4 เท่าที่จำได้แต่ละปีจะมีครูใหม่ ๆ มาตลอด ก็เข้าใจนะคะว่าคงต้องย้ายไปอยู่ใกล้ ๆ บ้าน แต่อยากจะให้ครูอยู่นาน ๆ นะคะเพื่อจะได้ดูแลเด็กได้อย่างต่อเนื่อง .."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...ครูที่โรงเรียนยังมีไม่ครบชั้นครับ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ไกลปืนเที่ยง บริหารจัดการได้ยากมากเลย ถึงแม้จำนวนนักเรียนจะมีไม่มาก เด็กยังพูดภาษาไทยไม่คล่อง แต่ก็ต้องสอนตามหลักสูตรแกนกลางและประเมินงานนโยบายเหมือนโรงเรียนทั่วไป..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดกรอบอัตรากำลังหรือการจัดสรรครูให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน และควรผลักดันครูที่คืนจากอัตรากำลังจากการเกษียณอายุราชการในแต่ละปี ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น รัฐบาลควรให้การสนับสนุนคนในท้องถิ่นที่ต้องการจะเป็นครูเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ด้วยการให้ทุนการศึกษา รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียน ค่าครองชีพระหว่างเรียนตามความต้องการจำเป็นของแต่ละคน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ทางเขต ควรจัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เพราะถ้าครูไม่ครบชั้น บริหารจัดการยากมากสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงที่สำคัญควรผลักดันอัตราครูที่คืนจากอัตราเกษียณในแต่ละปี พิจารณามาให้โรงเรียนพื้นที่สูงมากขึ้น ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...ครูย้ายบ่อยเพราะไม่ใช่คนในพื้นที่ ย้ายออกแล้วกว่าจะมีอัตราทดแทนนานมาก วิธีการแก้คือเอาคนในพื้นที่นั่นแหละมาเป็นครู ตอนนี้ กสศ. ก็ได้มีเข้ามาแก้ไขแล้ว คือมีครูรัก(ษ์)ถิ่น โดยนำนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีฐานะยากจน มีผลการเรียนดี ให้ทุนการศึกษาเรียนต่อครู โดยสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าครองชีพ ซึ่งปีนี้แหละที่มีผลผลิตจะออกมา ต้องรอดูกันต่อไป ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่น่าห่วงก็คือ พอครูมีครอบครัว หรือมีลูก เค้าอยากจะลงมาพื้นราบอีกหรือเปล่า เพราะความสะดวกสบายเพื่อให้ลูกเรียนในโรงเรียนที่มีความพร้อมมากกว่า ก็น่าคิดนะประเด็น นี้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

3. ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ

สภาพปัจจุบัน บุคลากรโรงเรียนพื้นที่สูง ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ได้รับเงินตอบแทนไม่สมเหตุสมผลที่มีความเสี่ยงสูง และได้รับลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะจาก 4 ปี เหลือ 3 ปี ตามเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด โดยต้องมีเงื่อนไขคือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพื้นที่สูงไม่น้อยกว่า 3 ปี

ปัญหา ผู้บริหารและครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่เป็นร้อยละ เนื่องจากต้องคิดเงินเดือนรวมข้าราชการครูทั้งหมด แล้วคิดเป็นร้อยละ 6 ของเงินเดือนรวมทั้งหมด ก็จะได้เม็ดเงินที่ใช้เลื่อน

เงินเดือนของข้าราชการครูทั้งปี โดยข้าราชการครูที่อยู่บนพื้นที่สูงส่วนใหญ่จะเป็นครูบรรจุใหม่ เงินเดือนไม่สูง ทำให้เม็ดเงินในการเลื่อนเงินเดือนแต่ละครั้งน้อย ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนในพื้นราบ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีข้าราชการครูที่มีเงินเดือนสูง ส่งผลให้เม็ดเงินในการเลื่อนเงินเดือนก็สูงตามไปด้วย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ทั้ง ๆ ที่ครูที่อยู่โรงเรียนพื้นที่สูง ทำงานด้วยความยากลำบาก ตั้งแต่การเดินทาง การขาดแคลนอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนคุณภาพของผู้เรียน อีกทั้งบ้านพักครูทรุดโทรม ไม่มีปลอดภัย ขาดงบประมาณในการปรับปรุง ซ่อมแซม บางพื้นที่เสี่ยงต่อกลุ่มพ่อค้ายาเสพติด ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...เห็นความไม่ยุติธรรมในเรื่องการขึ้นเงินเดือนที่เป็นเปอร์เซ็นต์ ครูบนดอยส่วนใหญ่ขึ้นเงินเดือนไม่ถึง 3 เปอร์เซ็นต์ แต่ครูที่อยู่ในเมือง ครูแก่ ๆ เยอะ เงินเดือนเค้าสูง เม็ดเงินที่ใช้เลื่อนเงินเดือนก็สูงตามไปด้วย ทั้ง ๆ ที่สอนสบายกว่า และเบี้ยกันดารก็ไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เดินทางลำบาก ความพร้อมอะไรก็ไม่มี ครูบนดอยทุกอย่าง มันมีปัญหาตรงนี้แหละที่ควรแก้ไขไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างครูบนดอยกับครูในเมือง ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

“...บ้านพักครูสำคัญมากนะคะ แต่ที่อยู่ทรุดโทรมมากค่ะ ไม่ปลอดภัย งบประมาณในการปรับปรุงไม่มี ก็ต้องควักกระเป๋าตัวเองซ่อมแซม เพราะยาบ้าเยอะ กลัวจะไม่ปลอดภัยค่ะ ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

แนวทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัด ควรที่จะหาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลาย และทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และควรสนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครู โดยสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพักครู ให้มีความสะดวก สบายและมีความปลอดภัย สำหรับผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูงนอกจากจะลดระยะเวลาในการทำวิทยฐานะ ควรเพิ่มเงินตอบแทนไว้ในกฎสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือ ผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... ผมว่าวิธีการสร้างแรงจูงใจให้ ผอ. โรงเรียนหรือครูมาปฏิบัติการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงก็คือ วิธีการเลื่อนวิทยฐานะนี่แหละ ผอ.หรือครูคนไหนปฏิบัติหน้าที่เกิน 10 ปี และมีผลงานเชิงประจักษ์ ให้วิทยฐานะเชี่ยวชาญไปเลย โดยไม่ต้องส่งผลงาน แต่ต้องเลือกคนที่มีอุดมการณ์จริง ๆ ผลประโยชน์มันก็จะเกิดขึ้นกับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูง ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...บ้านพักครูที่มีความปลอดภัยก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ในการสร้างแรงจูงใจให้กับครูในการทำงานโรงเรียนพื้นที่สูง..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

4. ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

สภาพปัจจุบัน หน่วยงานต้นสังกัดได้สนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามจำนวนนักเรียนที่มีอยู่จริงในโรงเรียนในด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าชุดนักเรียนและค่าหนังสือเรียน และในส่วนส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐาน ที่ดินสิ่งก่อสร้างพิจารณาการจัดสรรเหมือนกับโรงเรียนโดยทั่วไป และพิจารณางบประมาณเพิ่มเติมในกิจกรรมพัฒนาคุณภาพการศึกษา (การอ่านภาษาไทย ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ) โดยพิจารณาจากผลการคัดกรองโรงเรียนตามความยุ่งยากและตามจำนวนนักเรียน และกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน (ค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการสำหรับโรงเรียนที่จัดที่พักนอนนักเรียน และซ่อมแซมบ้านพักครู บ้านพักนักเรียน อาคารเรียนและอาคารประกอบ) โดยพิจารณาจากจำนวนนักเรียนพักนอน

ปัญหา คือ งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ ยังไม่เพียงพอกับความต้องการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านพื้นฐาน อาคารสถานที่ทรุดโทรม งบประมาณมีแต่ไม่เพียงพอ บางกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ประสงค์สนับสนุนงบประมาณทางด้านอาคารเรียน แต่ยังติดในแนวปฏิบัติของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 60(4) ระบุไว้ว่า งบลงทุนเป็นหน้าที่ของรัฐ จึงไม่ใช่หน้าที่ของท้องถิ่น) ซึ่งไม่สามารถจัดสรรที่ดินสิ่งก่อสร้างให้โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ แต่สามารถสนับสนุนอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอน ค่าจ้างครู และค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ขั้นตอนในการดำเนินการยุ่งยากและจัดทำเอกสารค่อนข้างมาก ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...งบประมาณมีไม่เพียงพอหรอกครับ อาคารสถานที่ค่อนข้างทรุดโทรม บางทีจัดสรรงบประมาณมา วัสดุต้องขนมาจากพื้นราบทำให้ราคาสูงกว่าท้องตลาดองค์การบริหารส่วนตำบลอยากจะช่วยนะครับแต่ก็ติดแนวปฏิบัติของหน่วยงานเค้า ถามว่าส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาช่วยเรามั้ย ช่วยครับแต่ขั้นตอนในการขอยุ่งยากมาก ก็ต้องเข้าใจเค้าเพราะเค้าต้องเซฟตัวเองไม่ให้ทำผิดระเบียบเช่นกัน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัด ควรพิจารณางบประมาณค่าจัดการเรียนการสอน ค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนพื้นที่สูงแตกต่างจากโรงเรียนในพื้นราบเนื่องจากความยุ่งยากในการจัดการศึกษา โดยไม่เหมารวมกับโรงเรียนพื้นราบ สำหรับโรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นขนาดเล็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการรับจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากแต่ละโรงได้รับจัดสรรมาบริหารจัดการในงบประมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีความคงทนถาวร ฉะนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงควรหารือร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มนำเงินงบประมาณที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวมกัน เพื่อที่จะได้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แล้วตกลงกันว่าโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไหนมีความต้องการจำเป็นที่สุด ก็ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการ ปีต่อไปก็เป็นของอีกโรงเรียน เป็นต้น และ หน่วยงานต้นสังกัดขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรยืดหยุ่นแนวปฏิบัติการ การสนับสนุนงบประมาณที่ดินสิ่งก่อสร้าง สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูง ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... จริง ๆ แล้ว ผมว่าโรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นขนาดเล็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการรับจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากแต่ละโรงได้รับจัดสรรมาบริหารจัดการในงบประมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีความคงทนถาวร ฉะนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงควรหารือร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มนำเงินงบประมาณที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวมกัน เพื่อที่จะได้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แล้วตกลงกันว่าโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไหนมีความต้องการจำเป็นที่สุด ก็ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการปีต่อไปก็เป็นของอีกโรงเรียน มันจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องอาคารสถานที่ทรุดโทรมและไม่เพียงพอได้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีสภาพปัจจุบันดังนี้

1. คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในการที่จะขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ เพราะต้องนำนโยบายไปสู่ปฏิบัติ ผ่านโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน ครู สถานศึกษา และชุมชน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีผู้บริหารที่มีอุดมการณ์ มุ่งมั่น ทุ่มเท มีภาวะผู้นำ มีความคิดสร้างสรรค์ โรงเรียนนั้นก็จะประสบความสำเร็จมีผลงานเชิงประจักษ์เป็นที่ยอมรับ ตรงกันข้ามหากโรงเรียนไหนมีผู้บริหารที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ทุ่มเทให้กับงานบริหาร โรงเรียนก็จะมีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ไม่มีผลงานเชิงประจักษ์ อีกทั้งบางโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กทำให้ขาดผู้บริหารสถานศึกษา ต้องอาศัยครูผู้สอนเป็นรักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา

ปัญหา ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่านขาดอุดมการณ์ ไม่ทุ่มเท ไม่อุทิศเวลาในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องมาจากการขาดแรงจูงใจในการทำงาน ผู้บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงย้ายบ่อย มาบรรจุเพื่อที่จะรอย้ายไปสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานนโยบายจากต้นสังกัดไม่ต่อเนื่อง ผู้บริหารที่บรรจุใหม่บางท่าน ขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของครูและนักเรียนโดยตรง บางท่านไม่คิดนอกกรอบ หรือไม่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงได้มีโอกาสและได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนบนพื้นที่สูงมีความขาดแคลนทั้งด้านอาคารสถานที่ ครู สื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัยมาสนับสนุน ผู้บริหารบางท่านไม่เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม เก่งคนเดียว ไม่รับฟังความคิดเห็นของครูผู้สอน และ ตอบรับนโยบายทางการศึกษามากเกินจำเป็นและไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

> *“... ผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นหัวใจหลักที่จะขับเคลื่อนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพ แต่ปัจจุบันต้องยอมรับผู้บริหารย้ายบ่อย บางคนมาอยู่โรงเรียนบนดอยเพื่อย้าย เพื่อขึ้นสู่ตำแหน่งโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่กว่า หนักไปกว่านั้นอีก ผู้บริหารใหม่ที่บรรจุใหม่ ยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ แล้วจะให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารพัฒนาได้อย่างไร...”*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

"... ผู้บริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงบางท่าน ไม่ตระหนัก ขาดอุดมการณ์ในการพัฒนา ไม่เข้าโรงเรียน บางทีอาทิตย์หนึ่งเข้าโรงเรียน 2 วัน คิดว่าทางเขตคงไม่ขึ้นมาเพราะมีความยากลำบากในการเดินทาง เมื่อผู้บริหารไม่เข้าโรงเรียนอย่างนี้ครูก็ทำงานสบาย จะสอนหรือไม่สอนก็ได้ แล้วโรงเรียนบนดอยจะมีคุณภาพได้อย่างไร..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

"... โรงเรียนขนาดเล็กไม่มีผู้บริหาร ก็ต้องให้ครูมารักษาการผู้อำนวยการสถานศึกษา ทำให้มีภาระเพิ่ม ทั้งภาระงานบริหารและภาระงานสอน ครูเค้าไม่ได้เรียนบริหารมา จะบริหารจัดการงาน 4 ฝ่ายในโรงเรียนบนดอยให้มีคุณภาพได้อย่างไร..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

แนวทางการบริหาร คือเขตพื้นที่การศึกษาควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ และควรมีการสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยลดเวลาในการทำวิทยฐานะและเพิ่มเงินวิทยพัฒน์ให้กับผู้อำนวยการสถานศึกษาที่บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้บริหารก่อนที่จะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาอย่างเข้ม ควรเน้นเนื้อหา ภาวะความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม และเนื้อหาที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงคิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ และควรให้มีทักษะในการสื่อสาร เพื่อที่จะส่งเสริมให้คณะครูตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคณะครู เพื่อที่ส่งเสริมให้ครูก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพในอนาคต และควรมีการกำหนดระยะเวลาในการย้ายของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง จาก 2 ปีเป็น 4 ปี เพื่อให้การบริหารงานตลอดจนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และหน่วยงานต้นสังกัดควรมีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารบรรจุใหม่ และกำหนดเกณฑ์ในการประเมินให้ชัดเจน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารเก่ง ๆ มาบริหารโรงเรียนพื้นที่สูง อาจจะใช้วิธีลดเวลาในการทำวิทยฐานะ เพิ่มเงินพิเศษหรือเงินวิทยพัฒน์ หรืออาจจะพิจารณาจากผลงานหรือผู้บริหารที่อยู่นานให้มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญไปเลย ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...ผู้บริหารบางคนขาดทักษะบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ทางเขตพื้นที่ควรกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารคิดนอกกรอบ เพราะบางทีงานนโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับมา บริบทของโรงเรียนเราไม่สามารถทำได้ ฉะนั้นผู้บริหารจะต้องมีทักษะการคิดนอกกรอบ เพื่อทางโรงเรียนจะได้ดำเนินงานตามนโยบายที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดไว้ได้ ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ในการแก้ไขปัญหาผู้บริหารสถานศึกษาย้ายบ่อย น่าจะกำหนดระยะเวลาในการย้ายใหม่ โดยจาก 2 ปี เป็น 4 ปีถึงจะย้ายได้ เพราะการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพต้องใช้เวลา อีกทั้งแนวคิดหรือนโยบายของผู้บริหารแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน บางทีมาแค่ 2 ปี ยังไม่ได้ทำอะไรเลย ต้องเปลี่ยนผู้บริหารใหม่ ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

"...เขตพื้นที่ต้องให้ความสำคัญกับผู้อำนวยการโรงเรียนพื้นที่สูง โดยต้องมีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะขึ้นมานิเทศบนดอยไม่ได้ อาจจะใช้วีดีโอคอนเฟอเร้นซ์ก็ได้ เพื่อสอบถามถึงปัญหาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และต้องต่อเนื่องด้วย ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 กุมภาพันธ์ 2567)

2. คุณภาพของครู

สภาพปัจจุบันคือ ครูโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ไม่เป็นคนในท้องถิ่น ส่งผลโดยตรงกับการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ครูบางท่านไม่ยอมรับและไม่เข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียน โรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น ทำให้ครูมีภาระงานอื่นนอกเหนือจากงานสอน ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและมีเวลาไม่เพียงพอในการพัฒนานักเรียนได้ไม่เต็มตามศักยภาพ ย้ายบ่อย

ปัญหา ครูย้ายบ่อย เนื่องจากขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น และสอนไม่ตรงตามสาขาวิชาที่จบ ครูมีภาระงานมาก เนื่องจากมีจำนวนครูน้อย อีกทั้งครูยังต้องจัดทำเอกสารประกอบ ทำให้ครูมีภาระงานหลากหลายและมากเกินความจำเป็น ครูสื่อสารภาษาถิ่นไม่ได้ ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ครูขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และทำภารกิจอื่นนอกเหนือจากการเรียนการสอน และ ครูขาดทักษะในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน แหล่ง

เรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับ การผลิตครู การเตรียมครู การจัดสรรครู ไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... ครูมีจิตวิญญาณของครูน้อยไป ขาดความเอาใจใส่กับนักเรียน ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"... ครูไม่ใช่คนในพื้นที่ สื่อสารกับผู้ปกครองและนักเรียนไม่ได้ เนื่องจากเค้าจะใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ทำให้เป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนและปัญหาเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหาร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย และควรหาเครือข่ายร่วมพัฒนาทางด้านวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อจะเป็นพี่เลี้ยงให้กับคณะครูในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้ความสำคัญกับ คุณภาพของครู โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และให้คำแนะนำที่สามารถปฏิบัติจริงได้ หน่วยงานต้นสังกัด ควรมีการสร้างขวัญและแรงจูงใจกับคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการปรับปรุงบ้านพักครูให้น่าอยู่ และให้มีความปลอดภัยตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง และ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพครูให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"...ควรสร้างแรงจูงใจให้กับครูที่อยู่โรงเรียนพื้นที่สูง นอกเหนือจากการใช้สิทธิ์ในการลดระยะเวลาขอย้ายวิทยฐานะ เช่นอาจให้เป็นเบี้ยกันดารไปกับเงินเดือนครูเป็นรายเดือนไปเลย เพราะครูทุกคนที่อยู่บนพื้นที่สูง มีค่าใช้จ่ายสำรองสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียน เช่นเป็นค่ากับข้าว ค่าขนม รางวัล ค่าซื้อสื่ออุปกรณ์ ค่าถ่ายเอกสารแบบฝึกหัด ซึ่งจะใช้งบของโรงเรียนทุกคน ทุกโรงเรียนก็คงไม่ได้ ครูผู้สอนต้องเสียสละเอง เพื่อดูแลนักเรียนตามรายวิชาที่สอน ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

"...ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ ในรายวิชาภาษาไทย เพราะส่วนใหญ่เด็กนักเรียนจะ

มีปัญหาเรื่องนี้ค่ะ ควรส่งเสริมให้ครูได้สร้างนวัตกรรมในวิธีการที่ถูกต้อง ตรงตามบริบทของโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูมีวิธีการวัดผลและประเมินผลที่ถูกต้อง เพราะเด็กบนดอยส่วนใหญ่จะพูดไม่ชัด ฉะนั้นครูเองก็ควรดูหน้างาน ดูสภาพบริบทจริง ยืดหยุ่นไม่ใช่ตรงแป๊ะ หลังจากนั้นแล้วให้ ผอ. นิเทศติดตาม ประเมินผลจริง ๆ อย่างต่อเนื่องตามเกณฑ์ให้คำแนะนำ วิธีนี้อาจจะแก้ไขคุณภาพของครูได้ส่วนหนึ่งค่ะ... ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2567)

3. การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สภาพปัจจุบันคือ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร บางโรงเรียนที่มีผู้บริหารมีภาวะผู้นำก็จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งออนไลน์และออนไซด์

ปัญหา คือ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีการวางแผนในการนิเทศเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ส่วนใหญ่มักจะไม่มีเวลาที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยภารกิจของผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและด้วยความลำบากในการเดินทาง เขตพื้นที่ฯ ได้มานิเทศติดตามอย่างน้อยเทอมละ 1 ครั้ง ในกรณีที่มีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ มีปัญหาในเรื่องสัญญาณอินเตอร์เน็ตที่ไม่เสถียร บางครั้งผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในสังกัด ขาดการนิเทศติดตามการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งมาให้คำแนะนำแต่ไม่สามารถปฏิบัติจริงได้ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“... เขตพื้นที่ไม่ได้มีการนิเทศติดตามการเรียนการสอนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ทำให้คณะครูแก้ไขปัญหากันเอง ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนไม่มีการพัฒนา จมอยู่กับปัญหา ไม่สามารถนำสื่อนวัตกรรมใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้กับเด็กบนดอยให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ อีกทั้งผู้ที่มานิเทศโรงเรียนบนดอยนาน ๆ จะขึ้นบนดอย ส่วนใหญ่ไม่มีเทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีแต่ทฤษฎี ไม่รู้และไม่ศึกษาบริบทของโรงเรียนทำให้ครูขาดความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือ...”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

“...การนิเทศติดตามและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ถือว่ายังน้อยมาก อาจจะเป็นเพราะการเดินทางที่ไม่สะดวกสบาย ทั้งที่

สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน ZOOM ได้ ถึงแม้ทางโรงเรียนได้มีการส่งครูไปอบรมที่เขตหลายครั้งต่อหลายครั้ง แต่พออบรมเสร็จไม่มีการติดตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนการอ่านออกเขียนได้ ผมเชื่อว่าครูพร้อมที่พัฒนาตนเองและสร้างนวัตกรรม แต่ขาดการติดตาม แล้วอย่างนี้ครูจะรู้ได้อย่างไรว่าทำถูกต้องหรือไม่ ต้องเข้ามาติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครับ ถึงจะเกิดประโยชน์กับนักเรียนอย่างแท้จริง ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

แนวทางการบริหาร คือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรคัดเลือกคนที่จะมานิเทศโรงเรียนพื้นที่สูง โดยจะต้องเป็นคนที่รู้บริบทของโรงเรียน และสามารถให้คำแนะนำกับคณะครู แล้วนำไปปฏิบัติจริงได้ พัฒนาระบบสัญญาณอินเตอร์เน็ตให้เสถียร และให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และควรกระตุ้นให้ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการแลกเปลี่ยนรู้กับภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง กับโรงเรียน ผู้บริหาร หรือครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... สำหรับศึกษานิเทศก์ที่จะเข้ามานิเทศ ติดตาม ควรจะต้องรู้บริบทของโรงเรียนที่จะไปนิเทศจริง ๆ ควรสื่อสารและให้คำแนะนำกับผู้บริหารและคุณครูที่สามารถปฏิบัติได้จริง ไม่ได้มาเพราะจับผิดหรือตามงานนโยบายที่ทางโรงเรียนเราไม่สามารถทำได้ ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

"...ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันให้ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพราะปัญหามันเกิดขึ้นทุกวัน และควรแลกเปลี่ยนโรงเรียนพื้นที่สูงที่อยู่ใกล้เคียงกันด้วย เพื่อสร้างพลังงานและกำลังใจในการทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยกัน... "

(จากผู้สัมภาษณ์คนที่ 6 ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

สภาพปัจจุบันคือ สภาพบริบทของชุมชนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและการดำรงชีวิต ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่าน เขียนภาษาไทยได้ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำสวน มีรายได้ไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศหรือความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ การเดินทางลำบากและทุรกันดาร

ปัญหา คือ ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาค่อนข้างน้อย ประกอบกับผู้ปกครองบางส่วนขาดความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจและไม่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น บางชุมชนไม่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้ปกครองเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองมีส่วนร่วมบ้างในบ้างครั้งตามความสะดวกของตน และแสดงความคิดเห็นน้อยมาก เมื่อผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาส่งผลให้นักเรียนออกกลางคัน และ ผู้ปกครองบางส่วนสนใจเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่ได้รับแจกสิ่งของหรือนันทนาการ ยังคงขาดความร่วมมือในเชิงวิชาการ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

> *"...ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า เป็นชุมชนที่อยู่ไกลจากโรงเรียน จึงไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญา เพราะความยากลำบากในการเดินทาง ไม่สามารถมาเป็นวิทยากรสอนหรือให้ความร่วมมือด้านอื่น ๆ ได้ และบางชนเผ่าไม่แสดงออก ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพที่แน่นอน ไม่เหมือนเผ่าอื่น ๆ เช่น ทอผ้า ปักผ้า เน้นแต่การผลิตประชากร..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

> *"...ผู้ปกครองส่วนใหญ่ อยู่ห่างไกล ขาดยวดยานพาหนะมาร่วมกิจกรรมในโรงเรียน เมื่อไม่มาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทำให้ขาดความเข้าใจในกิจกรรมที่โรงเรียนได้ทำ ประกอบกับต้องทำมาหากิน จึงไม่ให้ความสนใจกับกิจกรรมในโรงเรียนที่จัด..."*
>
> (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กุมภาพันธ์ 2567)

แนวทางการบริหารคือ โรงเรียนควรสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา และควรขอความร่วมมือภายในชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่อใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น และจัดกิจกรรมหรือ

โครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

"... ชาวบ้านหรือผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ห่วงแต่เรื่องปากท้อง ทางโรงเรียนควรสร้างความตระหนักและจัดกิจกรรมให้เค้าเข้ามาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนบ่อย ๆ..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กุมภาพันธ์ 2567)

"... หรือไม่ผู้บริหารและครูควรเข้าไปขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชน เพื่อให้เค้าอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่จริง จะได้เข้าใจและเห็นความยากลำบากของครอบครัวของนักเรียน และเมื่อเห็นแล้ว จะได้มีวิธีสร้างความตระหนักด้วยกิจกรรมที่มันถูกต้องก็ได้..."

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2567)

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้านทักษะชีวิตและอาชีพ โดยใช้กระบวนการการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

จากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านทักษะชีวิตและอาชีพ ของโรงเรียนโป่งแยงใน และโรงเรียนป่าแป๋วิทยา พบว่า โรงเรียนได้กำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพได้อย่างชัดเจนโดยผ่านโครงการในแผนปฏิบัติการประจำปี จัดทำกำหนด ปฏิทินการนำแผนปฏิบัติการประจำปี สู่การปฏิบัติที่ชัดเจน และอย่างเป็นระบบ จัดประชุมผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุสนองต่อวิสัยทัศน์ พันธกิจ ของโรงเรียน พร้อมทั้งแจ้งให้หน่วยงาน ต้นสังกัดทราบ มีการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหาร ครูหัวหน้าวิชาการ คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อีกทั้งนำผลจากการนิเทศไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยมีการกำกับติดตาม การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้หลังจากนิเทศ จัดทำปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการวัดผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ส่งเสริมให้ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน (Professional Learning Community) ในรูปแบบที่เป็น

ทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตและอาชีพ อีกทั้งทางโรงเรียนยังได้จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

ผู้วิจัยยังได้ทำการถอดบทเรียน กับโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

โดยใช้กระบวนการลงพื้นที่วิจัย (Site Visit) ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 15.00 น. โดยในช่วงเช้าผู้วิจัยทำการสังเกตนักเรียนตั้งแต่เดินเข้าโรงเรียน ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียน นักเรียนทุกคนก่อนที่จะเข้าโรงเรียนได้ทำความเคารพกับคุณครูเวรประจำวัน และได้มีกิจกรรมเวรกลุ่มสี ก่อนจะเคารพธงชาติ โดยการแบ่งกลุ่มกันทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน จากการสังเกตนักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และทำด้วยความกระตือรือร้น มีประธานนักเรียนและคณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ โดยไม่มีครูควบคุมแต่อย่างไร หลังเคารพธงชาตินักเรียนแต่ละคนจะเข้าห้องเรียนตามตารางสอนที่โรงเรียนกำหนดไว้ จากการสังเกต ครูผู้สอนแต่ละคนได้ใช้รูปแบบการสอน Active Learing ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และในช่วงบ่าย ทั้ง 2 โรงเรียนจะเรียนในรายวิชาชุมนุม ซึ่งเน้นทักษะอาชีพ โดยนำวิทยากรท้องถิ่นมาช่วยสอนทักษะในการถักผ้า ทำไม้กวาด และการทำขนม จากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่าอาชีพที่เรียนเป็นอาชีพที่นักเรียนสนใจและมีความถนัด ซึ่งสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียนให้กับนักเรียนได้ จากการสังเกตนักเรียนพบว่า นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข โดยครูผู้สอนได้สร้างสถานการณ์ให้กับนักเรียน นักเรียนได้เป็นผู้ซื้อ และผู้ขาย รู้จักการทอนเงิน ซึ่งทักษะดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนครูและตัวแทนผู้ปกครอง ถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ที่ทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์ในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ ซึ่งแสดงดังตารางที่ 4.3 - 4.6

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนโป่งแยงใน	ผู้บริหารโรงเรียนป่าแป๋วิทยา
1. จากการที่โรงเรียนของท่านได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านมีแนวคิด และมีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างไร	*"...นักเรียนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน สิ่งสำคัญต้องพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่กับทักษะอาชีพ นักเรียนขาดโอกาสในการการศึกษาต่อ หรือบางคนมีโอกาสไปศึกษาต่อก็อยู่กับสังคมข้างล่างไม่ได้ อาจจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมหรือภาษา ทักษะชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเหลือเค้าได้ ประกอบกับถ้าเราได้พัฒนาเรื่องทักษะอาชีพ ส่งเสริมและพัฒนา เค้าได้เลือกทำสิ่งที่เค้าชอบและถนัด ทำให้เค้ามีรายได้ระหว่างเรียน หรืออย่างน้อยเมื่อเค้ากลับมายังชุมชนเค้ายังมีอาชีพและช่วยเหลือตัวเองต่อไปไม่เป็นภาระของสังคม..."*	*"...ทักษะชีวิตและอาชีพ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับนักเรียนในยุคนี้มากที่สุด เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี ฉะนั้นต้องสอนให้เค้าได้ปรับตัวเองให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีภูมิคุ้มกัน โดยทางโรงเรียนได้จัดทำโครงการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะอาชีพ ที่มีมาตรฐาน สู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถช่วยให้นักเรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้อย่างสร้างสรรค์..."*
2. ท่านได้กำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูง	*"...ผอ. โรงเรียนทำคนเดียวไม่ได้ แน่นอนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ต้องอาศัยครูในการขับเคลื่อน จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียนหรือ ผู้ปกครอง ต้องกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม และกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมที่ชัดเจน มีความหลากหลายแล้วดำเนินการตามแผน และ ผอ.ต้องนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง..."*	*"...กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งในและนอกโรงเรียน โดยควรน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาล 9 มาเป็นแนวในการส่งเสริมนักเรียน และควรให้ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยสอนนักเรียน เพื่อที่จะให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น..."*

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนโป่งแยงใน	ผู้บริหารโรงเรียนป่าแป๋วิทยา
3. เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ท่านคิดว่า ควรมีวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินเป็นอย่างไร เพื่อให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ และมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...นักเรียนควรจะมีความสุขในการเรียน มีทักษะชีวิตและอาชีพ และเห็นความสำคัญของการศึกษาโดยการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ..."*	*"...วิธีการประเมินควรประเมินจากผู้ปกครองและนักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษา, ส่งลูกเข้ามาเรียน สื่อสารภาษาไทยได้ และมีทักษะชีวิตและอาชีพ..."*
4. ท่านคิดว่า การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีเงื่อนไขการนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร	*"...สำหรับเงื่อนไขอยู่ที่ครูผู้สอนว่าจะจัดกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการไหนและอย่างไรตามบริบทของโรงเรียน ซึ่งมีความยุ่งยากแตกต่างกัน เพื่อให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ โดยครูจะต้องมุ่งมั่น ตั้งใจและทุ่มเทกับการฝึกทักษะให้กับนักเรียนที่เป็นชาติพันธุ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะต้องฝากไปถึงหน่วยงานที่ผลิตครูที่จะต้องให้ครูมีทัศนคติเชิงบวกกับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และสามารถนำหลักสูตรแกนกลางไปใช้ให้นักเรียนมีมาตรฐานความรู้ตามหลักสูตร โดยการบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้..."*	*"...โรงเรียนได้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 เหมือนโรงเรียนพื้นราบทั่วไป คือต้องสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระ ซึ่งทางโรงเรียนพื้นที่สูง ถ้าครูยังสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระตามหลักสูตร นักเรียนก็จะไม่มีเวลาในการฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ ตามแผนที่ทางโรงเรียนกำหนดไว้แน่นอน ฉะนั้นทางโรงเรียนได้ให้ครูได้บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 อยู่ในรูปแบบของโครงงานอาชีพ ซึ่งสามารถวัดและประเมินได้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ..."*
5. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...อยากให้หน่วยงานทุกระดับและทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และพร้อมที่ขับเคลื่อนโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาทัดเทียมกับพื้นราบ..."*	*"...ถามถึงความยั่งยืน อยากให้รัฐบาลทุกรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศเห็นความสำคัญของโรงเรียนพื้นที่สูง และมีนโยบายที่ต่อเนื่องชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงในการที่จะพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีความเท่าเทียมและเสมอภาคทางการศึกษา..."*

ตารางที่ 4.4 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

ประเด็นการสัมภาษณ์	คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนโป่งแยงใน	คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้โรงเรียนป่าแป๋วิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ได้เข้ามาช่วยเหลือหลายอย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการระดมทรัพย์ การให้คำปรึกษากับผู้อำนวยการ โรงเรียนเกี่ยวกับชาวบ้าน ประเพณีท้องถิ่น ที่ควรจะนำไปพัฒนาต่อให้โรงเรียนได้ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพให้กับเด็ก ๆ ..."*	*"...เข้ามาช่วยทุกเรื่องนะ ที่โรงเรียนได้ร้องขอ ส่งเสริมสนับสนุน นักเรียนทุกอย่าง และยังได้ช่วยพูดคุยให้กับผู้ปกครองเพื่อที่ให้เค้าเห็นความสำคัญของการศึกษา และส่งลูกเข้ามาเรียนในโรงเรียน..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผอ. ควรจะเข้าใจบริบทของชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนให้บ่อย ๆ จะได้ให้คนในชุมชนได้เห็น สำหรับครู ครูควรสอนเด็กให้มีความรู้ อ่านและเขียนภาษาไทยได้คล่อง..."*	*"...ผมว่า ในส่วนของ ผอ.นั้นควรไม่ย้ายบ่อย เพราะว่าความเชื่อประเพณีหรือวัฒนธรรมของชุมชน บางครั้งมันต้องใช้เวลาในการศึกษา อันนี้มาไม่ทันไร ก็ย้ายไปข้างล่างเสียแล้ว ..."* *"...สำหรับครูควรจะต้องสอนให้นักเรียนอ่านหนังสือให้ได้นะต้องสอนเก่ง ที่สำคัญของลุยเก่งและอดทน เพราะมันมีลำบาก ทั้งการเดินทางและการกินอยู่..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความ เท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...อยากจะเห็นโรงเรียนได้พัฒนาและผอ. ไม่ควรย้ายบ่อย เพราะผอ. ต้องเป็นนักพัฒนาที่คอยดูแลคุณครูในการสอนและคอยดูแลเด็ก ๆ ในโรงเรียนให้ได้มีการพัฒนา..."*	*"...อยากให้โรงเรียนได้นำเอาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 มาช่วยสอนให้กับนักเรียน..."*

ตารางที่ 4.5 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครูในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

ประเด็นการสัมภาษณ์	ครูโรงเรียนโป่งแยงใน	ครูโรงเรียนป่าแป๋วิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอนค่ะ ตั้งแต่การวางแผน การเลือกกิจกรรมในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้งานทักษะอาชีพของนักเรียนจะได้ฝึกนักเรียนได้จริง ๆ ค่ะ และอีกทั้งยังให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนด้วย..."*	*"...มีส่วนร่วมในการฝึกฝนนักเรียนค่ะเพื่อจะให้นักเรียนได้มีทักษะชีวิตและอาชีพตามที่ได้วางแผนกันไว้ และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหาตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของนักเรียนทั้งวางจำหน่าย และจำหน่ายทางโซเชียลมีเดีย..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและภาคีเครือข่ายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผอ.ควรจะต้องมีทักษะความเป็นผู้นำ ที่สามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่องและแนะนำได้เมื่อเวลาครูไปปรึกษาสำหรับภาคีเครือข่ายควรจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลและมาร่วมในการชื่นชมผลงานของโรงเรียนค่ะ..."*	*"... ผอ. ควรเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมพัฒนาให้ครูทุกได้เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง งบประมาณ เรื่องให้กำลังใจทางบวกที่ให้กับครู เพื่อจะให้ครูได้มีแรงจูงใจในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความ เท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและ มีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...ทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนมีความสำคัญมาก ๆ สำหรับนักเรียนที่อยู่บนพื้นที่สูง ถ้าทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ มีส่วนร่วม คิดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงเสี้ยวเล็ก ๆ ...."*	*"... อยากจะให้หน่วยงานอาชีวศึกษา ได้เข้ามาบริการวิชาการ โรงเรียนพื้นที่สูงบ้าง เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาบางเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ความเชี่ยวชาญของครูในการที่จะส่งเสริมทางด้านอาชีพและชีวิตให้กับนักเรียน หรืออนุเคราะห์อุปกรณ์ ต่าง ๆ มาช่วยฝึกนักเรียน ก็จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของนักเรียนสวยงามยิ่งขึ้น และสามารถจำหน่ายได้ อย่างไม่อาย ..."*

ตารางที่ 4.6 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครองในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

ประเด็นการสัมภาษณ์	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนโป่งแยงใน	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนป่าแป๋วิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ถ้าโรงเรียนทำหนังสือไปก็เข้ามามีส่วนร่วมตลอดครับ เพราะผมเห็นว่า ถ้าเรียนสูง ๆ จะทำให้ชีวิตครอบครัวของเราดีขึ้น มีฐานะดีขึ้น สำหรับผมยินดีให้ความร่วมมือทุกอย่างครับ..."*	*"...สำหรับตัวเองลูกจะเป็นตัวแทนที่เข้าไปร่วมแข่งขันทักษะอาชีพของโรงเรียน ซึ่งขอบคุณคุณครูที่คอยฝึกให้ลูกได้มีทักษะอาชีพ ทำให้มีรายได้ระหว่างเรียนช่วยครอบครัวได้ส่วนหนึ่ง สำหรับส่วนตัวแล้วเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมมือทุกครั้งของโรงเรียน ทำให้เห็นการพัฒนาของโรงเรียน สำหรับตัวเองแล้วให้ความสำคัญกับทักษะชีวิตมาก เพราะเวลานักเรียนอยู่บ้าน ได้ฝึกวินัย การช่วยเหลือตนเองมาจากที่บ้านแล้วบางส่วน จากนั้นส่งมาให้คุณครูขัดเกลาและฝึกที่โรงเรียน ..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...อยากให้ผอ. ได้พัฒนาโรงเรียนให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และอยากได้ครูที่สอนเก่ง สอนให้ลูกได้อ่านและพูดภาษาไทยได้..."*	*"...ผอ.ควรจะต้องสามารถเข้าถึงง่าย และเข้ากับชุมชนได้ดี มีอัธยาศัยดี และครูควรจะต้องดูแลเอาใจใส่นักเรียนสอนเก่ง และส่งเสริมนักเรียนทุกด้านค่ะ..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...อยากให้ส่งครูดี ๆ สอนเก่ง ๆ มาสอนเด็กนักเรียนโรงเรียนเราคะ ..."*	*"...การจะให้มีความเท่าเทียมยั่งยืน คิดว่า ทางโรงเรียนควรฝึกให้นักเรียนมีทักษะอาชีพ ที่สามารถประกอบอาชีพได้จริงเมื่อจบไป เค้าจะได้ไม่เป็นภาระของครอบครัวและของสังคมค่ะ..."*

ส่วนที่ 4 ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้านการสร้างเครือข่าย โดยใช้กระบวนการ การตรวจเยี่ยม (Site Visit)

จากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านการสร้างเครือข่าย ของโรงเรียนขอบด้ง และโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา พบว่าโรงเรียนมีแผนการสร้างเครือข่ายที่ชัดเจน ผ่านแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าหมาย ตัวชี้วัด ได้อย่างชัดเจน มีการกำหนด ปฏิทินการนำแผนปฏิบัติการประจำปีสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน และอย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างการบริหารและระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายงานไว้อย่างชัดเจน มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบท ตลอดจนมีการจัดประชุมผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุสนองต่อวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ให้กับหน่วยงานอื่นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเชื่อมั่นกับภาคีเครือข่าย ที่จะร่วมพัฒนา

ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนกับโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านการสร้างเครือข่าย โดยใช้กระบวนการการตรวจเยี่ยม (Site Visit) ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 15.00 น. โดยในช่วงเช้าผู้วิจัยทำการสังเกตนักเรียนตั้งแต่เดินเข้าโรงเรียน ทั้ง 2 โรงเรียน ก่อนที่จะเข้าโรงเรียนนักเรียนทุกคนจะทำความเคารพกับคุณครูเวรประจำวัน และได้มีกิจกรรมเวรกลุ่มสีทำความสะอาดบริเวณที่รับผิดชอบ ก่อนจะเคารพธงชาติ จากการสังเกตนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกือบจะทุกคน โดยนักเรียนบางส่วนที่ไม่มีส่วนร่วม จะมีพี่หัวหน้ากลุ่มสีช่วยคอยกระตุ้นให้ช่วยทำ ทำให้บริเวณที่รับผิดชอบสะอาด ต่อมาเวลา 8.00 น. เป็นเวลาเคารพธงชาติ จากการสังเกตนักเรียนทุกคนตั้งแต่นักเรียนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาร่วมร้องเพลงชาติด้วยความภาคภูมิใจ และได้มีการประกาศข่าวสารต่าง ๆ ในโรงเรียน ตลอดจนการอบรมนักเรียนโดยครูเวรประจำวัน หลังจากนั้นนักเรียนได้เข้าชั้นเรียนตามตารางสอนของโรงเรียน จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าทางโรงเรียนได้ออกแบบอาคารเรียนและห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มีการจัดสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียนได้ร่มรื่น น่าดู น่าอยู่ และจากการสังเกตการสอนของครูในช่วงเช้า พบว่าครูกลุ่มสาระหลัก คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ ส่วนใหญ่ครูจะสอนโดยใช้รูปแบบการสอน Active Learning ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ซึ่งสังเกตจากใบหน้าและเสียงหัวเราะของนักเรียน พอในช่วงเวลาอาหารกลางวัน เมนูที่ทางโรงเรียนทำให้เด็กรับประทาน ส่วนใหญ่เป็นเมนูที่มีผักท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบ จากการสอบถามครูเวรพบว่า ผักที่นำมาประกอบอาหารให้กับนักเรียน เป็นผักที่ผู้ปกครองนักเรียนปลูกแล้วนำมามอบให้กับทาง

โรงเรียน ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการผลิตอาหารกลางวันของโรงเรียนและได้นำเงินส่วนที่เหลือไปซื้อของกินชนิดอื่น เพื่อให้นักเรียนได้กินอาหารที่ครบห้าหมู่ต่อไป ในช่วงบ่ายนักเรียนได้เข้าชั้นเรียน จากการสังเกต นักเรียนได้มีการลงแปลงเกษตร มีผู้ปกครองของนักเรียนมาช่วยสอนยกแปลงและปลูกพืช นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขอีกทั้งผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนครู และตัวแทนผู้ปกครอง ซึ่งแสดงดังตารางที่ 4.7 - 4.10

ตารางที่ 4.7 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนขอบด้ง	ผู้บริหารโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา
1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงในการสร้างและการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านมีแนวคิด และมีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างไร	*"...การสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัดไม่เพียงพอ ฉะนั้นจึงต้องหาหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาช่วยเหลือในด้านองค์ความรู้หรือด้านกายภาพ เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เรียนรู้อย่างมีความสุขตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา และมีความปลอดภัยในทุกมิติ..."*	*"...ภาคีเครือข่าย มีความสำคัญมากสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะงบประมาณที่ สพฐ. ให้ ยังไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน ฉะนั้นจึงต้องหาหน่วยงานอื่นข้างนอกที่ให้ความช่วยเหลือ ทั้งทางด้านความรู้ พัฒนาครู จัดกิจกรรมให้กับนักเรียน และให้ช่วยเหลือทางด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาอาคารสถานที่ หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายผู้ปกครองก็มีความสำคัญ เพราะอยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน เพื่อจะได้ช่วยกันพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทางด้านวิชาการทักษะอาชีพและทักษะชีวิตต่อไป..."*
2. ท่านได้กำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูง	*"...การที่จะให้เครือข่ายเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ในด้านปัจจัยหรืออย่างอื่น ๆ ของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าแต่ละโรงเรียนจะมีเครือข่ายที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับโรงเรียนนั้นสร้างความเชื่อมั่นกับเครือข่ายมากน้อยแค่ไหนที่เค้าจะได้มาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ หรือมันคุ้มค่าไหม ฉะนั้น ผู้บริหารควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ หรือผลงานเชิงประจักษ์ให้กับภาคีเครือข่าย เพื่อที่ภาคีเครือข่ายจะได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้วยความเต็มใจ ที่สำคัญผู้บริหารควรมีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง..."*	*"...ภาคีเครือข่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน แทบทุกขั้นตอนของกิจกรรมในโรงเรียน โดยมีส่วนร่วมโดยการให้ข้อเสนอแนะ ข้อสังเกต หรือข้อคิดเห็น ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน และการประเมินตลอดจนยังได้ร่วมกันสะท้อนผลการปฏิบัติงานว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร จะไปต่อหรือพอแค่นี้..."*

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนขอบด้ง	ผู้บริหารโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา
3. เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ท่านคิดว่าควรมีวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินเป็นอย่างไร เพื่อให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ และมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ควรประเมินจากคุณภาพผู้เรียนที่อ่านออกเขียนได้ตามระดับชั้น ประเมินจากทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ควรวัดจากมุมมองภาคีเครือข่ายด้วยว่าเค้าพึงพอใจกับการจัดการศึกษาของเรามากน้อยแค่ไหน..."*	*"...ควรวัดทักษะวิชาการ ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพของนักเรียน อีกประเด็นหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ควรทำการวัดจากสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงด้วย เพราะเรื่องสุขภาพเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ที่เกิดความไม่เท่าเทียมระหว่างนักเรียนพื้นราบกับเด็กดอย..."*
4. ท่านคิดว่า การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีเงื่อนไขการนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร	*"...เงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่สูงนั้น ผู้บริหารควรมีทักษะการสื่อสารให้กับทุกภาคส่วน ทั้งทางรัฐ เอกชนหรือแม้กระทั่งต่างประเทศ ซึ่งจะต้องสื่อสารให้เครือข่ายมีความเชื่อมั่นที่อยากจะเข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หรือสร้างสิ่งปลูกสร้างหรืออื่น ๆ ที่ทางโรงเรียนมีความต้องการจำเป็น แล้วเกิดประโยชน์กับการศึกษาหรือคุณภาพของนักเรียนให้ได้มากที่สุด..."*	*"...คิดว่าทางโรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ หรือผลงานที่เชิงประจักษ์ของนักเรียน ครู และผู้บริหาร ด้วยวิธีการที่หลากหลายให้กับเครือข่าย เพื่อที่เครือข่ายอยากจะเข้ามาร่วมลงทุนหรือร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนเพื่อให้เค้าร่วมชื่นชมผลงานของโรงเรียนครับ..."*
5. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...การจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยร่วมร่วมมือกันทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางรัฐบาล ทางเขต ทางชุมชน ผู้ปกครอง หรือแม้กระทั่งผู้บริหารและครู โดยจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาให้เกิดกับคุณภาพผู้เรียนให้ได้มากที่สุด..."*	*"...สำหรับมุมมองของผม คิดว่าการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงมันไปเกี่ยวกับกับหน่วยงานหรือกระทรวงอื่น ๆ เช่น อบต. กรมป่าไม้ ฉะนั้นควรยืดหยุ่นข้อกฎหมาย หรือแนวปฏิบัติให้กับโรงเรียนพื้นที่สูง เช่น การที่จะสร้างอาคารเรียนจะต้องไปขออนุญาตจากกรมป่าไม้ ในกรณีเป็นพื้นที่อุทยานและส่วนใหญ่เค้าไม่อนุญาต ซึ่งจริง ๆ แล้วมันน่าจะยืดหยุ่น แล้วดูว่ามันจำเป็นกับโรงเรียนมากน้อยแค่ไหน มันก็จะทำให้นักเรียนมีอาคารเรียนที่แข็งแรง น่าเรียน ก็นับว่าสามารถสร้างความเท่าเทียมได้ในระดับหนึ่งในด้านกายภาพ..."*

ตารางที่ 4.8 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย

ประเด็นการสัมภาษณ์	คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนขอบด้ง	คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ผมเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้ง ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อช่วยเหลือกับทางโรงเรียน ผอ. กับครูเค้าเป็นฝ่ายดำเนินอยู่แล้ว ผมแค่สนับสนุนมาให้ขวัญและกำลังใจครูที่ช่วยสอนลูกหลานผมให้มีความ รู้ ..."*	*"...เข้ามาประชุมและร่วมกิจกรรมแทบจะทุกครั้งครับ เพราะผมคิดว่าโรงเรียนจะต้องอยู่กับชุมชน บ้านวัด โรงเรียน หรือ บวร ผมชอบคำนี้ ผมได้เข้ามาช่วยระดมทรัพย์ ทำผ้าป่าเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนทุกปี..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผู้บริหารและครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จะต้องคนเก่ง อดทน คือมันต้องเดินทางไกล ต้องกินต้องอยู่ที่นี่ ชีวิตลำบาก..."*	"...การเรียนการสอนไม่เหมือนกับในเมือง ผมว่า ผอ.ควรเข้ากับชุมชนให้ได้ และพูดให้กับผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา เพื่อที่เค้าจะได้มามีส่วนร่วมกิจกรรมในโรงเรียน และพูดให้ครูทำงานหรือสอนได้ดี สำหรับครู ควรสอนเก่ง สอนเด็กให้เป็นคนดี และมีความรู้ให้ได้ครับ..."
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...อยากให้มาช่วยกันพัฒนานักเรียนและโรงเรียนบนดอยกันมาก ๆ ครับ..."*	*"...อยากจะให้ราชการส่ง ผอ. ดี ๆ กับครูเก่ง ๆ เข้ามาแทนทันทีในกรณีที่ ผอ.หรือครูย้ายไปสอนที่อื่นครับ เค้าจะได้ทำงานต่อเนื่อง เพราะบางทีผอ. ย้ายไปกว่าจะได้มาใช้เวลานาน กว่าจะทำงานให้เข้าที่เข้าทางมันต้องใช้เวลา..."*

ตารางที่ 4.9 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครูในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านการสร้างเครือข่าย

ประเด็นการสัมภาษณ์	ครูโรงเรียนขอบด้ง	ครูโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติ และร่วมประเมินทุกกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ค่ะ โดยได้แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่คิดว่าโรงเรียนควรจะทำ..."*	"...ก็ทำตามหน้าที่ตามจรรยาบรรณของครูนะคะ ส่งเสริมสนับสนุนจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สามารถทำให้นักเรียนชาติพันธ์อ่านออกเขียนได้ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพตามหลักสูตรของทางโรงเรียน..."
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและภาคีเครือข่ายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผู้บริหารควรจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก และสนับสนุนครูให้คำแนะนำครูในการจัดการเรียนการสอนได้ค่ะ ตลอดจนมีอำนาจการตัดสินใจ เพราะบางครั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนต้องได้รับการแก้ไขทันที สำหรับเครือข่าย โดยเฉพาะเครือข่ายผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกกิจกรรมของโรงเรียนเมื่อโรงเรียนจัด เพื่อจะได้ทราบความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของนักเรียน..."*	*"...ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำทุกเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งจะต้องให้คำแนะนำครู ในเรื่องของหลักสูตรการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือแม้กระทั่งการวัดผลและประเมินผล ควรต้องมีทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อที่จะยกระดับงานของโรงเรียนให้มีความแตกต่างจากโรงเรียนอื่น เพื่อที่จะนำมาเป็น Best ของโรงเรียน..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...การแลกเปลี่ยนรู้ซึ่งกันและกัน ยอมเปิดใจกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญมากในโรงเรียนพื้นที่สูง ฉะนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงควรจะต้องแลกเปลี่ยนระหว่าง ผอ.กับคณะครูบ่อย ๆ เพื่อจะได้ช่วยกันพัฒนาโรงเรียน..."*	*"...นโยบายเปลี่ยนบ่อยมาก บางครั้งโรงเรียนพื้นที่สูงก็ทำไม่ได้หรือบางครั้ง ทำแล้ว ก็เปลี่ยน นโยบายใหม่ งบประมาณยิ่งน้อย ๆ จะให้ดี นโยบายต้องไม่เปลี่ยนแปลงค่ะ..."*

ตารางที่ 4.10 แนวทางการสร้างกระบวนทัศน์จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครองในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการสร้างเครือข่าย

ประเด็นการสัมภาษณ์	ครูโรงเรียนขอบด้ง	ครูโรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...เข้ามาร่วมการให้ความรู้กับนักเรียนในการสอนถักหญ้าอิบุแคสอนย้อมผ้าและย้อมสี..."*	*"...มาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ส่วนใหญ่จะให้คำแนะนำกับคุณครูและผอ. เกี่ยวกับอาชีพของชุมชน และยังได้แนะนำพ่อครู และแม่ครู ที่จะช่วยมาสอนนักเรียนในโรงเรียนค่ะ..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...อยากให้ผอ. ได้พัฒนาโรงเรียนให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และอยากได้ครูที่สอนเก่ง สอนให้ลูกได้อ่านและพูดภาษาไทยได้..."*	*"...ผอ.ควรจะต้องสามารถเข้าถึงง่าย และเข้ากับชุมชนได้ดี มีอัธยาศัยดี และครูควรจะต้องดูแลเอาใจใส่นักเรียนสอนเก่ง และส่งเสริมนักเรียนทุกด้านค่ะ..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...อยากให้ส่งครูดี ๆ สอนเก่ง ๆ มาสอนเด็กนักเรียนโรงเรียนเราคะ..."*	*"...การจะให้มีความเท่าเทียมยั่งยืน คิดว่า ทางโรงเรียนควรฝึกให้นักเรียนมีทักษะอาชีพ ที่สามารถประกอบอาชีพได้จริงเมื่อจบไป เค้าจะได้ไม่เป็นภาระของครอบครัวและของสังคมค่ะ..."*

ส่วนที่ 5 ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน โดยใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

จากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียนของโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี และโรงเรียนแจ้คอนวิทยา พบว่าโรงเรียนมีแผนงานที่ยกระดับทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียนได้อย่างชัดเจน ผ่านแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าหมาย ตัวชี้วัด ได้อย่างชัดเจน จากการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย

ทางด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อร่วมกันวางแผนทิศทางการศึกษาของโรงเรียน มีการกำหนด ปฏิทินการนำแผนปฏิบัติการประจำปีสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน และเป็นระบบ มีโครงสร้างการบริหารบุคคลและระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายงานไว้อย่างชัดเจน มีการส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย มีหลักสูตรโรงเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของโรงเรียน มีการวัดผลและประเมินผลนักเรียนทุกมิติ ทั้งมิติทางด้านวิชาการ มิติทางด้านสุขภาพ และมิติทางทักษะชีวิตและอาชีพ

ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียน กับโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านการสร้างเครือข่าย โดยใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 15.00 น. โดยในช่วงเช้าผู้วิจัยทำการสังเกตนักเรียนตั้งแต่เดินเข้าโรงเรียน ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียน นักเรียนทุกคนก่อนที่จะเข้าโรงเรียนได้ทำความเคารพกับคุณครูเวรประจำวัน โดยมีสภานักเรียนคอยช่วยเหลือคุณครูในการรับนักเรียน หลังจากนั้นมีการกดกริ่งเพื่อรวมแถวในการทำกิจกรรมเวรกลุ่มสี ดำเนินการโดยสภานักเรียนทั้งหมด ในการทำเวรกลุ่มสี จากการสังเกตทั้ง 2 โรงเรียน นักเรียนทุกคนได้ช่วยกันทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ จนทำให้บริเวณของโรงเรียนสะอาดทุกจุดที่กลุ่มสีรับผิดชอบ ในการเคารพธงชาติ ดำเนินการโดยสภานักเรียนทั้งหมด มีครูเป็นเพียงผู้สังเกตการ แล้วดำเนินการอบรมนักเรียนก่อนเข้าชั้นเรียน เมื่อถึงเวลาเรียน โรงเรียนแจ้คอนวิทยา ดำเนินการสอนตามตารางปกติ ช่วงเช้าส่วนใหญ่จะเน้นวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ ส่วนรายวิชาอื่น ๆ จะจัดในช่วงบ่าย โดยมีการบูรณาการอีก 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ในการทำโครงงาน สำหรับโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี หลังเคารพธงชาติ นักเรียนจะเข้าชั้นเรียนตามระดับชั้น และได้ใช้กิจกรรมจิตศึกษาทุกระดับชั้น จากการสังเกตของผู้วิจัย นักเรียนจะนั่งเป็นวงกลม และจะมีการใช้เสียงน้อยที่สุด โดยเริ่มจากครูเล่านิทานหรือบทความที่จะช่วยให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ อ่านด้วยเสียงเบา ๆ เพื่อให้นักเรียนได้มีสมาธิในการฟัง พอเล่าจบครูก็จะตั้งคำถามให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ โดยนักเรียนจะไม่แย่งกันตอบ ซึ่งนักเรียนคนไหนจะตอบต้องยกมือเพื่อแสดงความมคิดเห็น โดยคำตอบของนักเรียนจะต้องไม่มีถูกและไม่มีผิด ซึ่งครูประจำชั้นเป็นผู้เสริมแรง เพื่อให้กำลังใจนักเรียน หลังจากนั้นนักเรียนก็เรียนตามตารางที่โรงเรียนกำหนดไว้ จากการสังเกตแต่ละห้องเรียนจะมีผลงานนักเรียนติดเต็มห้อง ซึ่งบ่งบอกถึงพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน ทำให้ครูผู้สอนสามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างตรงตามศักยภาพของนักเรียน ในช่วงบ่ายทางโรงเรียนได้สอนโครงงานกับนักเรียนทุกระดับชั้น จากการสอบถามครู พบว่าโรงเรียนได้จัดตารางในช่วงบ่ายในการทำโครงงานเพื่อบูรณาการวิชาทั้ง 8 กลุ่มสาระด้วยกัน โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem–based Learning) จากการสังเกตของผู้วิจัย นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ทำการ

สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนคณะครูและตัวแทนผู้ปกครอง ดังแสดงในตารางที่ 4.11 – 4.14

ตารางที่ 4.11 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ผู้บริหารโรงเรียนแจ้คอนวิทยา
1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านมีแนวคิด และมีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างไร	*"...เป็นความท้าทายของงานบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีความยากลำบาก โรงเรียนนี้เป็นภูเขาลูกหนึ่ง แล้วสมเด็จย่าเข้ามาพัฒนาดอยตุงตั้งแต่ปี 33 โดยครั้งแรกผมได้ทำโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ประปา แล้วก็มีเรื่องแก้ปัญหาเรื่องของฝิ่นให้เค้ามีความรู้เรื่องพิษภัยของฝิ่น เพราะเค้าไม่รู้ เค้าถึงทำ จากนั้นที่นี่ก็กลายเป็นโครงการพระราชดำริ ที่ผมมาเนี่ยเพราะต้องการให้การศึกษา ให้ชุมชนให้พึ่งพาอาศัยได้ และเหมือนดังป้าย "ช่วยเขา ให้เขาช่วยเหลือตัวเองได้" เป็นความหมายของสมเด็จย่าที่ได้ใช้เป็นแนวคิด..."*	*"...นักเรียนเล่วนใหญ่เป็นชนเผ่าที่มีความหลากทางชาติพันธุ์ ผมเองเขียนเข้ามาโรงเรียนนี้ด้วยความประสงค์ตนเอง เพราะอยากให้นักเรียนได้มีโอกาสทางการศึกษาที่มีความเสมอภาคกับนักเรียนที่เรียนในตัวอำเภอ ทางโรงเรียนมีการจัดการศึกษาบ้านพักนอนด้วย สาเหตุเพราะเด็กบ้านอยู่ไกล การเดินทางลำบากมาก เอาเด็กมาอยู่ด้วย เรียนอยู่ด้วย ก็ท้าทายดีครับ เอาลูกเค้ามากินมานอนอยู่ด้วย เหมือนกับการทำบุญ ฝึกทักษะชีวิต ฝึกอาชีพเด็กไป โดยทางโรงเรียนมีสภานักเรียนที่เข้มแข็ง ที่จะคอยดูแลน้อง ๆ ผมมีความสุขทุกครั้งที่เห็นนักเรียนได้ยิ้ม..."*
2. ท่านได้กำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูงเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ท่านคิดว่า ควรมีวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินเป็นอย่างไร เพื่อให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับน่าเชื่อถือและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...สิ่งที่วัดในความเท่าเทียมก็คือคุณภาพของนักเรียนพื้นที่สูงต้องเท่าเทียมกับนักเรียนในพื้นราบ ควรอ่านออกเขียนได้ตามระดับชั้น นักเรียนมีสมรรถนะ ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ จำนวนของนักเรียนออกกลางคันลดลง และนักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร..."*	*"...การวัดความเท่าเทียมด้านคุณภาพควรวัดการอ่านออกเขียนได้ อ่านคล่องเขียนคล่องตามระดับชั้น ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ซึ่งเป็นทักษะที่ทางโรงเรียนดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว และเห็นควรประเมินสุขภาพของนักเรียนด้วยก็ดีมาก จะได้ประเมินนักเรียนครบทุกมิติ"*

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้บริหารโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ผู้บริหารโรงเรียนแจ้คอนวิทยา
3. ท่านคิดว่า การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีเงื่อนไขการนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร	*"...การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ PLC เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียม โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารควรต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหาและแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และจะต้องเปิดใจรับฟังและพร้อมที่จะปฏิบัติ เพื่อจะได้มีพลังในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมต่อไป..."*	*"...รัฐบาลทุกรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง โดยลงทุนกับมนุษย์ด้วยการศึกษา ซึ่งจะต้องมีนโยบายต้องชัดเจน ไม่เปลี่ยนแปลง..."*
4. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน	*"...ภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา มีความสำคัญอย่างมาก เพราะงบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัดคงไม่เพียงพอ และผมเชื่อว่าประเทศไทยยังมีคนที่มีจิตอาสาทางด้านการศึกษา ที่พร้อมที่เข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูง..."*	*"...อยากให้หน่วยงานทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญและตระหนักและร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาโรงเรียนพื้นที่สูงจริง ๆ ก็จะทำให้ยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศได้อีกทางหนึ่งครับ..."*

ตารางที่ 4.12 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน

ประเด็นการสัมภาษณ์	คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนแจ้คอนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ก็ไม่ได้ช่วยอะไรโรงเรียนมากเท่าไร แต่ถ้าโรงเรียนให้มาประชุมก็จะมา แล้วร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะบางครั้ง แต่น้อยมากครับ เพราะผมเชื่อมั่นในตัว ผอ. ว่าจะพัฒนาโรงเรียนได้ดี..."*	*"...เข้ามาช่วยทุกเรื่องตามที่โรงเรียนร้องขอเลยครับ เพราะผมเองก็อยู่ อบต.ข้าง ๆ มีอะไร ผอ.ก็จะเชิญมาปรึกษาหารือในการพัฒนาโรงเรียน ไม่ว่าจะปรับภูมิทัศน์ ให้โรงเรียนน่าอยู่น่าเรียนและมีความปลอดภัย นอกจากนั้นยังได้สนับสนุนกิจกรรมของเด็ก ๆ ทุกรูปแบบที่โรงเรียนร้องขอ..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผอ.ก็ควรจะมีลักษณะเหมือน ผอ. ของผมนี่แหละครับ ที่พัฒนาโรงเรียนให้มีชื่อเสียงและมีผลงาน ให้นักเรียนมีความรู้ ฝึกให้นักเรียนได้ช่วยเหลือตัวเองได้ สำหรับครูอดทนกับนักเรียน เพราะเด็กแต่ละคนก็มีนิสัยที่แตกต่างกัน... "*	*"...ผอ. ควรเป็นนักบริหารจัดการที่ดี ไม่ถือตัว ทำงานเข้ากับคุณครูได้ดี และควรเข้าร่วมงานในชุมชนสม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวบ้านได้ไว้วางใจและอยากจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน สำหรับครูนั้นควรจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็น เพื่อที่นักเรียนจะได้ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข..."*
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...ก็ไม่มีอะไรมาก อยากให้มีคนหรือหน่วยงานอื่น มาช่วยโรงเรียนให้มาก ๆ โดยเฉพาะด้านงบประมาณ เพื่อที่ ผอ.กับครูจะได้นำไปพัฒนากิจกรรมให้กับนักเรียนได้..."*	*"...ควรส่งเสริมให้ผู้ปกครอง เห็นความสำคัญของการศึกษา จะทำให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงมีความยั่งยืนมากที่สุด เพราะจะได้ส่งลูกมาเรียน แทนที่จะห่วงแต่ทำมาหากิน เด็กก็จะมีความรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเองได้ในอนาคต..."*

ตารางที่ 4.13 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน

ประเด็นการสัมภาษณ์	ครูโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ครูโรงเรียนแจ้คอนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"...ท่าน ผอ.ของเราได้เห็นความสำคัญการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) ฉะนั้นทุกขั้นตอนของการบริหารหรือทุกขั้นตอนของกิจกรรมจะมี ผอ.เป็นผู้ที่ร่วมวงทุกครั้ง การ PLC ทำให้เราได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วสามารถหาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ หรือBest Practice ที่ทำให้ครูมีนวัตกรรมการสอน ที่สามารถนำไปใช้กับนักเรียนได้จริง เพราะทางโรงเรียนใช้รูปแบบการสอนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นจิตศึกษา, BBL, Project Base Leaning เป็นต้น... "*	*"... ได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนค่ะ เพราะผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางการทำงาน การปฏิบัติงาน การประเมินตลอดจนการสะท้อนผล เพราะทางโรงเรียนใช้รูปแบบ Lesson Study ในการจัดการเรียนการสอนทั้งโรงเรียน ฉะนั้นครูทุกคนในโรงเรียนจะมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสอน เพราะเรามีการเปิดห้องเรียน (Open Class) กัน คุณครูจะได้ร่วมวางแผนร่วมชื่นชมยินดีซึ่งจะทำให้ครูมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ดีที่สุด ซึ่งทำโรงเรียนเรามีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับค่ะ..."*
2. ตามแนวคิดของท่านผู้บริหารและภาคีเครือข่ายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีความคิดสร้างสรรค์ ในการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ได้ในโรงเรียนทุกเมื่อแล้วสามารถให้คำแนะนำกับคุณครูได้ทุกเรื่องทุกเวลา สำหรับภาคีเครือข่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน ตลอดจนการชื่นชมผลงาน โดยทางโรงเรียนจะต้องสร้างความมั่นใจกับภาคีเครือข่ายด้วย ว่าสิ่งที่ให้มาแล้วผลเกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างไร..."*	*"...ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำทางวิชาการ สามารถสื่อสารกับคณะครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทางโรงเรียนใช้รูปแบบ Lesson Study ในการจัดการเรียนการการสอนทั้งโรงเรียน ฉะนั้น ผอ.ควรมีภาวะผู้นำค่อนข้างสูง สำหรับภาคีเครือข่ายคิดว่า ต้องทำให้เค้าเชื่อมั่นว่า สิ่งที่เค้าได้สนับสนุน หรือร่วมกิจกรรมไป เกิดคุณภาพกับนักเรียนมากน้อยแค่ไหนฉะนั้น ควรให้เค้าได้ร่วมวางแผน ร่วมกิจกรรมและร่วมแสดงความยินดีด้วย... "*

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ครูโรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ครูโรงเรียนแจ้คอนวิทยา
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	"…อยากให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญและร่วมกันแก้ไขปัญหาของโรงเรียนพื้นที่สูง ซึ่งแต่โรงเรียนมีบริบทที่แตกต่างกัน ควรเข้าไปนิเทศติดตาม ตลอดจนเข้าไปให้ความช่วยเหลือ เพื่อจะได้พัฒนานักเรียน โรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ และให้มีความรู้ตามมาตรฐานของหลักสูตร มีทักษะชีวิตและมีทักษะอาชีพ"	*"...การแรงจูงใจให้กับคนทำงานโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะว่าทำงานด้วยความยากลำบาก โดยเฉพาะครูพักนอน ต้องดูแลเด็กตั้งแต่ตื่นนอนถึงเข้านอน แต่งบประมาณสำหรับครูพักนอนถึงแม้ว่าจะได้ แต่ก็ไม่คุ้มกับการเสียสละ ควรเพิ่มงบประมาณในการดูแลครูพักนอนหรืออาจจะให้เบี้ยกันดารก็ได้ เหมือนกับสมัยก่อน..."*

ตารางที่ 4.14 สรุปผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครองในโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน

ประเด็นการสัมภาษณ์	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนแจ้คอนวิทยา
1. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์	*"... ไม่ได้เข้ามาช่วยอะไรครูกับผอ.มากนัก เพราะเชื่อมั่นในตัวผอ.และครูที่สอนลูกให้มีความรู้ได้..."*	*"...มีส่วนร่วมแทบจะทุกกิจกรรมของโรงเรียนที่จัด นับครั้งได้ที่จะไม่ร่วม อย่างเช่น ผลงานของนักเรียน การเปิดบ้านวิชาการ ก็ได้ส่งกำลังใจให้กับครูผู้สอนกับ ผอ. หรือเข้าร่วมในกิจกรรมผ้าป่า เพื่อระดมทรัพย์ในการสนับสนุนกิจกรรมของนักเรียน ค่ะ..."*
2. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน	*"...ควรจะเป็นแบบ ผอ.เรานี่แหละ แกอยู่หลายปี คุ้นเคยกับชาวบ้านดี เป็นกันเอง ไม่ถือตัว เข้าใจนักเรียนดี ส่วนครูที่นี่ก็ดีนะ ตั้งใจสอนทำให้ลูกรักเรียน อยากจะมาโรงเรียน..."*	*"...ผอ. ควรจะเข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ชุมชนเค้าได้ยอมรับและจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมของโรงเรียน สำหรับครูเห็นว่าเค้าเก่งนะ ด้านการสอนทุ่มเท และมี ความอดทนนะกับเด็ก ๆ ที่มาจากหลายครอบครัว บางคนเก่ง ไม่เก่งบางคนดื้อ แต่ก็ครูก็ยังสอนให้นักเรียนได้มีคุณภาพได้..."*

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนห้วยไร่สามัคคี	ตัวแทนผู้ปกครอง โรงเรียนแจ้คอนวิทยา
3. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร	*"...ไม่มี ผมคิดว่าตอนนี้โรงเรียนผม มีผอ. ที่ดี มีครูที่สามารถสอนให้ลูกผมเป็นคนดี มีรายได้ระหว่างเรียน ผมก็พอใจแล้วครับ..."*	*"...โรงเรียนจะมีผลงาน ก็ขึ้นอยู่กับครู ในความคิดของหนูอยากจะให้ครู อยู่กับโรงเรียนนาน ๆ เพราะส่วนใหญ่เมื่อถึงเวลา ครูจะย้ายหนีเข้าเมืองกันหมด แต่เข้าใจธรรมชาติว่าเค้าต้องวิ่งหาสิ่งที่เจริญกว่าอยู่แล้ว แต่โรงเรียนพื้นที่สูงก็ต้องการครูที่มีอุดมการณ์ เข้าใจในบริบทของชุมชน เข้าถึงผู้ปกครองและนักเรียน ซึ่งการจะเข้าใจและเข้าถึงมันต้องใช้เวลา..."*

ส่วนที่ 6 สรุปแนวทางการสร้างกระบวนทัศน์ จากการสัมภาษณ์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการถอดบทเรียนโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) โดยการใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit)

จากการสัมภาษณ์ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการถอดบทเรียนโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) โดยการใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากส่วนที่ 1 ถึงส่วนที่ 5 เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์ ได้ดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 สรุปประเด็น จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง) กระบวนทัศน์
องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน	**สภาพปัจจุบัน** สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นพื้นที่ ป่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา มีความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรมประเพณี ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร มีระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า, น้ำ, โทรศัพท์,ระบบอินเทอร์เน็ต) ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน **ปัญหา** แผนการดำเนินการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงกำหนดเป้าหมายไม่ชัดเจน ชุมชนและผู้ปกครอง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่านเขียน ภาษาไทยได้ มีฐานะยากจน ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา **แนวทางการบริหาร** โรงเรียนพื้นที่สูง**ควรมีแผนการดำเนินการจัดการศึกษา และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนตามบริบทของโรงเรียน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และควรให้ความสำคัญของผู้ปกครองและ ชุมชน และให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย**	แนวคิดของการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560 - พ.ศ.2579) **1. หลักการจัดการศึกษา** **1.1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All)** เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ทุกคน ทุกช่วงวัย มีโอกาสในการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งสมรรถนะในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ	**1. กระบวนทัศน์เชิงหลักการ** **หลักการ** เน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารแบบยืดหยุ่นและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน **จุดมุ่งหมาย** เพื่อเป็นแนวคิด แนวปฏิบัติ แนวประเมินสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ ในการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง) กระบวนทัศน์
องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพและบริบท	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนมีการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย **ปัญหา** โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดจ้าง /ซ่อมที่พัก รวมถึงชุดเครื่องนอน ที่ได้มาตรฐานให้กับนักเรียน ขาดงบประมาณ และเบี้ยเลี้ยงให้กับผู้ดูแลนักเรียนพักนอนยังไม่สมเหตุสมผล ครูผู้สอนไม่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนได้ ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และเทคโนโลยีทางไกล (DLTV) ปัญหาคือ สื่อเทคโนโลยีทางไกลมีเนื้อหาที่ไม่ตรงตามบริบทและความต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอในด้านการสร้างหรือซ่อมแซ่มบ้านพักครู และค่าเบี้ยเลี้ยงสำหรับผู้ดูแลนักเรียนพักนอน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน	**1.2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education)** เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ที่รัฐต้องดูแลจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา สนับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม 1.3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทันและเป็นสุข ต้องจัดการศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ มีทักษะพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก	**2. กระบวนทัศน์ปฏิบัติการ** กลไกการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทุกภาคส่วน ซึ่งแต่ละภาคส่วนมีบทบาท หน้าที่ที่ชัดเจนในการสนับสนุนให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยเริ่มจากหน่วยงานในระดับนโยบาย ไปจนถึงระดับปฏิบัติ ตั้งแต่ กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด,

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง) กระบวนทัศน์
องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู	**สภาพปัจจุบัน** นักเรียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ **ปัญหา** ครูที่มาบรรจุโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น สื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนไม่ได้ **และครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง** **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัดควรมีเกณฑ์**การคัดเลือกคนมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารโดยเลือกครูคนที่มีอุดมการณ์ มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูง**	**1.4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education)** การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน เป็นพันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน **2. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)** **มิติการศึกษาที่เท่าเทียม** เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป็นการประมวลเป้าหมายโลก ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันจะแบ่งแยกไม่ได้ จึงจำเป็นจะต้องดำเนินการขับเคลื่อนในทุกเป้าหมายไปพร้อมกัน โดยเป้าหมายด้านทางการด้านการศึกษา คือ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่, โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร (ผู้บริหารสถานศึกษา, คณะกรรมการสถานศึกษา, คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา, ผู้ปกครองนักเรียน และเครือข่ายร่วมพัฒนา) **3. กระบวนทัศน์เชิงประเมินผล** ควรมีการประเมินนักเรียนทุกมิติ ตั้งแต่นักเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ ตามระดับชั้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีทักษะชีวิตและอาชีพ ตลอดจนมิติสุขภาพทางกายและจิตที่ดี อัตราการออกกลางคันลดลง และอัตราการเรียนต่อสูงขึ้น
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนพื้นที่สูงได้พยายามจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความหลากหลายตามธรรมชาติของวิชา **ปัญหา** นักเรียนส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร การพูด การอ่านออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด ทำให้นักเรียน ไม่ยอมแสดงความคิดเห็น และปัญหาทางด้านสุขภาพ และสุขภาวะของนักเรียน		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง) กระบวนทัศน์
	แนวทางการบริหาร ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learningและส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	**เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต**	**เงื่อนไขความสำเร็จ** **1. ด้านนโยบาย** หน่วยงานระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับสถานศึกษา ต้องมีนโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีความชัดเจน **2. ด้านการเตรียมครูที่มีคุณภาพ** นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูทุกคน ควรต้องได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคมเพื่อฝึกฝน บ่มเพาะนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพ
องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังใช้หลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน **ปัญหา** โรงเรียนไม่ได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการโรงเรียนพื้นที่สูง ไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัด **ควรปรับหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นๆ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่าน ออกเขียนได้ มีทักษะการคิด มีทักษะชีวิตและอาชีพ โดยบูรณาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่**		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดผลและประเมินผล	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนส่วนใหญ่วัดและประเมินผลจากการทำข้อสอบในห้องเรียนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการเป็นหลัก **ปัญหา** ครูไม่ได้วัดผลด้วยวิธีการและกระบวนการที่มีความหลากหลาย เน้นวัดผลจากแบบทดสอบตามตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลาง และแบบทดสอบไม่ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีกระบวนการคิดแบบอิสระ **แนวทางการบริหาร** โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียนควรสร้างเครื่องมือให้มีการวัดจากสภาพจริง		**3. ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย** มีการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ช่วยเหลือ สนับสนุนทั้งปัจจัย ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านคมนาคม ด้านกระบวนการ ด้านการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และการสะท้อนคิด **4. ด้านหลักสูตร** มีการปรับหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด มีทักษะชีวิตและอาชีพ โดยมีการบูรณาการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ **5. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้** มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล เป็นระยะ ๆ ทุกช่องทางและทุกวิธีการอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนมีสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและนักเรียนในทุกมิติ **ปัญหา** แต่ละโรงเรียนมีภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายในการบริหารและการดำเนินงาน **แนวทางการบริหาร** ผู้บริหารสถานศึกษาควร**กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน และควรสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาจากทุกภาคส่วนเข้ามีส่วน**		
องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนได้ส่งเสริม สนับสนุนและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยวิธีการที่หลากหลาย **ปัญหา** ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนยังมีการบุกรุก ทำลายป่า เพื่อหาพื้นที่ทำกิน และน้ำมีไม่เพียงพอ อีกทั้งการเลือกใช้วิธีการทางเกษตรที่ไม่เหมาะสมของชุมชน ทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างไป **แนวทางการบริหาร** ควรสร้างการเรียนรู้เชิงรุกให้กับนักเรียน โดยการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
ปัจจัยภายนอก **1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน**	**สภาพปัจจุบัน** ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำไร่ บุกรุกถางป่า รับจ้างหาของป่า มีฐานะยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าที่จะให้บุตรหลานรับการศึกษา **ปัญหา** ผู้ปกครองบางส่วนขาดความตระหนัก และไม่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น บางชุมชนมีปัญหายาเสพติด **แนวทางการบริหาร** ทุกภาคส่วนร่วมกันส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของประชากรในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัย ยาเสพติด โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้		
2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียน มีอัตรากำลังของครูยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน **ปัญหา** โรงเรียนพื้นที่สูงขนาดเล็กมีครูผู้สอนไม่ครบชั้น และสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่จบ ส่วนโรงเรียนขยายโอกาส ที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีครูครบชั้น แต่ได้สอนไม่ตรงกับตามวิชาเอก และ การโยกย้ายของครูบ่อย **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ครบและให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เมื่อครูย้ายออกควรมีตำแหน่งทดแทนทันที และพิจารณาอัตราคืนครูเกษียณอายุราชการ ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ	**สภาพปัจจุบัน** บุคลากร ได้รับเงินตอบแทนไม่สมเหตุสมผลที่มีความเสี่ยงสูง **ปัญหา** บุคลากรโรงเรียนพื้นที่สูง ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และบ้านพักครูไม่มีความปลอดภัย ทรุดโทรม ขาดงบประมาณในการปรับปรุง ซ่อมแซม **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัด ควรที่จะหาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลาย และทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข และหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครูเพื่อความปลอดภัยในชีวิต		
4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร	**สภาพปัจจุบัน** หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามจำนวนนักเรียนที่มีอยู่จริงในโรงเรียนเหมือนกับโรงเรียนโดยทั่วไป **4.2 ปัญหา** งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ ไม่เพียงพอกับความต้องการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ไม่สามารถที่จะสนับสนุนงบลงทุนสิ่งก่อสร้างให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เนื่องจากผิดระเบียบของกระทรวงต้นสังกัด		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
	แนวทางการบริหาร หน่วยงานต้นสังกัด ควรพิจารณางบประมาณค่าจัดการเรียนการสอน ค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนพื้นที่สูงแตกต่างจากโรงเรียนในพื้นราบ และหน่วยงานต้นสังกัดขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรยืดหยุ่นแนวปฏิบัติการการสนับสนุนงบประมาณที่ดินสิ่งก่อสร้าง สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูง		
ปัจจัยภายใน **1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา**	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ เพราะต้องนำนโยบายไปสู่ปฏิบัติ ผ่านโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน ครู สถานศึกษาและชุมชน **ปัญหา** ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่านขาดอุดมการณ์ ไม่ทุ่มเท ไม่อุทิศเวลาในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องมาจากการขาดแรงจูงใจในการทำงาน และผู้บริหารย้ายบ่อย มาบรรจุเพื่อที่จะรอย้ายไปสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานนโยบายจากต้นสังกัดไม่ต่อเนื่อง **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัด ควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ และควรมีการสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
2) คุณภาพของครู	**สภาพปัจจุบัน** ครูโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ไม่เป็นคนในท้องถิ่น ส่งผลโดยตรงกับการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน บางท่านไม่ยอมรับและไม่เข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียน **ปัญหา** ครูย้ายบ่อย เนื่องจากขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ ในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และครูสื่อสารภาษาถิ่นไม่ได้ ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน **แนวทางการบริหาร** เขตพื้นที่การศึกษาฯ ควรให้ความสำคัญกับ คุณภาพของครู โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และให้คำแนะนำที่สามารถปฏิบัติจริงได้ และควรสร้างขวัญและแรงจูงใจกับคณะครู โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร		
3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	**สภาพปัจจุบัน** โรงเรียนที่มีผู้บริหารมีภาวะผู้นำก็จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย **ปัญหา** การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนพื้นที่สูงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการเดินทางและเวลาของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกรณีที่มีการนิเทศติดตามผ่านระบบออนไลน์ มีปัญหาในเรื่องสัญญาณอินเตอร์เน็ตที่ไม่เสถียร และหน่วยงานต้นสังกัด ขาดการนิเทศติดตามการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งคำแนะนำแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ **แนวทางการบริหาร** หน่วยงานต้นสังกัดควรคัดเลือกคนที่จะมานิเทศโรงเรียนพื้นที่สูง โดยจะต้องเป็นคนที่รู้บริบทของโรงเรียน และสามารถให้คำแนะนำกับคณะครู แล้วนำไปปฏิบัติจริงได้ ตลอดจน**มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นิเทศ ติดตามประเมินผล เป็นระยะ ๆ ทุกช่องทางและทุกวิธีการอย่างต่อเนื่อง**		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง	**สภาพปัจจุบัน** ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่าน เขียนภาษาไทยได้ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำสวน มีรายได้ไม่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศหรือความอุดมสมบูรณในพื้นที่ การเดินทางลำบากและทุรกันดาร **ปัญหา** การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนยังมีการสนับสนุนไม่เต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านงบประมาณ เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจนและด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจน ไม่ค่อยมีเวลา ทำให้การเข้าร่วม **แนวทางการบริหาร** สร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา และทางโรงเรียนควรขอความร่วมมือภายในชุมชน ในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่อใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น และจัดกิจกรรมหรือโครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง		
	ผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit) **1.ข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสาร** แผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี ทางโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศทั้ง 3 ด้านได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าหมาย ตัวชี้วัด ได้อย่างชัดเจน มีการกำหนดปฏิทินการนำแผนปฏิบัติการประจำปี สู่การปฏิบัติที่ชัดเจน และอย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างการบริหารและระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายงานไว้อย่างชัดเจน มีการนิเทศติดตามและจัดประชุมผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุ		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
	สนองต่อวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ ของโรงเรียน พร้อมทั้งแจ้งให้หน่วยงาน ต้นสังกัดทราบและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ให้กับหน่วยงานอื่นเพื่อสร้างความเชื่อมั่น อีกทั้งทางโรงเรียนได้นำปัญหา และอุปสรรคของรายงานสรุปโครงการในแต่ละปีเป็นข้อมูลในวางแผนในปฏิบัติการประจำปีในปีต่อไป นอกจากนั้น หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศทั้ง 3 ด้าน ได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยนำผู้ปกครอง ปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดทำสาระของหลักสูตร สำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน **2. ข้อมูลจากการสังเกต** จากการสังเกตโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศทั้ง 3 ด้าน พบว่า คุณครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนส่วนใหญ่จะสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข ยิ้มแย้ม แจ่มใส นักเรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่นักเรียนถนัดและสนใจ กิจกรรมบางกิจกรรมผู้ปกครองนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อฝึกทักษะให้กับนักเรียน แต่ถึงแม้ว่าสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก็จะนำภาคีเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนา		

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อที่มีการบริหาร	สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหาร จากการสัมภาษณ์และผลการตรวจเยี่ยม (Site Visit)	ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่ควรนำมาใช้ในการ (ร่าง)กระบวนทัศน์
	3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนครู และตัวผู้ปกครองของโรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศทั้ง 3 ด้าน พบว่า ทุกคนให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยร่วมกันคิดวางแผน กำหนดเป้าหมาย กำหนดวิธีการปฏิบัติ วิธีการนิเทศติดตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ไว้อย่างชัดเจน ทุกขั้นตอน **โดยการประเมินนักเรียนควรประเมินนักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและใช้หลักการบริหารแบบยืดหยุ่นและโรงเรียนเป็นฐาน และควรประเมินนักเรียนในทุกมิติ** และที่สำคัญที่สุดคือผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูที่ควรจะต้องเป็นคนที่ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีอุดมการณ์และมีจิตวิญญาณที่จะพัฒนานักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างแท้จริง ไม่ได้อยู่เพื่อรับตำแหน่งและย้าย อีกทั้ง**หน่วยงานต้นสังกัดต้องมีนโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีความชัดเจน**		

ตอนที่ 3 ผลการสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัย

หลังจากการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดกระบวนทัศน์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังภาพ

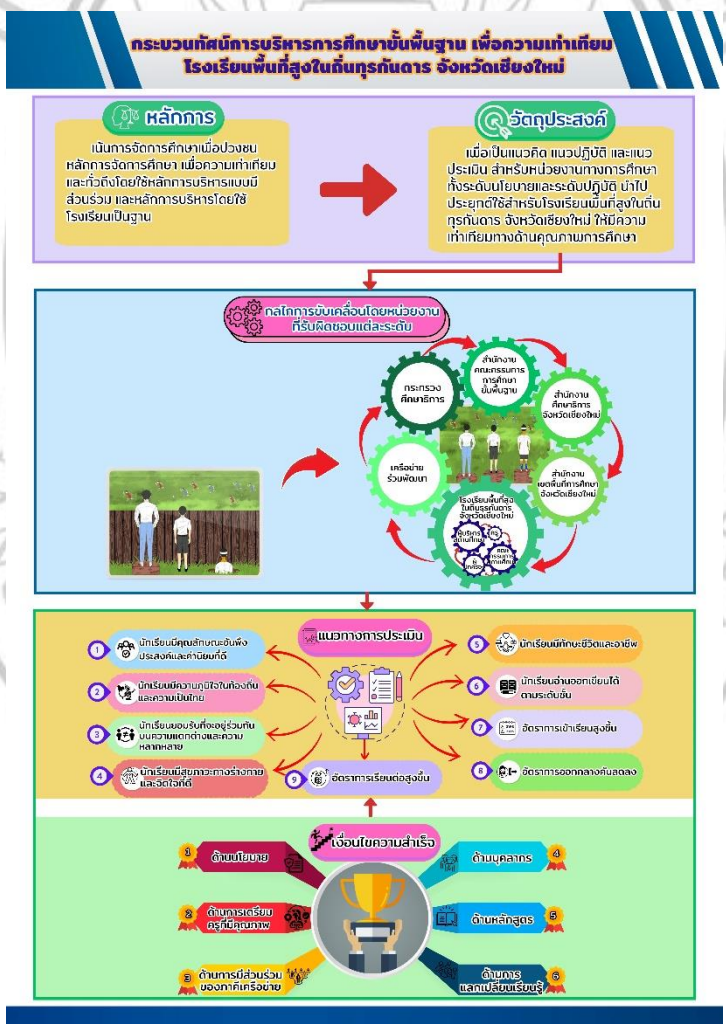

ภาพที่ 4.1 (ร่างที่ 1) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

โดยผู้วิจัย (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) กระบวนทัศน์เชิงหลักการ 2) กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ และ 3) กระบวนทัศน์การประเมิน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กระบวนทัศน์เชิงหลักการ

แนวคิด

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลายมิติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของประเทศที่ซับซ้อนและคาดการณ์ได้ยาก ในขณะที่ผลการจัดการศึกษาของประเทศในทุกระดับยังคงมีปัญหา ในด้านคุณภาพผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ ที่ยังมี ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา คุณลักษณะ และทักษะอยู่ในระดับที่ยังไม่น่าพึงพอใจ และกำลังแรงงานของประเทศที่มีสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศทีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นจึงต้องเร่งปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล อันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมมากขึ้น ประกอบกับการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2548 เป็นวาระแห่งการพัฒนาของโลกในอีก 15 ปี ข้างหน้า (ค.ศ. 2016 – 2030) มีทั้งหมด 17 เป้าหมาย โดยเป้าหมายด้านการศึกษา คือ เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แผนการศึกษา แห่งชาติจึงต้องพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของประเทศ สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ของประเทศไทย ระยะ 20 ปี กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องจัดให้แก่ผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าเป็นผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม และกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรหลักในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งกำหนดเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษา

มุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและโรงเรียนพื้นที่เกาะ) ขึ้น โดยมีโรงเรียนในโครงการฯ จำนวน 1,604 โรงเรียน เป็นโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจำนวน 1,481 โรงเรียน และโรงเรียนพื้นที่เกาะ จำนวน 123 โรงเรียน โดยได้กำหนดความหมายของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารไว้ว่าเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ระหว่างภูเขา ที่มีเส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดถึงที่ตั้งโรงเรียน ผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขาสูงเฉลี่ยมากกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 500 เมตรขึ้นไป หรือผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขาสูงกว่าความสูงเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งมีความลำบากในการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากภูมิศาสตร์ ลักษณะและระยะทางการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค ข้อมูลนักเรียน และความยุ่งยากในการบริหารจัดการศึกษาอื่น ๆ

ตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่มีโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวนทั้งหมด 338 โรงเรียน กระจายตัวในพื้นที่ 18 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งตามระดับความยุ่งยากเป็น 3 ระดับ คือ ยุ่งยาก ยุ่งยากมาก และยุ่งยากมากที่สุด ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 4.2

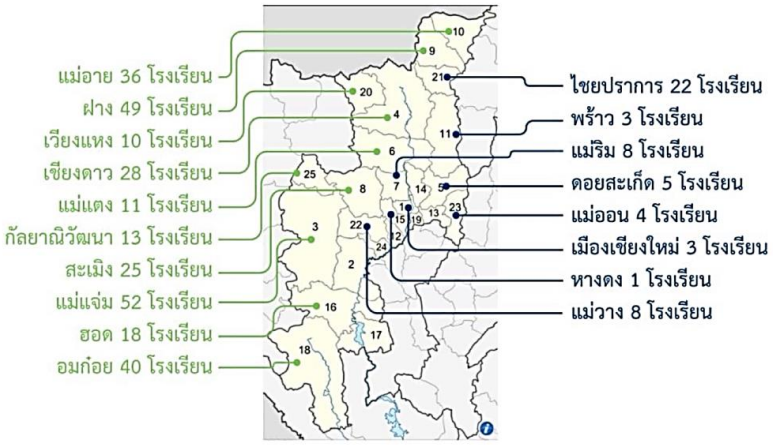

ภาพที่ 4.2 จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่

จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาได้ดังนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 จำนวน 8 โรงเรียน เขต 2 จำนวน 47 โรงเรียน เขต 3 จำนวน 141 โรงเรียน เขต 4 จำนวน 9 โรงเรียน เขต 5 จำนวน 56 โรงเรียน เขต 6 จำนวน 68 โรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ จำนวน 9 โรงเรียน โดยสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแต่ละโรงเรียนมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ระบบสาธารณูปโภค และสภาพการจัดการศึกษา ซึ่งแตกต่างกับโรงเรียนในพื้นราบที่มีความพร้อมทุกด้านทั้งทางด้านทรัพยากรทางการเรียน ความพร้อมของครู และความพร้อมของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นราบกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม ไม่ยุติธรรมและไม่เสมอภาค ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ ควรปรับกระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ให้ความยุติธรรม ความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาของผู้เรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม สภาพร่างกาย โดยความเท่าเทียมในที่นี้หมายถึงความเท่าเทียมทั้งโอกาสของการได้รับการศึกษา และความเท่าเทียมของโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งกระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.3

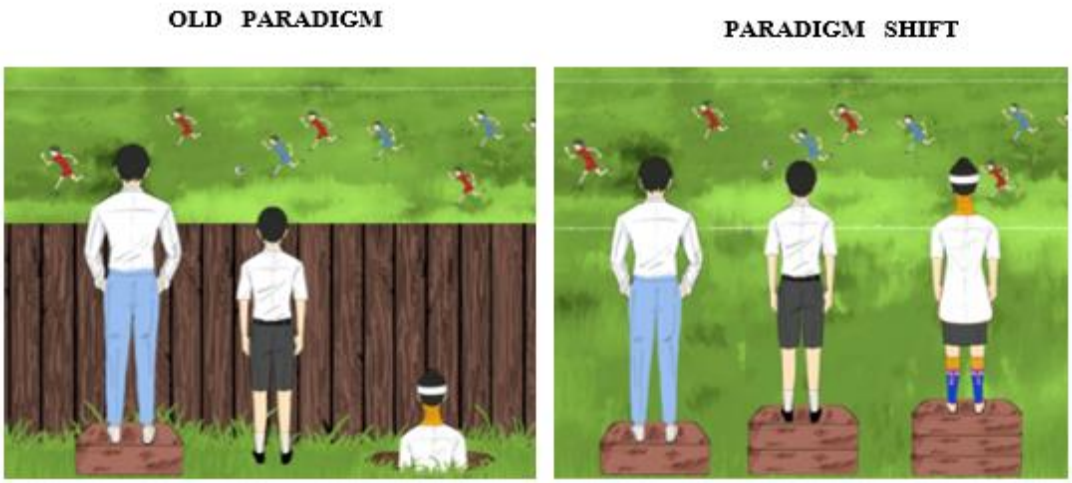

ภาพที่ 4.3 กระบวนทัศน์เก่าและกระบวนทัศน์ใหม่ ของความเท่าเทียมทางการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

จากภาพที่ 4.3 ภาพทางซ้ายมือ (Old Paradigm) แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรม และความไม่เสมอภาคทางการศึกษา จากภาพพบว่า นักเรียนทั้งสามคนมีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ทำให้รับโอกาสในการชมกีฬาได้แตกต่างกัน โดยนักเรียนคนที่หนึ่ง แต่งชุดชนเผ่ายืนอยู่ใต้ดิน เปรียบได้กับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีพื้นฐานทางครอบครัวไม่ดีทำให้ขาดโอกาสในการชมกีฬา สำหรับนักเรียนคนกลาง เปรียบได้กับนักเรียนที่มีรายได้น้อย มีโอกาสชมกีฬาได้แต่ชมได้ไม่เต็มที่ สำหรับที่คนที่สาม เปรียบได้กับคนที่มีฐานะร่ำรวยทำให้มีโอกาสชมกีฬาได้อย่างเต็มที่ ส่วนภาพทางขวามือ (Paradigm Shift) ได้นำเอากำแพงซึ่งเป็นสิ่งกีดกั้นออก และนำฐานมาช่วยเสริมทำให้นักเรียนทั้ง 3 คน ที่มีพื้นฐานแตกต่างกันได้ชมกีฬาได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

ฉะนั้นการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้นักเรียนทุกคนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ควรต้องทำลายกำแพงหรือสิ่งกีดกั้นออก และสร้างฐานขึ้นไปตามพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งการที่จะทำลายหรือนำสิ่งกีดกั้นออกและการตั้งฐานนั้น จะทำให้เกิดความเท่าเทียมและความเสมอภาคกับนักเรียนทุกกลุ่ม อาศัยหลักการดังนี้

1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education For All) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคล ได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันจะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติแผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม โดยไม่ปล่อยปละละเลยหรือทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No One Left Behind)

2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน กลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล บุคคลดังกล่าวควรมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้เพื่อให้เขา ได้มีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

ด้วยเหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษารูปแบบปกติอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุนพิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้ และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการ ทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนด ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ที่ครอบคลุมการดูแลและพัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

3) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย สนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย

3.1) กลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความ เท่าเทียม จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่การร่วมตระหนัก ร่วมคิด ร่วมวางแผน รวมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมชื่นชมความสำเร็จ ตลอดจนการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น

3.2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิด เป็นความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีบริบทใกล้เคียงกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งคนและเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างพลังบวกร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4) หลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School- base Management) เป็นกระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

จุดประสงค์

1) เพื่อเป็นแนวคิดสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ นำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษา

2) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ ในการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

3) เพื่อเป็นแนวประเมินสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2. กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ

กลไกการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทุกภาคส่วน ซึ่งแต่ละภาคส่วนมีบทบาท หน้าที่ ที่สำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลดังนี้

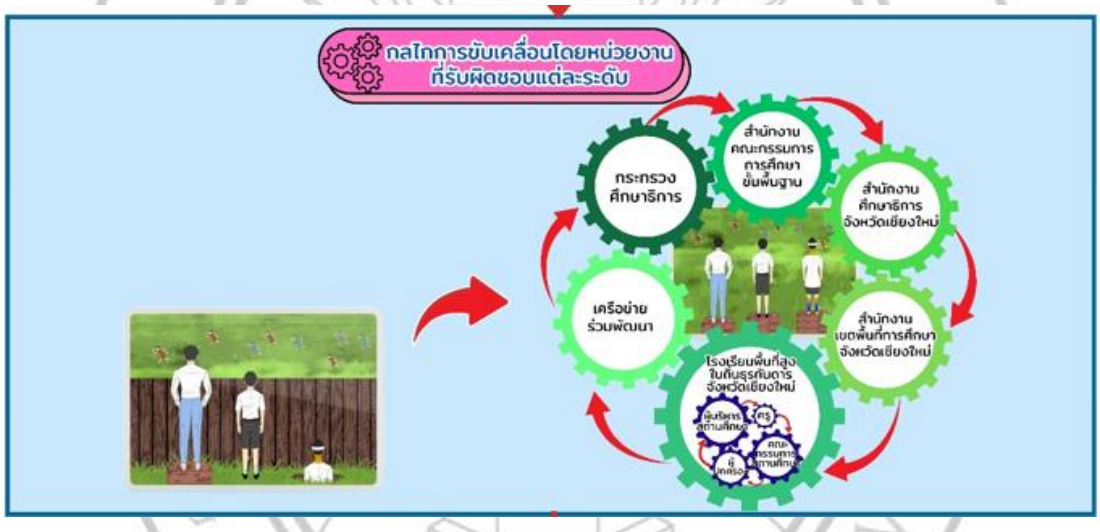

ภาพที่ 4.4 กลไกการขับเคลื่อนหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละระดับ

2.1 กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม สร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมทางการศึกษา ฉะนั้นเพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) รัฐบาลทุกรัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา

2) ส่งเสริมให้หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) กระทรวงศึกษาธิการควรมีการวางแผนกับกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องกับในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ อาทิเช่น กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ให้ยืดหยุ่นในการอุดหนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสามารถอุดหนุนที่ดินสิ่งก่อสร้างได้ ตลอดจนส่งเสริมทักษะอาชีพด้วยวิธีการที่หลากหลายให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน เพื่อยกระดับฐานะของคนในชุมชน มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของประชากรในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมอุทยานป่าไม้แห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) ยืดหยุ่นการสร้างอาคารเรียนให้เพียงพอและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4. กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายสนับสนุนคนในท้องถิ่นที่ต้องการจะเป็นครู เข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ด้วยการให้ทุนการศึกษา รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายในการเรียน ค่าครองชีพระหว่างเรียนตามความต้องการจำเป็นของแต่ละคน

2.2 สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง

ที่ใช้เฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่าน ออกเขียนได้ มีทักษะอาชีพทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติการเมือง การปกครองเชิงบวก ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแต่ละชุมชน และควรจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และประสานความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2) จัดทำแนวทางการวัดผลและประเมินจาก หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการปฏิบัติ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องการวัดและประเมินผลมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3) จัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ครบและให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เมื่อครูย้ายออกควรมีตำแหน่งทดแทนทันที และพิจารณาอัตราคืนครูเกษียณอายุราชการ ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น เพื่อให้ครูครบชั้น สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (New DLTV) เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา โดยจัดให้ครูที่เก่ง ๆ มีความรู้ ความสามารถสอนผ่านคลิปหรือช่องรายการให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้อ่านออกเขียนได้

5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูได้มีนวัตกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงได้จริง โดยจัดเวทีการแข่งขันเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในระดับประเทศ และจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถเลื่อนวิทยฐานะในระดับที่สูงขึ้นได้

6) ส่งเสริมผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข และควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูงนอกจากจะลดระยะเวลาในการทำวิทยฐานะ ควรเพิ่มเงินตอบแทนไว้ในกฎสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

7) สนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครู โดยสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพักครู ให้มีความสะดวก สบายและมีความปลอดภัย

ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง และจัดสรรงบประมาณสำหรับครูในการดูแลนักเรียนในกรณีที่เป็นโรงเรียนพักนอน ให้สมเหตุสมผล

8) จัดหลักสูตรในการพัฒนาผู้บริหารก่อนที่จะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาอย่างเข้ม ควรเน้นเนื้อหา ภาวะความเป็นผู้นำ ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และเนื้อหาที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง คิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ

9) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาเฉพาะพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

10) กำหนดระยะเวลาในการย้ายของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง จาก 2 ปี เป็น 4 ปี เพื่อให้การบริหารงานตลอดจนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

11) จัดงบประมาณให้เพียงพอกับการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ซึ่งมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน และควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอ ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง

2.3 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานเพื่อปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด การปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ นโยบาย และยุทธศาสตร์ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มอบหมาย ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดเชียงใหม่ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ภารกิจและเป้าหมาย แผนงานและโครงการตลอดจนกิจกรรมที่ชัดเจน ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดควรกำหนดฝ่ายงาน ที่รับผิดชอบโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในหน่วยงานให้ชัดเจน

3) ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ให้เข้าร่วมพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งด้านปัจจัยพื้นฐาน พัฒนาทักษะทางด้านวิชาการ และทักษะชีวิตและอาชีพ

4) นิเทศติดตาม โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดระหว่างผู้บริหาร คณะครู ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่งในการกำกับดูแล สนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเป้าหมายหลักอยู่ที่การให้บริการทางการศึกษาประชากรวัยเรียน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย ฉะนั้นเพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลายโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและบริบทโรงเรียน

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงอินเทอร์เน็ตโรงเรียน โดยขยายสัญญาณ อุปกรณ์เชื่อมต่อ ตลอดจนสนับสนุนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้

3) ฝ่ายงานที่รับผิดชอบในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีการประสานงานและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4) มีการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ ความสามารถในการเข้าไปบริหารโรงเรียนพื้นที่สูง มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้

ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีจูงใจที่มีความหลากหลาย อาทิเช่น การพิจารณาขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทนพิเศษ เป็นต้น

5) มีนโยบายเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะบางครั้งนโยบายบางนโยบายสามารถปฏิบัติได้จริงเฉพาะโรงเรียนในพื้นราบ ฉะนั้น เขตพื้นที่จะต้องเข้าใจบริบทของโรงเรียน ไม่ใช่เพียงแต่ให้ทำตามนโยบายซึ่งทางโรงเรียนทำไม่ได้

6) การคัดเลือกคนมาเป็นข้าราชการครู ควรเลือกครูคนที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูง และควรเลือกคนในท้องถิ่นมาเป็นครูเพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาษาถิ่น

7) ส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูง โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

8) ส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

9) จัดอบรมหรือพัฒนาครูในเรื่องการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัดที่มีความหลากและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และควรจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

10) หาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลาย และทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล

11) มีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารบรรจุใหม่ กำหนดเกณฑ์ในการประเมินให้ชัดเจนและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง กับโรงเรียนหรือครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ในโรงเรียน

2.5 โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องการบริหาร

การศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ควรมีบทบาทและมีหน้าที่ดังนี้

2.6 ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีหน้าที่ และบทบาทดังนี้

1) ศึกษาและทำความเข้าใจถึงสภาพบริบทของโรงเรียนที่เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ โดยการศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ในโรงเรียน อาทิเช่น แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี หลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น ตลอดจนสอบถามคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูและผู้ปกครอง เพื่อนำเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการจัดการศึกษา

2) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียนให้ชัดเจนและให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายชุมชน และภาคีเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาที่หลากหลายมีจัดแผนการดำเนินการจัดการศึกษา และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องระหว่างโรงเรียน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบนพื้นที่สูงได้อย่างมีคุณภาพ สนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน

4) พัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน โดยผู้บริหารสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรให้มากที่สุด โดยหาล่ามแปลเป็นภาษาไทยให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน

5) พัฒนาระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ มีการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรให้ตรงตามบริบทของโรงเรียน มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการประเมินหลักสูตรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนช่วยตรวจสอบและประเมินหลักสูตร

6) สร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมพัฒนางาน

และได้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูง และจัดสภาพแวดล้อมการทำงานให้มีความเหมาะสม บริหารงานด้วยความเสมอภาค และยุติธรรม สร้างวัฒนธรรมคุณภาพ และแลกเปลี่ยนเรียนกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

7) ให้ความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย โดยสร้างความตระหนักให้คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา

8) ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ตลอดจนส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน

9) สรรหาครูชนเผ่าที่รู้และเข้าใจภาษาถิ่นมาเป็นผู้ช่วยครู (ล่าม) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาตอนต้น เพื่อส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนได้อ่านออกเขียนได้ ตามระดับชั้น

10) ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยประสานกับหน่วยงานทางการศึกษา ในการฝึกทักษะอาชีพและชีวิตควรหาภาคีเครือข่าย โดยขอความร่วมมือ โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนเทคนิค ตลอดจนวิทยาลัยการอาชีพ ในการสนับสนุนด้านบุคลากรและอุปกรณ์ ตลอดจนการหาตลาดทางสื่อโซเชียลให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน

11) ก่อนที่เริ่มการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน

12) มีสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและบริหารเครือข่ายให้เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีผลต่อการคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการสนับสนุนและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการ บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เช่น การฝึกอบรมครูและบุคลากร การสนับสนุนทางการเรียนการสอน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และควรมีการตรวจสอบ ประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อโรงเรียนและชุมชน

13) มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อโซเชียลกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ดำเนินการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของภาคีเครือข่าย และประชาสัมพันธ์ในการหาอาสาสมัครการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมีความเชื่อว่าประเทศไทยมีคนที่มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือและเกื้อกูล

14) ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร อีกทั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ทางธรรมชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

15) อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย และควรจัดหาคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แทบเล็ต ให้เพียงพอกับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสืบค้นและแสวงหาความรู้

16) โรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นขนาดเล็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการรับจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากแต่ละโรงได้รับจัดสรรมาบริหารจัดการในงบประมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีความคงทนถาวร ฉะนั้น โรงเรียนพื้นที่สูงควรหารือร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มนำเงินงบประมาณที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวมกัน เพื่อที่จะได้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แล้วตกลงกันว่า โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไหนมีความต้องการจำเป็นที่สุดก็ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการ ปีต่อไปก็เป็นของอีกโรงเรียน เป็นต้น

17) ผู้บริหารสถานศึกษาควรขอความร่วมมือภายในชุมชน ในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น ตลอดจนควรจัดกิจกรรมหรือโครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถนำพาให้สถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ต้องอาศัยคุณสมบัติที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย ควรมีภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม คือ จะต้องมีสมรรถนะ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อนและค้นพบ แนวทางในการดำเนินการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ควรมีทักษะในการเลือกนโยบายที่โรงเรียนที่สามารถปฏิบัติได้จริง เลือกไม่ทำนโยบายที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ และควรมีทักษะในการสื่อสาร เพื่อที่จะส่งเสริมให้คณะครูตระหนัก

ถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคณะครู เพื่อที่ส่งเสริมให้ครูก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพในอนาคต

2.7 ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพราะการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 นั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ครูผู้สอนควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธ์ สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ โดยครูต้องเชื่อมั่นว่าเด็กทุกคนสามารถที่จะพัฒนาได้ และมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนทุกขั้นตอน

2) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งทางด้านวิชาการ ทักษะทางภาษาและเทคโนโลยี เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานจนเกิดประสิทธิภาพ ใช้ศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่

3) เอาใจใส่ รับผิดชอบในงานที่ตนได้รับมอบหมายไว้ และทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม ปฏิบัติงานแบบกัลยาณมิตร มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

4) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการ ความแตกต่างของผู้เรียนและความถนัดของผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

5) ครูควรใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบเชิงรุกที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน จากการตั้งคำถามการกระตุ้นด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรม Active Learning

6) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

7) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

8) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัย ยาเสพติดและปัญหามลพิษในการเผาป่า โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้

9) ประเมินผลตามสภาพจริงของนักเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำผล การประเมินไปพัฒนาและปรับปรุงนักเรียน7เป็นรายบุคคลต่อไป

10) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อนำเอาองค์ความรู้ไปปรับใช้ในโรงเรียนของตนเอง

11) ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนจะบรรลุผลได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครู ในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2.8 คณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยตัวแทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทดังนี้

1) ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา โดยกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดหมายหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแนวดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2) เสนอแนะความต้องการ ความคาดหวังของชุมชน ที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ร่วมกันวิเคราะห์ และรับฟังผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์

4) มีส่วนร่วมในการประเมินผลการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) ร่วมประสานงานกับองค์กรทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อบริการแหล่งเรียนรู้ และร่วมส่งเสริม สนับสนุน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

6) ส่งเสริมสนับสนุนและร่วมระดมทรัพยากร เพื่อส่งเสริมการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

7) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.9 ผู้ปกครองนักเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว บิดา มารดา ผู้ปกครอง ซึ่งต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ ดังนั้น ในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียนควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนให้สม่ำเสมอและมีส่วนร่วมจัดบรรยากาศในบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

2) มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3) มีส่วนร่วมกับครูประจำชั้นในการส่งเสริมผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครูประจำชั้น

4) มีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเป็นวิทยากรท้องถิ่นหรือร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

5) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยการประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาโรงเรียน

6) มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทางโรงเรียนร้องขออย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2.10 เครือข่ายร่วมพัฒนา

สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นหน่วยงานผลิตครูควรจัดหลักสูตรพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาษาถิ่น การบูรณาการและการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

กองทุนพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมของกระทรวงอุตสาหกรรม ควรพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในชุมชนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้ยั่งยืนเพื่อเป็นการยกระดับฐานะของผู้ปกครองนักเรียน

3. กระบวนทัศน์เชิงประเมิน

3.1 แนวทางในการประเมิน

1) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด โดยไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีของสังคม

2) นักเรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย

3) นักเรียนยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย

4) นักเรียนมีสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจที่ดี

5) นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ

6) นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณได้ตามระดับชั้น

7) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีอัตราเข้าเรียนสูงขึ้น

8) อัตราการออกกลางคันของนักเรียนลดลง

9) อัตรานักเรียนเรียนภาคบังคับและเรียนต่อในมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ สูงขึ้น

3.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ที่พัฒนาขึ้นนี้ เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ สามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของโรงเรียน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1) ด้านนโยบาย หน่วยงานระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับสถานศึกษาต้องมีนโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีความชัดเจน ไม่เปลี่ยนแปลง

และความต่อเนื่องของนโยบายของผู้บริหารในทุกระดับ มีการจัดสรรงบประมาณ การสร้างแรงจูงใจ และการจัดสรรอัตราครูอย่างเพียงพอ ตรงกับความต้องการของโรงเรียน รวมทั้ง มีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ด้วยการตระหนักรู้ของทุกคนในสังคมว่าการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจะนำไปสู่ความเป็นธรรมในสังคม

2) ด้านการเตรียมครูที่มีคุณภาพ นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูทุกคน ควรต้องได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคมเพื่อฝึกฝน บ่มเพาะนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพและสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดโยงกับบริบทของชุมชนและท้องถิ่น ตลอดวิธีการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3) ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย มีการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ช่วยเหลือ สนับสนุนทั้งปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านคมนาคม ด้านกระบวนการ ด้านการนิเทศ ติดตามประเมินผล และการสะท้อนคิด

4) ด้านบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษามีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความตั้งใจใฝ่เรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทั้งโรงเรียน มีการปฏิบัติงานเชิงรุก ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีเจตคติเชิงบวกต่อความหลากหลายของผู้เรียน มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของพหุวัฒนธรรมศึกษา และเทคนิคการสอนเฉพาะ นอกเหนือจากการสอนปกติ ผู้บริหารสนับสนุนด้วยการเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเอง อำนวยความสะดวกให้ครูทำงานร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุน สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น

5) ด้านหลักสูตร มีการปรับหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด มีทักษะชีวิตและอาชีพ โดยมีการบูรณาการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ รวมทั้งปรับวิธีการสอน สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงเนื้อหาวิชาอย่างเท่าเทียมกัน

6) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นิเทศ ติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ ทุกช่องทางและทุกวิธีการอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 2 ผลการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการพิจารณา (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 14 คน สรุปได้ดังตารางที่ 14.16 – 14.18 ดังนี้

ตารางที่ 14.16 ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการพิจารณา (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงหลักการ

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ
1. การเกริ่นนำด้านแนวคิด ควรปรับรูปภาพที่ 2 เนื่องจากยังไม่ตอบโจทย์ที่แสดงถึงความการจัดการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2.หลักการ ควรเพิ่มหลักการกระจายอำนาจ เนื่องเป็นหลักการที่สำคัญในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้การบริหารจัดการมีความคล่องตัว 3. ควรสรุปหลักการจากการเกริ่นนำด้านแนวคิด ให้เป็นความเรียง เพื่อกระชับและง่ายต่อการเข้าใจ	1. ผู้วิจัยได้ปรับภาพที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของการจัดการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นให้ชัดเจนขึ้น โดยเพิ่มภาพจาก 2 ภาพเป็น 3 ภาพ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้วยวิธีการที่หลากหลาย 2. ผู้วิจัยได้เพิ่ม หลักการกระจายอำนาจดังนี้ **หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)** เป็นการกระจายอำนาจ วินิจฉัย สั่งการ และการบริหารจากหน่วยงานต้นสังกัดลงไปยังโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มากที่สุด เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีอำนาจในการตัดสินใจบางอย่าง โดยมีอิสระในการบริหารหลักสูตร บุคลากรและการจัดการเรียนการสอนได้เอง ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับ

ตารางที่ 14.16 (ต่อ)

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ
	ท้องถิ่นสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่สำคัญ หน่วยงานต้นสังกัดมีบทบาทเพียงเป็นหน่วยในการควบคุมดูแล เพื่อให้โรงเรียนดำเนินการตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
	3. ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนทัศน์เชิงหลักการดังนี้ เน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ การบริหารแบบยืดหยุ่นและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ตารางที่ 14.17 ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุม เชิงปฏิบัติการ
กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ ควรแยกระดับนโยบาย ระดับบริหารจัดการ และระดับปฏิบัติให้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับนโยบาย ต้องให้ความสำคัญของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยจะต้องเป็นวาระแห่งชาติ ที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุน และควรพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เพื่อให้มีช่วยเหลือ สนับสนุนการนิเทศติดตามการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ	ผู้วิจัยได้ปรับกระบวนทัศน์ฯ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้ **กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย** ผลักดันให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็น “วาระแห่งชาติ” เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้จะเปลี่ยนรัฐบาลและและพัฒนากลไกการส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือและติดตามอย่างเป็นระบบ **กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ** ควรแต่งตั้ง “คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่”โดยมีผู้ว่าราชการ

ตารางที่ 14.17 (ต่อ)

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุม เชิงปฏิบัติการ
สำหรับระดับบริหารจัดการ ให้มองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นราบ และระดับปฏิบัติควรภาพรวมในโรงเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล และการตัดสินใจ	จังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานกรรมการ ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นรองประธานกรรมการ ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ, ภาคีเครือข่ายด้านการสนับสนุนและส่งเสริม เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 ถึงเขต 6 เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินการ เนื่องจากทำงานใกล้ชิดกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากที่สุด **กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ** ผู้บริหารสถานศึกษา, คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา, คณะกรรมการสถานศึกษา, เครือข่ายผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแสดงความยินดีอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 14.18 ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในการ (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านกระบวนทัศน์เชิงประเมิน

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุม เชิงปฏิบัติการ
ควรปรับการเขียนปัจจัยความสำเร็จควรเขียนรายละเอียดให้ชัดเจน เพื่อที่โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสามารถนำไปใช้ได้ในสถานการณ์จริง	ผู้วิจัยได้รับการเขียนปัจจัยความสำเร็จใหม่ตามข้อเสนอแนะดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนทั้งปัจจัย ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานด้านคมนาคม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศ ติดตามประเมินผล และด้านการสะท้อนคิด โดยเฉพาะการรวมกลุ่มการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทำให้โรงเรียนมีกลุ่มที่มีวัฒนธรรม ช่วยกันสร้างแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาคุณภาพเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หรือสร้างวิถีความสัมพันธ์ที่เป็นบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพึ่งพาช่วยเหลือกันให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 14.18 (ต่อ)

ผลการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	การปรับกระบวนทัศน์ฯที่เกิดจากการประชุม เชิงปฏิบัติการ
	2. การส่งเสริมการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม ทั่วถึงและยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความหมายและมีความสุข เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นตามสภาพบริบทของนักเรียน 3. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกุญแจดอกสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียม โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำไปดำรงตำแหน่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งมีคุณสมบัติประกอบไปด้วย การมีอุดมการณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม สำนักงานเขตพื้นที่ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริหารได้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการให้รางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติ 4. หน่วยงานต้นสังกัดควรกระจายอำนาจให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประเด็นหน้าที่ ความรับผิดชอบ และงบประมาณการพัฒนาสู่โรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 3 กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาปรับปรุงก่อนที่จะตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย 5 ส่วนดังนี้ 1) กระบวนทัศน์เชิงหลักการ 2) กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย 3) กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ 4) กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ และ 5) กระบวนทัศน์เชิงประเมิน ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.5 (ร่างที่ 2) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กระบวนทัศน์เชิงหลักการ

1.1 แนวคิดที่มาของกระบวนทัศน์

จังหวัดเชียงใหม่ เป็น 1 ใน 8 จังหวัดนำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ได้กำหนด ทิศทางการขับเคลื่อนโดยการใช้แผนพัฒนา แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนของพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งขณะนี้อยู่ในห้วงปี 2565 – 2569 มีการวิเคราะห์แนวโน้มอนาคตของเมืองเชียงใหม่ และได้มีการกำหนดสมรรถนะ “ละอ่อนเชียงใหม่” ว่าเด็กเชียงใหม่จะมีสมรรถนะสำคัญ ดังนี้ 1) การคิดขั้นสูง 2) การพึ่งพาตนเอง 3) การสื่อสาร 4) การเป็นผู้ประกอบการ 5) การทำงานเป็นทีม 6) การใช้เทคโนโลยี และ 7) การเป็นพลเมือง (Active Citizen) จังหวัดเชียงใหม่ได้กำหนด วิสัยทัศน์ของพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า “เชียงใหม่นครแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสุข” โดยมีภารกิจการการขับเคลื่อน 4 ภารกิจดังนี้ ภารกิจที่ 1 จะสร้างความเสมอภาคการศึกษาตลอดชีวิต ภารกิจที่ 2 จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงสมรรถนะแห่งอนาคต ภารกิจที่ 3 จะเร่งพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด และภารกิจที่ 4 จะยกระดับขีดสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งกำหนดเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและโรงเรียนพื้นที่เกาะ) ขึ้น โดยมีโรงเรียนในโครงการฯ จำนวน 1,604 โรงเรียน เป็นโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจำนวน 1,481 โรงเรียน และโรงเรียนพื้นที่เกาะ จำนวน 123 โรงเรียน โดยได้กำหนดความหมายของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ไว้ว่าเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ระหว่างภูเขา ที่มีเส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดถึงที่ตั้งโรงเรียน ผ่านเนินเขา

ภูเขา เทือกเขาสูงเฉลี่ยมากกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 500 เมตรขึ้นไป หรือผ่านเนินเขา ภูเขาเทือกเขาสูงกว่าความสูงเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งมีความลำบากในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาจากภูมิศาสตร์ ลักษณะและระยะทางการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค ข้อมูลนักเรียนและความยุ่งยากในการบริหารจัดการศึกษาอื่น ๆ

จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ มีจำนวนโรงเรียนรวมทุกสังกัด จำนวน 959 โรงเรียน กระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอ มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 727 โรงเรียน และตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่มีโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวนทั้งหมด 338 โรงเรียน กระจายตัวในพื้นที่ 18 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งตามระดับความยุ่งยากเป็น 3 ระดับ คือ ยุ่งยาก ยุ่งยากมาก และยุ่งยากมากที่สุด ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 4.6

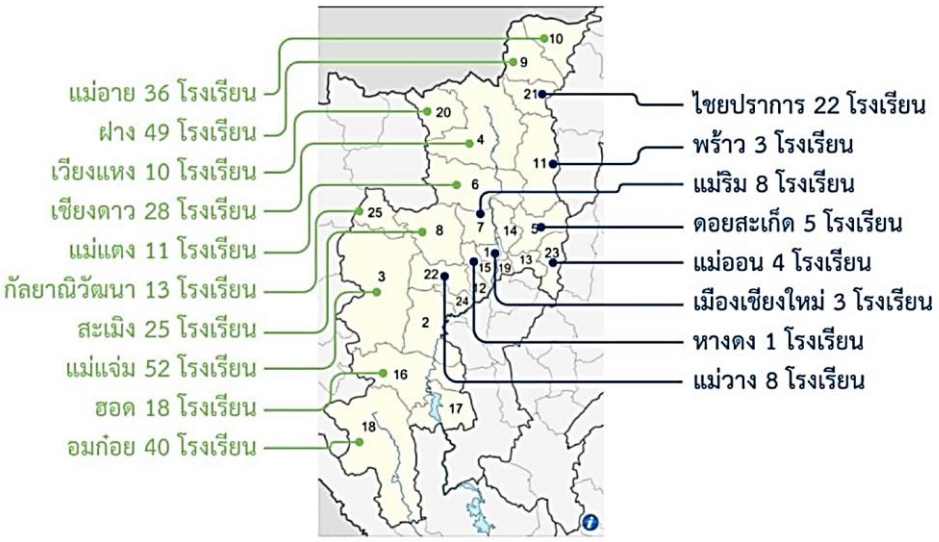

ภาพที่ 4.6 จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษา, 2567

จากภาพที่ 4.6 แสดงถึงโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา ได้ดังนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 จำนวน 8 โรงเรียน เขต 2 จำนวน 47 โรงเรียน เขต 3 จำนวน 141 โรงเรียน เขต 4 จำนวน 9 โรงเรียน เขต 5 จำนวน 56 โรงเรียน เขต 6 จำนวน 68 โรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ จำนวน 9 โรงเรียน โดยสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แต่ละโรงเรียนมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ระบบสาธารณูปโภค และสภาพการจัดการศึกษา ซึ่งแตกต่างกับโรงเรียนในพื้นราบที่มีความพร้อมทุกด้านทั้งทางด้านทรัพยากรทางการเรียน ความพร้อมของครู และความพร้อมของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นราบกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม ไม่ยุติธรรมและไม่เสมอภาค

ฉะนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ควรปรับกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อให้นักเรียนทุกคนในจังหวัดเชียงใหม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม สภาพร่างกาย โดยความเท่าเทียมในที่นี้หมายถึงความเท่าเทียมทั้งโอกาสของการได้รับการศึกษา และความเท่าเทียมของโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งการเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษาสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 การเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษา
ที่มา : มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์, 2564

จากภาพที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบถึงนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเข้าไม่ถึงการศึกษา เปรียบเหมือนเด็กเตี้ยทั้งสองคนที่ไม่สามารถมองเห็นการแข่งขันกีฬาได้ เพราะมีรั้วบังอยู่ จึงจำเป็นต้องเพิ่มลังให้จำนวนหนึ่งลัง สำหรับคนเตี้ยปานกลาง

และเพิ่มลังจำนวนสองลังสำหรับเด็กคนที่เตี้ยที่สุด โดยเด็กที่สูงที่สุดไม่จำเป็นต้องใช้ลังเลยแม้แต่ใบเดียว ซึ่งการกระทำเช่นนี้เป็นการสร้างโอกาส ให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้เห็นการแข่งขันกีฬาได้อย่างเท่าเทียม หรือมิเช่นนั้นก็ต้องเปลี่ยนรั้วจากทึบเป็นแบบโปร่ง เพื่อให้ทุกคนไม่ว่าจุสูงหรือต่ำได้เห็นการแข่งขันกีฬาได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ฉะนั้นการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ควรจัดด้วยวิธีการที่หลากหลาย ต้องอาศัยหลักการดังนี้

1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัย มีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคล ได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันจะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติแผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม โดยไม่ปล่อยปละละเลยหรือทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No One Left Behind)

2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล บุคคลดังกล่าวควรมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้เพื่อให้เขาได้มีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ด้วยเหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษารูปแบบปกติอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุน พิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนด ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ที่ครอบคลุมการดูแลและพัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

3) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน

ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย สนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย

3.1) กลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียม จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่การร่วมตระหนัก ร่วมคิด ร่วมวางแผน รวมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมชื่นชมความสำเร็จ ตลอดจนการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ สื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น

3.2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิด เป็นความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีบริบทใกล้เคียงกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งคนและเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างพลังบวกร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจวินิจฉัย สั่งการ และการบริหารจากหน่วยงานต้นสังกัดลงไปยังโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มากที่สุด เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีอำนาจในการตัดสินใจบางอย่าง โดยมีอิสระในการบริหารหลักสูตร บุคลากรและการจัดการเรียนการสอนได้เอง ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่สำคัญ หน่วยงานต้นสังกัดมีบทบาทเพียงเป็นหน่วยในการควบคุมดูแล เพื่อให้โรงเรียนดำเนินการตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) หลักการบริหารแบบยืดหยุ่น (Resilience Management) เป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาในวิถีแบบใหม่ เพื่อรับมือกับวิกฤตและการเปลี่ยนแปลง โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการตัดสินใจ และมีภาวะผู้นำ มีระบบการทำงานที่ยืดหยุ่น และสนับสนุนการทำงานในช่วงวิกฤตที่เผชิญ เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

6) หลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School- base Management) เป็นกระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.2 หลักการ

เน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ การบริหารแบบยืดหยุ่นและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

1.3 จุดมุ่งหมาย

1) เพื่อเป็นแนวคิดสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ นำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษา

2) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ ในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

3) เพื่อเป็นแนวประเมินสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2. กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย

กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในจังหวัดเชียงใหม่ เข้าถึงโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ถือว่าเป็นองค์การหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ โดยมีการกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย ในการขับเคลื่อนให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ผลักดันให้การพัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเป็น “วาระแห่งชาติ” ที่ให้ทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่จัดการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรคำนึงถึงคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารตามกฎหมายและแผนการศึกษาชาติที่กำหนดไว้ เพื่อมิให้จัดการศึกษาไปคนละทิศละทางหรือเปลี่ยนแปลงตามรัฐบาล

2) พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เพื่อให้มีช่วยเหลือ สนับสนุนการนิเทศติดตามการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ

3) จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและของทุกภาคส่วนที่สนับสนุนการพัฒนา ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชนในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

4) เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่าง เท่าเทียม เป้าหมายคุณภาพการศึกษาของชาติ จะต้องมีความชัดเจนและทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตาม เพื่อไม่ให้เกิดการบิดเบี้ยวกลางทางตามกระแสความนิยมอย่างที่เป็นอยู่ ให้สอดคล้องกับกฎหมายที่ ต้องการให้เด็กเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ “ดี เก่ง มีความสุข”

5) งบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ต้องจัดให้เพียงพอตามความต้องการจำเป็นของแต่ละโรงเรียน

6) ส่งเสริมให้หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

7) ควรมีการวางแผนกับกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องกับในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ อาทิเช่น กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ให้ยืดหยุ่นในการอุดหนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสามารถอุดหนุนที่ดินสิ่งก่อสร้างได้ ตลอดจนส่งเสริมทักษะอาชีพด้วยวิธีการที่หลากหลายให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน เพื่อยกระดับฐานะของคนในชุมชน มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของประชากรในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมอุทยานป่าไม้แห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) ยืดหยุ่นการสร้างอาคารเรียนให้เพียงพอและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

8) ควรมีนโยบาย สนับสนุนคนในท้องถิ่นที่ต้องการจะเป็นครูเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ด้วยการให้ทุนการศึกษา รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียน ค่าครองชีพระหว่างเรียนตามความต้องการจำเป็นของแต่ละคน

2.2 สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่าน ออกเขียนได้ มีทักษะอาชีพทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติการเมือง การปกครองเชิงบวก ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแต่ละชุมชน และควรจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และประสานความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2) จัดทำแนวทางการวัดผลและประเมินจาก หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการปฏิบัติ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องการวัดและประเมินผลมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3) จัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ครบและให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เมื่อครูย้ายออกควรมีตำแหน่งทดแทนทันที และพิจารณาอัตราคืนครูเกษียณอายุราชการ ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น เพื่อให้ครูครบชั้น สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (New DLTV) เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา โดยจัดให้ครูที่เก่ง ๆ มีความรู้ ความสามารถสอนผ่านคลิปหรือช่องรายการให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้อ่านออกเขียนได้

5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูได้มีนวัตกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงได้จริง โดยจัดเวทีการแข่งขันเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในระดับประเทศ และจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถเลื่อนวิทยฐานะในระดับที่สูงขึ้นได้

6) ส่งเสริมผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข และควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูงนอกจากจะลดระยะเวลาในการทำวิทยฐานะ ควรเพิ่มเงินตอบแทนไว้ในกฎสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

7) สนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครู โดยสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพักครู ให้มีความสะดวก สบายและมีความปลอดภัยตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง และจัดสรรงบประมาณสำหรับครูในการดูแลนักเรียนในกรณีที่เป็นโรงเรียนพักนอน ให้สมเหตุสมผล

8) จัดหลักสูตรในการพัฒนาผู้บริหารก่อนที่จะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาอย่างเข้ม ควรเน้นเนื้อหา ภาวะความเป็นผู้นำ ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และเนื้อหาที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงคิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ

9) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาเฉพาะพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

10) กำหนดระยะเวลาในการย้ายของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงจาก 2 ปี เป็น 4 ปี เพื่อให้การบริหารงานตลอดจนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

11) จัดงบประมาณให้เพียงพอกับการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ซึ่งมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน และควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอ ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง

3. กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ

กระบวนการจัดการ เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในจังหวัดเชียงใหม่ เข้าถึงโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จังหวัดเชียงใหม่ ควรดำเนินการแต่งตั้ง “คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่” จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยมีโครงสร้างการบริหารในระดับจังหวัด ซึ่งประกอบไปด้วย

1) ผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานกรรมการ

2) ศึกษาธิการจังหวัด รองประธานกรรมการ

3) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่เขต 1 ถึงเขต 6 และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเชียงใหม่ กรรมการ

4) ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ กรรมการ

5) ภาคีเครือข่ายด้านการสนับสนุนและส่งเสริม กรรมการ

6) เจ้าหน้าที่ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับมอบหมาย กรรมการและเลขานุการ

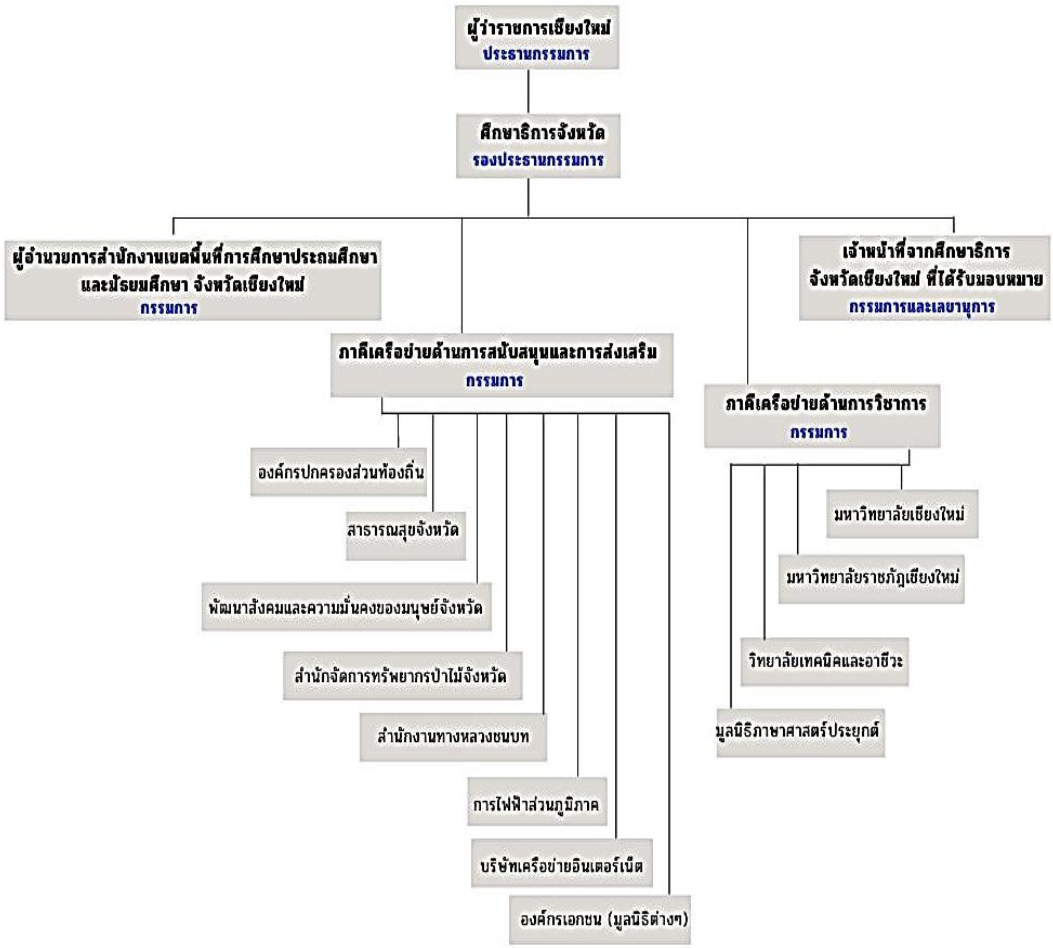

ภาพที่ 4.8 คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

โดยให้คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญคือ

1) จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งเสนอแนวทางต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อกำหนดนโยบาย แนวทางและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2) ศึกษาและเสนอแนะแนวทาง หลักเกณฑ์และวิธีการปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอดคล้องทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ ต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ

3) รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านวิชากร และภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

4) ศึกษาและเสนอแนะกลไก ระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์และมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนพิเศษที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน ตลอดจนความยากลำบากในการเดินทาง

5) ศึกษาและเสนอแนะแนวทาง หลักเกณฑ์และวิธีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอ่านออกเขียนได้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ

6) ร่างกฎหมาย เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของครู เพื่อเสนอต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ

7) เรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นประกอบการพิจารณา

8) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่มอบหมาย

9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการมอบหมาย

สำหรับในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทและมีหน้าที่ดังนี้

3.1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานเพื่อปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด การปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ นโยบาย และยุทธศาสตร์ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มอบหมาย ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ภารกิจและเป้าหมาย แผนงานและโครงการตลอดจนกิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดควรกำหนดฝ่ายงาน ที่รับผิดชอบโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในหน่วยงานให้ชัดเจน

3) ส่งเสริม และสนับสนุนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ให้เข้าร่วมพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งด้านปัจจัยพื้นฐาน พัฒนาทักษะทางด้านวิชาการ ทักษะชีวิตและอาชีพ และสุขภาวะที่ดี

4) นิเทศติดตาม โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดระหว่างผู้บริหาร คณะครู ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาทางด้านวิชาการ ทางด้านสนับสนุนการส่งเสริม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่งในการกำกับดูแล สนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเป้าหมายหลักอยู่ที่การให้บริการทางการศึกษากับประชากรวัยเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย ฉะนั้นเพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลายโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและบริบทโรงเรียน

2) ควรจัดสรรทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุและการจัดการ) ให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ควรสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงอินเทอร์เน็ตโรงเรียนโดยขยายสัญญาณ อุปกรณ์เชื่อมต่อ ตลอดจนสนับสนุนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้

4) ฝ่ายงานที่รับผิดชอบในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีการประสานงานและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจน

ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครู โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) มีการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ ความสามารถในการเข้าไปบริหาร โรงเรียนพื้นที่สูง มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีจูงใจที่มีความหลากหลาย อาทิเช่น การพิจารณาขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทนพิเศษ เป็นต้น

6) มีนโยบายเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะบางครั้งนโยบายบางนโยบายสามารถปฏิบัติได้จริงเฉพาะโรงเรียนในพื้นราบ ฉะนั้นเขตพื้นที่จะต้องเข้าใจบริบทของโรงเรียน ไม่ใช่เพียงแต่ให้ทำตามนโยบายซึ่งทางโรงเรียนทำไม่ได้

7) การคัดเลือกบุคลากรมาเป็นข้าราชการครู ควรเลือกครูคนที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครู โรงเรียนพื้นที่สูง และควรเลือกคนในท้องถิ่นมาเป็นครู เพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาษาถิ่น

8) ส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูง โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

9) ส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

10) จัดอบรมหรือพัฒนาครูในเรื่องการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัดที่มีความหลากและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และควรจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

11) หาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลาย และทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล

12) มีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารบรรจุใหม่ กำหนดเกณฑ์ในการประเมินให้ชัดเจนและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง กับโรงเรียนหรือครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ในโรงเรียน

3.3 ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ

การบริหารงานทางด้านวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทางด้านวิชาการ จากหน่วยงานทางการศึกษาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรืองานด้านวิชาการ โดยให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ อ่านคล่องเขียนคล่อง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะการคิด ตลอดจนมีทักษะชีวิตและอาชีพ เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา ที่มีความเข้าใจ เหมาะสมสอดคล้อง นำไปสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดี และสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพ

2) สร้างข้อตกลงเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย โดยวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดและประเมินผล และ 4) ด้านการนิเทศการศึกษา

3) ร่วมกันดำเนินงานและกำกับ ติดตาม ตามข้อตำลงเบื้องต้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการทำแผนงานที่เตรียมการมาปฏิบัติ เพื่อสร้างเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4) ร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนานวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้จริง

5) ร่วมทบทวนการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวน ปรับปรุง พัฒนาเครือข่าย เพื่อนำไปสู่จุดหมายและความสำเร็จร่วมกัน

3.4 ภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน

ภาคีเครือขายและการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนกับกิจกรรมหรืองานด้านการศึกษา เป็นพันธมิตรต่อกัน มีวัตถุประสงค์และมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยร่วมมือกันทำงานด้านการศึกษาอย่างเป็นระบบให้เกิดความเท่าเทียมทางให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และเพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจน ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน และแผนปฏิบัติการประจำปี เน้นการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรมีลักษณะเป็นแผนกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์

2) มีปฏิทินการทำงานของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนที่ชัดเจน

3) กำหนดเป้าหมาย กิจกรรม โครงการหรืองานของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างท้าทาย และควรกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน

4) ภาระงานที่ดำเนินการเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

5) จัดทำหนังสือบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) กับภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

6) ร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และกำกับ ติดตาม ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

7) ร่วมทบทวนการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวน ปรับปรุง พัฒนาเครือข่าย เพื่อนำไปสู่จุดหมายและความสำเร็จร่วมกัน

8) ร่วมชื่นชมผลงาน โดยมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง

3.5 กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ

การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องการบริหารการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ควรมีบทบาทและมีหน้าที่ดังนี้

3.6 ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีหน้าที่ และบทบาทดังนี้

1) ศึกษาและทำความเข้าใจถึงสภาพบริบทของโรงเรียนที่เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ โดยการศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ในโรงเรียน อาทิเช่น แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติ

การประจำปี หลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น ตลอดจนสอบถามคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และผู้ปกครอง เพื่อนำเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการจัดการศึกษา

2) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียนให้ชัดเจน และให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายชุมชน และภาคีเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาที่หลากหลายมีจัดแผนการดำเนินการจัดการศึกษา และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องระหว่างโรงเรียน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบนพื้นที่สูงได้อย่างมีคุณภาพ สนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน

4) พัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน โดยผู้บริหารสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรให้มากที่สุด โดยหาล่ามแปลเป็นภาษาไทย ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน

5) พัฒนาระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ มีการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรให้ตรงตามบริบทของโรงเรียน มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการประเมินหลักสูตรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนช่วยตรวจสอบและประเมินหลักสูตร

6) สร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมพัฒนางานและได้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูง และจัดสภาพแวดล้อมการทำงานให้มีความเหมาะสม บริหารงานด้วยความเสมอภาค และยุติธรรม สร้างวัฒนธรรมคุณภาพ และแลกเปลี่ยนเรียนกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

7) ให้ความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย โดยสร้างความตระหนักให้คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา

8) ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ตลอดจนส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน

9) สรรหาครูชนเผ่าที่รู้และเข้าใจภาษาถิ่นมาเป็นผู้ช่วยครู (ล่าม) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาตอนต้น เพื่อส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนได้อ่านออกเขียนได้ ตามระดับชั้น

10) ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยประสานกับหน่วยงานทางการศึกษา ในการฝึกทักษะอาชีพและชีวิตควรหาภาคีเครือข่าย โดยขอความร่วมมือ โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนเทคนิค ตลอดจนวิทยาลัยการอาชีพ ในการสนับสนุนด้านบุคลากร และอุปกรณ์ ตลอดจนการหาตลาดทางสื่อโซเชียลให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน

11) ก่อนที่เริ่มการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน

12) มีสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและบริหารเครือข่ายให้เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีผลต่อการคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการสนับสนุนและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เช่น การฝึกอบรมครูและบุคลากร การสนับสนุนทางการเรียนการสอน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และควรมีการตรวจสอบ ประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อโรงเรียนและชุมชน

13) มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อโซเชียลกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ดำเนินการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของภาคีเครือข่าย และประชาสัมพันธ์ในการหาอาสาสมัครการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมีความเชื่อว่าประเทศไทยมีคนที่มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือและเกื้อกูล

14) ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนัก

เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร อีกทั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ทางธรรมชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

15) อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย และควรจัดหาคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แทบเล็ต ให้เพียงพอกับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสืบค้นและแสวงหาความรู้

16) โรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นขนาดเล็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการรับจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากแต่ละโรงได้รับจัดสรรมาบริหารจัดการในงบประมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีความคงทนถาวร ฉะนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงควรหารือร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มนำเงินงบประมาณที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวมกัน เพื่อที่จะได้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แล้วตกลงกันว่า โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไหนมีความต้องการจำเป็นที่สุดก็ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการ ปีต่อไปก็เป็นของอีกโรงเรียน เป็นต้น

17) ผู้บริหารสถานศึกษาควรขอความร่วมมือภายในชุมชน ในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น ตลอดจนควรจัดกิจกรรมหรือโครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถนำพาให้สถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ต้องอาศัยคุณสมบัติที่สำคัญคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย ควรมีภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม คือจะต้องมีสมรรถนะ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อน และค้นพบ แนวทางในการดำเนินการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ควรมีทักษะในการเลือกนโยบายที่โรงเรียนที่สามารถปฏิบัติได้จริง เลือกไม่ทำนโยบายที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ และควรมีทักษะในการสื่อสาร เพื่อที่จะส่งเสริมให้คณะครูตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคณะครู เพื่อที่ส่งเสริมให้ครูก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพในอนาคต

3.7 ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพราะการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 นั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริม

ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ครูผู้สอนควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธ์ สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ โดยครูต้องเชื่อมั่นว่าเด็กทุกคนสามารถที่จะพัฒนาได้ และมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนทุกขั้นตอน

2) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งทางด้านวิชาการ ทักษะทางภาษาและเทคโนโลยี เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานจนเกิดประสิทธิภาพ ใช้ศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่

3) เอาใจใส่ รับผิดชอบในงานที่ตนได้รับมอบหมายไว้ และทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม ปฏิบัติงานแบบกัลยาณมิตร มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

4) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ การเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการ ความแตกต่างของผู้เรียนและความถนัดของผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

5) ครูควรใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบเชิงรุก ที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน จากการตั้งคำถาม การกระตุ้นด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรม Active Learning

6) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

7) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

8) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัย ยาเสพติดและปัญหามลพิษในการเผาป่า โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้

9) ประเมินผลตามสภาพจริงของนักเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำผล การประเมินไปพัฒนาและปรับปรุงนักเรียน7เป็นรายบุคคลต่อไป

10) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อนำเอาองค์ความรู้ไปปรับใช้ในโรงเรียนของตนเอง

11) ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนจะบรรลุผลได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครู ในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

3.8 คณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยตัวแทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทดังนี้

1) ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา โดยกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดหมายหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแนวดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2) เสนอแนะความต้องการ ความคาดหวังของชุมชน ที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ร่วมกันวิเคราะห์ และรับฟังผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์

4) มีส่วนร่วมในการประเมินผล การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) ร่วมประสานงานกับองค์กรทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อบริการแหล่งเรียนรู้ และร่วมส่งเสริม สนับสนุน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

6) ส่งเสริมสนับสนุนและร่วมระดมทรัพยากร เพื่อส่งเสริมการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

7) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.9 ผู้ปกครองนักเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว บิดา มารดา ผู้ปกครอง ซึ่งต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียน ควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนให้สม่ำเสมอและมีส่วนร่วมจัดบรรยากาศในบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

2) มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3) มีส่วนร่วมกับครูประจำชั้นในการส่งเสริมผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครูประจำชั้น

4) มีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเป็นวิทยากรท้องถิ่นหรือร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

5) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยการประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาโรงเรียน

6) มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทางโรงเรียนร้องขออย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4. กระบวนทัศน์เชิงประเมิน

4.1 แนวทางในการประเมิน

การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ควรดำเนินการประเมินดังนี้

1) อัตราการเข้าเรียนของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสูงขึ้น

2) อัตราการออกกลางคันของนักเรียนลดลง

3) อัตรานักเรียนเรียนภาคบังคับและเรียนต่อในมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ สูงขึ้น

4) นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณได้ตามระดับชั้น

5) นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ

6) นักเรียนมีสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจที่ดี

7) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด โดยไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีของสังคม

8) นักเรียนมีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการประเมินต้องใช้เครื่องมือที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสิ่งที่จะวัดและมีความน่าเชื่อถือ

4.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่น ทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ที่พัฒนาขึ้นนี้ เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งปัจจัย ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านคมนาคม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศ ติดตามประเมินผล และด้านการสะท้อนคิด โดยเฉพาะการรวมกลุ่มการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทำให้โรงเรียนมีกลุ่มที่มีวัฒนธรรม ช่วยกันสร้างแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาคุณภาพเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หรือสร้างวิถีความสัมพันธ์ที่เป็นบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพึ่งพาช่วยเหลือกันให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

2) การส่งเสริมการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม ทั่วถึงและยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความหมายและมีความสุข เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นตามสภาพบริบทของนักเรียน

3) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกุญแจดอกสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียม โดยสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำไปดำรงตำแหน่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งมีคุณสมบัติประกอบไปด้วย การมีอุดมการณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจและการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม สำนักงานเขตพื้นที่ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริหารได้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการให้รางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติ

4) หน่วยงานต้นสังกัดควรกระจายอำนาจให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประเด็นหน้าที่ ความรับผิดชอบ และงบประมาณการพัฒนาสู่โรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 4 ผลการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพิจารณาตรวจสอบตามเกณฑ์ ความถูกต้อง (Accuaracy) และความเหมาะสม (Propriety) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละ ผลการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

รายการ	ถูกต้อง		ไม่ถูกต้อง		เหมาะสม		ไม่เหมาะสม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กระบวนทัศน์เชิงหลักการ	9	100	-	-	9	100	-	-
กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย	9	100	-	-	9	100	-	-
กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ	9	100	-	-	9	100	-	-
กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ	9	100	-	-	9	100	-	-
กระบวนทัศน์เชิงประเมิน	9	100	-	-	9	100	-	-
เงื่อนไขความสำเร็จ	9	100	-	-	9	100	-	-
รวมเฉลี่ย	**9**	**100**	**-**	**-**	**9**	**100**	**-**	**-**

จากตารางที่ 4.19 พบว่าผลการตรวจสอบ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมทุกรายการมีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100

ตอนที่ 4 ผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ (ร่าง) กระบวนทัศน์ การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบประเมินกระบวนทัศน์ เป็นไปตามตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ (n = 177)

รายการ	ระดับการประเมิน					
	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
กระบวนทัศน์เชิงหลักการ	4.76	0.42	มากที่สุด	4.67	0.46	มากที่สุด
กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย	4.66	0.47	มากที่สุด	4.77	0.40	มากที่สุด
กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ	4.88	0.32	มากที่สุด	4.90	0.28	มากที่สุด
กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ	4.77	0.41	มากที่สุด	4.79	0.40	มากที่สุด
กระบวนทัศน์เชิงประเมิน	4.75	0.43	มากที่สุด	4.76	0.42	มากที่สุด
เงื่อนไขความสำเร็จ	4.75	0.43	มากที่สุด	4.76	0.42	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	**4.77**	**0.24**	**มากที่สุด**	**4.78**	**0.22**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4.20 พบว่าความเป็นได้ภาพรวมของกระบวนทัศน์ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.24) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ ($\bar{X}$ = 4.88, S.D. = 0.32) กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.41) และกระบวนท้ศน์เชิงหลักการ ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.42) ความเป็นประโยชน์ในภาพรวมของกระบวนทัศน์อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = 0.22) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ ($\bar{X}$ = 4.90, S.D. = 0.28) กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.79, S.D. = 0.40) และกระบวนทัศน์เชิงนโยบาย ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.40)

ส่วนที่ 2 กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับสมบูรณ์)

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะปลายเปิดในแบบประเมิน (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่จากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มาปรับปรุง เพื่อให้กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีความสมบูรณ์ ชัดเจน และครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ดังแสดงภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับสมบูรณ์)

จากภาพที่ 4.9 สรุปสาระสำคัญของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ได้ตามประเด็นต่อไปนี้

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1. กระบวนทัศน์เชิงหลักการ

1.1 แนวคิดที่มาของกระบวนทัศน์

จังหวัดเชียงใหม่ เป็น 1 ใน 8 จังหวัดนำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ได้กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนโดยการใช้แผนพัฒนา แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนของพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งขณะนี้อยู่ในห้วงปี 2565 – 2569 มีการวิเคราะห์แนวโน้มอนาคตของเมืองเชียงใหม่ และได้มีการกำหนดสมรรถนะ “ละอ่อนเชียงใหม่” ว่าเด็กเชียงใหม่จะมีสมรรถนะสำคัญ ดังนี้ 1) การคิดขั้นสูง 2) การพึ่งพาตนเอง 3) การสื่อสาร 4) การเป็นผู้ประกอบการ 5) การทำงานเป็นทีม 6) การใช้เทคโนโลยี และ 7) การเป็นพลเมือง (Active Citizen) จังหวัดเชียงใหม่ได้กำหนด วิสัยทัศน์ของพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า “เชียงใหม่นครแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสุข” โดยมีภารกิจการการขับเคลื่อน 4 ภารกิจดังนี้ ภารกิจที่ 1 จะสร้างความเสมอภาคการศึกษาตลอดชีวิต ภารกิจที่ 2 จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงสมรรถนะแห่งอนาคต ภารกิจที่ 3 จะเร่งพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด และภารกิจที่ 4 จะยกระดับขีดสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรหลักในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งกำหนดเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและโรงเรียนพื้นที่เกาะ) ขึ้น โดยมีโรงเรียนในโครงการฯ จำนวน 1,604 โรงเรียน เป็นโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจำนวน 1,481 โรงเรียน และโรงเรียนพื้นที่เกาะ จำนวน 123 โรงเรียน โดยได้กำหนดความหมายของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ไว้ว่าเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหุบเขาระหว่างภูเขา ที่มีเส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดถึงที่ตั้งโรงเรียน ผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขา

สูงเฉลี่ยมากกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 500 เมตรขึ้นไป หรือผ่านเนินเขา ภูเขา เทือกเขาสูงกว่าความสูงเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งมีความลำบากในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาจากภูมิศาสตร์ ลักษณะและระยะทางการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค ข้อมูลนักเรียนและความยุ่งยากในการบริหารจัดการศึกษาอื่น ๆ

จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ มีจำนวนโรงเรียนรวมทุกสังกัดจำนวน 959 โรงเรียน กระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอ มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 727 โรงเรียน และตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่มีโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวนทั้งหมด 338 โรงเรียน กระจายตัวในพื้นที่ 18 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งตามระดับความยุ่งยากเป็น 3 ระดับคือ ยุ่งยาก ยุ่งยากมาก และยุ่งยากมากที่สุด ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 4.10

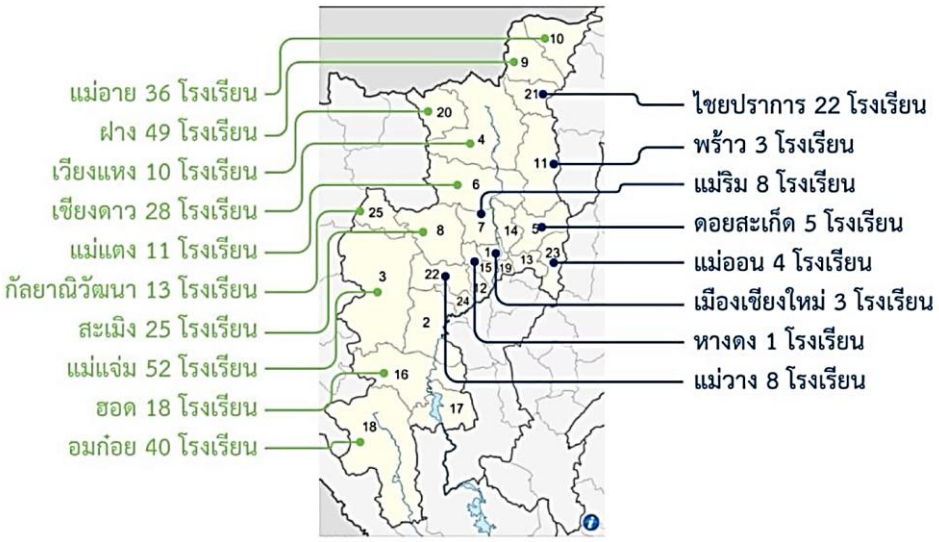

ภาพที่ 4.10 จำนวนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษา, 2567

จากภาพที่ 4.10 แสดงถึงโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา ได้ดังนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 จำนวน 8 โรงเรียน เขต 2 จำนวน 47 โรงเรียน เขต 3 จำนวน 141 โรงเรียน เขต 4 จำนวน 9 โรงเรียน เขต 5 จำนวน 56 โรงเรียน เขต 6 จำนวน 68 โรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ จำนวน 9 โรงเรียน โดยสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหาร

การศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแต่ละโรงเรียนมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ระบบสาธารณูปโภค และสภาพการจัดการศึกษา ซึ่งแตกต่างกับโรงเรียนในพื้นราบที่มีความพร้อมทุกด้านทั้งทางด้านทรัพยากรทางการเรียน ความพร้อมของครู และความพร้อมของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นราบกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม ไม่ยุติธรรมและไม่เสมอภาค

ฉะนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ควรปรับกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อให้นักเรียนทุกคนในจังหวัดเชียงใหม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม สภาพร่างกาย โดยความเท่าเทียมในที่นี้หมายถึงความเท่าเทียมทั้งโอกาสของการได้รับการศึกษา และความเท่าเทียมของโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งการเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษาสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 การเปรียบเทียบถึงโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษา
ที่มา : มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์, 2564

จากภาพที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบถึงนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเข้าไม่ถึงการศึกษา เปรียบเหมือนเด็กเตี้ยทั้งสองคนที่ไม่สามารถมองเห็นการแข่งขันกีฬาได้ เพราะมีรั้วบังอยู่ จึงจำเป็นต้องเพิ่มลังให้จำนวนหนึ่งลัง สำหรับคนเตี้ยปานกลาง และเพิ่มลังจำนวนสองลังสำหรับเด็กคนที่เตี้ยที่สุด โดยเด็กที่สูงที่สุดไม่จำเป็นต้องใช้ลังเลยแม้แต่ใบเดียว

ซึ่งการกระทำเช่นนี้เป็นการสร้างโอกาส ให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้เห็นการแข่งขันกีฬาได้อย่างเท่าเทียม หรือมิเช่นนั้นก็ต้องเปลี่ยนรั้วจากทึบเป็นแบบโปร่ง เพื่อให้ทุกคนไม่ว่าจุสูงหรือต่ำได้เห็นการแข่งขันกีฬาได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ฉะนั้นการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ควรจัดด้วยวิธีการที่หลากหลาย ต้องอาศัยหลักการดังนี้

1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัย มีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันจะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติแผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม โดยไม่ปล่อยปละละเลยหรือทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No One Left Behind)

2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน กลุ่มปกติกลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล บุคคลดังกล่าวควรมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้เพื่อให้เขา ได้มีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ด้วยเหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ หากจัดการศึกษารูปแบบปกติอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าวให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขาได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุน พิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้และถือเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการ ทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนด ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ที่ครอบคลุมการดูแลและพัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

3) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา

เพื่อให้การจัดการศึกษาครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย สนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย

3.1) กลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความ เท่าเทียม จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่การร่วมตระหนัก ร่วมคิด ร่วมวางแผน รวมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมชื่นชมความสำเร็จ ตลอดจนการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น

3.2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิด เป็นความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่มีบริบทใกล้เคียงกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งคนและเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างพลังบวกร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

4) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจวินิจฉัย สั่งการ และการบริหารจากหน่วยงานต้นสังกัดลงไปยังโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มากที่สุด เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีอำนาจในการตัดสินใจบางอย่าง โดยมีอิสระในการบริหารหลักสูตร บุคลากรและการจัดการเรียนการสอนได้เอง ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่สำคัญ หน่วยงานต้นสังกัดมีบทบาทเพียงเป็นหน่วยในการควบคุมดูแล เพื่อให้โรงเรียนดำเนินการตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) หลักการบริหารแบบยืดหยุ่น (Resilience Management) เป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาในวิถีแบบใหม่ เพื่อรับมือกับวิกฤตและการเปลี่ยนแปลง โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการตัดสินใจ และมีภาวะผู้นำ มีระบบการทำงานที่ยืดหยุ่น และสนับสนุนการทำงานในช่วงวิกฤตที่เผชิญ เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

6) หลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School- Base Management) เป็นกระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.2 หลักการ

เน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ การบริหารแบบยืดหยุ่นและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

1.3 จุดมุ่งหมาย

1) เพื่อเป็นแนวคิดสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ นำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษา

2) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ ในการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

3) เพื่อเป็นแนวประเมินสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2. กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย

กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในจังหวัดเชียงใหม่ เข้าถึงโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ถือว่าเป็นองค์การหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ โดยมีการกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย ในขับเคลื่อนให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ผลักดันให้การพัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารเป็น “วาระแห่งชาติ” ที่ให้ทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่จัดการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรคำนึงถึงคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารตามกฎหมายและแผนการศึกษาชาติที่กำหนดไว้ เพื่อมิให้จัดการศึกษาไปคนละทิศละทางหรือเปลี่ยนแปลงตามรัฐบาล

2) พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เพื่อให้มีช่วยเหลือ สนับสนุนการนิเทศติดตามการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ

3) จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและของทุกภาคส่วนที่สนับสนุนการพัฒนา ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชนในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

4) เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่าง เท่าเทียม เป้าหมายคุณภาพการศึกษาของชาติ จะต้องมีความชัดเจนและทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตาม เพื่อไม่ให้เกิดการบิดเบี้ยวกลางทางตามกระแสความนิยมอย่างที่เป็นอยู่ ให้สอดคล้องกับกฎหมายที่ ต้องการให้เด็กเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ “ดี เก่ง มีความสุข”

5) งบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ต้องจัดให้เพียงพอตามความต้องการจำเป็นของแต่ละโรงเรียน

6) ส่งเสริมให้หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

7) ควรมีการวางแผนกับกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องกับในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ อาทิเช่น กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ให้ยืดหยุ่นในการอุดหนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสามารถอุดหนุนที่ดินสิ่งก่อสร้างได้ ตลอดจนส่งเสริมทักษะอาชีพด้วยวิธีการที่หลากหลายให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน เพื่อยกระดับฐานะของคนในชุมชน มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของประชากรในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมอุทยานป่าไม้แห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) ยืดหยุ่นการสร้างอาคารเรียนให้เพียงพอและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

8) ควรมีนโยบาย สนับสนุนคนในท้องถิ่น ที่ต้องการจะเป็นครู เข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ด้วยการให้ทุนการศึกษา รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียน ค่าครองชีพระหว่างเรียนตามความต้องการจำเป็นของแต่ละคน

2.3 สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หรืออย่างอื่นฯ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่านออกเขียนได้ มีทักษะอาชีพทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติการเมือง การปกครองเชิงบวก ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแต่ละชุมชน และควรจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และประสานความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2) จัดทำแนวทางการวัดผลและประเมินจาก หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการปฏิบัติ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องการวัดและประเมินผลมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3) จัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ครบและให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เมื่อครูย้ายออกควรมีตำแหน่งทดแทนทันที และพิจารณาอัตราคืนครูเกษียณอายุราชการ ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น เพื่อให้ครูครบชั้น สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (New DLTV) เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา โดยจัดให้ครูที่เก่ง ๆ มีความรู้ ความสามารถสอนผ่านคลิปหรือช่องรายการให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้อ่านออกเขียนได้

5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูได้มีนวัตกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงได้จริง โดยจัดเวทีการแข่งขันเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในระดับประเทศ และจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถเลื่อนวิทยฐานะในระดับที่สูงขึ้นได้

6) ส่งเสริมผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข และควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูงนอกจากจะลดระยะเวลาใน การทำวิทยฐานะ ควรเพิ่มเงินตอบแทนไว้ในกฎสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

7) สนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครู โดยสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพักครู ให้มีความสะดวก สบายและมีความปลอดภัย ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง และจัดสรรงบประมาณสำหรับครูในการดูแลนักเรียนในกรณีที่เป็นโรงเรียนพักนอน ให้สมเหตุสมผล

8) จัดหลักสูตรในการพัฒนาผู้บริหารก่อนที่จะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาอย่างเข้ม ควรเน้นเนื้อหา ภาวะความเป็นผู้นำ ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และเนื้อหาที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงคิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ

9) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาเฉพาะพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

10) กำหนดระยะเวลาในการย้ายของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงจาก 2 ปี เป็น 4 ปี เพื่อให้การบริหารงานตลอดจนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

11) จัดงบประมาณให้เพียงพอกับการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ซึ่งมีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน และควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอ ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง

3. กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ

กระบวนการจัดการ เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในจังหวัดเชียงใหม่ เข้าถึงโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จังหวัดเชียงใหม่ ควรผลักดันให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็นโรงเรียนร่องพื้นที่นวัตกรรมทุกโรงเรียน และดำเนินการแต่งตั้ง “คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่” จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยมีโครงสร้างการบริหารในระดับจังหวัด ซึ่งประกอบไปด้วย

1) ผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานกรรมการ

2) ศึกษาธิการจังหวัด รองประธานกรรมการ

3) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่เขต 1 ถึงเขต 6 และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเชียงใหม่ กรรมการ

4) ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ กรรมการ

5) ภาคีเครือข่ายด้านการสนับสนุนและส่งเสริม กรรมการ

6) เจ้าหน้าที่ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับมอบหมาย กรรมการและเลขานุการ

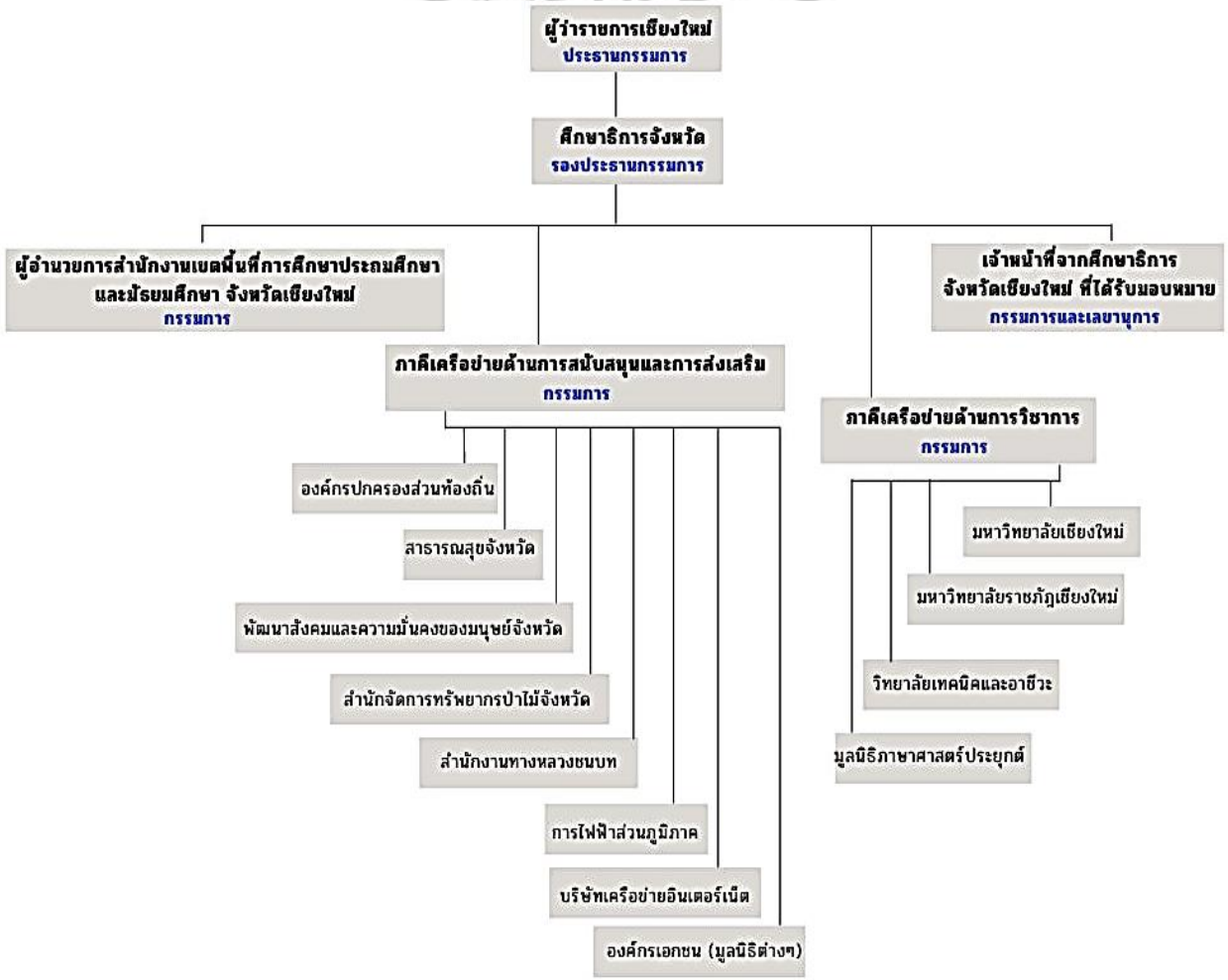

ภาพที่ 4.12 คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

โดยให้คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญคือ

1) จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งเสนอแนวทางต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อกำหนดนโยบาย แนวทางและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2) ศึกษาและเสนอแนะแนวทาง หลักเกณฑ์และวิธีการปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอดคล้องทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ ต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ

3) รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านวิชากร และภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

4) ศึกษาและเสนอแนะกลไก ระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์และมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนพิเศษที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน ตลอดจนความยากลำบากในการเดินทาง

5) ศึกษาและเสนอแนะแนวทาง หลักเกณฑ์และวิธีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอ่านออกเขียนได้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ

6) ร่างกฎหมาย เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของครู เพื่อเสนอต่อรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ

7) เรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นประกอบการพิจารณา

8) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่มอบหมาย

9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการมอบหมาย

สำหรับในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทและมีหน้าที่ดังนี้

3.1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานเพื่อปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด การปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ นโยบาย และยุทธศาสตร์ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มอบหมาย ฉะนั้น เพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดเชียงใหม่ควรเป็นหน่วยงานกลางในการประสานให้องค์กรต่าง ๆ บริหารจัดการตามกระบวนทัศน์การวิจัย และมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ภารกิจและเป้าหมาย แผนงานและโครงการตลอดจนกิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดควรกำหนดฝ่ายงาน ที่รับผิดชอบโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในหน่วยงานให้ชัดเจน

3) ส่งเสริม และสนับสนุนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ให้เข้าร่วมพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งด้านปัจจัยพื้นฐาน พัฒนาทักษะทางด้านวิชาการ ทักษะชีวิตและอาชีพ และสุขภาวะที่ดี

4) นิเทศติดตาม โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดระหว่างผู้บริหาร คณะครู ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาทางด้านวิชาการทางด้านสนับสนุนการส่งเสริม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่ง ในการกำกับดูแล สนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเป้าหมายหลักอยู่ที่การให้บริการทางการศึกษากับประชากรวัยเรียน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย ฉะนั้นเพื่อให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1) ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลายโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและบริบทโรงเรียน

2) ควรจัดสรรทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุและการจัดการ) ให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ควรสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงอินเทอร์เน็ตโรงเรียน โดยขยายสัญญาณ อุปกรณ์เชื่อมต่อ ตลอดจนสนับสนุนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้

4) ฝ่ายงานที่รับผิดชอบในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีการประสานงานและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยผู้นิเทศจะต้องรู้บริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไปนิเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) มีการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ ความสามารถในการเข้าไปบริหารโรงเรียนพื้นที่สูง มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีจูงใจที่มีความหลากหลาย อาทิเช่น การพิจารณาขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทนพิเศษ เป็นต้น

6) มีนโยบายเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะบางครั้งนโยบายบางนโยบายสามารถปฏิบัติได้จริงเฉพาะโรงเรียนในพื้นราบ ฉะนั้นเขตพื้นที่จะต้องเข้าใจบริบทของโรงเรียนไม่ใช่เพียงแต่ให้ทำตามนโยบายซึ่งทางโรงเรียนทำไม่ได้

7) การคัดเลือกบุคลากรมาเป็นข้าราชการครู ควรเลือกครูคนที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูง และควรเลือกคนในท้องถิ่นมาเป็นครูเพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาษาถิ่น

8) ส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูง โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

9) ส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

10) จัดอบรมหรือพัฒนาครูในเรื่องการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัดที่มีความหลากและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และควรจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

11) หาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายและทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล

12) มีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารบรรจุใหม่ กำหนดเกณฑ์ในการประเมินให้ชัดเจนและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง กับโรงเรียนหรือครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ในโรงเรียน

3.3 ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ

การบริหารงานทางด้านวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญ ที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทางด้านวิชาการ จากหน่วยงานทางการศึกษาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรืองานด้านวิชาการ โดยให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ อ่านคล่องเขียนคล่อง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะการคิด ตลอดจนมีทักษะชีวิตและอาชีพ เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา ที่มีความเข้าใจ เหมาะสมสอดคล้อง นำไปสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดี และสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพ

2) สร้างข้อตกลงเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย โดยวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดและประเมินผล และ 4) ด้านการนิเทศการศึกษา

3) ร่วมกันดำเนินงานและกำกับ ติดตาม ตามข้อตำลงเบื้องต้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการทำแผนงานที่เตรียมการมาปฏิบัติ เพื่อสร้างเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4) ร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนานวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้จริง

5) ร่วมทบทวนการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวน ปรับปรุง พัฒนาเครือข่าย เพื่อนำไปสู่จุดหมายและความสำเร็จร่วมกัน

3.4 ภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน

ภาคีเครือขายและการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนกับกิจกรรมหรืองานด้านการศึกษา เป็นพันธมิตรต่อกัน มีวัตถุประสงค์และมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยร่วมมือกันทำงานด้านการศึกษาอย่างเป็นระบบให้เกิดความเท่าเทียมทาง ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และเพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจน ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุน และแผนปฏิบัติการประจำปี เน้นการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรมีลักษณะเป็นแผนกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์

2) มีปฏิทินการทำงานของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนที่ชัดเจน

3) กำหนดเป้าหมาย กิจกรรม โครงการหรืองานของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างท้าทาย และควรกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน

4) ภาระงานที่ดำเนินการเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

5) จัดทำหนังสือบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) กับภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

6) ร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และกำกับ ติดตาม ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

7) ร่วมทบทวนการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวน ปรับปรุง พัฒนาเครือข่าย เพื่อนำไปสู่จุดหมายและความสำเร็จร่วมกัน

8) ร่วมชื่นชมผลงาน โดยมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาคีเครือข่ายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง

4. กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ

การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ควรมีบทบาทและมีหน้าที่ดังนี้

4.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีหน้าที่ และบทบาทดังนี้

1) ศึกษาและทำความเข้าใจถึงสภาพบริบทของโรงเรียนที่เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ โดยการศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ในโรงเรียน อาทิเช่น แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี หลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น ตลอดจนสอบถามคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูและผู้ปกครอง เพื่อนำเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการจัดการศึกษา

2) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียนให้ชัดเจนและให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายชุมชน และภาคีเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาที่หลากหลายมีจัดแผนการดำเนินการจัดการศึกษา และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องระหว่างโรงเรียน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบนพื้นที่สูงได้อย่างมีคุณภาพ สนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน

4) พัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน โดย ผู้บริหารสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรให้มากที่สุด โดยหาล่ามแปลเป็นภาษาไทย ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน

5) พัฒนาระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ มีการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรให้ตรงตามบริบทของโรงเรียน มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการประเมินหลักสูตรให้ถูกต้องตามหลัก

วิชาการ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอน ช่วยตรวจสอบและประเมินหลักสูตร

6) สร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมพัฒนางาน และได้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูง และจัดสภาพแวดล้อมการทำงานให้มีความเหมาะสม บริหารงานด้วยความเสมอภาค และยุติธรรม สร้างวัฒนธรรมคุณภาพ และแลกเปลี่ยนเรียนกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กร และความ พึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

7) ให้ความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย โดยสร้างความตระหนักให้คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา

8) ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ตลอดจนส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน

9) สรรหาครูชนเผ่าที่รู้และเข้าใจภาษาถิ่นมาเป็นผู้ช่วยครู (ล่าม) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาตอนต้น เพื่อส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนได้อ่านออกเขียนได้ ตามระดับชั้น

10) ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยประสานกับหน่วยงานทางการศึกษา ในการฝึกทักษะอาชีพและชีวิตควรหาภาคีเครือข่าย โดยขอความร่วมมือ โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนเทคนิค ตลอดจนวิทยาลัยการอาชีพ ในการสนับสนุนด้านบุคลากร และอุปกรณ์ ตลอดจนการหาตลาดทางสื่อโซเชียลให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน

11) ก่อนที่เริ่มการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน

12) มีสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและบริหารเครือข่ายให้เข้มแข็ง ระหว่างโรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีผลต่อการคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการสนับสนุนและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการ

บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เช่น การฝึกอบรมครูและบุคลากร การสนับสนุนทางการเรียนการสอน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และควรมีการตรวจสอบ ประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อโรงเรียนและชุมชน

13) มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อโซเชียลกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ดำเนินการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของภาคีเครือข่าย และประชาสัมพันธ์ในการหาอาสาสมัครการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมีความเชื่อว่าประเทศไทยมีคนที่มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือและเกื้อกูล

14) ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร อีกทั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ทางธรรมชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

15) อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย และควรจัดหาคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แทบเล็ต ให้เพียงพอกับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสืบค้นและแสวงหาความรู้

16) โรงเรียนพื้นที่สูงที่เป็นขนาดเล็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการรับจัดสรรงบประมาณ เนื่องจากแต่ละโรงได้รับจัดสรรมาบริหารจัดการในงบประมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีความคงทนถาวร ฉะนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงควรหารือร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มนำเงินงบประมาณที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวมกัน เพื่อที่จะได้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แล้วตกลงกันว่า โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไหนมีความต้องการจำเป็นที่สุดก็ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการ ปีต่อไปก็เป็นของอีกโรงเรียน เป็นต้น

17) ผู้บริหารสถานศึกษาควรขอความร่วมมือภายในชุมชน ในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น ตลอดจนควรจัดกิจกรรมหรือโครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถนำพาให้สถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ต้องอาศัยคุณสมบัติที่สำคัญคือภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย ควรมีภาวะผู้นำ

ด้านนวัตกรรม คือจะต้องมีสมรรถนะ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อน และค้นพบ แนวทางในการดำเนินการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ควรมีทักษะในการเลือกนโยบายที่โรงเรียนที่สามารถปฏิบัติได้จริง เลือกไม่ทำนโยบายที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ และควรมีทักษะในการสื่อสาร เพื่อที่จะส่งเสริมให้คณะครูตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคณะครู เพื่อที่ส่งเสริมให้ครูก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพในอนาคต

4.2 ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพราะการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 นั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ครูผู้สอนควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธ์ สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ โดยครูต้องเชื่อมั่นว่าเด็กทุกคนสามารถที่จะพัฒนาได้ และมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนทุกขั้นตอน

2) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งทางด้านวิชาการ ทักษะทางภาษาและเทคโนโลยี เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานจนเกิดประสิทธิภาพ ใช้ศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่

3) เอาใจใส่ รับผิดชอบในงานที่ตนได้รับมอบหมายไว้ และทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม ปฏิบัติงานแบบกัลยาณมิตร มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

4) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ การเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการ ความแตกต่างของผู้เรียนและความถนัดของผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

5) ครูควรใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบเชิงรุก ที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน จากการตั้งคำถามการกระตุ้นด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรม Active Learning

6) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

7) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

8) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัย ยาเสพติดและปัญหามลพิษในการเผาป่า โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้

9) ประเมินผลตามสภาพจริงของนักเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำผล การประเมินไปพัฒนาและปรับปรุงนักเรียน7เป็นรายบุคคลต่อไป

10) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อนำเอาองค์ความรู้ไปปรับใช้ในโรงเรียนของตนเอง

11) ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนจะบรรลุผลได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครู ในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านโดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4.3 คณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยตัวแทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทดังนี้

1) ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา โดยกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดหมายหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแนวดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2) เสนอแนะความต้องการ ความคาดหวังของชุมชน ที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ร่วมกันวิเคราะห์ และรับฟังผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์

4) มีส่วนร่วมในการประเมินผล การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

5) ร่วมประสานงานกับองค์กรทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อบริการแหล่งเรียนรู้ และร่วมส่งเสริม สนับสนุน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

6) ส่งเสริมสนับสนุนและร่วมระดมทรัพยากร เพื่อส่งเสริมการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

7) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4.4 ผู้ปกครองนักเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว บิดา มารดา ผู้ปกครอง ซึ่งต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้โรงเรียนพื้นที่สูงมีความเท่าเทียมในด้านคุณภาพการศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียน ควรมีบทบาทดังนี้

1) ตระหนักและให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนให้สม่ำเสมอและมีส่วนร่วมจัดบรรยากาศในบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

2) มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3) มีส่วนร่วมกับครูประจำชั้นในการส่งเสริมผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครูประจำชั้น

4) มีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเป็นวิทยากรท้องถิ่นหรือร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

5) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยการประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาโรงเรียน

6) มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทางโรงเรียนร้องขออย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

5. กระบวนทัศน์เชิงประเมิน

5.1 แนวทางในการประเมิน

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร แนวทางการประเมินได้กำหนดมาตรฐาน โดยแต่ละมาตรฐานได้กำหนดตัวบ่งชี้ ระดับคุณภาพ และเกณฑ์การพิจารณาไว้มีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียน

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการคิดที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียน

ผลการเรียนรู้ที่เป็นคุณภาพของผู้เรียน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการประกอบด้วยความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร การคิดคำนวณ ทักษะการคิด การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร ทักษะชีวิตและอาชีพ และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนด ความภูมิใจในท้องถิ่น การยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและความหลากหลาย รวมทั้งสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคม

ตัวบ่งชี้

1) ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน

1.1) มีความสามารถในการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ

ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน การเขียนและคิดคำนวณตามระดับชั้นและผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด

1.2) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา

ผู้เรียนบรรลุและมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาจากพื้นฐานเดิมในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งมีความก้าวหน้าในผลการทดสอบระดับชาติหรือผลการทดสอบอื่น ๆ

1.3) มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหา

ผู้เรียนมีความสามารถคิดจำแนกแยกแยะ ใคร่ครวญไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบ โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

1.4) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร

ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงานอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม

5) มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม

ผู้เรียนมีความสามารถในการรวบรวมความรู้ได้ทั้งตนเอง และการทำงานเป็นทีม เชื่อมโยงองค์ความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ อาจเป็นแนวคิด โครงการ โครงงาน ชิ้นงาน ผลผลิต

6) มีทักษะชีวิตและอาชีพ มีเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น

ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจัดการในชีวิต ได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง มีทักษะชีวิตและอาชีพ มีเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น

2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

2.1) มีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด

ผู้เรียนมีพฤติกรรมเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในกฎกติกา มีค่านิยมและจิตสำนึกตามที่สถานศึกษากำหนดโดยไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีของสังคม

2.2) มีความภูมิใจในท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2.3) ยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย

ผู้เรียนยอมรับและอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี

2.4) มีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

ผู้เรียนมีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุและปัญหาทางเพศ

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ตารางที่ 4.21 เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
ควรปรับปรุง	**1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** ● ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณตามระดับชั้น ต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด **1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน** ● ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตใจต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
พอใช้	**1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** ● ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณตามระดับชั้น เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาได้ ● ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย ● ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ● ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจัดการในชีวิต และมีเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น **1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์** ● ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
ดี	**1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** ● ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณตามระดับชั้น สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาได้ โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ ● ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน ● ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ● ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจัดการในชีวิต และ**มี**เจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้นและการทำงานหรือประกอบอาชีพ **1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์** ● ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดี สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ● ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ● ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
ดีมาก	**1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** ● ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณตามระดับชั้น สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ● ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาได้ โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ ● ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงานอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม ● ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม มีการนำไปใช้และเผยแพร่ ● ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจัดการในชีวิต และมีเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้นและการทำงานหรือประกอบอาชีพ

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
	1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ● ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดี สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด เป็นแบบอย่างได้ ● ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ● ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ● ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารจัดการ

เป็นการจัดระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา มีกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจอย่างชัดเจน มีการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีการจัดองค์กร โครงสร้างบริหารและระบบการบริหารที่มีความคล่องตัวสูง มีการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม มีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการและมีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความริเริ่มและมีวิสัยทัศน์ บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดำเนินการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนรู้ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้

1) มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน

สถานศึกษากำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการชุมชน ท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาของชาติ นโยบายของรัฐบาลและต้นสังกัด รวมทั้งทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2) มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา

สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งในส่วนการวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการติดตามตรวจสอบประเมินผลและปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารอัตรากำลัง ทรัพยากรทางการศึกษา และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีระบบนิเทศภายใน

การนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาบุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนา และร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษา

3) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการบริหารวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ มีทักษะในการสื่อสาร มีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

4) ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย

สถานศึกษาบริหารจัดการเกี่ยวกับงานวิชาการทั้งการพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้าน เชื่อมโยงวิถีชีวิตจริงและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

5) มีการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

มีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

6) พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ

สถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาครู บุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และจัดให้มีชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาใช้ในการพัฒนางานและการเรียนรู้ของผู้เรียน

7) จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

สถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และมีความปลอดภัย

8) จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้

สถานศึกษาจัดระบบการพิจารณา การพัฒนาและบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ตารางที่ 4.22 เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
ควรปรับปรุง	● เป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนด ไม่ชัดเจน ● มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา แต่ไม่ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษากำหนด
พอใช้	● มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เป็นไปได้ในการปฏิบัติ ● มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา ● ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรของสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ● พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ● จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ● จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้
ดี	● มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการชุมชน นโยบายของรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นไปได้ในการปฏิบัติ ● มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ●ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการทำงาน ● ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรของสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ● พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพตรงตามความต้องการของครูและสถานศึกษา ● จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและมีความปลอดภัย ● จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
ดีมาก	● มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการชุมชน นโยบายของรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นไปได้ในการปฏิบัติ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ● มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการนำข้อมูลมาใช้ในการปับปรุง พัฒนางานอย่างต่อเนื่อง และเป็นแบบอย่างได้ ●ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการบริหารวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ มีทักษะในการสื่อสาร มีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ● ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรของสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ●มีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ● พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพตรงตามความต้องการของครูและสถานศึกษา และจัดให้มีชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนางาน ● จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและมีความปลอดภัย ● จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการคิดที่เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี ครูรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำผลที่ได้มาให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้

1) จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมได้จริง มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้เฉพาะสำหรับผู้มีความจำเป็นและความต้องการช่วยเหลือพิเศษ ผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ การแสดงความคิดเห็น สรุปองค์ความรู้ นำเสนอผลงานและสามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตจริง

2) ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มีการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อที่หลากหลาย

3) มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก

ครูผู้สอนมีการบริหารจัดการชั้นเรียน โดยเน้นการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ให้เด็กรักครู ครูรักเด็กและเด็กรักเด็ก เด็กรักที่จะเรียนรู้ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

4) ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลการพัฒนาผู้เรียน

มีการตรวจสอบและประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้

5) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้

ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ รวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ตารางที่ 4.23 เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามระดับตัวบ่งชี้

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
ควรปรับปรุง	● จัดการเรียนรู้ที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง ● ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ● ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างไม่เป็นระบบ
พอใช้	● จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ● ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ● ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ● มีการบริหารชั้นเรียนเชิงบวก ● มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูล สะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
ดี	● จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ● ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ● ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ ให้ข้อมูลย้อนกลับ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ● มีการบริหารชั้นเรียนเชิงบวก เด็กรักที่จะเรียนรู้ และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ● มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ระหว่างครูเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
ดีมาก	● จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต มีนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้และมีการเผยแพร่ ● ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ● ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ ให้ข้อมูลย้อนกลับ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ● มีการบริหารชั้นเรียนเชิงบวก เด็กรักที่จะเรียนรู้ และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ● มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ระหว่างครูและผู้เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ครูและผู้เกี่ยวข้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

5.2 เกณฑ์ในการตัดสิน

การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียม เกณฑ์การพิจารณาผลการประเมินระดับคุณภาพของทั้ง 3 มาตรฐาน ต้องอยู่ในระดับดีขึ้นไป

5.3 เงื่อนไขความสำเร็จ

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่น ทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ที่พัฒนาขึ้นนี้ เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งปัจจัย ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านคมนาคม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศ ติดตามประเมินผล และด้านการสะท้อนคิด โดยเฉพาะการรวมกลุ่มการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทำให้โรงเรียนมีกลุ่มที่มีวัฒนธรรม ช่วยกันสร้างแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาคุณภาพเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร หรือสร้างวิถีความสัมพันธ์ที่เป็นบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพึ่งพาช่วยเหลือกันให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

2) การส่งเสริมการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม ทั่วถึงและยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความหมายและมีความสุข เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นตามสภาพบริบทของนักเรียน

3) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกุญแจดอกสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียม โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำไปดำรงตำแหน่งโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งมีคุณสมบัติประกอบไปด้วย การมีอุดมการณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจและการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม สำนักงานเขตพื้นที่ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริหารได้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการให้รางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติ

4) หน่วยงานต้นสังกัดควรกระจายอำนาจให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประเด็นหน้าที่ ความรับผิดชอบ และงบประมาณการพัฒนาสู่โรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ 3) สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) เพื่อประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัยใน 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการตรวจสอบและยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คน ประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 คน จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ทั้ง 6 เขตพื้นที่การศึกษา ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) กับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 15 คน และศึกษาดูงานโรงเรียนที่ผลการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยใช้กระบวนการลงพื้นที่วิจัย (Site Visit) จำนวน 6 โรงเรียน ที่มีผลงานเชิงประจักษ์ในด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน ด้านการส่งเสริมทักษะอาชีพนักเรียน และด้านการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนที่ 3 สร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มา (ยกร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม

โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 คน และทำการตรวจสอบกระบวนทัศน์ที่ยกร่างขึ้นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 9 คน โดยการประชาพิจารณ์ (Public Hearing) ขั้นตอนที่ 4 ประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียน พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 ถึง เขต 6 จำนวนทั้งหมด 177 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินกระบวนทัศน์กับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท เป็นการจัดการศึกษาหนึ่งโรงเรียนสามระบบ โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนทวิศึกษา เทคโนโลยีทางไกล และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด

มีทักษะทางวิชาการ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร องค์ความรู้และเทคโนโลยี

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. ผลการตรวจสอบยืนยันปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง สาธารณูปโภค ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง หมายถึง กรอบอัตรากำลังของครูที่เอื้อต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีสวัสดิการในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูงและการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2) คุณภาพของครู หมายถึง จิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครูในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้นและดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Professional Learning Community) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

3. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัยตามองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นสูงในถิ่นทุรกันดาร มีลักษณะการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนมีความยุ่งยาก ลำบากและซับซ้อนกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปกติ สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนที่อยู่บนภูเขาสูง เป็นพื้นที่ป่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขามีความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามที่ราบเชิงเขา ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน หาของป่า รับจ้างทั่วไป สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร การคมนาคมและการสื่อสารไม่สะดวก มีความยากลำบากในการเดินทาง งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด

ในการสนับสนุนทางด้านการศึกษาไม่เพียงพอ ขาดแคลนครูผู้สอน มีระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า, น้ำ, โทรศัพท์, ระบบอินเทอร์เน็ต) ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

ปัญหา 1) ผู้บริหารสถานศึกษาย้ายบ่อยเนื่องจากขาดแรงจูงใจ ขาดอุดมการณ์ในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่าน มาบรรจุเพื่อที่จะรอย้ายไปสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานนโยบายจากต้นสังกัดไม่ต่อเนื่อง 2) แผนการดำเนินการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงกำหนดเป้าหมายไม่ชัดเจน 3) ชุมชนและผู้ปกครอง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถสื่อสารอ่านเขียนภาษาไทยได้ มีฐานะยากจน ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษามากกว่าการทำมาหากิน ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ 4) นโยบายด้านการศึกษาของรัฐมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย บางนโยบายไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

แนวทางการบริหาร 1) เขตพื้นที่การศึกษาควรมีกระบวนการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถในการบริหาร และควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารสถานศึกษาอยากจะมาบริหารโรงเรียนพื้นที่สูง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน และให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยวิธีการที่มีความหลากหลาย 3) ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำทางด้านนวัตกรรม คือจะต้องมีสมรรถนะ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อน และค้นพบแนวทางในการดำเนินการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล 4) โรงเรียนพื้นที่สูงควรมีแผนการดำเนินการจัดการศึกษาและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องระหว่างโรงเรียน องค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบนพื้นที่สูงได้อย่างมีคุณภาพ สนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน 5) โรงเรียนพื้นที่สูงควรสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมพัฒนางาน และได้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูง 6) ควรมีสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาและบริหารเครือข่ายให้เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีผลต่อการคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และ 7) นโยบายการจัดการศึกษาจากส่วนกลาง ควรมีนโยบายเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพราะบางครั้งนโยบายบางนโยบาย โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายได้

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพและบริบท

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง ได้มีการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายตามความพร้อมของโรงเรียน ดังนี้ หนึ่งโรงเรียนสามระบบ (ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย) โรงเรียนพักนอน สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาบ้านอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก มีปัญหาครอบครัวหรือปัญหาอื่น ๆ ที่ไม่สามารถไป-กลับระหว่างโรงเรียนกับบ้านได้ มาพักอาศัยอยู่บ้านพักนอนในโรงเรียน โรงเรียนสาขา คือสาขาของโรงเรียนพื้นที่สูง ที่มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนเหมือนกับโรงเรียนหลัก ห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นการจัดการศึกษาโดยจัดครูไปสอนตามหมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการที่อยู่ห่างไกล กับนักเรียนไม่สามารถเดินทางไปเรียนหรือไม่สะดวกในการพักนอน ห้องเรียนทวิศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้ 2 ภาษา (ภาษาถิ่นร่วมกับภาษาไทย) เทคโนโลยีทางไกล โรงเรียนได้ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู ปัญหาครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก และการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ โรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะอาชีพและชีวิตให้กับนักเรียน โดยผ่านรายวิชาการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี (กอท) รายวิชาเพิ่มเติม และลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

ปัญหา 1) โรงเรียนมีระบบการจัดการมากกว่า 1 ระบบ ทำให้การประสานงาน หรือการดำเนินงานในแต่ละระบบไม่คล่องตัวและเต็มที่ได้ 2) โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดจ้าง / ซ่อมที่พัก รวมถึงชุดเครื่องนอนที่ได้มาตรฐานให้กับนักเรียน ขาดงบประมาณ และเบี้ยเลี้ยงให้กับผู้ดูแลนักเรียนพักนอนยังไม่สมเหตุสมผล 3) โรงเรียนสาขา การคมนาคมไม่สะดวก มีครูไม่ครบชั้น 4) ห้องเรียนเคลื่อนที่ ปัญหาคือ สถานที่ในชุมชนที่ใช้สอนไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน 5) ห้องเรียนทวิศึกษา ปัญหาคือ ครูผู้สอนไม่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนได้ ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 6) เทคโนโลยีทางไกล (DLTV) ปัญหาคือ สื่อเทคโนโลยีทางไกลมีเนื้อหาที่ไม่ตรงตามบริบทและความต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพราะนักเรียนส่วนใหญ่พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยไม่ได้ และ7) การส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ปัญหาคือ วัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอในการฝึกทักษะอาชีพให้กับนักเรียน ตลอดจนครูขาดความรู้และทักษะที่จะส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพให้กับนักเรียน

แนวทางการบริหาร 1) หน่วยงานต้นสังกัด จะต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและไม่เปลี่ยนแปลง มีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลายโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและบริบทโรงเรียน 2) โรงเรียนพื้นที่สูงควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษา

ที่หลากหลาย โดยพิจารณาถึงความต้องการและความเหมาะสมของระบบการจัดการศึกษาที่ตรงตามบริบทของโรงเรียน จากมีส่วนร่วม 3) หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพักนอนให้เพียงพอ ในด้านการสร้างหรือซ่อมแซ่มบ้านพักครู และค่าเบี้ยเลี้ยงสำหรับผู้ดูแลนักเรียนพักนอน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน 4) หน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบในด้านเทคโนโลยีทางไกล (DLTV) ควรจัดทำช่องรายการให้ตรงตามบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูงที่ไม่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ให้เน้นการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยสำหรับกลุ่มชนเผ่า ซึ่งช่องรายการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เหมาะสมกับนักเรียนในพื้นราบ 5) ควรหาภาคีเครือข่ายในการขอความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนอาชีวะ เทคนิค ตลอดจนวิทยาลัยการอาชีพ ในการสนับสนุนด้านบุคลากร และอุปกรณ์ตลอดจนการหาตลาดทางสื่อโซเชียลให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน และ 6) ส่วนกลางควรสนับสนุนปรับปรุงอินเทอร์เน็ตโรงเรียน โดยขยายสัญญาณ อุปกรณ์เชื่อมต่อตลอดจนสนับสนุนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู

สภาพปัจจุบัน นักเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ส่งผลให้ครูไม่สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนและคุณภาพของผู้เรียน โดยครูที่สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในปัจจุบันพยายามที่จะออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในสาระที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้นักเรียนมีทักษะทางด้านวิชาการอีกทั้งยังส่งเสริมทักษะอาชีพภายใต้กรอบหลักสูตรท้องถิ่นในกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้และกิจกรรมชุมนุม เป็นต้น

ปัญหา 1) ครูที่มาบรรจุโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น สื่อสารภาษาถิ่นของนักเรียนไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาเพื่อรอย้าย 2) ครูโรงเรียนพื้นที่สูงยังให้ความสำคัญกับความโดดเด่นทางด้านวิชาการ เพื่อผลคะแนนสอบระดับชาติ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การเรียนที่ได้คะแนนดี มากกว่าการเรียนที่เป็นไปตามความถนัดหรือความเป็นตัวของตัวเองของนักเรียน และ 3) ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง

แนวทางการบริหาร 1) การคัดเลือกคนมาเป็นครู โดยเลือกครูคนที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท และเสียสละมาเป็นครูโรงเรียนพื้นที่สูง และควรเลือกคนในท้องถิ่นมาเป็นครูเพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาษาถิ่น 2) ควรมีการจัดหาครูชนเผ่าที่รู้และเข้าใจภาษาถิ่นมาเป็นผู้ช่วยครู (ล่าม) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาตอนต้น 3) การส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทการจัดการศึกษา 4) ส่งเสริมให้ครูได้มี

การพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพื้นที่สูง โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการเรียนแบบรวมชั้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูได้มีนวัตกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงได้จริง โดยจัดเวทีการแข่งขันเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในระดับประเทศ และจัดพิธีมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้สมกับรางวัลที่ได้รับ ตลอดจนสามารถนำไปเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถเลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้ และ 6) สถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครู ควรมีเกณฑ์ในการคัดเลือกค้นหาตัวตนคนที่จะอยากจะมาประกอบอาชีพครูได้อย่างถูกต้อง เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองไม่ใช่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของพ่อแม่หรือครอบครัว และสถาบันอุดมศึกษา ควรต้องจัดหลักสูตรพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาษาถิ่น การจัดการเรียนรู้ พหุวัฒนธรรมของชุมชน การบูรณาการและการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงได้พยายามจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความหลากหลายตามธรรมชาติของวิชา เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเข้าฐานตามกิจกรรมฐานต่าง ๆ เช่น ฐานทำอาหาร ฐานทำน้ำหวาน ฐานกีฬา ฐานเกษตร ฐานศิลปะดนตรี ฝึกการทำงานฝีมือ และงานเกษตร มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีทักษะการคิดเป็น ทำเป็น รวมถึงกิจกรรมเสริมสร้างด้านทักษะชีวิต ทักษะอาชีพของนักเรียน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนแข่งขันทักษะวิชาการในงานศิลปะหัตกรรมนักเรียน นอกจากนั้นโรงเรียนพื้นที่สูงบางโรงเรียนยังได้จัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้โดยใช้วิธีสอนแบบ BBL

ปัญหา 1) นักเรียนส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร การพูด การอ่านออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด ทำให้นักเรียนไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมแสดงความคิดเห็น 2) นักเรียนบางชนเผ่ามีประเพณีวัฒนธรรมที่ต้องหยุดเรียนในระยะเวลานาน 3) ปัญหาทางด้านสุขภาพ และสุขภาวะของนักเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนได้ไม่ต่อเนื่อง 4) ครูยังขาดความรู้ความชำนาญในการสอนในเรื่องของทักษะชีวิตและอาชีพ ขาดแคลนวัตถุดิบ และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะฝึกทักษะอาชีพและชีวิตให้กับเด็กนักเรียน และ 5) ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งไม่สามารถสื่อสาร อ่านเขียนภาษาไทยได้ ไม่สามารถสานต่อหรือต่อยอดการเรียนของนักเรียนได้ รวมถึงการย้ายที่ทำงานบ่อยของผู้ปกครอง ทำให้เด็กขาดความต่อเนื่องทางการเรียน ยิ่งไปกว่านั้นผู้ปกครองบางส่วนขาดความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ และไม่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

แนวทางการบริหาร 1) ส่งเสริมให้ครูสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ใช้ได้จริง 2) ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยประสานกับหน่วยงานทางการศึกษา อุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะฝึกทักษะอาชีพและชีวิตควรประสานเครือข่ายโรงเรียนในเครืออาชีวะที่มีความชำนาญให้มาฝึกอบรมกับนักเรียน 3) ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (New DLTV) เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา โดยจัดให้ครูที่เก่ง ๆ มีความรู้ ความสามารถสอนผ่านคลิปหรือช่องรายการให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้อ่านออกเขียนได้ 4) ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning 5) ส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน 6) ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแบ่งปันความรู้กับคุณครูทั้งในและนอกโรงเรียน และ 7) ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนากระบวนการคิด จากการตั้งคำถามการกระตุ้นด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรม Active Learning 8) ควรจัดหาคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แทบเล็ต ให้เพียงพอกับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสืบค้นและแสวงหาความรู้ และ 9) สร้างความตระหนักให้กับผู้ปกครองนักเรียนให้เห็นความสำคัญของการศึกษา

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังใช้หลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยที่นักเรียนเรียนครบทั้ง 8 กลุ่มสาระฯ ตามที่หลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 กำหนด สำหรับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นโรงเรียนจะนำไปจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนในรายวิชาเพิ่มเติม และลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ไม่เกิน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่จะเน้นงานทักษะอาชีพและทักษะชีวิต

ปัญหา 1) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ส่วนใหญ่ยังคงจัดโครงสร้างของเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ครบ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื่องจากทางโรงเรียนมีความกังวลในการประเมินผลระดับชาติจากส่วนกลาง (RT, NT และ O-NET) และการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและเทียบโอนผลการเรียน ในกรณีที่เด็กนักเรียนย้ายหรือศึกษาต่อในสถาบันอื่น จึงไม่ได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการโรงเรียนพื้นที่สูง (คณะกรรมการสถานศึกษา, ผู้ปกครองนักเรียน, ปราชญ์ชาวบ้าน) ส่วนใหญ่สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ จึงไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ส่งผลให้หลักสูตรสถานศึกษาไม่สอดคล้องประเพณีวัฒนธรรมและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และ 3) นักเรียนส่วนใหญ่ เน้นการใช้ชีวิตตามบริบทของ

ครอบครัว ไม่นำทักษะชีวิตจากโรงเรียนไปต่อยอดการประกอบอาชีพ ผู้ปกครองค่อนข้างยึดถือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นหลัก

แนวทางการบริหาร 1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดทำหลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ โดยนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนพื้นที่สูงเข้าไปช่วยในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้นักเรียนได้อ่าน ออกเขียนได้ มีทักษะอาชีพทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติการเมืองการปกครองเชิงบวก ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแต่ละชุมชน และควรจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูง เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ 2) โรงเรียนพื้นที่สูง ควรพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน โดยผู้บริหารสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรให้มากที่สุด โดยหาล่ามแปลเป็นภาษาไทยให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีระบบการบริหารงาน มีการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการประเมินหลักสูตรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนช่วยตรวจสอบและประเมินหลักสูตร

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดผลและประเมินผล

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่วัดและประเมินผล จากการทำข้อสอบในห้องเรียนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการเป็นหลัก เนื่องจากต้องวัดจากตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลางทั้ง 8 กลุ่มสาระเป็นหลัก

ปัญหา 1) ครูไม่ได้วัดผลด้วยวิธีการและกระบวนการที่มีความหลากหลาย เน้นวัดผลจากแบบทดสอบตามตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลาง และ 2) แบบทดสอบที่ครูใช้ไม่ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีกระบวนการคิดแบบอิสระ

แนวทางการบริหาร 1) โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียน ควรมีแนวทางการวัดและประเมินผลที่เป็นตามบริบทของตนเอง ควรสร้างเครื่องมือให้มีการวัดจากสภาพความเป็นจริงที่ต้องการให้นักเรียนมีความรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยให้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำแนวทางการวัดผลและประเมินจาก หลักสูตรแกนกลางเฉพาะโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารหรืออย่างอื่นฯ เพื่อให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนพื้นที่สูงมีความชัดเจนในการปฏิบัติ โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีองค์ความรู้เรื่อง

การวัดและประเมินผลมานิเทศติดตามให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการอบรมหรือพัฒนาครูในเรื่องการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัดที่มีความหลากและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และ 3) เขตพื้นที่การศึกษาฯ ควรมีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเลือกคนที่มีองค์ความรู้มานิเทศติดตาม เพื่อที่จะให้ครูไม่สับสน และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูง แต่ละโรงเรียนได้มีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและนักเรียนในทุกมิติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาว่าจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายได้มากน้อยแค่ไหน เพื่อจะมีส่วนร่วมสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียน

ปัญหา 1) ชุมชนและผู้ปกครองของนักเรียนให้ความร่วมมือในการพัฒนาค่อนข้างน้อย เนื่องจากต้องทำมาหากิน จึงทำให้เข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนได้ไม่เต็มที่ ประกอบกับยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่จะได้รับ ส่งผลให้มีการเข้าร่วมและร่วมมือได้ไม่เต็มที่ 2) โรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียนมีภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาคีเครือข่ายในการบริหารและการดำเนินงาน และ3) หน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละพื้นที่ มีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน ส่งผลให้งบประมาณโรงเรียนพื้นที่สูงแต่ละโรงเรียนได้รับจัดสรรแตกต่างกัน

แนวทางการบริหาร 1) ก่อนที่เริ่มการสร้างภาคีเครือข่าย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนในการพัฒนาและบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกัน 2) ควรสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาจากทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ด้านการพัฒนาวิชาการ จากหน่วยงานทางการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ด้านการพัฒนางบประมาณ สนับสนุนจากความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคธุรกิจ 3) มีการตรวจสอบ ประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อโรงเรียนและชุมชน และ 4) มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อโซเชียลกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ดำเนินการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของภาคีเครือข่าย และประชาสัมพันธ์ในการหาอาสาสมัครการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมีความเชื่อว่าประเทศไทยมีคนที่มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือและเกื้อกูล และ 5) หน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัด

การศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง ควรยืดหยุ่น กฎ ระเบียบหรือแนวปฏิบัติ ในการช่วยเหลือโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารตามความต้องการจำเป็น เพื่อเกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนได้แต่งกายตามชนเผ่าของตนเองทุกวันศุกร์ อีกทั้งยังสนับสนุนและร่วมธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน โดยให้ความร่วมมือในการให้นักเรียนหยุดเรียน เพื่อช่วยกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่นของแต่ละชนเผ่าแล้วดำเนินการซ่อมเสริมเวลาที่นักเรียนหยุดไป รวมทั้งยังจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ยอมรับและเปิดใจรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ปัญหา 1) ด้วยปัญหาเศรษฐกิจ ชุมชนยังมีการบุกรุก ทำลายป่า เพื่อหาพื้นที่ทำกิน ส่งผลให้ในฤดูน้ำหลาก ดินไม่อุ้มน้ำ ดินสไลด์ ดินพังทลาย เป็นอันตรายกับนักเรียนขณะเดินทางมาโรงเรียน และทำให้อาคารเรียนทรุด ในฤดูแล้ง มีฝุ่น PM2.5 และน้ำมีไม่เพียงพอ อีกทั้งการเลือกใช้วิธีการทางเกษตรที่ไม่เหมาะสมของชุมชน ทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างไป และ 2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหลากหลายมาก และมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์มากเกิน

แนวทางการบริหาร 1) โรงเรียนพื้นที่สูง ควรสร้างการเรียนรู้เชิงรุกให้กับนักเรียน โดยการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ปัญหาดินสไลด์ ปัญหาไฟป่า เป็นต้น แล้วให้นักเรียนระดมแนวคิดช่วยกันแก้ไขปัญหา และให้การแก้ปัญหาเกิดความยั่งยืนควรให้นักเรียนได้นำเสนอให้กับคนในชุมชนได้รับรู้ และรับทราบเพื่อให้ตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม โดยจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร อีกทั้งจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ทางธรรมชาติให้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัยตามปัจจัยเอื้อที่มีการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

สภาพปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่าน เขียนภาษาไทยได้ อาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขา หุบเขาบนภูเขาสูงการคมนาคมไม่สะดวก มีความยากลำบาก มีระบบไฟฟ้าที่ไม่เสถียร ตลอดจนมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน ประกอบอาชีพทำไร่ บุกรุกถางป่า รับจ้างหาของป่า มีฐานะยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าที่จะให้บุตรหลานรับการศึกษา น้ำมีไม่เพียงพอ คุณภาพของน้ำไม่สะอาด บางชุมชนมีปัญหาเรื่องยาเสพติด

ปัญหา 1) ผู้ปกครองไม่สามารถสื่อสาร การอ่าน การเขียนภาษาไทยจึงส่งผลต่อการต่อยอดของการเรียนของนักเรียนได้ 2) ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อของบางชนเผ่าที่ต้องหยุดเรียนเป็นช่วงเวลานานทำให้นักเรียนขาดความต่อเนื่องในการเรียน 3) ผู้ปกครองบางส่วนขาดความตระหนัก และไม่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 4) บางชุมชนขาดแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้สำหรับอุปโภคและบริโภค 5) ชุมชนมีปัญหายาเสพติด ปัญหาของการติดต่อสื่อสาร ปัญหาด้านสุขภาพ สุขภาวะ และ 6) ในช่วงฤดูร้อน มีมลพิษ PM 2.5 ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน

แนวทางการบริหาร 1) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพในการจัดการความต้องการของประชากรในชุมชน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสให้กับการจ้างงานในพื้นที่ 2) ส่งเสริมการปลูกพืชบนดอยสูง 3) ส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้ปกครอง 4) ประสานกับภาคีเครือข่ายหรือมูลนิธิต่าง ๆ ใน การสร้างแหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้ 5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้รู้ถึงพิษภัย ยาเสพติดและปัญหามลพิษในการเผาป่า โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้

2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนขนาดเล็ก มีอัตรากำลังของครูยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน มีครูไม่ครบชั้น ส่วนโรงเรียนขยายโอกาส ที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีครูครบชั้น แต่ได้สอนไม่ตรงกับตามวิชาเอก

ปัญหา 1) โรงเรียนพื้นที่สูงขนาดเล็กมีครูผู้สอนไม่ครบชั้น และสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่จบ 2) การโยกย้ายของครูบ่อย โดยเฉพาะเป็นครูบรรจุใหม่ และ 3) อัตรากำลังครูที่จัดให้ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน

แนวทางการบริหาร 1) หน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดกรอบอัตรากำลัง หรือการจัดสรรครูให้ครบและให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียน เมื่อครูย้ายออกควรมีตำแหน่งทดแทนทันที และพิจารณาอัตราคืนครูเกษียณอายุราชการ ให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น และ 2) รัฐบาลควรให้การสนับสนุนคนในท้องถิ่น ที่ต้องการจะเป็นครู เข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละคน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ด้วยการให้ทุนการศึกษา รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียน ค่าครองชีพระหว่างเรียนตามความต้องการจำเป็นของแต่ละคน

3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ

สภาพปัจจุบัน บุคลากรโรงเรียนพื้นที่สูง ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ได้รับเงินตอบแทนไม่สมเหตุสมผลที่มีความเสี่ยงสูง และได้รับลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะจาก 4 ปี เหลือ 3 ปี ตามเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด โดยต้องมีเงื่อนไขคือ ต้องปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพื้นที่สูงไม่น้อยกว่า 3 ปี

ปัญหา 1) บุคลากรโรงเรียนพื้นที่สูง ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ได้รับเงินตอบแทนไม่สมเหตุสมผลที่มีความเสี่ยงสูง และ 2) บ้านพักครู ไม่มีความปลอดภัย ทรุดโทรม ขาดงบประมาณในการปรับปรุง ซ่อมแซม

แนวทางการบริหาร 1) หน่วยงานต้นสังกัด ควรที่จะหาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรที่ทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยให้ทำงานด้วยความเต็มใจที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลาย และทำงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล 2) ผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูงให้ลดระยะเวลาในการทำวิทยฐานะ หรือเพิ่มเงินตอบแทนไว้ในกฎสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ผู้บริหารหรือครูที่ปฏิบัติราชการในโรงเรียนพื้นที่สูง ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ หรือสามารถบริหารหรือจัดการเรียนการสอนอย่างน้อย 10 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปขอวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้โดยไม่มีเงื่อนไข 4) หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนปัจจัยด้านพื้นฐานบ้านพักครู เพื่อความปลอดภัยในชีวิต โดยสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพักครูให้มีความสะดวก สบายและมีความปลอดภัย

4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

สภาพปัจจุบัน หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตามจำนวนนักเรียนที่มีอยู่จริงในโรงเรียนในด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าชุดนักเรียนและค่าหนังสือเรียน และด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานเหมือนกับโรงเรียนโดยทั่วไป

ปัญหา 1) งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ไม่เพียงพอกับความต้องการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องจากจัดงบประมาณให้เท่ากับจำนวนนักเรียน และ 2) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ไม่สามารถที่จะสนับสนุนงบลงทุนสิ่งก่อสร้างให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เนื่องจากผิดระเบียบของกระทรวงต้นสังกัด

แนวทางการบริหาร 1) หน่วยงานต้นสังกัดควรพิจารณางบประมาณค่าจัดการเรียนการสอน ค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนพื้นที่สูงแตกต่างจากโรงเรียนในพื้นราบ 2) โรงเรียนพื้นที่สูงขนาดเล็ก ควรรวมกลุ่มในการขอรับเงินอุดหนุนงบประมาณที่ดินสิ่งก่อสร้างตามความต้องการจำเป็น แล้วเวียนกันไปในแต่ละปี และ 3) หน่วยงานต้นสังกัดขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรยืดหยุ่นแนวปฏิบัติการการสนับสนุนงบประมาณที่ดินสิ่งก่อสร้าง สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูง 4) ประสานงานกับภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย

1) คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพ เพราะต้องนำนโยบายไปสู่ปฏิบัติ ผ่านโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน ครู สถานศึกษาและชุมชน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีผู้บริหารที่มีอุดมการณ์ มุ่งมั่น ทุ่มเท มีภาวะผู้นำ มีความคิดสร้างสรรค์ โรงเรียนนั้นก็จะประสบความสำเร็จมีผลงานเชิงประจักษ์เป็นที่ยอมรับ ตรงกันข้ามหากโรงเรียนไหนมีผู้บริหารที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ทุ่มเทให้กับงานบริหาร โรงเรียนก็จะมีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ไม่มีผลงานเชิงประจักษ์ อีกทั้งบางโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กทำให้ขาดผู้บริหารสถานศึกษา ต้องอาศัยครูผู้สอนเป็นรักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา

ปัญหา 1) ผู้บริหารบางท่านขาดอุดมการณ์ ไม่ทุ่มเท ไม่อุทิศเวลาในการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เนื่องมาจากการขาดแรงจูงใจในการทำงาน 2) ผู้บริหารย้ายบ่อย มาบรรจุเพื่อที่จะรอย้ายไปสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานนโยบายจากต้นสังกัดไม่ต่อเนื่อง 3) ผู้บริหารที่บรรจุใหม่บางท่าน ขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของครูและนักเรียนโดยตรง 4) ผู้บริหารบางท่านไม่คิดนอกกรอบ หรือไม่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำให้นักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงได้มีโอกาสและได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนบนพื้นที่สูงมีความขาดแคลนทั้งด้านอาคารสถานที่ ครู

สื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัยมาสนับสนุน 5) ผู้บริหารบางท่านไม่เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม เก่งคนเดียว ไม่รับฟังความคิดเห็นของครูผู้สอน และ 6) ผู้บริหารตอบรับนโยบายทางการศึกษามากเกินจำเป็นและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

แนวทางการบริหาร 1) เขตพื้นที่ฯ ควรคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ 2) ควรมีการสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยลดเวลาในการทำวิทยฐานะและเพิ่มเงินวิทยพัฒน์ให้กับผู้อำนวยการสถานศึกษาที่บริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้บริหารก่อนที่จะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาอย่างเข้ม ควรเน้นเนื้อหา ภาวะความเป็นผู้นำการทำงานเป็นทีม และเนื้อหาที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงคิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ และควรฝึกทักษะการสื่อสารเพื่อที่จะส่งเสริมให้คณะครูตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคณะครู เพื่อที่ส่งเสริมให้ครูก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพในอนาคต 4) กำหนดระยะเวลาในการย้ายของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง จาก 2 ปี เป็น 4 ปี เพื่อให้การบริหารงานตลอดจนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม 5) หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนพื้นที่สูงอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารบรรจุใหม่ และกำหนดเกณฑ์ในการประเมินให้ชัดเจน

2) คุณภาพของครู

สภาพปัจจุบัน ครูโรงเรียนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ไม่เป็นคนในท้องถิ่น ส่งผลโดยตรงกับการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ครูบางท่านไม่ยอมรับและไม่เข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียน โรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น ทำให้ครูมีภาระงานอื่นนอกเหนือจากงานสอน ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและมีเวลาไม่เพียงพอในการพัฒนานักเรียนได้ไม่เต็มตามศักยภาพ ย้ายบ่อย

ปัญหา 1) ครูย้ายบ่อย เนื่องจากขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 2) โรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น และสอนไม่ตรงตามสาขาวิชาที่จบ 3) ครูมีภาระงานมาก เนื่องจากมีจำนวนครูน้อย อีกทั้งครูยังต้องจัดทำเอกสารประกอบ ทำให้ครูมีภาระงานหลากหลายและมากเกินความจำเป็น 4) การผลิตครู การเตรียมครู การจัดสรรครูไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน 5) ครูสื่อสารภาษาถิ่นไม่ได้ ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน 6) ครูขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และทำภารกิจอื่น นอกเหนือจาก

การเรียนการสอน และ 7) ครูขาดทักษะในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

แนวทางการบริหาร 1) อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ทันสมัย 2) เขตพื้นที่การศึกษาฯ ควรให้ความสำคัญกับ คุณภาพของครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และให้คำแนะนำที่สามารถปฏิบัติจริงได้ 3) โรงเรียนพื้นที่สูงควรหาเครือข่ายร่วมพัฒนาทางด้านวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อจะเป็นพี่เลี้ยงให้กับคณะครูในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน 4) การสร้างขวัญและแรงจูงใจกับคณะครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยการปรับปรุงบ้านพักครูให้น่าอยู่ และให้มีความปลอดภัย ตลอดจนมีค่าเสี่ยงภัยในการเดินทาง และ 5) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพครูให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

3) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สภาพปัจจุบัน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร บางโรงเรียนที่มีผู้บริหารมีภาวะผู้นำก็จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้ง Online และ Onsite

ปัญหา 1) การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนพื้นที่สูงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการเดินทางและเวลาของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) ในกรณีที่มีการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ มีปัญหาในเรื่องสัญญาณอินเตอร์เน็ตที่ไม่เสถียร 3) บางครั้งผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และ 4) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในสังกัด ขาดการนิเทศติดตามการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งคำแนะนำแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

แนวทางการบริหาร 1) เขตพื้นที่การศึกษาควรคัดเลือกคนที่จะมานิเทศโรงเรียนพื้นที่สูง โดยจะต้องเป็นคนที่รู้บริบทของโรงเรียน และสามารถให้คำแนะนำกับคณะครู แล้วนำไปปฏิบัติจริงได้ 2) พัฒนาระบบสัญญาณอินเตอร์เน็ตให้เสถียร และให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และควรกระตุ้นให้ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็น 3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการแลกเปลี่ยนรู้กับภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และ 4) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง กับโรงเรียนหรือครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

สภาพปัจจุบัน สภาพบริบทของชุมชนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและการดำรงชีวิต ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสาร อ่าน เขียนภาษาไทยได้ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำสวน มีรายได้ไม่แน่นอน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศหรือความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ การเดินทางลำบากและทุรกันดาร

ปัญหา 1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนยังมีการสนับสนุนไม่เต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านงบประมาณ เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจนและด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจน ไม่ค่อยมีเวลา ทำให้การเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองมีส่วนร่วมบ้างในบางครั้งตามความสะดวกของตน และนอกจากนี้ผู้ปกครองยังมีการแสดงข้อคิดเห็นน้อยมากในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน 2) บางชุมชนไม่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับชุมชน 3) ผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา ส่งผลให้นักเรียนออกกลางคัน และ 4) ผู้ปกครองบางส่วนสนใจเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่ได้รับแจกสิ่งของหรือนันทนาการ ยังคงขาดความร่วมมือในเชิงวิชาการ

แนวทางการบริหาร 1) สร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา และ 2) ทางโรงเรียนควรขอความร่วมมือภายในชุมชน ในการลงพื้นที่ภายในชุมชนของนักเรียน เพื่อใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้น และจัดกิจกรรมหรือโครงการในการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบาก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง

5. ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยใช้กระบวนการตรวจเยี่ยม (Site Visit) โรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านทักษะชีวิตและอาชีพ

ทักษะชีวิตและอาชีพมีความสำคัญในการดำรงชีวิตและอาชีพในปัจจุบัน ฉะนั้นควรปลูกฝังและส่งเสริมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้วยกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ให้นักเรียนได้มีทักษะชีวิตและอาชีพในโรงเรียนพื้นที่สูง โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนและนักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม กำหนดเป้าหมายและการกำหนดกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้ภาคภูมิในท้องถิ่นของตนเองอาศัยอยู่ และนโยบายของรัฐบาล ควรให้ความสำคัญกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารทุกรัฐบาล โดยจะต้องเป็น

นโยบายที่ชัดเจน ต่อเนื่อง และไม่เปลี่ยนแปลงในการที่จะพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีความเท่าเทียมและเสมอภาคทางการศึกษา

โรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการสร้างเครือข่าย

การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ควรมีการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน เครือข่ายผู้ปกครองที่ ช่วยเหลือ สนับสนุนทั้งปัจจัย ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านคมนาคมและด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น โดยภาคีเครือข่ายควรมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่ ด้านการวางแผน ด้านกระบวนการ ด้านการนิเทศ ติดตามประเมินผล และการสะท้อนคิด เพื่อพัฒนาผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ตลอดจนให้นักเรียนมีความปลอดภัยในทุกมิติ

โรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียน

การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงได้รับโอกาสทางการศึกษา และให้เขาได้ช่วยเหลือตัวเองได้ ตลอดจนให้ชุมชนได้พึ่งพาอาศัยในด้านการจัดการความรู้ งานด้านนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจะต้องชัดเจน และต้องถือเป็น “วาระแห่งชาติ” ที่ต้องร่วมกันพัฒนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาด้วยกัน ควรให้ความสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้สร้างพลังในการทำงานโรงเรียนพื้นที่สูงร่วมกัน ตลอดจนควรสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูง และหน่วยงานทุกระดับ ให้ความสำคัญตระหนักและคิดจะแก้ไขปัญหาโรงเรียนพื้นที่สูงจริง ๆ จากการมีส่วนร่วม

6. ผลการสร้างและตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบย่อย คือ กระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ ประบวนทัศน์เชิงประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ มีรายละเอียดดังนี้

6.1 กระบวนทัศน์เชิงหลักการ ประกอบไปด้วยหลักการและจุดมุ่งหมาย หลักการเน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง โดยการใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ การบริหารแบบยืดหยุ่น และหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวคิด แนวปฏิบัติ และแนวการประเมินสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

6.2 กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย ผลักดันให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็น “วาระแห่งชาติ” เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้จะเปลี่ยนรัฐบาลและและพัฒนากลไกการ มีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือและติดตามอย่างเป็นระบบ

6.3 กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ ควรแต่งตั้ง “คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานกรรมการ ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นรองประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 ถึงเขต 6 ภาคีเครือข่ายด้านวิชาการ ภาคีเครือข่ายด้านการสนับสนุนและส่งเสริม เป็นกรรมการ และเจ้าหน้าที่ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้สำนักงานศึกษาธิการเป็นหน่วยงานกลางในการประสานให้องค์กรต่าง ๆ บริหารจัดการตามกระบวนทัศน์การวิจัย

6.4 กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแสดงความยินดีอย่างเป็นระบบ

6.5 กระบวนทัศน์เชิงประเมิน ประกอบไปด้วย มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ และมาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติจริง มีเกณฑ์การพิจารณาการตัดสิน โดยมีผลการประเมินระดับคุณภาพของทั้ง 3 มาตรฐาน ต้องอยู่ในระดับดีขึ้นไป

6.6 เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบไปด้วย 1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน 2) การส่งเสริมการจัดการศึกษาที่หลากหลาย 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีอุดมการณ์ มีภาวะผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร และ 4) การกระจายอำนาจให้โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้บริหารจัดการตนเองและพบว่า ผลการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100

7. ผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในองค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สะท้อนให้เห็นถึง สถานศึกษาควรจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น/ชาติพันธุ์ มีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษามีความชัดเจนตามบริบทของโรงเรียน และมีการบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึง การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพและบริบท ที่สร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนทุกคนได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ พัฒนานักเรียนให้นักเรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีทักษะชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ โดยวิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น การจัดการศึกษาหนึ่งโรงเรียนสามระบบ โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนทวิภาษา เทคโนโลยีทางไกล และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครูสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจบริบทความเป็นท้องถิ่น/ชาติพันธุ์ เพื่อตอบสนองความเป็นชาติพันธุ์ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้รอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษาทุกกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูได้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมนักเรียนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้อ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด ค้นพบตัวเอง มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีความสุข องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาและ

ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้พื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น ในการกำหนดเนื้อหาของบางวิชาและเลือกเปิดรายวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการเพื่อตอบโจทย์ของชุมชน ทั้งในลักษณะที่ปรากฏตามโครงสร้างหลักสูตรในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล สะท้อนให้เห็นถึงการวัดและประเมินผลควรนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ควรกำหนดเกณฑ์ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่สูง โดยใช้เกณฑ์การตัดสินตามบริบทของท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงเทียบเคียงกับมาตรฐานกลาง ครูผู้สอนทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่มสาระต้องออกแบบการวัดและประเมินผลตามการออกแบบการเรียนรู้ที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา สะท้อนให้เห็นถึง การใช้หลักการบริหารจัดการและพึ่งพาตนเองโดยมีหลักการประสานงานกับภาคีเครือข่ายในหลายภาคส่วน มีการบริหารจัดการอย่างมีกระบวนการ มีระบบและมีความต่อเนื่อง ทั้งในการระดมทรัพยากร องค์ความรู้และเทคโนโลยี และองค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน ปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนรักถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอน รักตนเอง รักโรงเรียน รักอัตลักษณ์และภูมิใจความเป็นชนเผ่าชาติพันธุ์ของตนเอง รักทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า อากาศ) และขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา และรักรากเหง้าเผ่าพันธุ์ของตนเอง ซึ่งองค์ประกอบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุบัน พรเวียง (2558) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดน ที่มีประสิทธิภาพ ควรเน้นการประสานงานและความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชน ในการสนับสนุนด้านงบประมาณมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่สูงและชายแดนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จำเป็นจะต้องได้รับการดูแล ในด้านต่าง ๆ ทั้งสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ และปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต เช่น ค่าอาหาร เสื้อผ้า เครื่อง นุ่งห่ม เป็นต้น และสอดคล้องงานวิจัยของ Phongdee (2016) พบว่ากลยุทธ์หลักการบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ดังนี้ 1) สร้างเครือข่ายร่วมใจระบบไตรภาคี 2) ยกระดับการมีส่วนร่วมของไตรภาคีในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 3) ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของไตรภาคี และ 4) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับโรงเรียนพื้นที่สูง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า แนวการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร มีทั้งหมด 6 แนวทาง ได้แก่ 1) บ้านพักนอน

2) ห้องเรียนเคลื่อนที่ 3) หนึ่งโรงเรียน สามระบบ 4) เทคโนโลยีทางไกล 5) ทวิศึกษา และ 6) ส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต (2565) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า องค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่สุดต้องจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ชุมชนและชาติพันธุ์ต้องมีหลักสูตรการเรียนการสอน วัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับบริบทถือว่าเป็นกลุ่มเฉพาะ สามารถปรับใช้หลักสูตรแกนกลางได้ ต้องให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการตนเองได้ ต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง ต้องให้ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนในการบริหารอย่างเต็มที่ เต็มใจ เต็มความสามารถ และควรมีเกณฑ์เฉพาะที่สอดคล้องกับสภาพบริบท และส่งเสริมผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวโดยมีแนวทางการจัดการศึกษา

2. ผลการสังเคราะห์ปัจจัยเอื้อที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงผู้ปกครองมีรายได้สูง ชุมชนที่มีเศรษฐกิจดี มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการสื่อสารและคมนาคมสะดวก และชุมชนที่เป็นสังคมที่สงบสุขปลอดภัยจากผลกระทบด้านลบต่อเยาวชน จะส่งผลให้การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพ 2) ปัจจัยด้านอัตรากำลัง สะท้อนให้เห็นถึง กรอบอัตรากำลังที่มีจำนวนครูเพียงพอและมีคุณวุฒิตรงสาขาตามความจำเป็นของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร 3) ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ สะท้อนให้เห็นถึง การสร้างขวัญและกำลังใจมีความสำคัญในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เพื่อดึงศักยภาพคนที่มีความรู้ความสามารถมาบริหารหรือจัดการเรียนการสอนให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีคุณภาพ โดยมีสวัสดิการในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ด้านบ้านพักครู มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูงและการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ และ 4) ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรร สะท้อนให้เห็นถึง การจัดสรรงบประมาณในด้านการสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่ ให้ตรงตามความต้องการของโรงเรียน และควรดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็น การสนับสนุนจากชุมชน และจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก ซึ่งปัจจัยเอื้อที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องงานวิจัยของศุภโชค

ปิยะสันต์ (2558) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่ ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา และปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษา ซึ่งดำเนินการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาที่ประกอบด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือ

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการเป็นฟันเฟืองที่สำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารควรมีอุดมการณ์ มีภาวะผู้นำที่จะบริหารจัดการให้ครูผู้สอนและบุคลากรฝ่ายสนับสนุนมีศักยภาพและมีความพร้อมในการทำงาน และอำนวยการให้เด็กทุกคนทั้งในและนอกโรงเรียนในพื้นที่ได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมในการเรียนรู้การเพิ่มทักษะวิชาการ ทักษะการคิด และทักษะการใช้ชีวิตภายใต้กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ตลอดจนเป็นนักประสานงานเพื่อหาภาคีเครือข่ายร่วมในการพัฒนาโรงเรียน 2) ปัจจัยด้านคุณภาพของครู สะท้อนให้เห็นถึงครูโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรเป็นครูมืออาชีพ มีอุดมการณ์ รักนักเรียน รักชุมชน และภูมิใจในอาชีพความเป็นครูบนพื้นที่สูง มุ่งมั่นตั้งใจ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับภูมิวัฒนธรรมของพี่น้องชนเผ่าพร้อมปรับตัวยอมรับความแตกต่าง สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ประสบการณ์ มีทักษะการใช้สื่อที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความเหมาะสม มีการบริหารจัดการห้องเรียนเชิงบวก มีกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ 3) ปัจจัยด้านการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นถึง กระบวนการนิเทศช่วยเหลือให้ครูเข้าใจแนวคิดการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และควรสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) เพื่อให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 4) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง สะท้อนให้เห็นถึง ควรให้ชุมชนและผู้ปกครองปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ร่วมกันดำเนินการ ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานและยอมรับผลการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งปัจจัยเอื้อที่มีต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yotrungroj and Channuan (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่คาดว่าจะ

ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33 มี 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา คุณภาพของครูผู้สอน การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง การนิเทศการศึกษา และการบริหารทรัพยากรทางการเรียน

3. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

มีทั้งหมด 8 ประเด็น คือ 1) กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพและบริบท 3) การพัฒนาครู 4) กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 5) ความยืดหยุ่นของหลักสูตร 6) กระบวนการวัดผลและประเมินผล 7) การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา และ 8) การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารแต่ละโรงเรียนของจังหวัดเชียงใหม่ มีความยุ่งยากในการบริหารจัดการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ระบบสาธารณูปโภค และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน แนวทางในการบริหาร คือ ควรสร้างภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะนำพาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ตั้งใจในการทำงาน มีภาวะผู้นำ โดยจะต้องมีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความรู้ความสามารถไปบริหาร เพราะเป็นคนที่ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ สำเนา หมื่นแจ่ม (2555) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นฐานบนพื้นที่สูง 5 ประการ ได้แก่ การมีอุดมการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม และมนต์นภัส มโนการณ์ (2560) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ปัญหาการจัดการศึกษามีความยากลำบาก ซับซ้อนในการบริหารจัดการก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาสคุณภาพของนักเรียนและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา และโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารควรมียุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา มีระบบการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสมกับบริบท พัฒนาผู้บริหารและครูให้เข้าใจ เข้าถึงการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

4. การสร้างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบ คือ กระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ กระบวนทัศน์ปฏิบัติการ กระบวนทัศน์เชิงประเมิน

และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีคิด วิธีปฏิบัติและวิธีประเมิน โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ทำงานสอดคล้องกันเป็นระบบ มีกลไกระบบการทำงาน การมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากผู้ที่มีส่วนทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเวศ เวชชะ (2565) ได้ศึกษารูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงภาคเหนือประเทศ พบว่า รูปแบบและกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน สรุปได้ 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมตามสายงานบังคับบัญชา ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามลำดับชั้นจากหน่วยงานระดับนโยบายจนถึงระดับพื้นที่ 2) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรภาครัฐ ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การระดับนโยบายจนถึงระดับเขตพื้นที่ในการให้การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานการจัดการศึกษา ตามอำนาจหน้าที่และตามร้องขอของโรงเรียน 3) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากภายนอก ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามความศรัทธา เจตนาและความประสงค์เพื่อสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตามพระราชดำริ เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการพัฒนาบนดอยตุง ฯลฯ และ 5) รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมโดยกระบวนการภายในของโรงเรียน ลักษณะของรูปแบบ: เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยมุ่งตรงไปที่ผลการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนโดยตรง โดยผ่านระบบหลักสูตรและการเรียนการสอน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5. ผลตรวจสอบและผลการประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

พบว่า ผลการตรวจสอบมีความถูกต้อง และมีความเหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 100 ผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ โดยรวมอยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ชี้ให้เห็นว่ากระบวนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับและมีศักยภาพในการนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในบริบทที่หลากหลายของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า กระบวนทัศน์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนมีกลไกการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารจากทุกภาคส่วนและทุกขั้นตอน ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยเน้นทักษะชีวิตและอาชีพ

มีเทคนิคการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย มีการสร้างภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้มีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภโชค ปิยะสันติ์ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ได้แก่ ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษาและปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษา ซึ่งดำเนินการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาที่ประกอบด้วย การบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการนำไปใช้ เพื่อให้หน่วยงานระดับนโยบาย หน่วยงานต้นสังกัด และโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผลการวิจัย เรื่องกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำเสนอกระบวนทัศน์เชิงหลักการ กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติการ และกระบวนทัศน์เชิงประเมิน โดยผ่านกระบวนการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนั้นเพื่อให้การขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ ควรนำไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสามารถนำไปบูรณาการเชิงวิชาการในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

1.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.2.1 ระดับนโยบาย

1) กระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ การบริหาร การพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร เพื่อสร้างความ เท่าเทียมทางการศึกษา ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ผลักดันให้เป็น “วาระแห่งชาติ” เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันและพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมจากองค์กรพัฒนาตาม

พระราชดำริ เพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือและติดตามอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ควรเป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานและขับเคลื่อนให้เกิดองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในการบริหารจัดการตามกระบวนทัศน์การวิจัยและให้ความสำคัญกับโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร กำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน หน่วยงานทางการศึกษาและภาคีเครือข่ายทางการศึกษาเป็นคณะกรรมการ และดำเนินการให้เป็นไปตามกระบวนทัศน์ในงานวิจัยนี้

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรเป็นจัดสรรงบประมาณตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารให้เพียงพอ ควรมีการคัดเลือกผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่ไปปฏิบัติงานโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็นคนที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และควรพัฒนาระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามและมีศึกษานิเทศก์ที่มีความรู้ความสามารถที่ให้คำแนะนำ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษา และใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) และถอดบทเรียนสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

4) ภาคีเครือข่ายทางการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสื่อมวลชน ควรมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารตามความต้องการจำเป็น เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2.2 ระดับปฏิบัติ

1) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมจากการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ไว้ในแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติประจำปี รวมถึงควรกำหนดแนวทางการปฏิบัติให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2) ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรมีความมุ่งมั่น ตั้งใจร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จริงจัง เพื่อให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารมีความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1) โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีการศึกษารูปแบบบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้สอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์เชิงพื้นที่

2) ควรมีการพัฒนานวัตกรรมคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564*). แนวทางสนับสนุนการจัดการศึกษาในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กฤษณ์ รักชาติเจริญ. (2557). การจัดการบริการสาธารณะจากมุมมองของการพัฒนาการจัดการภาครัฐ. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 1*(1), 21-32.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2561). *"เชียงใหม่" ประกาศวาระเร่งด่วน "แก้เหลื่อมล้ำการศึกษา" ผนึกเครือข่ายภาคเหนือจับมือ กสศ. นำการเรียนรู้ไปให้ถึงเด็กห่างไกล.* https://www.eef.or.th/news-300623/

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2561). *พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561.* https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/033/1.PDF

กัญจนพร ศรีมงคล. (2565). *การสร้างความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

กัญจน์รัตน์ สินธุรัตน์. (2559). *การบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

แก้วสรร อติโพธิ. (2543). *ประชาพิจารณ์: มาตรการยุติข้อขัดแย้งในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม.* วิญญูชน.

ขวัญพิชชา มีแก้ว. (2562). *การบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2560). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 19/2560 เรื่อง การปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการ. *ราชกิจจานุเบกษา.*

ครรชิต มาลัยวงศ์. (2557). *เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา.* https://drkanchit.com/general_articles/articles/general_24.html

จงกล แก้วโก. (2564). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร* [วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยพะเยา.

จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2556). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทรา อิ่มในบุญ. (2559). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถาศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

จิตรจรูญ ทรงวิทยา. (มิถุนายน 2562). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 4*(1), 14 – 19.

จินตนา สุจจานันท์. (2556). *การศึกษาและพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21.* โอเดียนสโตร์.

ช้องนาง ศรีคำไทย. (2560). การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 จังหวัดกาญจนบุรี. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5.* มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

ชัชนันท์ ลีระเติมพงษ์. (2540). *ประชาพิจารณ์กับการตัดสินใจของรัฐ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านครัว* [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย โพธิสิตา. (2564). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.

ณตา ทับทิมจรูญ. (2555). การเทียบรอยคุณภาพ (Benchmarking): เครื่องมือด้านการจัดการที่สถาบันการศึกษาไม่ควรมองข้าม. *วารสารปัญญาภิวัฒน์, 4*(1), 97-111.

ณรงค์ อภัยใจ. (2560). *รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ* [วิทยานพนธ์ปรัชญาดุษฎีนิพนธ์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง, สิวะโชติ ศรีสุทธิยากร และฟราย, เจอราร์ด วอลตัน. (2563). *การพัฒนาดัชนีวัดความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาของประเทศไทย: รายงาน.* สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง และสุวิมล ว่องวาณิช. (2556). การจัดดุลยภาพการทำงาน ครอบครัว และชีวิตของครู ก่อนและหลังการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษแรก. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 26*(2), 189 - 208.

ทัน ไทรงาม, อัญชนา พานิ และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2560). องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามสมรรถนะครูในโรงเรียน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มภาคกลางและภาคตะวันออก. *Veridian E-Journal, Silpakom ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10*(1), 519 - 532.

เทิดพิทักษ์ จันทร์โลหิต. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21*(4), 340 – 352.

เทิดศักดิ์ ศรีวิเศษ. (2557). *การบริหารสถานศึกษาเพื่อความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนาชัย สุนทรอนันตชัย. (2560). ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคม กับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. *วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 7*(2), 52-65.

ธัญลักษณ์ สัมพันธ์. (2556). *ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส, สิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ: การศึกษา.* http://sdgroup1.blogspot.com/2013/01/ 5324202 5.html

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์ (Ratanabuth Journal), 3*(2), 63-68.

ธีระ สินเดชารักษ์, อรอุมา เตพละกุล และจุฑาศินี ธัญปราณีตกุล. (2559). ความเป็นธรรมทางสังคม: ความพยายามชี้วัดและวิเคราะห์ในเชิงตัวเลข. *วารสารธรรมศาสตร์, 35*(1), 164 – 191.

นณริฏ พิศลยบุตร. (2559). *ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: ข้อสรุปจากผลสอบปิซ่า (PISA).* https://www.pier.or.th/abridged/2016/08/

นพดล เจนอักษร, มัทนา วังถนอมศักดิ์ และนุชนรา รัตนศิระประภา. (2564). กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในยุคพลิกผัน. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 5*(2), 138 – 150.

นันทิดา ทองเจือ. (2565). กระบวนทัศน์การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเอกชนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561). *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 9*(2), 55 - 62.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2561). *โอกาสและคุณภาพ: ความแตกต่างทางพื้นที่และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา .รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 8.* http://pws.npru.ac.th/nipapan/data/files/135-144.pdf

นิภาภัทร องค์สถาพร. (2566). *อิทธิพลการจัดการองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรสหกรณ์ ในจังหวัดอุบลราชธานี*. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

นิลภา จิระรัตนะวรรณะ. (2559). การเปรียบเทียบความสามารถ: กระบวนการพัฒนาคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 30*(2), 56 – 73.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2550). *การจัดการสำนักงาน: office Management.* โรงพิมพ์ บริษัทเซ็นทรัลเอ็กเพรส จำกัด.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2553). *การจัดการสมัยใหม่ (Modern Management).* ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด.

บรรเจิด ยอดศิริ. (2562). *Paradigm Shift การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์.* https://www.thaifranchisecenter.com/document/show.php?docuID=5074

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

บุญดี บุญญากิจ และกมลวรรณ ศิริพานิช. (2548). *ทางลัดสู่ความเป็นเลิศทางธุรกิจ*. อินโนกราฟฟิกส์.

ปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ. (2566). *ทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการ โรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ.* www.ssra-exhibition.com

ประเวศ เวชชะ. (2565). รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลบนพื้นที่สูงภาคเหนือประเทศ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ, 7*(25), 10-18.

พร้อมพิไล บัวสุวรรณ. (2563). การวิจัยเชิงคุณภาพกับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการบริหารการศึกษา. *วารสารวิทยานิการจัดการปริทัศน์, 22*(2), 5-15.

พระเขมทัต สีลสาโร (รื่นสำราญ). (2560). การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 3*(2), 63-68.

พระครูธัญรัตนากร (สุชาติ จิตตปญโญ/เพ็ชรพราว). (2561). *กระบวนการพัฒนาการบริหารการศึกษาสำหรับโรงเรียนตำรวจ ตระเวนชายแดนตามหลักพุทธบริหารการศึกษา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์ไชยรัตน์ ชยรตโน. (2558). การบริหารการศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4*(2), 320-325.

พัชรา แย้มสำราญ. (2559). *กระบวนทัศน์การพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พาณี สีตกะลิน. (2557). Benchmarking กับการบริหารโรงพยาบาล. *จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 17*(2), 32-36.

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2565). ปรัชญาสังคมศาสตร์และกระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 1*(1), 78-88.

เพ็ญรัตน์ หงส์วิทยากร.(2566). *กระบวนการเทียบเคียง และแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. https://oqes.mju.ac.th/goverment/20111119104834_oqes/Doc_25591202111122_459125.pdf

โพธิ์สิทธิ์ มรรคด. (2563). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่สูงและทุรกันดาร ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี* [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ไพศาล วรคำ. (2558). *การวิจัยทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). ตักสิลาการพิมพ์.

ภรัณยู มายูร และ อลงกรณ์ อรรถแสง. (2561). บทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการเมืองการปกครอง, 8*(1), 81-94.

ภูวดล วีรเวชพิสัย. (2559). *บทบาทของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับเป้าหมายว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. https://www.nhrc.or.th/getattachment/

มนต์นภัส มโนการณ์. (2560). การสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18*(1), 41-51.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2552). *การเมืองการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มัลลิกา ผ่องแผ้ว. (2558). *วิชาภาษาไทย รหัสวิชา 040105 บทที่ 2 การฟัง*. วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา.

ยงยุทธ ยะบุญธง และชูชีพ พุทธประเสริฐ. (2557). *รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่เป็นเลิศ ในจังหวัดเชียงใหม่*. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยุทธนา เกื้อกูล. (2560). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

รัชกร อุยยะพัฒน์. (2548). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการประชาพิจารณ์เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดำเนินการ โดยสถาบันการศึกษาและบริษัทที่ปรึกษาเอกชน ในเขตเทศบาลเมืองรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี* [วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชฎาพร เกตานนท์. (2565). กระบวนทัศน์การพัฒนาในเชิงปรัชญาและการคิดของมนุษย์เพื่อพัฒนาแนวทางการดำรงชีวิตในปัจจุบัน. *The New Viridian Journal of Arts, Humanities and Social Sciences, 2*(2), 51-59.

รัชพร เลี้ยงประเสริฐ. (2558). *การสร้างเมืองยุติธรรม: กรณีศึกษาการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร* [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชวดี แสงมหะหมัด. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(1), 31-49.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์: ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ้งลาวัณย์ จันทรัตนา. (2556). กลยุทธ์การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือตอนบน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15*(3), 51-60.

วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). *ทฤษฎีองค์การ*. https://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/organization-theory.html

วัชรินทร์ ยศรุ่งโรจน์ และณรงค์ศักดิ์ จันทร์นวล. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคณภาพนักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวณชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวณชายแดนที่ 33* [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่.

วัฒนา หลวักประยูร. (2558). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วินิจ ผาเจริญ. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์การเรียนออนไลน์ในยุคโควิดโรัสโควิด-19. *วารสารปัญญาปณิธานี, 6*(1), 1-14.

วิมล เดชะ. (2559). *การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนดีประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

วุฒินันท์ โพหะดา. (2564). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับแรงจูงในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ศูนย์เครือข่ายลุ่มน้ำสายบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์. (2557). *กระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศุภโชค ปิยะสันติ์. (2558). รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารบทเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 9*(2), 175 - 189.

ศุภากร เมฆขยาย. (2564). รูปแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะอาชีพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *ครุสภาวิทยาจารย์, 2*(2), 134 - 145.

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. (2548). การทำ Site Visit เพื่อการศึกษา BestPractices อย่างเป็นระบบ. *ข่าวประกันคุณภาพการศึกษา พระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 97*(1), 37-41.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *การแถลงข่าวผลการประเมิน PISA 2018.* https://pisathailand.ipst.ac.th/news-12/

สมคิด บางโม. (2554). *เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม.* สำนักพิมพ์วิทยพัฒน์.

สมคิด บางโม. (2558). *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สำนักพิมพ์วิทยพัฒน์.

สมคิด บางโม. (2562). *องค์การและการจัดการ.* สำนักพิมพ์วิทยพัฒน์.

สมพิศ กาติ๊บ. (2556). ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารโรงเรียน ในเขตพื้นที่ภูเขาสูงภาคเหนือตอนบน. *วารสารบริหารการศึกษา มศว, 10*(18), 51-61.

สัมมา รธนิธย์. (2556). *หลัก ทฤษฎี และปฏิบัติการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). พิมพ์ดีจำกัด.

สาธิต พนารี. (2558). *กระบวนทัศน์การบริหารจัดการวัด ยุคโลกาภิวัฒน์ในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดพิจิตร* [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

สายใหม ภารประดับ. (2565). *กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผัน* [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สายันต์ บุญใบ, วัฒนา สุวรรณไตร และวันนพร สิทธิสาร. (2560). *การพัฒนาภาวะ ผู้นำใฝ่บริหารของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุรุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565, 10 สิงหาคม). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องกำหนดสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลักษณะพิเศษ (พื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะ) ตามโครงสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับเขตพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 – 2566.* สำนักงานฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2560). *คู่มือการประกันคุณภาพภายใน ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2557* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ภาพพิมพ์.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2564 – 2566.* สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร.* บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *แนวทางสนับสนุนการจัดการศึกษาในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล.* บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

สำเนา หมื่นแจ่ม. (2555). *องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง* [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สินอาจ ลำพูนพงศ์ .(2566). *ทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ.* www.ssra-exhibition.com

สุขตา แดงสุวรรณ์. (2558). *การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์. (2563). *องค์การและการจัดการสมัยใหม่.* สำนักพิมพ์บัดดี้ครีเอชั่น.

สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์. (2564). *เอกสารประกอบการสอน องค์การและการจัดการสมัยใหม่.* วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สุทิศ สวัสดี. (2564). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา* [ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุบัน พรเวียง. (2566). *ทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการโรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ.* www.ssra-exhibition.com

สุพัฒน์ ไพใหล. (2556). กระบวนทัศน์พัฒนาเพื่อการ พึ่งตนเองของกลุ่มเครือข่ายอินแปงในจังหวัดสกลนคร อุดรธานี กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 3*(2), 37 -50.

สุภัค ยมพุก และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). การบริหารสถานศึกษาและการรับรู้การสนับสนุนการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่มที่ 4. *ฉบับภาษาไทย กล้าเข้าสังคม สังคมศาสตร์และศิลปะ, 8*(2), 1476 – 1495.

สุวิมล มธุรส. (15 พฤษภาคม 2564). การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค new normal COVID-19. *วารสารรัชต์ภาคย์, 15*(40), 33 - 42.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). วี.พริ้นท์ (1991).

เสรี ภักดี. (2564). *กระบวนการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดยะลา* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

เสรี นนทสูติ. (2541). บทบาทของการประชาพิจารณ์ในทางกฎหมายและการบริหารราชการ. *วารสารกฎหมายปกครอง, 17*(2), 119 - 120.

องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย. (2559). *ผู้บริหารโรงเรียน: ความคาดหวังของเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร.* มูลนิธิยูนิเซฟแห่งประเทศไทย.

อชิรญาณ์ คชาบาล. (2561). *การศึกษาการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

อนันต์ พันนึก. (2564). *ประเด็นทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. http://www.gotoknow.org/posts/232655.

อนุชิต สุขกสิ. (2560). *การศึกษาบทบาทการบริหารสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

อรอนงค์ ทวีปรีดา. (2559). *การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษาและบทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ* [วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรุณี ทองนพคุณ. (2558). *การศึกษาบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

อัจฉรา จงดี. (2560). *การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยองและตราด* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

อัมพร พินะสา. (2566). *ทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการ โรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ*. www.ssra-exhibition.com

อาคีรา ราชเวียง และคณะ. (2564). รูปแบบของการจัดองค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 11*(3), 91-100.

อำนาจ มงคลสืบสกุล. (2563). *ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน: ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน*. http://ucl.or.th/?p=3472.

อุดม วงษ์สิงห์ .(2566). *ทิศทางการจัดการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งลักษณะพิเศษ โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่เกาะในงานนิทรรศการ โรงเรียนที่ตั้งในพื้นที่ลักษณะพิเศษ*. www.ssra-exhibition.com

อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์. (2561). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลศรีสุทโธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ฮาซัน เจ๊ะเง๊าะ. (2559). *ปัญหาการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองนราธิวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

Bovee, C. L. (1993). *Management.* Mc Graw – Hill.

Campbell, J. P. (1977). *On the nature of organizational effectiveness.* In Goodman, P.S.,

Pennings, J. M., & Associates. (1977). *New perspective on organizational effectiveness*. Jossey-Bass.

Capra, F. (1986). The concept of paradigm and paradigm shift. *Journal of Consciousness and Change*, 9, 11-17.

Daft, R. D. (2010). *Understanding the theory and design of organization* (10th ed). South –Western, Cengage Learning.

Deming, E. W. (1995). *Out of the crisis.* The Massachusetts Institue of Technology.

Drucker, P. F. (1974). *The practice of management.* Harper & Row Publishers.

DuBrin, A. J. (2010). *Principles of leadership* (6th ed.). South-Western Cengage Learning.

Bermeo, E. (2014). South Korea's successful education system: Lessons and policy implications for Peru. *Korean Soc Sci J, 41*, 135–151.

Fayol, H. (1964). *General and industrial management.* Pittman and Sons.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education.* McGraw Hill.

Guba, E. G. (1990). *Paradigm dialog.* Sage.

Guba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.) *Handbook of qualitative esearch, 2*(7), 105 – 117.

Gulick, L. and Urwick, L. (1973). *The science of administration.* Columbia University.

Hellriegel, D. L. and Slocum, J. W. (2004). *Organizational behavior* (10th ed.). Jossey Bass.

Jesse, B. (1999). *Essentials of psychological testing.* Harper & Row.

Jones, G. R. (2001). *Organizational theory: Text and cases* (3rd ed.). Pearson Prentice Hall.

Kessidis, V. (2000). *Benchmarking. Report produced for the EC funded project.* Thessaloniki Technology Park.

Kiatchokchai, P. (2002). *The new paradigm of education in the 21st century*. Education Press.

Kimbrough, R. B. and Nunnery, M. Y. (1983). *Educational administration* (2nd ed.). McMillan Publishing. Locke, E.A. (1976).

Kuhn, T. (1970). *The structure of scientific revolution.* University of Chicago Press.

Harold, K. and O'Donnell, C. (1972). *Principles of management: An analysis of. managerial functions*. MC Graw – Hill.

Harold, K. and O'Donnell, C. (2001). *The structure of scientific revolutions.* University of Chicago press.

Holt, R. T. & Richardson, J. M. (1968). *Paradigm*. http://oknation.Nationtv.tv/blog/choopong/2009/11/11/entry-22

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3).

Mintzberg, H. (1980). Structure in 5' s: A synthesis of the research on organization design. *Management Science, 26*(3), 322 – 341.

National Institute for Education Policy Research (NIER). (2019). *Study on growth and learning, and the quality of the learning process from infancy*. National Institute for Educational Policy Research.

NSW Department of Education. (2021). *Equity.* Annual report 2021.

Robbin, S. and Coulter, M. (2016). *Management* (7th ed). Prentice-Hall.

Robbins, S., Coulter, M., and DeCenzo, D. (2004). *Fundamentals of management: Essential concepts and applications* (4th ed). Pearson Education, Inc.

Stoner, J. A. F. (1978). Management. *Dissertation Abstracts International, 48*(2), 3423-A.

Tosi, H. L. (1975). *Theories of organization.* St. Clair.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2019). *Handbook on measuring equity in education. Montreal, Quebec, UNESCO Institute for statistics*.

Weber, M. (1968). *The theory of social and economic organization.* The Free Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามและผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 6 คน

ผู้ทรงคุณวุฒิ จากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

1. นายเกรียงไกร ศิริ	ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีเนห์รู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1
2. นายสมบัติ ชุมภูชัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่ลานคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
3. ดร.เจตนิพิฐ รอบคอบ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเวียงฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
4. นางสาวเอกมณีฎ์ กัญชนะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเศรษฐีวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4
5. นายสนิท ศรีคำเมา	ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่โถวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5
6. นายยุทธนา คำวัง	ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่แฮเหนือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 6

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล สำหรับการสัมภาษณ์
สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จำนวน 15 คน

1. พระวิมลมุนี, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา
2. บาทหลวงบรูโน รอสซี่	ผู้อำนวยการสถานสังเคราะห์พระราชินีแห่งสันติสุข
3. นางอินสร ทิพจร	ผู้จัดการโครงการพัฒนาเด็กแหล่งพระพร คริสตจักรเมืองคอง
4. นางอำไพ มณีวรรณ	ข้าราชการบำนาญ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนขุนแม่ตื่นน้อย
5. นายถาวร เกษณา	ข้าราชการบำนาญ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนแจ้คอนวิทยา
6. ดร.ณรงค์ อภัยใจ	ตำแหน่ง อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพระนอน
7. นางนิภา แก้วประทีป	ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1
8. น.ส.พรศิริ โยศรีคุณ	ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
9. นายเจษฎา ก้องสาคร	ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
10. สิบเอกสุรชัย ต่อสู้	ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนแจ้คอนวิทยา
11. นายกัมปนาท กาบทอง.	เจ้าพนักงานสังคมชำนาญงาน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่
12. นายอำนวย สุมา	ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบ้านหนองบัว
13. นางพยอม กุญชร	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแจ้คอนวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
14. นางรัตติกา ศรียานะ	ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนแจ้คอนวิทยา
15. นางสาววรรณีย์ กุญชร	ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนแจ้คอนวิทยา

รายชื่อโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในระดับเขตและระดับประเทศ
จำนวน 6 โรงเรียน ที่ผู้วิจัยได้ Site Visit

****

1. โรงเรียนแจ้คอนวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
2. โรงเรียนขอบด้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
3. โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3
4. โรงเรียนโป่งแยงใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
5. โรงเรียนป่าแป๋วิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
6. โรงเรียนแจ้ซ้อนวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
(ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม
โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

****

1. นายสินอาจ ลำพูนพงศ์	อดีตผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
2. นางอำไพ มณีวรรณ	อดีตผู้อำนวยการ โรงเรียนขุนแม่ตื่นน้อย
3. นายณรงค์ อภัยใจ	อดีตผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านพระนอน
4. นางนิภา แก้วประทีป	ศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1
5. นายกัมปนาท กาบทอง	เจ้าพนักงานสังคมชำนาญการ สังกัดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
6. นางสาวนภรรสวรรณ สุคำตัน	เจ้าพนักงานสังคมชำนาญการ สังกัดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
7. นายเกรียงไกร ศิริ	ผู้อำนวยการ โรงเรียนศรีเนห์รู
8. นายชัยยวุฒิ มีทรง	ครู โรงเรียนศรีเนห์รู
9. นายโรจนไชยศ์ สมจันทร์	ผู้อำนวยการ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปภัมภ์ 1
10. นายศุภชัย ดุษฎีไพรวัลย์	ครู โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปภัมภ์ 1
11. น.ส.ชญาฐ์พิมณ์ ณ เชียงใหม่	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ องค์การส่วนบริหารส่วนตำบลช้างเผือก
12. นายกิตติพัชญ์ ทองดี	ครู โรงเรียนวัดเมืองสาตร
13. นายนพดล โป่งอ้าย	ศึกษานิเทศก์ ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่
14. นางจุฬาพร ส่งสิริฤทธิกุล	ศึกษานิเทศก์ ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบ
กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียม
โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

****

1. ดร.สุบัน พรเวียง	หัวหน้าสาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. นางวราภรณ์ ฟูสามป๊อก	รองศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่
3. นายปกรณ์ ศศิวัจน์ไพสิฐ	ประธานชมรมนักจัดการพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร แห่งประเทศไทย
4. อาจารย์รตนะภูมิ โนสุ	อาจารย์ประจำ หลักสูตรบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
5. นายวัลลภ ภูจอมจิตร	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1
6. นายอุดมพร กันทะใจ	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
7. นายเรืองยศ ปันศิริ	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
8. นายสุนทร เกษเกษี	ผู้อำนวยการโรงเรียนขอบด้ง
9. นางอำไพ มณีวรรณ	อดีตผู้อำนวยการเชี่ยวชาญโรงเรียนขุนแม่ตื่นน้อย

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วาระการสนทนากลุ่ม Focus Group Discussion
เพื่อยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อความเท่าเทียม โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

วาระที่ 1 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

- วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม Focus Group Discussion
- ที่มาและความสำคัญของการวิจัย วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วาระที่ 2 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

1. องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
2. ตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร
4. ตรวจสอบและยืนยันปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

วาระที่ 3 อื่น ๆ

.....

.....

เลิกเวลา..... น.

แบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา
นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เรียน .....

คำชี้แจง

เอกสารชุดนี้ เป็นแบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ใช้สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องด้านความตรงของเนื้อหา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ

ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านทาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างผลการตรวจสอบและยืนยัน พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จึงเรียนเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา
นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้วิจัย

รายการแบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร/ นิยามเชิงปฏิบัติการ	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
1. กระบวนการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการการจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐาน หรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่รอแต่สนองนโยบายจากส่วนกลาง และมีกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม			
2. รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา และห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นต้น เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมและมีคุณภาพ และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้			
3. การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิต และอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไป ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน			
4. กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active			

องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร/ นิยามเชิงปฏิบัติการ	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด ทักษะทางวิชาการ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพตามบริบทพื้นที่ได้อย่างมีความสุข			
5. หลักสูตรมีความยืดหยุ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น			
6. กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผล ที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้			
7. การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริม สนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลังทรัพยากรและองค์ความรู้และเทคโนโลยี			
8. การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ			

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ (เพิ่มเติม)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ลงชื่อ .....

( )

ผู้อำนวยการโรงเรียน.....

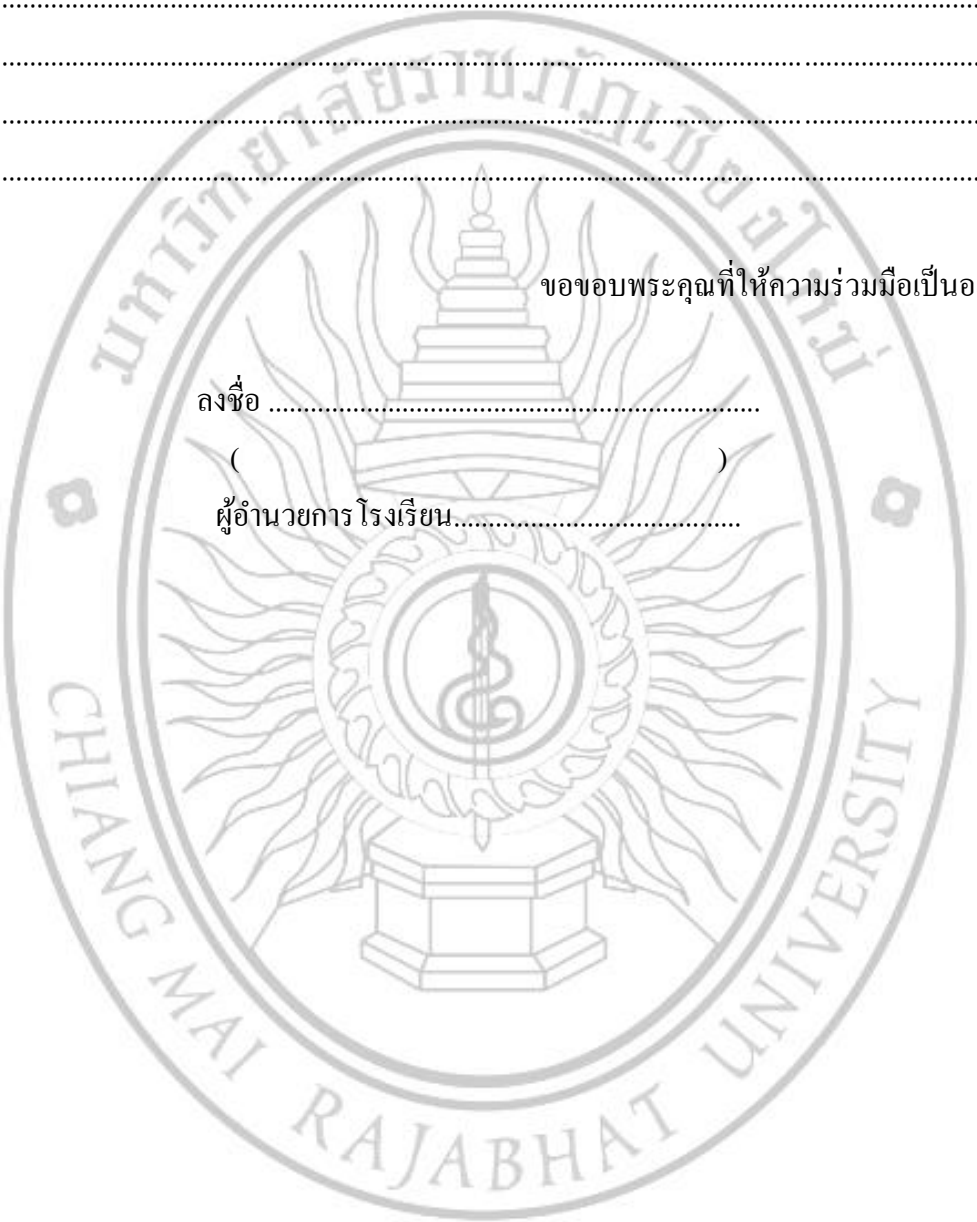

รายการการแบบตรวจสอบและยืนยันปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร/ นิยามเชิงปฏิบัติการ	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน			
2. ปัจจัยด้านบุคลากร หมายถึง อัตรากำลังตำแหน่งครูของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและการโยกย้าย ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา			
3. ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูง และการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ			
4. ปัจจัยด้านงบประมาณ หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร			
ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1. คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย			

ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร/นิยามเชิงปฏิบัติการ	ผลการตรวจสอบและยืนยัน		ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
2. คุณภาพของครู หมายถึง ภาวะผู้นำของครูที่มีอุดมการณ์ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน และมีมุมมองความคิดแบบเติบโต โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ถึงแม้ว่าจะยากจนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม			
3. การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ			
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ			

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ (เพิ่มเติม)

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ลงชื่อ .....

( )

ผู้อำนวยการโรงเรียน.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

เรียน .....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจำนวน 4 ข้อ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แนบกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ครั้งนี้ (ดังแนบ) จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2 ข้อมูลที่ได้จะนำไปดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอในภาพรวม จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

ขอขอบพระคุณที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้วิจัย

คำชี้แจงผู้ให้การสัมภาษณ์

ผลการศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่เอื้อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ที่ยึดเอาโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการบริหารเชิงรุกเฉพาะพื้นที่ จากการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพและบริบท เป็นการจัดการศึกษาหนึ่งโรงเรียนสามระบบ โรงเรียนพักนอน โรงเรียนสาขา ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนทวิภาษา เทคโนโลยีทางไกล และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการการส่งเสริมและสนับสนุนครูได้รับการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเผชิญกับสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน โดยเน้นให้ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียน มีการประยุกต์ใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนตามกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ มีทักษะกระบวนการคิด มีทักษะทางวิชาการ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยมีการเชื่อมโยงกับพื้นฐานชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อตอบโจทย์ชุมชนและท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล หมายถึง รูปแบบวิธีประเมินผลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนบริบทของสังคม เกณฑ์การประเมินต้องมีความยืดหยุ่นกับพื้นที่และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมพัฒนาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในการระดมสรรพกำลังทรัพยากร องค์ความรู้และเทคโนโลยี

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ตลอด จนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายได้ของผู้ปกครอง สาธารณูปโภค ตลอดจนการคมนาคมของชุมชน

1.2 ปัจจัยด้านบุคลากร หมายถึง กรอบอัตรากำลังของครูที่เอื้อต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

1.3 ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีสวัสดิการในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ มีค่าตอบแทนพิเศษในการทำงานบนพื้นที่สูงและการลดเวลาในการยื่นขอวิทยฐานะ

1.4 ปัจจัยด้านงบประมาณ หมายถึง งบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและด้านส่งเสริมปัจจัยด้านพื้นฐานให้ตรงตามต้องการของโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1.1 คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท และมีขวัญกำลังใจ ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่องให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2.2 คุณภาพของครู หมายถึง จิตวิญญาณของความเป็นครู ความพร้อมของครูในการยอมรับและเข้าใจถึงความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2.3 การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง หมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

****

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์..... วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.

สังกัดหน่วยงาน.....

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร (ตามองค์ประกอบทั้ง 8 และปัจจัยทั้ง 2)

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

1.1 สภาพปัจจุบัน ประเด็นกระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีอะไรบ้าง

.....

1.2 ปัญหา ประเด็นกระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีอะไรบ้าง

.....

1.3 แนวทางการแก้ปัญหา ประเด็นกระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย

2.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็น การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ปัญหา ในประเด็น การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย มีอะไรบ้าง

.....

2.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็น การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย มีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาครู

3.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็น การพัฒนาครู มีอะไรบ้าง

.....

3.2 ปัญหา ในประเด็น การพัฒนาครู มีอะไรบ้าง

.....

3.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็น การพัฒนาครู มีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน

4.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็น กระบวนการพัฒนาผู้เรียน มีอะไรบ้าง

.....

4.2 ปัญหา ในประเด็น กระบวนการพัฒนาผู้เรียน มีอะไรบ้าง

.....

4.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็น กระบวนการพัฒนาผู้เรียน มีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 5 ความยืดหยุ่นของหลักสูตร

5.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็น ความยืดหยุ่นของหลักสูตรมีอะไรบ้าง

.....

5.2 ปัญหา ในประเด็น ความยืดหยุ่นของหลักสูตรมีอะไรบ้าง

.....

5.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็น ความยืดหยุ่นของหลักสูตรมีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 6 กระบวนการวัดและประเมินผล

6.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นกระบวนการวัดและประเมินผลมีอะไรบ้าง

.....

6.2 ปัญหา ในประเด็นกระบวนการวัดและประเมินผลมีอะไรบ้าง

.....

6.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นกระบวนการวัดและประเมินผลมีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 7 การสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนา

7.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนามีอะไรบ้าง

.....

7.2 ปัญหา ในประเด็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนามีอะไรบ้าง

.....

7.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมพัฒนามีอะไรบ้าง

.....

องค์ประกอบที่ 8 การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ

8.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นการธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติมีอะไรบ้าง

.....

8.2 ปัญหา ในประเด็นการธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติมีอะไรบ้าง

.....

8.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นการธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติมีอะไรบ้าง

.....

ปัจจัยภายนอก

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

1.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

1.2 ปัญหา ในประเด็นด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

1.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

2. ปัจจัยด้านบุคลากร

2.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นด้านบุคลากร มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ปัญหา ในประเด็นด้านบุคลากร มีอะไรบ้าง

.....

2.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นด้านบุคลากร มีอะไรบ้าง

.....

3. ปัจจัยด้านการสร้างแรงจูงใจ

3.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นด้านการสร้างแรงจูงใจ มีอะไรบ้าง

.....

3.2 ปัญหา ในประเด็นด้านบุคลากร มีอะไรบ้าง

.....

3.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นด้านบุคลากร มีอะไรบ้าง

.....

4. ปัจจัยด้านงบประมาณ

4.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นด้านงบประมาณ มีอะไรบ้าง

.....

4.2 ปัญหา ในประเด็นด้านงบประมาณ มีอะไรบ้าง

.....

4.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นด้านงบประมาณ มีอะไรบ้าง

.....

ปัจจัยภายใน

1. คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา มีอะไรบ้าง

.....

1.2 ปัญหา ในประเด็นคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา มีอะไรบ้าง

.....

1.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา มีอะไรบ้าง

.....

2. คุณภาพของครู

2.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นคุณภาพของครู มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ปัญหา ในประเด็นคุณภาพของครู มีอะไรบ้าง

.....

2.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นคุณภาพของครู มีอะไรบ้าง

.....

3. การนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีอะไรบ้าง

.....

3.2 ปัญหา ในประเด็นการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีอะไรบ้าง

.....

3.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นการนิเทศติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีอะไรบ้าง

.....

4. **การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง**

4.1 สภาพปัจจุบัน ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง มีอะไรบ้าง

.....

4.2 ปัญหา ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง มีอะไรบ้าง

.....

4.3 แนวทางการแก้ปัญหา ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง มีอะไรบ้าง

.....

2. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้โรงเรียนมีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ Best Practice จนเป็นที่ยอมรับ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการสังเกต โดยใช้กระบวนการ Site Visit
โรงเรียนที่มีผลงานปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

****

โรงเรียนที่สังเกต.....

วัน เวลา ที่สังเกต .....

การสังเคราะห์เอกสารของโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การบันทึกการสังเกตในช่วงระยะเวลา 7.30 – 16.00 น.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

เรียน .....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับการสัมภาษณ์ผู้บริหาร , คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แนบกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ครั้งนี้ (ดังแนบ) จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2 ข้อมูลที่ได้จะนำไปดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอในภาพรวม จะไม่มีผลกระทบต่อท่านและโรงเรียนท่านแต่อย่างใด

ขอขอบพระคุณที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดารที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

(สำหรับผู้บริหาร)

****

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์..... วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.

สังกัดหน่วยงาน.....

ประเด็นคำถามจากการสัมภาษณ์

1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านมีแนวคิด และมีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ท่านได้กำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูง

.....

.....

.....

.....

3. เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านคุณภาพการศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ท่านคิดว่าควรมีวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินเป็นอย่างไร เพื่อให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือและมีผลงานเชิงประจักษ์

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีเงื่อนไขการนำกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง
ในถิ่นทุรกันดารที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)
(สำหรับคณะกรรมการสถานศึกษา)

****

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์..... วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.
สังกัดหน่วยงาน.....

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและาการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านได้บทบาท สนับสนุน ช่วยเหลือโรงเรียนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง
ในถิ่นทุรกันดารที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)
(สำหรับคณะครู)

****

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์..... วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.
สังกัดหน่วยงาน.....

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและาการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านได้บทบาท สนับสนุน ช่วยเหลือโรงเรียนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและภาคีเครือข่ายโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูง
ในถิ่นทุรกันดารที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)
(สำหรับผู้ปกครองของนักเรียน)

****

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์..... วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.
สังกัดหน่วยงาน.....

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

1. จากการที่โรงเรียนของท่าน ได้รับการยอมรับ และมีชื่อเสียงในการสร้างและาการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ท่านได้บทบาท สนับสนุน ช่วยเหลือโรงเรียนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2. ท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่ยอมรับของชุมชนและมีผลงานเชิงประจักษ์

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ตามแนวคิดของท่าน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะทำให้โรงเรียนมีผลงานเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

.....
.....
.....
.....

4. ท่านมีประเด็นเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความยั่งยืน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

วาระการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)
“การจัดทำ(ร่าง)กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ”
วันที่ 27 สิงหาคม 2567 ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์

****

8.30 – 9.00 น. ลงทะเบียนการประชุมเชิงปฏิบัติการ

9.00 – 10.30 น. - ผู้วิจัยนำเสนอ (ร่าง) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัย
-แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ แล้วยกร่างกระบวนทัศน์

10.30 – 11.00 น. พักรับประทานว่าง

11.00 – 12.00 น. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่ม พิจารณา (ยกร่าง)กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหาร

13.00 - 14.30 น. ตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่มนำเสนอร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ โดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวิพากษ์

14.30 – 15.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง

15.00 – 16.00 น. ผู้เข้าประชุมร่วมกันสรุปถึงร่างกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

การประชุมประชาพิจารณ์ (Public hearings)

ประกอบการวิจัย

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง

ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อตรวจสอบกระบวนทัศน์ฯ ในด้านความถูกต้อง และด้านความเหมาะสม ในองค์ประกอบของกระบวนทัศน์ โดยแบ่งเป็น 2 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 รายการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบของกระบวนทัศน์ฯ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว ขอความกรุณาลงนามเพื่อรับรองผลการประเมินในหน้าสุดท้ายของแบบประเมินชุดนี้

ขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แบบตรวจสอบ
กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง
ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

****

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน ในด้านความถูกต้องและความเหมาะสมของกระบวนทัศน์ฯ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน ในด้านความถูกต้องและความเหมาะสมของกระบวนทัศน์ฯ ในภาพรวมและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

รายการตรวจสอบ	ความถูกต้อง		ความเหมาะสม		ข้อเสนอแนะ
	ถูกต้อง	ไม่ถูกต้อง	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
กระบวนทัศน์เชิงหลักการ 1. หลักการ 2. จุดมุ่งหมาย					....
กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย					....
กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ					....
กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ					....
กระบวนทัศน์เชิงประเมิน 1. แนวทางการประเมินผล 2. เงื่อนไขความสำเร็จ					....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขอรับรองว่าได้ตรวจสอบแล้ว

ลงชื่อ.....

( )

ผู้ทรงคุณวุฒิ

วันที่...../…… /……..

แบบประเมิน

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง

ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบประเมินกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อตรวจสอบกระบวนทัศน์ฯ ในด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ในองค์ประกอบของกระบวนทัศน์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 รายการประเมินด้านความเป็นไปได้และด้านความเป็นประโยชน์ของแต่ละองค์ประกอบของกระบวนทัศน์ฯ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ พร้อมข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว ขอความกรุณาลงนามเพื่อรับรองผลการประเมินในหน้าสุดท้ายของแบบประเมินชุดนี้

ขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แบบประเมิน
กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเท่าเทียมโรงเรียนพื้นที่สูง
ในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดเชียงใหม่

****

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน ในด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ฯ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ

ผู้บริหารโรงเรียน.....

สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต .....

ตอนที่ 2 โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน ในด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกระบวนทัศน์ฯ ในภาพรวมและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น										ข้อเสนอแนะ
	ความเป็นไปได้					ความเป็นประโยชน์					
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	
1. กระบวนทัศน์เชิงหลักการ 1.1 หลักการ 1.2 จุดมุ่งหมาย											
2. กระบวนทัศน์เชิงนโยบาย											
3. กระบวนทัศน์เชิงบริหารจัดการ											
4. กระบวนทัศน์เชิงปฏิบัติ											
5. กระบวนทัศน์เชิงประเมิน 5.1 แนวทางการประเมินผล 5.2 เงื่อนไขความสำเร็จ											

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขอรับรองว่าได้ประเมินแล้ว

ลงชื่อ.....

( )

ผู้ประเมิน

วันที่...../…… /……..

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นางเยาวลักษณ์ เกษรเกศรา

วัน เดือน ปีเกิด 1 กันยายน 2516

ที่อยู่ปัจจุบัน 477/105 หมู่บ้านพฤกษาวิลล์ 75 ตำบลแม่เหียะ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50100

อีเมล์แอดเดรส yaowaluck590@gmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2556	หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
พ.ศ. 2545	หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยม(การสอนคณิตศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2538	หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ - ชีวภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2564 – ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสถานศึกษา (คศ.3) โรงเรียนวัดเมืองสาตร จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2562 – 2564	ผู้อำนวยการสถานศึกษา (คศ.3) โรงเรียนหมากหัววัง จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2559 – 2562	ผู้อำนวยการสถานศึกษา (คศ.3) โรงเรียนบ้านหนองเตา จังหวัดลำปาง

พ.ศ. 2552 – 2559	ครู คศ. 3
	โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2550 – 2552	ครูผู้ช่วย
	โรงเรียนผาช่อวิทยา จังหวัดลำปาง